

"Blick" je. Kőzli K. Papp Miklos. (hung.)

Stein

Kolozsvártt; Kolozsvár 1870

Signatur: 63956-B

Barcode: +Z157172409

Zitierlink: <http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ157172409>

Umfang: Bild 1 - 508

Nutzungsbedingungen

Bitte beachten Sie folgende Nutzungsbedingungen: Die Dateien werden Ihnen nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke zur Verfügung gestellt. Nehmen Sie keine automatisierten Abfragen vor. Nennen Sie die Österreichische Nationalbibliothek in Provenienzanangaben. Bei der Weiterverwendung sind Sie selbst für die Einhaltung von Rechten Dritter, z.B. Urheberrechten, verantwortlich.

Hinweis: Das Dokument enthält hinterlegte Textdaten, die eine Suche in der Datei ermöglichen. Diese Textdaten wurden mit einem automatisierten OCR-Verfahren ermittelt und weisen Fehler auf.

KAIS. KÖN. HOF

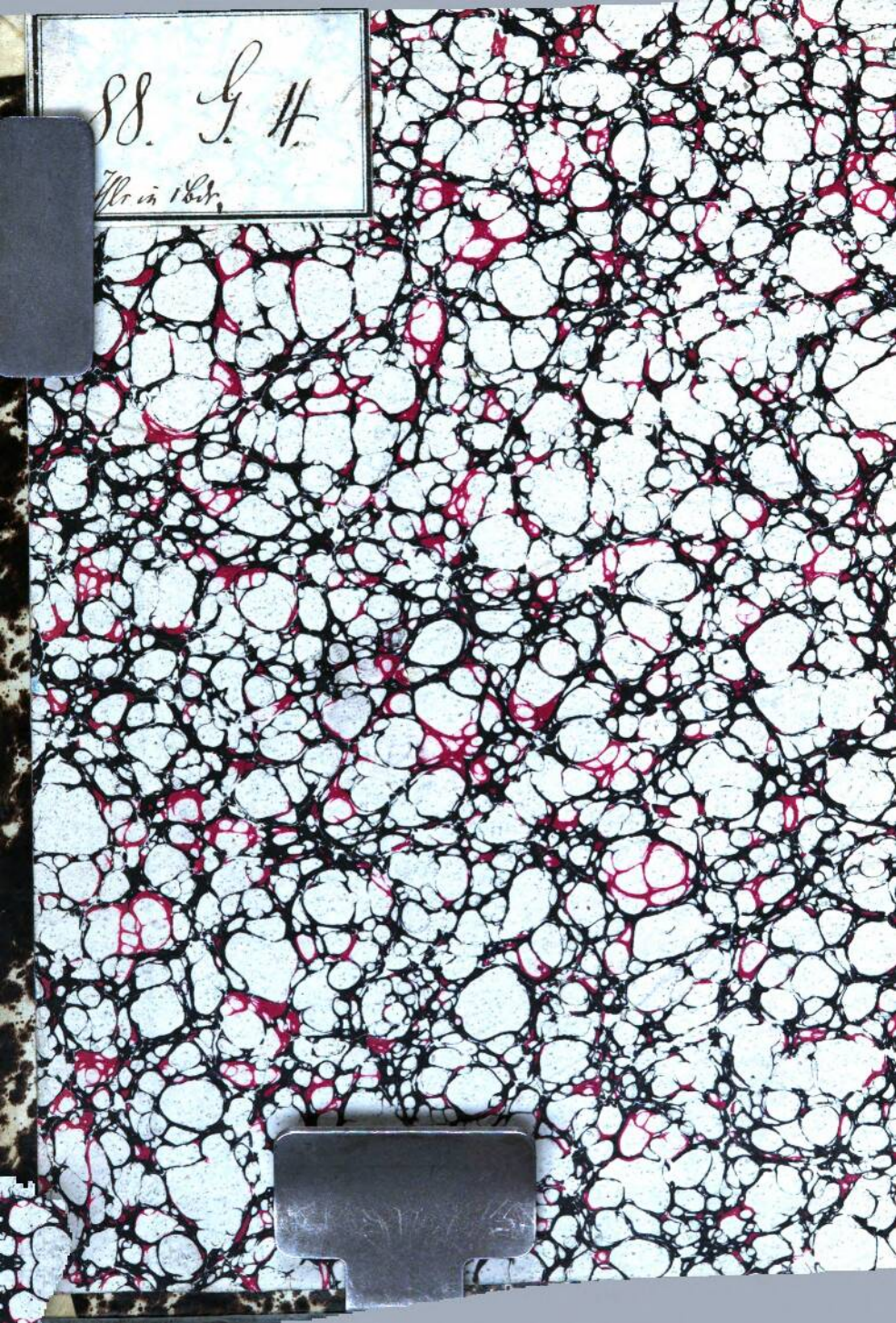
BIBLIOTHEK

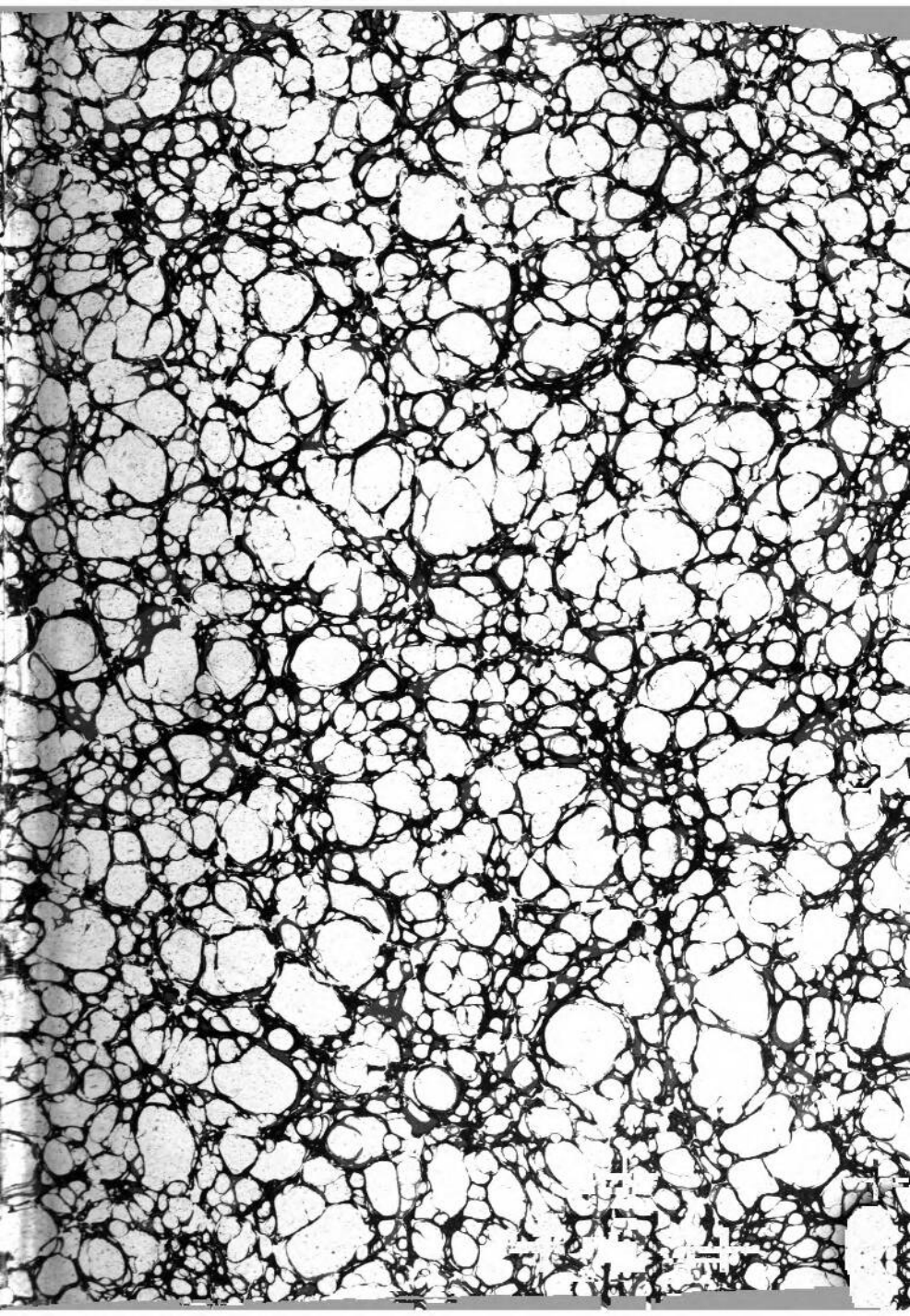
63.956-B

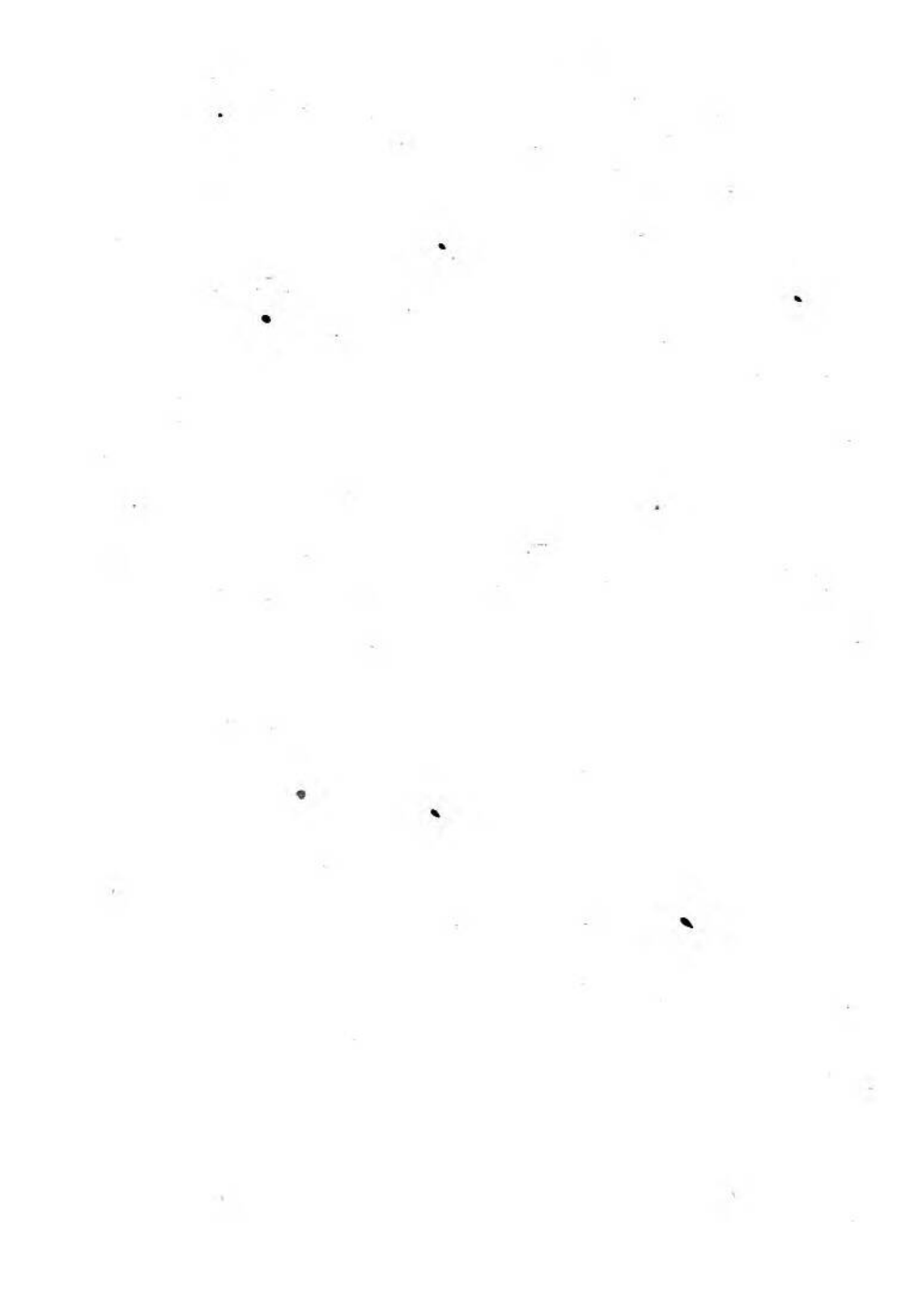
ALT-

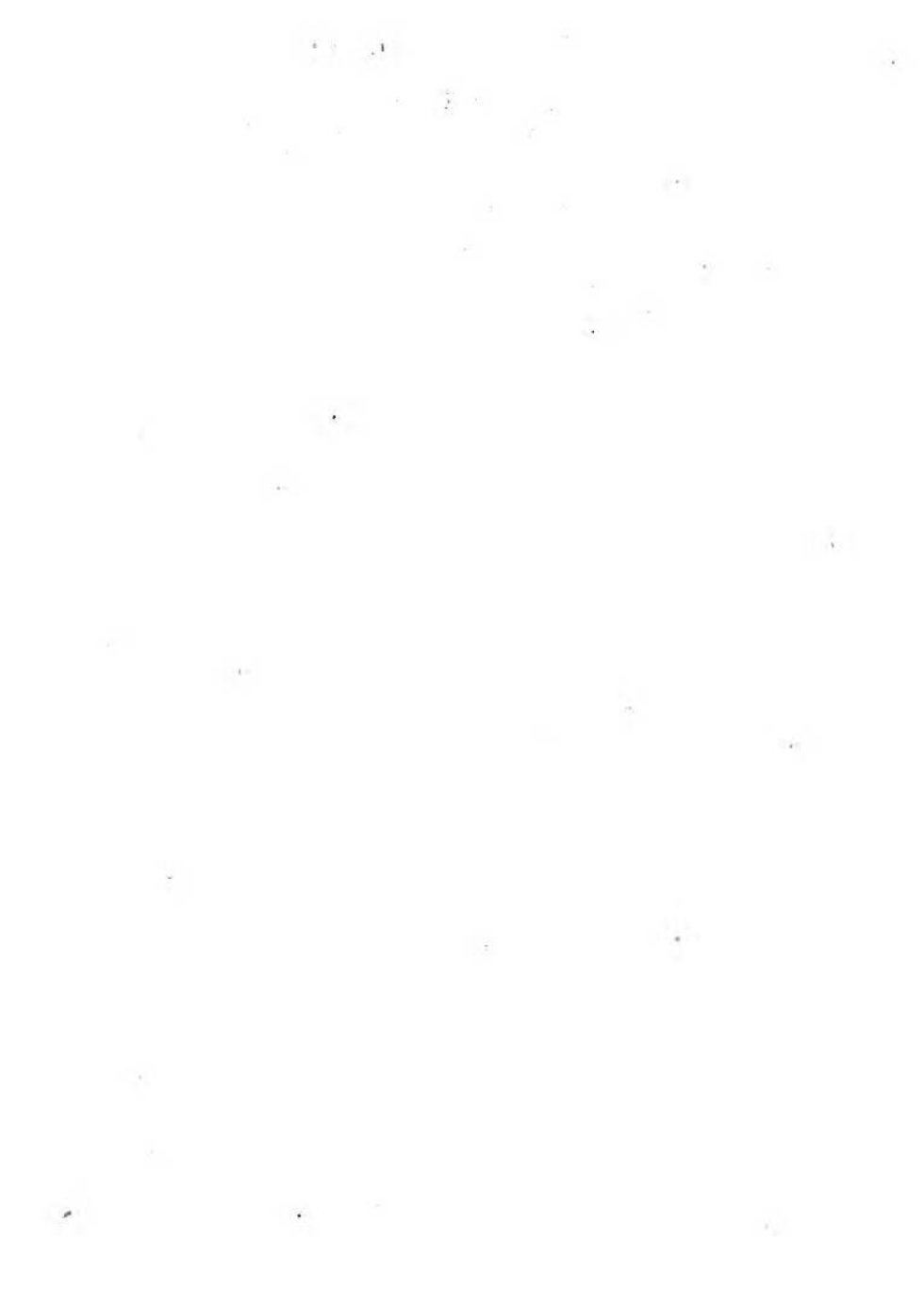
88. G. H.

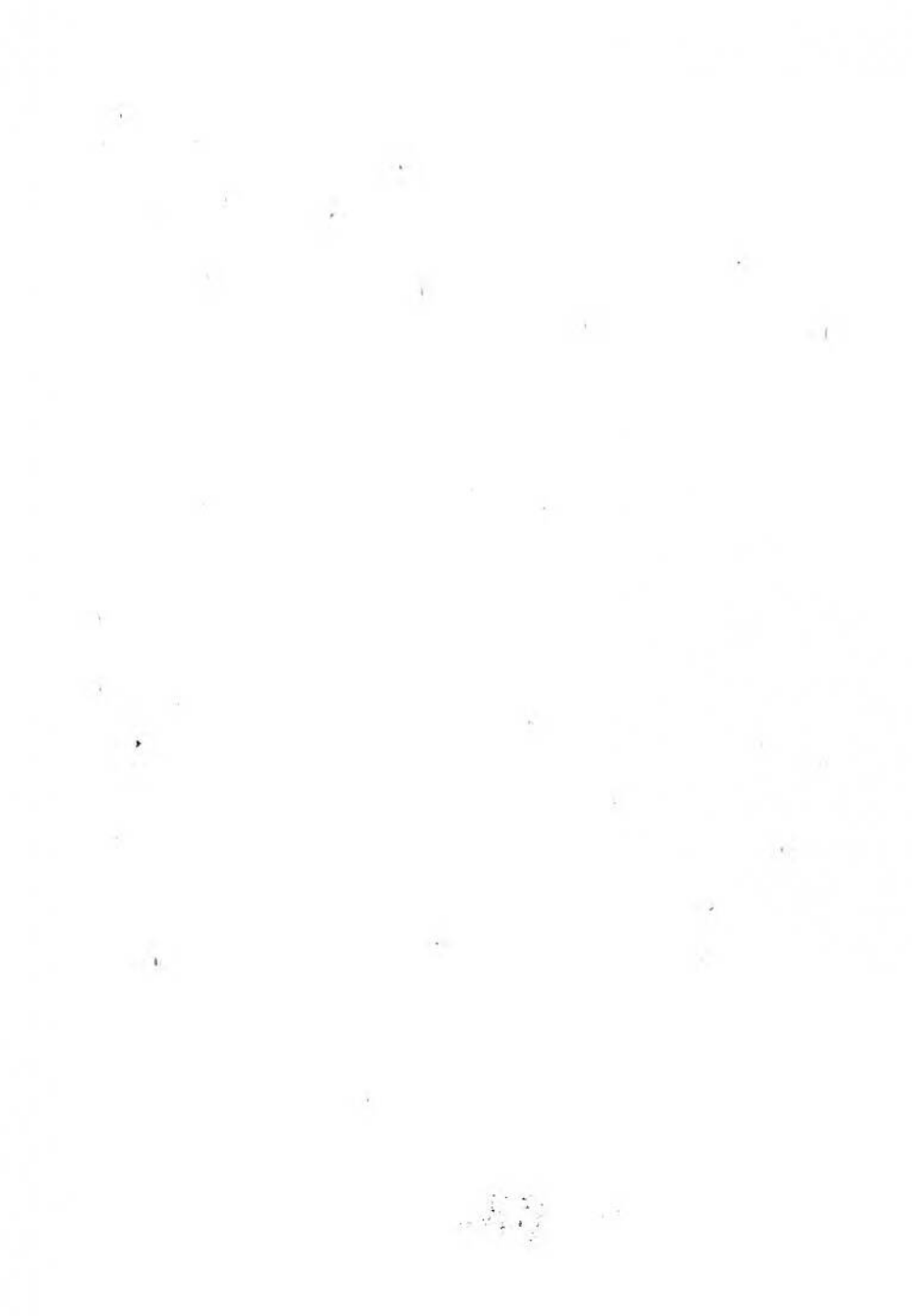
Mar 1887

Gr. SZÉCHENYI ISTVÁN
„BLICK“-JE.

KÖZLI

K. PAPP MIKLÓS.

I. KÖTET.

KOLOZSVÁRTT, 1870.

STEIN JÁNOS ERD. MUZ.-EGYL. KÖNYVÁRUS
BIZOMÁNYA.

63956-B.

Kolozsvártt, az ev. 186. tanoda betűivel Stein J.

A KÖZLŐ ELŐSZAVA.

Ezer nyolczszáz ötvenhétben már nagy szükségét látta a Bach-kormány annak, hogy a magyar emigratio külföldi működését „**minden áron**“ ellensúlyozni kell. Koronkint bizonyítványokat kellett nyújtani a külföldnek, hogy Magyarország az uralkodó rendszer alatt boldog és elégtelt; a mi nem kis feladat volt éppen akkor, midőn a nemzet a legkétségbeesettebb — fájdalom egyenetlen — harczot vivott a hires belügyminiszter megsemmisítő rendszere ellen.

A külföldi sajtó óriásai, mint például a „Times“, nem egyszer hoztak fizetett magasztalásokat a Bach ur javára; — ezekkel szemben csak a hazai sajtó tiltakozása lehetett volna competens súlyu, — a censura azonban gondos-

kodott, s mégpedig ismerjük, hogy elég draszticus módon, hogy egyetlen betű se lásson napvilágot, melynek az lehetne célja, hogy a mindenható belügyministerrel szembeszálljon s őt desavouálja. Minden szót megmérlegelt a censura, s a melyik súlyosabb volt, mint a menyire a §-ok engedhették, az menthetetlenül a vörös irón áldozata lett, írója pedig nagyon könnyen megismerkedhetett azon börtönökkel, melyek még telve voltak politikai foglyokkal.

Volt eset reá akármennyi, hogy kéziratban s nagy titok pecsétje alatt egy-egy vakmerő ember elindított néhány lapot a hazába. Nem volt egynek sem lázító tartalma, egész célja csak abból állott, hogy vigaszt adjon azok számára, kik kétségbeesve reményt vesztek. A rendőrség rövid idő alatt nyomába tudott jőni a szerzőnek, s nem késett komolyan tudtára adni, hogy: **„fejével játszik minden ember, ki a tényleges hatalom ellen mer szót emelni.“**

A néma csendben egyszer aztán megjelent egy röpirat „Rückblick“ czim alatt. A szerző neve nem állott a mű alatt, hanem azért nyílt titok volt a magasabb körökben, hogy a szerző a coulissák mögött nem más, mint a hatalmas osztrák belügyér **Bach Sándor.**

E mű merész visszapillantás volt a közel lefolyt korra, melyben a minister ur rendszere, s főleg annak Magyarországon létrehozott eredményei dicsőítették.

Ennél nagyobb parodia nyomtatásban még nem látott világot soha, hanem azért nem nevetett rajta senki, ismerte minden ember célját, tudták, hogy ismét egy kis port kell a külföld szeme közé szorni, nehogy észrevegyék, hogy ide benn a polypok harcza foly egy védtelen nemzettel szemben.

Beszélhetett az emigratio aztán, a mit nekie tetszett, mert annak a röpiratnak a súlyát éppen ott nem lehetett érvényen kívül helyezni, a hol kellett volna. A fizetett „Times“, a hivatalos „Moniteur“ és „Journal de St.-Petersburg“ csaknem nevetve kérdezték: hát mit akarnak, mit fészkelődnek azok az oknélkül zugoló-dó magyarok? A német hivatalos sajtó részére is juttatva volt e ritka példányu műből, nem hiányzottak az uttörők hozzá, s hogy nem a mi szemekkel olvasták ott azokat, — arról elég alkalmunk volt ide haza is meggyőződhetni.

Mesterséges, ügyesen írott munka volt az, nem tévesztette el hatását seholt.

Csak magyar államférfiu és hazafi tudott volna érdemleges czáfolatot írni reá; de ha lett volna is bátorsága valakinek a „fejével játszani,” a tér el volt torlaszolva minden oldalról.

Végre azonban akadt mégis egy férfiu, a döblingi tébolyda csendes falai között, a ki azt mondta magában: „Én ösztetöröm a minister urat, nekem van bátorságom lerántani álarczát és tenni is fogom ezt Európa színe előtt, s szerzek hazámnak olyan elégtételt, a minőt gyilkosaival szemben nem szerzett még senki!”

Őrült beszéd volt?

Nem.

Ez egy vérig bántott hazafi, egy kérlelhetetlen magyar szavai voltak, kinek félig megtört lelke ha millió gondolatparányban járta is be a mindenség ürét, de mindenik egy pontba tért vissza mégis, melyre magyar vérrel volt felírva: „A hazának gyásza van, a nemzet élete orgyilkos kezek közé jutott!”

E gyászos férfiu gróf **Széchenyi István** volt.

Biographiájával nem bibelődhetem itt, — kötelessége minden magyarnak ismerni azt.

Én csak ez óriás szellemnek egy monumentális művét óhajtom átültetni irodalmunkba; egy irodalmi száműzöttet vezetek be, melyre annak idejében a Bach-kor minden közege halált mondott, s börtönt azokra, kik kezükbe merték venni.

E mű nem más, mint a melyben Széchenyi beváltá ígéretét, válasza Bach Sándor belügy-ministernek.

„Ein Blick“

auf den anonymen

„Rückblick.“

Mióta a gondolatot meg tudta az emberi ész testesíteni, nem volt soha példa reá, hogy egy embert úgy szétszedtek volna betűkkel, mint Széchenyi Bachot és kormányát szétszedte e műben.

Ilyen elégtételt csak Széchenyi lánglelke tudott a nemzetnek adni. Szavai a világ egyik részétől a másikig hangzottak el, pellengérre ál-

litva mindazokat, kik hazája ellen föl merték kezüket emelni.

A ki ismerte ez idők sajtóviszonyait, az tudni fogja, hogy egy Bach ellen irt munka nem láthatott hazánkban napvilágot. Londonban adta ki, honnét a szél szárnyain, kifürkészhetetlen utakon jöttek el haza, hogy rettentő ítéletet mondjanak a kormányuk, mely a nemzet szavát soha sem engedé az uralkodóig eljutni, mely kegyetlen halált mondott ki mindenre, mi magyar volt.

A sajtó-rendőrség mohó sietséggel tiltá be egész Ausztriában e munkát, — a ki egy példányra a nélkül teszi reá a kezét, hogy azt a rendőrséghez vinné olvasatlanul, az börtönre jut.

Bachnak ez 500 lapra terjedő halálos ítélete nemsokára ivenkint szétszedegelve járta be az országot néhány példányban, üldöztetve folytonosan, melynek aztán az az eredménye lett, hogy akadtak türelmes emberek, kik e harmincz sűrűn nyomtatott ívet kéziratban sokszorozták meg.

E könyvben — írja Falk Miksa — a Bachrendszer nem vesszőkkel, hanem igazán

scorpiókkal korbácsoltatik; a „Rückblick“-nek minden sora irgalom nélkül széttagoltatik, s midőn az öndicsékvés ily módon megsemmisítve a földön fetreng, akkor Széchenyi a legsúlyosb vádák egész bérceit gördíti reá, melyeket mindenfelől száz meg száz apró ténynyel körülszanczol, mintha jóerősen akarná így támogatni, nehogy valamiképp ledöntessenek. A dologról aztán áttér az akkori kormányférfiakra, s elkeseredettsége itt nem ismer semmi határt..... Számtalanszor megforgatja a kést a sebben, hogy ellenfele meg ne kiméltessék ama kinok legcsekélyebb részétől sem, melyeket okozni képes neki..... Hazája ellenségeinek nem ad kegyelmet, valamint azok sem adtak hazájának!

Egy másik biographusa, Gyulai Pál így szól: „Széchenyinek lángesze csak „Blick“-jében nyilatkozik, a humor és satyra e rettentő vegyületében, mely egészszen illet kedélyállapotához. Ily munkát csak egy mélyen szerető és gyűlölő szív, egy genialis lélek kétségbeesése teremthet.“

E művet nyujtom én most az olvasó közönségnek.

Először jelenik meg magyar nyelven, s így jó szolgálatot véltem tenni azoknak, kik eddig vagy nem bírták magát a művet, vagy azon nyelveket, melyeken megjelent.

Kolozsvártt, jan. 10-én, 1870.

K. Papp Miklós.

AZ EREDETI KIADÁS ELŐSZAVA.

E töredékeket, úgy mint alább közöltetnek, azon tiszteletre méltó, gyakorlati műveltségű, de szerencsétlen magyarok egyike adta át nekem, kik anélkül, hogy valami bünt követtek volna el, a durva önkény által üldöztetve kényszerítve valának hazájukat elhagyni — ha életüket a bitón vagy valamely börtön sötét fenekén végezni nem akarták.

Szándéka volt a kiadást személyesen eszközölni, de egy fájdalmas betegség meggátolta abban. Érezte, hogy szive megszakad, s nem volt már képes arra, hogy azon javításokat megtehesse, melyeket szükségesnek talála művén, melyet bizonyára forma tekintetében is tökéletesített volna, ha ideje marad, ámbár mint ő maga bevallotta, s mint a jelen kísérletből is látszik, telyesen incompetensnek érezte magát a német nyelv irányában.

Midőn őt legutólszor meglátogattam — hazájának sorsát keserű könnyek között panaszolván — így szólott hozzám: „vegye ön ezen tarka barka aphorismákat, úgy a mint én azokat a legiszonyubb lélekfájdalom, s az időnként felvillámló reménysugár

változó esélyei közt papírra tettem. Égesse el őket, de ha azt hiszi, hogy a sok szalma közt itt ott, talán egy értékes szem is találkozik, mi a gondolkodásra, és az „*audiat et altera pars*” alkalmazására okot szolgáltathat, ez esetben rendelkezék azokkal tetszése szerint.”

Ezek voltak az utósó szavak, melyeket a halálra sebzett száműzött szájából hallottam.

Midőn most művét tekintem, még az első tekintetre trivialisnak tetsző helyekben is a legmélyebb fájdalom nyilatkozatát találom, mert a kétségbeeséssel határos fájdalom ép oly kiméletlenül használja a legotrombább tréfát, mint a jogosult keserű panaszt.

Ezen eredeti töredékek minden sora a legmélyebb gyűlöletet tanúsít minden iránt, a mi német: és ha mi németek őszintén kérdezni akarjuk, hogy honnan ez ellenszenv fajunk iránt, lehetetlen be nem vallanunk, hogy magunk vagyunk annak okai. Magyarországon ezelőtt nagyon szerettek bennünket, a szlávok, görögök és oláhok közt soha sem birtunk népszerűséggel, s különösen a magasabb rendű szépnem nagy előszeretettel volt irányunkban: mindenfelé azt láttuk, hogy német műveltség és szokások terjednek ott; és most Magyarország mindenek közt legjobban gyűlöli e nemzetet.

Alkalmam volt e sorok szerencsétlen szerzőjével gyakran beszélni e változás felől: felelete mindig a következő thema variatioja volt:

„A bitorlás mindenkor ellenszenvet és gyűlöletet költ. Ti németek mintegy 40 — 50 millionyi

nép vagytok; mi magyarok alig 13—14 millió, s ebből csak 8 millió valódi magyar. Miért akartok bennünket elnyelni? nem okosabb lenne, ha mély tudományotokat, egész erőtöket arra fordítanátok, hogy végre egy nemzetté egyesüljete, a helyett, hogy más fajok germanisatiojával vesződjete? Es azt hiszitek, hogy ezen illoyalis ábrándképetek sikerülni fog? Oly vakok vagytok, hogy nem látjátok, hogy elméleti, emészthetlen törekvéstek ép az ellenkező eredményt idézi elő? oly képzelődők vagytok e, hogy nem látjátok be, hogy beolvasztási tulajdonokkal éppen nem bírtok? Hiszen más fajokkal érintkezve inkább ti olvadtok be: ez tény, melyet csak az tagadhat, ki magát és másokat szándékosan tévutra vezetni törekszik. Nézzünk Amerika, Anglia, Francia- és Oroszország felé, s mit tapasztalunk? Talán azt, hogy a német sebet üt e nemzetiségeken; nem, sőt ellenkezőleg azt, hogy a német lassanként kivetkezik nemzetiségéből: sőt Magyarországon is — a legbiztosabb tudomásom van erről, — napról napra erősbül a magyarság, mióta a németek *coute que coute* nemzetiségét eltörölni akarják — a németek, kik tudományosságuk, és sok jeles tulajdonaik daczára a gyakorlati államélet mezején, sajnálatra méltó alakot mutatnak.

Igy beszélt ő. És mit felelhettem én erre méltányosan? Fájdalom igaz, hogy mi németekül elméleteinkbe belebolondulva néhány év óta felfedtük a módját annak, hogy magunkat az egész világ által meggyűlöltessük. Szolgáljon ez intésül, hogy a

bitorlásnak, és különösen azon kihívásoknak, melyeket fajrokonink közül sokan „minden és mindenki” irányában negélyeznek, végét szakítsuk: és ismét szeretni fognak benünket mint ezelőtt, és ismét tért fogunk nyerni, míg ma naponta veszítünk abból.

Sok ideig küzdöttem magammal, valjon nyilvánosság elé bocsássam-e a rám bizottat, s aztán hogy egyet s más, mi előttem kissé élesnek látszott, ne szelidítsek-e rajta.

Az első kételyt illetőleg a kötelesség érzete győzött, melylyel a haldoklónak tartozni véltem, úgy gondolkodván, hogy nem áll jogomban hazája sorsa fölött elsírt hattyuadalát elnyomni; de más oldalról meg is levén győződve, hogy hagyatékának mély bölcsészetű részletei sok jót fognak okozni az emberek között, s tökéletesen felérik, sőt tulbecscsel bírnak a helyenként előforduló trivialitások felett, melyek azonban távol vannak attól, hogy különösen a bécsi trágárságok utánzásainak tekintethessenek, s ellenkezőleg inkább ez alacsony genre kigunyolásának tarthatók; a második pontra vonatkozólag szintén arra határoztam magam, hogy egy betűt sem változtatok rajta. Az egész lehetne ugyan kerekébb, corretebb, s talán tetszetősb is, de erő és eredetiségben veszítne általa, s ezenkívül, pietasból e nemes férfinak iránt, kinek szíve a jog, erény és szépiért vert, rám bizott művét szépségei és hiányaival együtt szórul szóra akartam átadni a világnak, úgy a mint ő azt mély fájdalmai között fogalmazta.

London, 1858 márt. 1-én.

F. K.

„Midőn egy névtelen, s még hozzá oly „horderejű“ könyv, mint a „Visszapillantás“ megjelenik, természetes hogy mindenki kíváncsi ismerni annak szerzőjét: mert bizonyára más jelentőséggel bír ugyanazon dolog egy aspirans szájából, és más-sal egy oly ember ajkain, ki par hásard a tronhoz közel, s talán ép a legközelebbi lépcsőn áll, azon esetben, ha a mondott dolog nem a szigorú értelemben vett tudományos axiómákhoz tartozik.

Ha pedig az oly fontosságu mű, mint a kérdésben forgó, nem a könyvkereskedés útján jelenik meg, hanem aránylag csekély számu példányban, kizárólag csak jóakaró barátok számára ajándékkép nyomatik, ez esetben a gondolkodó közönség kíváncsisága természetesen még magasabbra van csigázva, s mindenki alig palástolható türelmetlenséggel kérdi: „valyon ki lehet a szerzője e röpiratnak?.“

Ki állításainak igazságától anynyira át van hatva mint a „Visszapillantás“ szerzője áthatva lenni látszik és mint Galilei valóban áthatva volt teoriájának igazsága felől, melyért lánczokra veretve szabadságától megfosztatott, — az megnevezi magát, követeli a naptól hogy állításait világítsa meg, de nem kéri fel „jóakaró“-it, hogy őt dicsérjék, vagy hallgassanak, sőt ellenkezőleg ellenségeit idézi a sorompó elé, hogy állításait becsületes és lovagias fegyverekkel támadják meg — kivéve, ha magasabb (!)

politikai tekintetből ez eljárás nem volna ajánlatos: e fölött azonban mi alacsony, vagy is helyesebben mondva „lealacsonyított“ helyzetűek részrehajlatlan ítéletet sem mondhatunk.

A közvélemény azt állítja, hogy a szerző Mayer Bernát ur, de t. cz. Bach Sándor ur volt, ki e művet retouchirozta.

Valjon igaz-e ez, mi nem állíthatjuk. Azonban igen valószínűnek tartjuk, hogy Bach ur az illető művet nemcsak helybenhagyta, hanem retouchirozta is, — — — mert ő maga osztotta szét a művet ismerősei közt, még pedig gyakorta igen elmés autograph kíséretében, mit bizonyára nem tőn vala a magas állásu ur, ha az á-peu-prés öndicsőítést nem helyeselte volna.

Több mint valószínű tehát, hogy a „Visszapillantás“ fő vázlatát helybenhagyta. A retouchirozást illetőleg már nem lehet ily határozott állítást veszélyeztetni.

De a miként, „ex ungve leonem“ épen ugy legalább azok, kik Bach urat gyermekségétől kezdve ismerik, sőt életének minden phasisain keresztül gondos figyelemmel kísérték, határozottan felismerni állítják a „Visszapillantás“ sorai között sajátos és eredeti eljárását.

A könyvecske annyi mérséklettel, annyi ügyességgel és hízélgéssel van írva, hogy mindazok, kik Bach urat ismerni állítják, határozottan kijelentik, hogy őt felismerték par Patte de velours, mely jeles

tulajdonságának leginkább köszönheti, hogy oly magasra emelkedett.

Menynyiben igaz mindez, azt ismét nem tudjuk, s szívesen vagyunk hajlandók kétkedni fentebbi állításaink némelyikének probabilitásán; igen jól tudván, hogy az irigység mily csudaszülötteket szokott a világra hozni. Ezen soha sem menthető tulajdonság gyakran a legnemesebb és legmagasabb eszméket is utálatos nyáladékával mocskolja be. Természetes pedig azon következtetés is, hogy mindazok, kikkel egykor ugyanazon sorban állott, és kik „semmik“ maradtak, míg ő minden „lett“ Bach urnak halálos irigyei, s miután ezen úgy nevezett „jó barátok“ gyakran oly tolakodók, hogy másként tőlük szabadulni lehetetlen, hogy időrabló követeléseiktől az ember menekülhessen, az utolsó és egyetlen eszközt is igénybe kell vennie, ez pedig abból áll, hogy az ajtót becsukatja orruk előtt.

Ki hozta világra a kérdéses opusculomot, Mayer Bernát ur-e vagy Bach Sándor ur, ez tulajdonképp mindegy. Canova, Thorvaldsen és Phidiás, bizonyára alárendelt kezekre bízta a durva munkát, de a retouchirozást, az utolsó gyalulást fenntartották maguknak, s sajátkezüleg végezték.

És ugyan valószínű, hogy így született a „Visszapillantás“ is, az az a mester, vagy a mint mondják „új Ausztria teremtmője“ előbb kiegyengette azon jelentést, melyet azért készítettett, hogy a világ meglássa belőle, mit teremtetett ő 10 év alatt; igen

hogya a világ meglássa, természetesen, nem azon nagy világ melyet a nap világít meg, hanem egyelőre csak akkora kis világ, melyet 200 gyertya, vagy is illetőleg példány lát el világossággal, tehát egy bizonyos neme a félhomálynak entre chien et loup a mi valóban nagyon is czélszerű dolog volt, mert az a szemtelen napfény sokaknak elviselhetetlen, s a gyenge szemeket nem ritkán könnyekre készteni, vagy meg is vakítja.

Mily különbözők, sőt mily ellentétesek gyakran az emberek nézetei, alig hinnők! A „Visszapillantás” megjelenése nem egy nézetirány keletkezésének szolgált okul. Sokan azt mondták: „nem lovagias dolog olyas valamit irni, mit megbírálni vagy megczáfolni nem lehet, és pedig nem azért nem lehet, mert valóban nem lehet, hanem azért, mert nem szabad.”

Mások ellenben dicsérik az illető mű irányát, úgy gondolkozván, hogy a jelen viszonyok között, midőn mindazok fölött, miket a kormány eddig, legalább Magyarorszáiban, tett, a publicum gondolkodó része kaczag, a másik ellenben sirva gondol a jövőre, midőn Magyarország lakosai A—Z-ig, minden kivétel nélkül és mindenkinek, ki azt hallani akarja, elmondják „igy nem maradhat, ha az államgépezet továbbra is a jelen vezetés alatt fog állani.” Midőn a legokosabb emberek sem tudják, hogy a „megkezdett ut” mikor fog célhoz vezetni — ily körülmények között „új Ausztria főgépészének” nyilatkoz-

nia kellett már csak azért is, hogy a külföldet megnyugtassa: hogy nevét nem „ajándékozta“ oda, azt igen helyesen tévé, mert ily elővigyázat mellett a netaláni blamage, könnyen áthárítható egy jól megfizetett hivatalnok nyakára; legtapíntatosabban cselekedett azonban, midőn művét csak csekély számú példányokban nyomatta ki, mert miért értesüljön az ostoba (!) publicum s különösen a felforgató párt (!) oly dolgokról, melyek csak az alkalmazottak és jóézelműek tudomására valók. Így gondolkoztak ők.

Miután azonban nyilvános lapok e névtelen compositiot bírálni kezdték — — — természetesen a teljes sajtószabadság (!) oltalma alatt, s ezenkívül a belpoklos felforgató párt némely tagjának is kezébe került az opusculum, s ennek következtében a barátok számára fenntartott arcanum, Polichinell titkává aljasodott el, akkor az eljárás okadatolására azt találták ki, hogy az emberek a titokszerűt, s még inkább a tiltottat sokkal jobban szeretik a tiszta, és megengedett élvezetnél, s hogy arra, hogy valamely könyv első kiadása rögtön elkeljen, s a szükségessé vált újabb kiadások milliók által olvastassanak, a legbiztosabb eszköz a könyvet a mysticismus fénykörével fogni körül, vagy pedig a többség által egyszerűen betiltatni. És valóban úgy van, hogy azon lapok, melyeket elnyomtak vagy lefoglaltak, sokkal jobban mulattattak bennünket az ugynevezett „szívesen látott“ lapoknál, és meg vagyunk győződve, hogy a nagy közönség, Saphir,

Zang, Kuranda és Hackländer urak lapjai, illetőleg cikkei közül, sokkal nagyobb élvezettel olvasnák azokat, melyekért az illető urak par exemple Munkácsra vitetk volna, mint azokat, melyekért dicséretet, felbátorítást, vagy talán még jutalmat is kapnak, — mit mi egyébiránt nem hiszünk.

Ily fogáshoz azonban, mely szerint az emberiség rohanva fut a vetitum nefas után, új Ausztria nem könnyen folyamodhatik, mert a betiltással ez új államban, annyi kellemetlenség van összekötve, összefüggőszte — ominosus szó — kivált ezen idő szerint, midőn az új seprű még valóban passable seperget, és a nagy közönség inkább élvezi a „megengedett“ gyümölcsöt, ha keserű is, a „tiltott“-nál, bár mily édes legyen is.

Ennek folytán, mint halljuk, el lőn határozva, az egész a könyvkereskedésnek, s ezáltal a szó legszélesebb értelmében vett publicitásnak adni át.

A legtöbbekre azok közül — legalább Németországban — kik a „Visszapillantást“ olvassák, kedvező benyomást tett a munka, először azért, mert mindent, mi ott mondatik, kész, és pedig nem hamisított készpénz gyanánt fogadtak. Magyarország viszonyait soha sem ősmerték, s még most sem ősmerek, és végre mivel — mint ők hiszik — egy németnek, s még hozzá bécsi németnek, sikerült a szegény magyarokat a barbarismus posványából kiragadni, melyben már századok óta fetrengették, s melyből kimenekülni a maguk erején, erő és ügyes-

ség hiányában, soha képesek nem lettek volna. Magyarország és Erdély lakósaiban, e pamphlet olvasásakor egyetlen érzet támadt fel, s ez az indignatio érzete volt: csak azon különbséggel, hogy az olvasók legnagyobb része, ámbár vérének minden cseppje érezte, hogy a virágos bokor alatt egy kigyó rejtetik, de azt teljesen felfedezni, sem megzabolázni nem képes, és ennél fogva majd megreped mérgében; a másik rész azonban igen jól látja a kedves állatot, s könnyen is elbánná vele, de testereje egészen bénult állapotban van, azonban kétségbe még sem esik, mert igen jól tudja, hogy hazugság és jogtalanságból kerekedhetik ugyan egy ephemer becsű vakító mű, de valódi és tartós boldogság soha sem virágozhatik fel abból.

Mi azon helyzetben vagyunk, hogy a szóban forgó közlemény finom szövetű hálót teljesen ismerjük, s ezenkívül azon előnyünk is van, hogy kívül esünk az új ausztriai bitótörvénykezés hatáskörén s ennek folytán megkísértjük a „Visszapillantás“-t egy kissé élesebb vizsgálat alá venni, s nézetünket felőle őszintén és tartozkodás nélkül kijelenteni.

Mint fentebb említők, igen valószínűnek, sőt bizonyosnak tartjuk, hogy e visszapillantó nyilatkozatnak tulajdonképeni „mestere“ senki más, mint t. cz. Bach Sándor ur.

De ha nem volna is, még is ő felelős annak minden soráért, és pedig, mivel nem csak mi, hanem az egész művelt világ őt ismeri új Ausztria

fac totumának, s miután, a netaláni siker esetén, minden tömjén és dicsének ő magassága felé fogna törekedni, ily mérhetetlen dicsőségre való kilátással szemben igen méltányos dolog, hogy a nem sikerülés esetén ő legyen azon általános bűnbak, mely minden rosszért és ostobaságért szenvedjen, mely a nagyszerű átalakítás közben elkövettetett.

Azt, mi a mi állításainkban valótlan, czáfolja meg ő: hisz a sajtó az ő számára egészen szabad, míg mások számára s így a miénkre is, az csak a szabadságnak meglehetősen sikerült caricaturáját képezi, mely a legilletékesebb helyet az angol „Punch“-ban találná fel. Neki tehát a legélesebb fegyver van kezében, egy második Attila — — —

Mi ellenben, kik ellene küzdünk lekötve, paralisálva, s tulajdonkép fegyvertelenek vagyunk, s en dernière analyse, ha Péter és Pál nem oltalmaznak bennünket, valószínűleg el is kell bukunk.

Mi tehát egyenesen a „Mesterhez“ fordulunk.

Mielőtt azonban megszólításunkat kezdenők, még egy megjegyzést kell felemlitenünk, melyet csak nem régen hallottunk; a megjegyzés a peu prés következőleg hangzik: „Propria laus sordet“, és valóban példátlan imprudenzia, úgy dicsérni önmagát, mint a t. cz. miniszter ur saját férczelményében tömjénez és bókol önmagának.

Ezen kérdést illetőleg mi egész más nézetet vagyunk: és mi már a római történelemből ismerjük az öndicsérésnek oly eseteit, melyeket a világ

közvéleménye jogosultnak ismert el. Így például Livius, Sallustius, vagy talán épen Tacitus, már nem emlékezünk teljesen hogy melyik, de mindenesetre egy római történész, hogy a lex agraria után bekövetkezett földkiosztás alkalmával egy centurio — Sextus Baculus nem volt, tehát másnak kellett lennie, mert egy mindenesetre volt, hosszú litániában mesélte el, hogy mi mindent tett a köztársaságért, hány muralis koronát érdemlett ki, hány torlaszt foglalt, s mily temérdek ellenséget pusztított el sat. s e hosszadalmas Spechet azon naiv vallomással fejezte be, hogy kénytelen magát dicsérni, mivel különben senki sem teszi azt, s így megtörténhetik, hogy a „kiosztás“-nál üres kézzel maradna. Ez öszinteséget, a kiosztást intéző római tábornok, biztos vagy Vorstand, vagy mi ezime is volt már nem tudjuk, igen méltányosnak is találta, s ennek folytán három hold földet utalványozott is neki, mi magában véve nem valami sok ugyan, de a von Pike auf előléptetett, szerény és el nem kényeztetett hős számára nagyon is elégnek találtatott.

Későbbi események is tanusítják, hogy nagyon kitűnő és mindenek felett szerény férfiak is folytonosan saját „én“-jükről beszéltek, például, ha jól vagyunk értesülve, Jefferson, Pitt sat., és pedig azon egyszerű okból, mert folytonosan megtámadták őket, s ennek folytán mentegetődzéseik közben, mihez kétségtelen joggal birtak, tulajdonkép szünet nélkül önmagukat dicsérték; és méltányos s józan eszű

emberek között alig hisszük, hogy találkozzék valaki, ki ez eljárást illetlennek, vagy ép megrovandónak tartaná.

Ugy tudjuk azonban, hogy új Ausztriában, néhányat kivéve, kiket azonban rögtön el is hallgattak, senki sem találkozott, ki t. cz. Bach urat megtámadta, illetőleg megtámadni bátorkodott volna, legalább nyilvánosan nem, mi pedig a fődolog: mert amugy „wienerisch“ szabad ugyan „mindenkinek mindenkit“ szidni, a mennyire kedve tartja, ha t. i. más nem hallja, mint legfőlebb kebelbarátja, kit Bécsben „Speci“-nek neveznek. Ez mind igaz, de a szívesen commentáló külföldnek szüksége volt egy kis lehűtő orvosságra, mert Lipcsén kívül még más pontok is vannak a térképen. S Anglia, Oroszország, Franciaország, Porosz- és Olaszország szintén a globuson léteznek, hol pedig nem szoktak föltétlenül dicsérni mindent, mit Ausztriában „manipulálni“, „diplomataizálni“ és „pantscholni“ szeretnek.

Igaz ugyan, hogy az öndicsőítők meg is szokták magukat nevezni, mint ezt az érintett római centurio is tevő; de miután a világ folytonosan előre halad, úgy a taglalandó iratban is találunk egy új tökélyesítésre, mely érdemes volna a „kizárólagos“ szabadsalomra. T. cz. Bach ur ugyanis dicséri magát anélkül, hogy megnevezné, s ez igen ildomos eljárás tőle, mert a mellett hogy a csalódás majdnem tökéletes, a dicséret is szaporább, csakhogy so-

kak előtt igen különös, sőt mulattatónak tetszik s a kaczagó izmokat nem csekély mértékben igénybe veszi azon fölfedezés, hogy a tömjénező és tömjénezett, ugyanazon bőrben, békés egyetértésben élnek egymással, vagy mint mondani szokták, egyetlen egyént képeznek! *et aequalis divisio non conturbat fratres.*

Excellentiás Miniszter és Báró ur!

Őn az utóbbi időkben annyi jelét adta vallássosságának, hogy e tekintetben alig tudjuk önt megérdemlett örömmel üdvözölni, mert a vallás bizonyára a legrövidebb és legbiztosabb alapja az emberi társadalomnak, szerencsés nép, melynek élén oly férfiak állanak, kik mindenek fölött isteni alapra fektetik működésüket.

A mi hitünk erős, mi jó katolikusok vagyunk, többször voltunk Maria-Zellben, őszinte ajtatossággal csókoltunk kezét a pápának, s vallásunkhoz egész szívünkben ragaszkodunk: megtartjuk lelkiismeretesen vallásunknak minden szokásait, mert mi katolikusok vagyunk, nem véletlenségből, hanem bizonyára *dei gratia*, és e kegyet megérdemelni is szándékozunk. Mit felfogni kénytelenek vagyunk, a fölött soha sem törjük fejünket, nagy tiszteletben tartjuk a tanítást, valamint azokat is, kik lelkeinkre gondolnak és üdvösségünkre működnek: de egyuttal azt is hisszük, hogy együgyű embereknek lehet ugyan, például a férges borsdorfi almát,

csak külseje szép legyen, drága pénzen eladni, de Isten segélyével, ki mindent lát, az ily fogások rendszeren meg szoktak hiusulni. Mi hiven eljárunk a vásár- és ünnepnapai misékre, s megtartjuk az előirt böjtöket; rendszeren gyónunk, s a legtisztább áhitattal végezzük ájtatosságunkat sat. Szent vallásunkban mindent tiszteletben tartunk; mert a felebaráti szeretet annak főalapja, s mi tudjuk, hogy a tulajdonképeni szeretetre csak ima, szemlélődés, ascetismus, vezeklés és hosszas gyakorlat által juthatunk el egyedül — de mindezek mellett azt is hisszük, hogy az erkölcsstan többi szabályai mellett különösen azon kettőt kell folytonosan követnünk és szem előtt tartanunk, melyek így hangzanak:

„Szeresd Istent mindenek felett, felebarátodat még pedig mint enmagadat“ — és

„Mit nem akarsz hogy veled tegyenek, te se tedd másokkal.“

Ki e szabályokat, melyek egyenesen az üdvözítő ajkairól származtak, nem követi, vagy nem oly mértékben mint az a mindnyájunkkal közös emberi gyengeség mellett lehetséges, sőt tán ép azok szelleme ellen cselekszik, akkor valószínű, hogy a maria-zelli bucsujárás, s az egyház mysteriumaiba vetett föltétlen hit nem elegendő az ő üdvösségének biztosítására. Kényelmesebb volna, igaz, mindent hinni, ünnep- és vasárnapokat szigoruan megtartani, a dogmákat tisztelni, a magas clerussal szemben a legalázatosabb devotiot tanusítani, s időről időre min-

den bünt egy complaisant gyontató atya raktárában deponálni, mint szigorúan a két idézett szabály szerint élni, pedig e szabályok mindenkit egyiránt köteleznek, bár mily hitvallásnak legyenek is. Alázatos véleményünk szerint azonban, helyesebb volna a fentebb érintett kényelem helyett, kivált ez időszakban, midőn a „Confort“ szó oly nagy becsületben áll, ha mindenki azon fáradságot venné magának, hogy senkivel igaztalanságot el ne kövessen, s minden tettét a szeretet elvére alapítsa, — szóval erkölcsös és erényes életet éljen.

Ugy tetszik nekünk, hogy a leghelyesebb volna, mindkét elvet naponta alkalmazni; mert mi távol vagyunk azon philosophiai felfuvalkodottságtól, melynek folytán sokan egyszerűen túteszik magukat mindenben, miket századok szentesítettek meg. Megvetjük, vagy legalább sajnálkozunk az ily elbizakodottság fölött, s saját vallásos értékünket az önmegtagadás, alázatosság és engedelmesség után mérjük.

A gonosz világ azt állítja, hogy excellentiád csak proforma vallásos; és pedig csupán azért, hogy a jelenleg oly roppant befolyással bíró clerus támogatását biztosítsa magának, s azután, hogy a nép vallásosságát, Hypomoclon gyanánt használhassa fel ugynevezett magasabb államcéllokra. Excellentiád, ha ez igaz volna, csak azon okos államférfiak számát szaporítaná, kik a legmélyebb vallásosságot mutatták külsőleg, holott belsejükben hitetlenek, sőt gyakran megrögzött istentagadók valának.

Kétségtelen dolog, hogy több kormányzóakra nézve, különösen abszolút kormányzási rendszer mellett, nagyon bölcs és czélszerű rendszabály legalább a cath. népességet — a többi confessiokkal kissé nehezebben megy a dolog — hitükben, vagy legalább a hitvallás azon részében, melyet nem ért, felfogni képtelen, erősíteni és megszilárdítani. A ki vakon hisz, és kiváltkép ha azon meggyőződéssel, hogy egyéb semmi sem szükséges ahhoz, hogy annak idejében sz. Péter által bebocsáttassék, az nagyon valószínűleg könnyebben fog vakon engedelmeskedni is, ha nem is tudja miért, sőt ha a parancsot czélszerűtlennek, ostobának találja is: és ilyen többség fölött rendelkezni, oly országokban, melyekben stat pro ratione voluntas, bizonyára több mint egy terno secco.

Ha valamely nép azt kiáltja „miért“, és az ember egész kényelemmel azt felelheti, hogy „azért“, s a nép ezzel beelégedve, egész jó kedvvel a „Heuriger“ mellé ül, hálás szívvvel kocczintván azok egészségére, kik helyette gondolkoznak, róla gondoskodnak, qui ipsi haec otia fecerunt, világos dolog, hogy akkor a kormányzás, kivált ha a gépezetet „kenik“ is, sokkal könnyebben megy, mint ha az illetők oly kíváncsiak, sőt szemtelenek, hogy az okot is tudni óhajtják, sőt követelik: mi pedig par parenthése legyen mondva, az ausztriai örökös tartományok, és a magyar királyság lakóainak qualificatioját, hitünk szerint igen találólag jellemzi.

Természetes tehát, hogy sok államférfiu, minden további hozzátétel nélkül szóval és tettel igyekszik elősegíteni a vak hitet, mert ép úgy mint a lovak és szarvas állatoknál, az embereknel is sokkal könnyebben boldogulhatni az engedelmes és akarat nélküli példányokkal, mint a bizalmatlanokkal és makacs, föltétlenül engedelmeskedni vonakodó példányokkal, s különösen pedig az ugynevezett „fel-forгатó szörnyetegekkel.“ (!?)

Mindenki azt állítja excellentiádról, hogy csupán csak külsőségekre tekint, s nem annyira azon törekszik, hogy a népek, melyeket kormányoz valóban egészségesek legyenek, hanem minden törekvése csak oda irányul, hogy a közönséggel, különösen a külfölddel elhitethesse, hogy azon 40 millió ember, kik Ausztriában egy uralkodó pálcza alá tereltettek, azon idő óta, mióta ön e nagy császárság fő gépe-sze lett, sokkal boldogabb és megelégedettebb, mint azelőtt volt: különösen pedig, hogy a magyar „Ver-waltungsgewalt“ sokkal jobb helyzetben van.

Mennyiben igaz különösen ez utóbbi, mennyire nem, azt az idő fogja megmutatni, addig azonban talán ezen igénytelen sorok is nyújthatnak némi felvilágosítást az iránt, valjon azon borsdorfi almák, melyeket excellentiád a világnak nem annyira árul, mint inkább nagylelkűleg ajándékban kínál, belsőleg is oly szépek-e, mint a mily fényesek kívülről, és bizonyosan zsivio! és éljen! kiáltásokkal üdvözölnék önt, ha szép külsejük mellett pár hasard kiáltani is képesek volnának.

Excellentiád benső vallásosságát illetőleg, mi a közvéleménnyel szemben, határozottan meg vagyunk győződve, hogy excellentiád nem képmutató, s a kath. cultusnak nem csak külsőségeit, de annak belsejét is komolyan megtartja! Hiszen ön a „belső” ügyek minisztere, s ezért nem is szabad hanyagolnia a belsőségeket; s ezt ön bizonyosan be is fogja látni, mert — mint mindenki tudja — derék keresztény elvek szerint nevelték önt, és, mint ember, kit azonban az államférfiúval összetéveszteni nem szabad, becsületes és mocsoktalan névvel bír.

Ezeket előre bocsátva, bátrak vagyunk excellentiádnak egy adomát beszélni el, mely nem régiben Magyarországon, nem messzire az új wojwodina metropolitától történt. — Egy bérlő, névszerint Pataki, több éveken keresztül haszonbérben tartott egy kincstári pusztát. *) E puszta physiognomiája valódi magyaros volt — temérdek por, feneketlen sár, szalmafüdelek, sovány és e mellett tisztátalanul tartott marhák, s ehez hasonlóak voltak az ottani vándal gazdálkodás attributumai, melyek jelzették, hogy

*) Gyakran a legnagyobb tudós is tanulhat valamitegy tudatlantól, ha ez, helyi és nyelvismeretekkel bír. Excellentiád meg fog bocsátani, ha figyelmeztetjük, hogy a „Pusztá” magyarul nem csak egy vadon, kopár vidéket jelent, hanem olykor egy határozott, és értékes területet is, és hogy a „puszta” Magyarországon leginkább ez értelemben használtatik: a német „Wü-te” magyarul sivatag, kietlen, kopár sat.

a német civilisatio ott még nem ütötte fel tanyáját.

A haszonbérló egy derék és szorgalmas ember, soha sem tudott zöldágra vergődni, és pedig már csak azon okból sem, mert egész „Werwaltungs-gebieth“-jén, egyetlen egy fa sem gátolta a kilátást. A szomszéd puszták sem voltak ugyan barátságosabbak, de Pataki ur területe mindannyi között a legbarátságosabb, minden kritikán alóli volt.

Pataki nagyon rossz gazda volt, a gazdaságból nem értett semmit, de mint igen vallásos ember, mindenki által tiszteltetett. Ugy élt mint egy anachoreta, s oly nagy mértékben ájtatos volt, hogy gyakran egész napokat bezárkozva töltött, mint mindenki hitte, a szentírás műveinek tanulmányozásában, s gyakran egész éjjel világítva voltak ablakai, mely alkalommal a kegyes férfiú, nagyon valószínűleg azon törekedett, hogy lelkét magasabb spha-rákba emelje.

Néhány év után, melyeket Pataki mély áhitat és szemlélődésben töltött el, egyszerre oly tevékenységet fejtett ki, mely minden ismerőjét bámulatra ragadta. Egyik javítás a másikat érte a pusztán: itt egy major keletkezett tele juhokkal, amott egy iskola tele gyermekekkel, egyetlen mocsár sem maradt lecsapolatlan, gyümölcs és más fák ezrenként ültetettek, bár merre lépett az ember, egy gép lepette meg, vagy más valami „noch nie dagewesenes“, szóval az előbbi barátságos pusztát egy kel-

lemez oázssá változott. Ezeket látva azt hitte az ember, hogy Pataki a tárczairók serege által most oly gyakran idézett „ezer egy éjszaka“ valamely hatalmas bűvszerének birtokába jutott.

Ott civilisatio, körülte barbarismus; ott haladás, kivülte elaljasodás: ott gazdagság, szomszédainál szegénység; ott szerencse és megelégedés, mellette elégtelenség, kétségbeesés sat. ily ellentétet képezett Pataki pusztája a szomszéd puszták mellett.

Mindenki bámult, mert a legcsekélyebb részletig minden javítva vagy ujonnan feltalálva volt. Sokan azt hitték, hogy Pataki visszavonulása alatt Thaers s más gazdászati írókat tanulmányozta, és jobb gazda lett, mások azonban azon csudákban, melyek rövid idő alatt szemeik előtt történtek, csak az isteni kegyelem nyilvánulását látták.

Minden oldalról jöttek a bámulók, és a lapok nem győzték Patakit eléggé dicsérni: sokan azt állították, hogy német belátás, elosztatta magyar előítéleteit, és ezen szerencsés átalakulásnak tulajdonítható, hogy a saharából paradicsomot varázsolt elő: míg végre mintegy tiz-tizenegy év multával, mely idő alatt Pataky jól meghízott — azon váratlan hír járta be a közönséget, hogy Pataki bankócsináló, és pedig nem azon értelemben, mint minden gazdának tulajdonkép lennie kell, hanem egyszerűen hamisító, minek folytán e szegény ördög elfogatott, s néhány év mulva a pestmegyei börtön-

ben halt meg, a börtönben még gyakran emlegetvén, hogy egykor jól ment dolga, s valószínűleg még most is jól menne, ha azon fatális körülmény nem adta volna elő magát, hogy véletlenül fölfedeztetett sat. A hamis paradicsom pedig, mely szintén hamis segélyeszközök által diszítettett fel, nem csak előbbi minőségébe süllyedt vissza, hanem egy kellemetlen szagu „mesterséges“ mocsárrá változott.

Hány gazdaság veszítné el fényes nymbusát, ha a világ tudná, hogy felvirágzását előlegezett, hamis, vagy tán ép lopott pénznek köszönheti. Nem-de excellentiás miniszter és báró ur?

És azon esetben is, ha például valamely jószág nem az illetőé, általa nem jogosan birtokoltatik, az ily jószágon még az oly gazdálkodás is, mely különben még a boldogult emlékü Young Arthurt is csodálatra és dicsőésekre lelkesítné, mit sem érne, mert az igaztalanság mindenkor és elkerülhetlenül betáblázva van a boszuló nemesisnél.

Még egyet kell előrebecsátnunk, mielőtt aztán szabadságot vennénk az „uszkár lényezet“ minden czeremonia nélkül, arcban támadni meg.

Megróttuk excellentiádat, hogy opusculumát magas nevével dicsőíttetni nem kegyeskedett, hanem inkább a névtelenség hálókabátjába, vagy juhbőrébe takaródzott.

És ime, mi magunk is névtelenül felelünk! Ez látszólag nem helyes, s az angol azt mondaná

reá: It is not fair, it is not gentlemanlike; a theologus pedig egyszerűen a szálla és gerendáról szóló ismeretes parabolát alkalmazná reánk.

Excellentiád azonban meg lehet győződve, hogy minden ceremonia nélkül és minden alkalommal megmondanók nevünket, ha excellentiáddal együtt elmondhatnók magunkról azt is: bennünket egy erős „Burg“ véd. Miután azonban, ártatlanságunk daczára is, minden biztosításunk csak azon egyetlen körülmény, hogy excellentiád sokkal kontárabb uszó, semhogys csak egy keskeny csatornát is átuszni képes volna, s így bennünket meg nem csíphet, ennél fogva mi sem vethetjük le, szintén juhbőrből készült bundánkat, és pedig azért sem, mert a honvágy erősen kinez, s óhajtván, hogy a cara patria egykor ismét kebelébe fogadjon bennünket, a történelemből tudjuk — mert a boszu állítólag édes — mennyire szokta némely kormány használni az „Alta mente repostum“ mottoját: ezenkívül rokonaink és barátaink is vannak Magyarországon, kiket helyetünk egyelőre galléron ragadni lehetne, mely rendszabály, már Confucius által mint igen czélszerű ajánlztatva, új Ausztriában igen gyakran alkalmaztatott, s ha excellentiádnak tetszeni fog, szívesen készek vagyunk ez állításunkat számtalan tényekkel igazolni.

Excellentiád tehát méltányosságánál fogva bizonyosan érteni, sőt megbocsátani is fogja, ha magunkat lehetőleg elrejtteni törekszünk. Az, ki mint

excellentiád minden megtámadás ellen biztosítva van, könnyen és bátran küzdhet sisak és pánczél nélkül, míg mi — hiszen az élet és szabadság még is csak kedves — azon szerencsétlen helyzetben vagyunk, hogy hajlamunk ellenére, csak lebocsátott sisakkal és biztos menhelyről csatározhatunk. Általában véve nem nagy bátorság jele, ha az ember a süvöltő golyók előtt meg nem hajlik, midőn azon kényelmes helyzetben van, hogy egy biztos bástya mögött Horatius Coclest utánozhatja, sőt még felül is mulhatja „egy milliók ellen“, míg ellenben egy szegény ördögnek, ki nyílt téren áll, és ezerféle okokból egészen ideggyenge lett, rosز néven sem lehet venni, ha még a nyulserét előtt is meghajlik, vagy talán épen elbukik.

Excellentiád méltóztat fölemlíteni, rövid de tartalomdus röpiratában mindazon tarka barka áldásokat, melyekkel excl. rövid kilencz év alatt, mióta ugyanis excl. Ausztria kormányrudját kezében tartja, a gondviseléssel együtt, a derék magyar népet megajándékozni kegyeskedett, mely népet excl. röpiratának 3 lapján ugy méltóztatik bemutatni a civilizált világnak, mint a mely, ős ereje, romlatlan szelleme, az uralkodóház iránti kegyellete és áldozatkészsége folytán megérdemli — — mit érdemel meg? azt, hogy megsemmisítsék, azután előkelő közönnyel tekintsenek rá!... brávó!

Ez valóban szépen van mondva, s a hű magyar sziv reszket a késtől, midőn egy oly magas állásu ur, mint excellentiád ily hizelgőleg itél a magyar nemzetről, ily hizelgő színben mutatja be Európa előtt, és kegyeskedik Magyarországot az uralkodó dynastia legbecsesebb kincsének nyilvánítani.

De ha az ember par hasard oly hirdetmények birtokába jut, mint például az „Ost-deutsche Post“ 1857-iki 80-ik száma *) és látja, hogy kilencz

*) Az „Ost-deutsche Post“ fentebb érintett számában „a csendőrség működése“ czim alatt következőket olvassuk.

„A mult év Nov. 1-ső napjától, a jelen év Január végeig következő befogások és feladások történtek, és pedig: Felségárulásért 1. Felségsértésért 90. Nyilvános rendzavarásért 68. Nyilvános erőszakoskodásért 532. Hivatalos visszaélésért 60. Hitel és állampapírok hamisításáért 62. Vallás-háborításért 81. Erőszak tételért 188. Gyilkosságért 140. Emberölésért 113. Gyermekegyilkolás és a méhgyümölcs elűzéseért 106. Nehéz testi sértésért 1270. Párbajért 1. Gyujtogatásért 245. Tolvajság, bütlenség és csalásért 18,093. Rablásért 534. Rabló-gyilkosságért 23. Bygamiáért 15. Rágalmazásért 96. Büntettek elősegítéseért 1043. Szökésért 264. Az állam hadiereje ellen elkövetett bűnért 29. Nyilvános rend és békezavarásért 5466. Nyilvános tisztviselők és hivatalos közegek tettleges és szóbeli bántalmazásért 1289. Nyilvános intézetek és intézkedések elleni kihágásért 72,534. A közszolgálat érdekeinek megsértésért 655. Az élet biztonság elleni merényletekért 46,504. Az egészség elleni kihágásért 13,444. Vagyonbiztonság elleni merényletért 77,756. Becsületsértésért 926. Közérkölciség elleni vétségért 17,871. Kihágók, kóborlók és koldusok 70,194. A fegyver patent áthágásáért 2,003. Vadászati erdő- és halászati törvények megsértéseért 2508. Házalo patens áthágásáért

évi Salamon — Solon — és Licurgiad után, 3 hónap alatt uj Austriában 341,990 gylkos stb. fogatott be,

1413. Posta és más jövedékek megrövidítéseért 5818. Ujenczozás előli szökésért 555. Összesen 341,990.

A más módon tett szolgálatozok következöleg osztályoztatnak: foglyok kísérete 27,454. Utasok és futárok kísérése 3884. Assistentiák közigazgatási és törvénykezési eljárásoknál 4147. Idézések és tanuskodások 4774. Itélet végrehajtások 45. Összeírás és ujenczozások alkalmávali segédkezés 31. Tüzveszély alkalmávali közreműködés 1641. Vizáradásoknál 11. Házmozatózások 8346. Holttestek feltalálása 454. Betegek és sebesültek dto 393. Szökevények kézrekerítése [470. Portyázás 424,429. Fegyver általi haláleset, erőszakos ellentállás és szökési kísérlet folytán előfordult 5. Összesen 476,084.

A csendőrség beavatkozása mindenbe, mi a gyakorlatban alig történhetik meg ezer meg ezer bosszantás és igaztalanság nélkül — tehát három havi működés alatt 818,074 „csinos“ számra növekedett. E számból Magyarországra bizonyosan több jut telénél, mert az örökös tartományok, a kormány bölcsessége folytán már több századok óta, a moralitásnak nemcsak „tettetett“ hanem „valódi“ magas fokára emeltettek, míg Magyarország csak 10 év óta részesült e szerencsében, hogy ugyanazon elvek szerint nyirbáltassék, képezessék és civilisáltassék, mint uj Austriának irigylésre méltó többi lakosai. (?) .

Az utóbbi pontban felszámolt 476,084 esettől ez által eltekintvén, ámbár egy kissé furcsának tetszik, hogy a csendőrséget tanukép is szerepelni látjuk, és valóban nem nagy harczkedvre mutat, hogy a vitéz gendarmes-ok jegyzékében, csak 5 szegény ördög fordul elő, kik ellentállás és szökési kísérletért a halottak országába expedáltattak, . . . ellenben kaczagni kell, midőn az ember, a csak a személyes étvágy gyarapítására szolgáló 424,429 portyázást mint a gendarméria érdemét fölemlítve találja.

mely számból a nagyobb rész bizonyára a legbecse-
sebb kincsnek, nevezett Magyarországra esik.

Lehetetlen azonban nem figyelmeztetnünk az olvasót azon 241,990 bűnösre, kiket a lapoknak egyrésze, bizonyos tetszelgéssel, mintha az állam czáltal valami nagy tervet csinált volna, a világ előtt pellengérre állít, s bátrak vagyunk azon szerény kérdést intézni az illetőkhez, ha szívesek volnának felvilágosítani bennünket az iránt: ki mondott ítéletet e bűnösök felett, és mily eljárás szerint történt meg a vizsgálat és ítélethozás? 140 gyilkossági, és 23 rabló gyilkossági eset három hó alatt fölfedezve, kiderítve és elítélve... Mindenki tudja, még a szorgalmas tanuló is, hogy egy gyilkos fölfedezése, a gyilkosság bebizonyítása és az elítéltetésre, még a legvalószínűbb gyanúkok mellett is gyakran hónapok sem elegendők, sőt a lelkiismeretesen vezetett vizsgálat gyakran éveket is igénybe vesz! s mégis 163 gyilkossági eset! és ezenkívül még annyi ezer esetnek törvényszerű kitisztázása! három hónap alatt! Hisz ehhez a physical idő nem elég. Valóban szödelgés fog el e gondolatnál. Vagy talán csak úgy sommáson bántak el e szerencsétlenekkel? mint a madarász a hálójába került bármily nagy csapat madárral. Vagy talán a gensdarmerie, mely egy személyben, úgy látszik, feladó, befogó, tanu és végrehajtó is volt, már előlegesen meghatározta, ki mit vétkezett csak azért, hogy a t. cz. bírák és hóhérok eljárása könnyítve legyen ép úgy, mint a „konyhavadász“, ki a szarvasokat, vaddisznókat, nyulakat, szalonkákát stb. rendes consignatio mellett adja be, hogy a kulcsárné és a chef de cuisine könnyebben boldoguljanak a beosztással.

Vegyük fel már most, hogy a csendőrség 8 év óta működik. Ha tehát oly hasznosan működött mint állítják, akkor természetes, hogy a megsemmisítendő vagy ártalmatlanná teendő emberi vadnak igen meg kellett ritkulnia. E kimutatás és aránylagos számítás szerint tehát első években, midőn körülbelül minden magyarembert „vad“-nak tekintettek, felvehetjük, hogy a gensdarmerie 3 hónap alatt egy milliót tett

Ha továbbá egy statistikai kimutatás, Czörnha-
useni báró Czörnig ur jeles módszere kimutatja **).

Ártalmatlanná, ez egy év alatt 4 milliót, vagy is 9 év alatt
36,000,000 tesz ki. Azonban a kezdetre sem akarunk maga-
sabb összeget venni fel, mint a jelen kimutatás mutat, s a
„Rückblick“ oly szépen megvilágít, s ez esetben azt hisszük
számításunkat senki sem fogja indiscretnek tartani.

Számításunkat tehát 1849 Nov. 1-ső napjától kezdjük,
mely naptól kezdve 1857 Január végső napjáig 22 negyedév
telt el, s mely azt tanúsítja, hogy ez idő óta 7,523,780 boldog
új ausztriai polgár került a mindent életető gensdarmrie puri-
ficáló körmei közé. Szívem mit óhajtasz még! E számítás
azonban ámbár teljesen valószínű, mégis hamis, Mert, horri-
bile dictu az emberi vad nem hogy fogyott volna, sőt
ellenkezőleg szaporodott, legalább Magyarországon, szaporodott
pedig naponta kétszázba ejtőbb mennyiségben. Zsidóknak eze-
lőtt soha sem jutott eszükbe Rinaldó Rinaldini, Schinder Hannes
et Comp: nyomdokaiba lépni: ők ezelőtt csak arra szorítottak,
hogy loptak és csaltak, most ezek is kedvet kaptak, s a
zsidó rabló nem ritka ág többé: az ó testamentum követői
közül többen adták magukat e „mellék üzletre“, mi tulajdon-
kép tiszteletre készítet bennünket Israel népe ellenében, mert
a nyílt rabló az álszenteskedő csalóval szemben tulajdonkép
egy „mordkerl“. Nemde drága, olcsó, vagy ingyen olvasó?

Ha egy uradalmi vadász ily eredményt tudna felmutat-
ni, hogy a vad, minél többet fogyasztják, annál inkább szapo-
rodik, mint a halak a mesterséges tenyésztés által, bizonyára
ura kegyeinek legfényesebb bizonyítványaival találkozunk. És
hol rejlik ezen — ha annyi nyomort nem vonna maga után —
nevetségességnek mondható rejtély megfejtése? Egyszerűen azon
tényben, hogy a bureaucratic the-oriák ép úgy abszurdumra
vezetnek, mint a velőtlen marhaság, s hogy a jelen esetben,
az adott alkalom és a nyomor minden zugban és ezerféle
változatokkal tolvajokat, rablókat és gyilkosokat teremt.

**.) Kár hogy a tudós statistikus e tekintetben tábláza-
tokat nem készített, s azokat a bámuló Európa elé nem
terjesztette.

hány magyar — és pedig miután a forradalom már régen elfojtatott — függesztetett akasztófára in effigie vagy in persona, mennyi záratott el, mennyi száműzetett, és mint rabolták el ártatlan családoknak minden vagyonát, és most tíz év után a száműzöttek közül azok, kik elég szívtelenek valának meg nem halni, csöppenként mint hogy a jó ráczürmöst készítik, bocsáttatik csak haza, árva hazájába, s akaratlanul is a bürzére emlékeztet, hol egy fél, negyed, vagy nyolczad fölött is órákig alkudoznak.

Midőn tagadhatatlan, hogy a majdnem ezredéves magyar történelem egy időszakában sem éktenitette annyi rabló a „legdrágább kincs“-et, mint jelenleg, és pedig progressiv arányban, midőn egyetlen nap sem mulik el, hogy a kötél alkalmazásba ne jöjjön.

Midőn végre látjuk, hogy az annyira feldicsért drága kincs, nem csak egy vértengerben uszik, hanem ép az által, ki a fentebbi hizelgő szót alkalmazni elég imprudentiával birt, hét darabra szakított — és ezek *facta quæ loquuntur et non mentiuntur* — akkor lehetetlen a halhatatlan Moliére-re nem emlékezni, ki a világot egy oly jeles személyleirással ajándékozta meg, mely után az illető férfit meg nem ismerni teljes lehetetlen.

Ezen tények, melyeket tagadni nem lehet — hiszen maga a kormány hirdeti azokat mindenfelé — a következő dilemmát állítják fel:

Vagy Magyarország népessége oly bitang csőcselék, és vezetői oly dühönczök, kik nem érdemelnek egyebet üldözés, tizedelés és akasztófára függesztésnél, és az ország nem drága kincs, hanem egy rothadt gyümölcs, melyet szétदारabolni, és a sertéseknek eledelül dobni kell.

Vagy pedig ön, kegyencz, és mindenható miniszter, ravaszsága és pifffigologiai ismeretei daczára, kormányzati képességét illetőleg egy oly vak, és e mellett álnok subjectum, hogy valahára ideje önt valódi toilette-jében mutatni be a világnak, azonban több joggal és igazsággal, mint ön saját tényeit beszélteti.

És most azt kérdezzük öntől, hogy ha igaz is, hogy Magyarország kormányzása jelenleg, midőn ott minden a szó szoros értelmében „zsinoron“ megy, oly jeles, mit mi egyébiránt határozottan tagadunk: mi jupon történik tulajdonkép e gazdálkodás? — Igen, azt kérjük öntől, mi jupon?

Látom mily szemeket mereszt ön e kérdésre!

Ne gondolja ön azonban, hogy én az uralkodó dynastia jogát, vagy tulajdonkép ezen jogát kétségbevonni akarom. Csak az ön szájából szeretném hallani, mily joggal kormányoztatnak, vagy a mint ön állítja, boldogíttatnak jelenleg Magyarország lakosai?

Ő felsége a „legmagasabb császár“ az ön röpiratában annyira feldicsért magyar nép fölött vagy *jure successionis*, mint magyar király, vagy *jure armorum*, mint hódító uralkodik. Mindkét minő-

ségben nem uralkodhatik ő felsége, ámbár elég hatalmas, ép oly kevésbé, mint egy leány ellenében az atya és férj szerepét együtt és egyszerre a természet isteni törvényei szerint játszani nem lehet.

Ez valószínűleg nem került ki excellentiád figyelmét, hiszen ön mesterségére nézve ügyvéd, és mint ilyen meglehetősen névre tett szert.

Ugy vagyunk értesülve, hogy ezen axiómát többször felhozták ön előtt, ön azonban erre nézve soha sem bocsátkozott vitába: sőt mindenkép igyekezett ezen ugynevezett szórszálhasogatást ignorálni s mások által is feledtetni, és úgy viselte magát, mint azon adós, ki fizetni képtelen levén, vagy nem akarván, mindig azt kívánja, hogy beszéljenek már más tárgyról is, ne unatkoztassák örökké ezen egygyel: és be kell vallani, hogy kényelmesebb liquidatio alig képzelhető, mint ha az ember a hitelezőt ignorálja, kivált ha az ember elég hatalmas ahhoz, hogy a farkas meséje szerint egyszerűen elsophistisálja őt a helyett, hogy kifizetné.

Excellentiád igen jól tudja, hogy a magyar király nem úgy lesz, mint a francziák királya szokott lenni.

Francziaországban ezt kiáltották: *Leroiest mort, vive le roi,* és a király à—peu—près kénszen volt, mert ez ősi szokás vala. Magyarországbán azonban, ha *pacta conventa*, eskük és szokásokat üres szalma és frasisnak feltüntetni nem

akarunk, a király halálával, z illető trónörökös semmi egyéb, mint a valószínűleg leendő, szóval virtualis király: s ha a rárótt kötelességeknek megfelelni nem akar, és elég hatalommal is bír hozzá, uralkodhatik ugyan, de magyar király soha sem lesz, a mint II. József is, ki pedig sokat és erélylyel uralkodott, tulajdonkép soha sem volt az: mi különben eszébe is jutott, midőn a pallida mors, császári hálósobájának ajtaján kopogtatott, és egy rövid órában jónak látta mindazokat visszavonni, miket 10 évi uralkodása alatt genialis könnyelműséggel, és spiritualis felületességében theoretisalni nagy bölcseségnek tartott.

Vagy talán nem tudja a miniszter ur, mi különbség van a francia és magyar király keletkezése között? Maglehet, hogy excellentiád e tárgy felől soha sem olvasott, soha sem hallott, hiszen a legtöbb osztrák államférfiak eruditioja, politikai tudomány tekintetében, szokás szerint nem terjedt tovább, legfeljebb addig, hogy a polgári törvénykönyv és a codex criminalis §§. könyvnélkül tudják, vagy legalább idézésükben nagy gyakorlottsággal bírnak, — és ha hasonnemű képzettségi kincstárunk még továbbra is terjed — mi ritkán történik, s méltányosan nem is követelhető, mert ők a folytonos és meg nem szakított kormányzás érdekében egész idejüket à—pen—près üléssel és irka-firkával töltik el, — ez esetben egész tudományuk az angol alkotmánynak, s az assemblée constituante legfrappansabb

határozatainak némi rapsodisticus ismeretéből áll, s talán néhány mélyen megbámult, de soha sem értett elméleti excerpátkból Rottek és Mittermayer et Comp. után. Magyarország viszonyaiból, mely szomszédországot hagyományos és előkelő elbizakodottság és suffisance-al kicsinyleni és megvetni már gyermekkorukban megtanulták, rendesen mit sem tudtak, és most sem tudnak, ép úgy mint Newton és Leibnitz, ámbár a föld Dioscurjai nem dicsekedhettek azzal, hogy valami sokat tudnak a holdról vagy éppen a Syriusról. Vagy mint a bécsiek, kik minden kedélyességük daczára, sohasem veszik azon fáradságot, hogy a sz. István tornyába fölmenvén, onnan gyönyörködjenek a szép környékben.

A miniszter urnak tehát semmi oka sincs szégyelni magát, az érintett különbséget illető netaláni tudatlansága miatt, mert excellentiád e tekintetben a legválogatottabb társaságnak örvendhet, melynek tagjai a különben igen okos, és mindenféle tudományokkal tulontul saturált bécsi tudósok, philosophok és cs. k. hivatalnokok, s pedig kivétel nélkül.

E körülményt, értem a koronázást, pedig, már azon esetben, ha mit sem hallott is felőle excellentiád, egész kényelemmel láthatta volna, és így valóban csodálkoznunk kell a fölött, hogy ez nagyméltóságod becses figyelmét még is elkerülhette.

A „Schantzel“ Pozsonytól csak egy ugráshyira van, s így excellentiád láthatta volna, hogy ott Ferdinánd császár, még felséges atyja Ferencz csá-

szár életében, a szokásos szertartások és „lényeges-ségek“ kíséretében magyar királyllyá koronáztatott.

Franciaországban, hol a tömérdek lángész, és a velük született petillans élcz daczára az alkotmányosság szellemét még nem fogták fel annyira, mint p. o. Angolországban, — Franciaországban több lap következő értelemben nyilatkozott ez eseményről: „furecsa emberek azok a magyarok! Nekünk egy király is már majdnem sok, s nekik kettő kell!“

Bécsben pedig sokan így nyilatkoztak: „Néztek csak, a magyaroknak most már két királyuk van! Ez szép és okos dolog, mert kettő minden-esetre többet lát mint egy.“ Mások ellenben meg voltak győződve, hogy az egész „historia“ csak azért történt, mert a magyar urak szívesen rendeznek hasonló ünnepélyeket és szertartásokat, azért ily alkalommal „elkerülhetetlenül“ sokat vendégeskednek, esznek, isznak és lármáznak.

Mélyebb jelentőséget csak kevesen tulajdonítottak e különös színezetű szertartásnak, és valóban fájdalmasan érintene bennünket, ha excellentiád, a ki jelenleg Magyarország sorsát, mintegy „visszapillantó“ gondviselés vezeti, mely azonban nem igen tekint messzire vissza, nem volna e kevesek között.

Lehetséges azonban, sőt igen valószínű, hogy excellentiád, annyi és oly sokoldalu „előismeretek“

birtokában, tudomással birt e subtilitásról, de ép azért, mivel ez excellentiád kegyes véleménye szerint csak subtilitás, — azt hitte excellentiád, hogy ezt figyelembe venni nem szükséges, hanem leghe-lyesebb azt cavalièrement! mellőzni.

És valóban alig van könnyebben czélhoz veze-tő politika annál, ha az ember sans gène egyenesen halad, korlátot nem ismer, s a netaláni akadályokat egyszerűen mellőzi, tekintetbe sem veszi. Ez volt legalább a vastag bőrbe öltözött hosszú függelékű afrikai hősök stratégiája, kik különösen a trasimenei sikon állítólag csudákat műveltek Ép így az emberek között is az imént idézett „taktik“ a leg-czélyszerűbb mód valamely kérdés elintézésére, és arra, hogy magunknak igazságot szerezzünk. Csak-hogy az elefántnak egyenes, semmi akadályt nem ismerő, hanem széttipró előrehaladása sehogy sem hasonlítható össze a kigyó okos és tekervényes csu-szásával, mert az elefánt, ha kedve volna is hozzá, teljesen képtelen „csuszni“, míg a kigyó a „legbe-csületesebb“ intentiók mellett is képtelen lévén va-lamit eltipranni, kénytelen a fojtogatás és mérgezés-hez folyamodni.

Az angoloknak pl. a legutóbbi keletindiai „esemé-nyek“ alkalmával eszükbe sem jutott hosszas zsoldárokat énekelni ottani diplomatiái jogaikról, s a népesség bol-dogságáról; hanem röviden így szólottak: „Mi meghódi-tottunk benneteket, kimélve, igazságosan, sőt jóakar-at-tal bántunk veletek: ti még is fellázadtatok. Sze-

rencsénkre azonban mi vagyunk az erősebbek, tehát megfélekezésekre nagy mértékben felhasználtunk kötelet, puskát, ágyut s minden más fegyvert, s mindaddig a legiszonyubb féket fogjuk alkalmazni reátok, míg csak ki nem szakítjuk mérges fullánktokat, s meg nem törjük daczosságtokat. Elismertek-e bennünket legitim uralkodónak, gyűlöltök, szerettek, üdvözöltök, szidtok, vagy hallgattok, azzal keveset törődünk. Ha jó utra tértek, ismét emberileg, sőt szeretetteljesen bánandunk veletek, mert ezen tanácsot adja nekünk szivünk és fejünk egyiránt; de ha ismét tettelesen támadnátok fel, akkor mint a polyvát, a levegőbe szórunk benneteket!“ Így cselekedett Soliman sultán is, midőn Budát elfoglalta, és a félhold, mely mintegy 150 évig uralkodott Magyarországon; sőt a legutóbbi szerb lázadás alkalmával Kara György alatt, Kursid basa, ki azon híres tornyot építteté, *) nem peroralt per longum

*) Ezen torony Nícha közelében létezik, a Konstantinápolyból Belgrádba vezető uton, épült pedig némelyek szerint 3000, mások szerint azonban úgy, hogy 5000-nél több emberfő falaztatott belé. A fejek száma, mint személyesen meggyőződöttünk, mindenesetre jelentékeny és iszonyatos. Kursid basa, midőn a szerbek kamenitsai megerősített táborát elfoglalta, nem csak az elesett, hanem a fegyveresen elfogott szerbek fejét is leásatta, s az említett toronyba azon véresen befalaztatta. Borzasztó látvány! De ha az ember gondolkozik, és nemcsak lágy szíve, hanem egészséges esze is van, be kell vallania, hogy Kursid basa, mint ügyes operateur, az illetőknek sokkal kevesebb fájdalmat, szerencsétlenséget és kétség-

et latum, legitimitásról, felségárulásról, és apostoli czimezésről.

beesést okozott, mint Ausztriának „megfontolt és határozott“ rendszere a szegény magyaroknak, a barbar tehát sokkal emberibbnek mutatta magát, mint az ugynevezett keresztények.

Kursid basa, miután az operatiomegtörtént à—peu—prés következőleg ajánlotta magát a szerbeknek :

„A sultan a ti uratok, ti nyíltan fellázadtatok, — and no mistake — fegyvert fogtatok ellene. A sultan engem küldött, hogy benneteket megbüntesselek. Én legyőztelek benneteket. A lázadás le van verve. Adieu! Most már legyetek okosak. Ne tekintetek vissza, hanem haladjatok „megfontolva előre“ ; különben visszajövök, és egy másik, aránytalanul nagyobb tornyot építek. A kik az emlétkben vannak, azok már egyszer „benn“ vannak, j'en suis extrémement peiné. Azonban talán most már semmi sem fáj nekik. Ti azonban éltek, éreztek, s azért ajánlom legyetek okosak — és örüljete az életnek!“ És az egész eset ha jól emlékezünk, hat hét alatt be volt végezve, senki sem üldöztetett, senki sem veszté el vagyonát sat., míg új Ausztriában 10 iszonyatos év eltelté után is ku'atnak, üldöznek és kinoznak, és valóban nem azokat kell sajnálnunk, kik elég szerencsések voltak kegyelmesen felakasztatni vagy agyonlővetni, hanem azokat, kiket az illetők elég kegyetlenek voltak életben hagyni.

A szerbek utálattal említik Kursid basát, neve el van átkozva közöttük, et on le conçoit. A magyaroktól azonban ragaszkodást és szeretetet követelnek! Absurdum! Hanem igen — mert a nichai tornyot mindenki láthatja, — míg az ezer meg ezer üldözött, szétszórt s a legnagyobb nyomorban elveszett magyar fájdalmai és kinjai nem oly szembeötlők, s azért apránként el is hangzanak. De Isten előtt a nichai torony az apostoli (!?) eljárással szemben, valóban csak Abel áldozata.

Sokan ez eljárást elefánt politikának mondhatnák: à la bonheur, legalább a kigyóból nincs benne semmi: és ha az ember a legtöbb dynastia keletkezését vizsgálja, úgy találja, hogy csekély kivétellel mindegyiknek alapítója egy hódító, vagy elnyomó volt, kit minden teketória nélkül rablónak neveztek, s a szerint bántak is volna vele, ha az illető véletlenül erősebb nem lett volna az általa elnyomottaknál. Joga nem volt más mint a jus fortioris, mely az idő által szentesítve, azon idő által, mely végre is majdnem mindent kiegyenlít — legalább e földön legitim és isteni joggá változott át.

Az emberi nem, a legkevésbé sem gyűlöli az önkényt, magában véve: nagyon könnyen képes azal megbarátkozni, sőt meg is szeretheti azt: és valóban az emberiség kifejlesztésére és felvilágosítására alig van czélszerűbb és előnyösebb eszköz. egy genialis, minden viszonyokba mélyen beható abszolút kormányzatnál: s ha az emberek, részint ösztönből, részint észszerű okoknál fogva az abszolút kormányformát kárhoztatják, ez legtávolabbról sem ellen-szenvből történik, hanem azon természetes okból, mivel az önkény, mint a tapasztalás bizonyítja, rendszeren káröltve jár az ostobasággal.

Állott valaha, valamely nép élén önkényesebb uralkodó I. Napoleonnál, volt valaha abszolútabb uralkodó Angliában Erzsébet királynőnél? Valóban

alig! És valjon mentek voltak-e ezek minden hibától? Nem! ártatlan vér szennyezte be uralkodásukat, és mégis népszerűek, tisztelve, sőt sokak által szeretve is valának. Szellemi nagyságuk és fölényük, emberi szemek előtt láthatlanná tévék életüknek véres nyomait: és az emberek, kik általában véve keveset törődnek azzal, mikép fognak uralkodóik egykor oda át számot adni sáfárságukról, nagyon jól meg tudják különböztetni az alkalmas uralkodót a jó embertől, és gyakran jobban tisztelik és szeretik gyóntatójukat királyuknál, pedig olyankor, midőn ez utóbbival meg vannak elégedve, sőt kormánya alatt boldognak is érzik magukat, és nem csekély mértékben rosszul esnék nekik, ha kormányzási dolgokban a szeretve tisztelt gyóntatónak volna joga parancsolni. Atalában véve, valamely complicitált gépezet megindítása és rendben tartására nem annyira erkölcsös élet, hanem egy jó gépész ügyessége szükségeltetik.

Tagadhatatlanul nagy nyereség volna természetesen, ha az ügyes gépész egyuttal, valami szent féle is volna, valamint az emberiség is igen boldognak érezné magát, ha sok oly despoticus uralkodó léteznék, ki egyuttal az erény mintaképeül is szolgálhatna alattvalóinak. Azonban a tapasztalás bizonyítja, és a tények, melyeket excellentiád oly gyakran idéz, hogy nem csudálkoznánk, ha kényszerülne azt megbánni — hangosan hirdetik, hogy ilyes esetek a legkritikábbak közé tartoznak, s legalább ad-

dig, míg az emberi nem jelentékenyen nem tökélyesbbül, csak pia desideria és rozsaszinű álmak maradnak.

Az emberek tehát nem gyűlölik az önkényt magában véve: de hát tudja-e excellentiád, mi az, mi őket fellázítja, undorral és keserőséggel tölti el? Bátorságot veszünk magunknak azt excellentiádnak egész alázatossággal megsugni. — Azon rendszer, azon kétszintűség, vagy helyesebben mondván képmutatás, melyet a népekkel elakar hitetni, hihetetleneket, vagy correctebb kifejezéssel, megcsalni, hogy úgy mondjuk lóvá tenni akarja őket: ha például azt mondják neki: van szabad sajtótok — pedig nem igaz: fölöttetek csak a törvény határoz — és nem úgy van: nem akarjuk szabadságokat megnyirbálni — és ép az ellenkező történik: nemzetiségtek nem veszélyeztetik, — és ez hazugság sat., igen excellentiád, az ily eljárás ezen tartuffiád az, mely végre a legszelidebb vért is mérges anyagokkal fertőzteti meg, és előbb utóbb kitérésre kényszeríti, kiváltha oly ügyetlenül scenirozzák azt, mint a mily kontárnak mutatkozott excellentiád e tekintetben is, és csak megfoghatatlan vaksága hitetheti el excellentiáddal azt, hogy a kormányzása alatt állók legkorlátozottabb osztálya is, elég ostoba, nyomorult mesterfogásai, és ügyetlen bűvész mutatványai által magát megcsaladni. P. o. hogy Ön Magyarországot azért szakította 2 részre,

hogy e szép tartományt, mint Ön állítja, könnyebben és előnyösebben lehessen a boldogított lakosok javára kormányozni, és nem azért, hogy a magyar elem netaláni összeműködése akadályozva legyen. Hiszi Ön, lángeszű, de gyors emelkedése által elvakított, sötétben tapogatózó, magával teljesen megelégedett, és édes álomban ringatózó miniszter és kegyencz, — hiszi Ön, hogy e mesét az utolsó magyar tanulóval is elhitetheti? Vagy az egész talán csak a külföld számára van feltalálva, hogy feldicsért gyümölcsének külseje ajánlatos, és egészséges kinézésű legyen?

Még ez utóbbi esetben sem kellett volna dolgát oly felületesen és ügyetlenül intéznie, hanem kissé több *savoir faire*-rel munkához látnia. Mert a külföld inkább érez Magyarországgal, s annak Ön által feldicsért, de egyuttal Ön által csaknem a kétségbeesés széléig taszított népével jobban rokonszenvez, mint Ön, nagyuri mámorában azt látni és gyanítani képes, — és naponta kevésbbé hisz az Ön szemtelen jelentéseinek. —

Emberek és népekkel legalább becsületesen kell eljárni, ha az ember nincsen közelebbi rokonságban Minerva istenasszonyal. —

Miért nem kormányoznak Magyarországon egyszerűen a király nevében, a *pactum conventuum* alapján, és a minden királyok által esküvel erősített törvények értelmében? Azt kérdem Öntől, miért nem történik ez?

A Magyarorszáiban alkalmazandó kormányformát illetőleg két nézet lehet. Vagy széttepetett és megsemmisített az utóbbi események által azon törvényes viszony, mely Magyarország és a király között századok óta fenn állott, — vagy most is változatlanul létezik az — juste (!?) milieu itt nem létezik.

Mi át vagyunk hatva azon nézet által, s e nézetben vannak, Anglia, az egyesült államok, s a continens legnagyobb része, hogy a kérdésben forgó törvényes viszony nincs megsemmisítve. Azt kérdezzük ugyanis: valjon Kossuth ur és társainak separatisticus viszketege képes volt-e elszakítani azon szent köteleket, mely századok óta az uralkodót és népét összefűzte? Elveszítse egy milliókból álló nemzet ezredéves jogait egy aránylag csekély számú fractio hibája miatt? Mily jog értelmében lehet valaki elég szemtelen a fentebbi kérdésekre igent mondani? Ép oly méltányos és igazságos volna valamely várost polgári jogaitól megfosztani azért, mert lakosainak egy aránylag csekély része tolvajok és gyilkosokból áll.

Rákóczy Ferencz lázadása alkalmával csaknem egész Magyarország, a francziával szövetkezve lázadásban volt Austria ellen! Valjon eszükbe jutott-e azért az illetőknek, a király és nemzet között kötött szerződéseket megsemmisítetteknek nyilvánítani? Ném, hanem csak arra szorítottak, hogy az eltévedteket és bűnösöket egész erélylyel felelősségre von-

ják és megbüntessék. Miért kell ennek másként lennie a jelen esetben?

Isten azt mondja „kimélni akarom az egész községet, ha csak egyetlen igaz is találkozik benne“, teheti tehát egy erényes ember, ha nem csupán lelkiismeretlen szemfényvesztő, hogy ez isteni nyilatkozatnak egészen ellenkezőjét vallja és óhajtja, azt t. i., hogy egy nagy nemzet, nehányak pillanatnyi tévedése és hibája folytán, nyolczszázad által szentesített, és annyi eskü által biztosított jogaitól megfosztassék?

Minden emberbarátot, kik velünk együtt az oly jogtalanul és oly barbar módra üldözött Magyarországgal rokonszenveznek, felkérünk, mondja ki e kérdés fölött szabadon ítéletét! Mi azt állítjuk, hogy velünk a legigaztalanabbul, legszemtelenebbül, leggyalázatosabban bántak, és meg vagyunk győződve, hogy a nemesis, szabadságunk, nemzetiségünk és testvéreink gyilkosait előbb-utóbb utólérendi.

Mindezek mellett azonban megengedjük, hogy lehetnek emberek, kik ha velünk egy nézetben vannak is — mert hisz az ellenkező lehetetlen — még is ellenkezőleg cselekesznek, s sophismák által annyira elkábitják önmagukat, hogy az ellenkező nézet szerint cselekedni elegendő bátorságot, illetőleg szemtelenséget éreznek magukban.

És e tekintetben bátorságot veszünk magunknak, excellentiádat *primo loco* legmagasabbra helyezni, valamikép az isteni gondviselés is vagy a véletlen, vagy mi, excellentiádat a trón mellé, az öreg s excellentiád által kifényesített s feldiszitett „funkel-nagel neu“ császárság legmagasabb polczára emelte, és ott minden emberi és climaticus eshetőségek ellen, mint egy tengeri pókot megerősíteni jónak látta.

Most már aztán föltételezni akarjuk, mert megengedni soha sem fogjuk, hogy egész Magyarországnak *cum adnexis* a legföltétlenebb felhatalmazást adta K. L. urnak, a debreczeni csinyek keresztvitelére, s arra, hogy az uralkodó dynastianak egyszerűen adieu-t mondhasson s a magyar népet egy ujdonsült köztársasággal ajándékozza meg; föltételezve, hogy ezen sajátzerüleg gyakorlati gondolat folytán minden becsületbeli, esküvel erősített kötelék, melylyel a magyar nép a Habsburg-lothringeni dynastiahoz fűzve volt, örökre és helyrehozhatlanul eltépett, épen úgy, mint azon életfonalat, melyet Atropos egyszer keresztül metszett, nem lehetne többé összekötni.

Ezeket mind föltételezve, még hozzá azt is, hogy ön mint reformator, és ujra dagasztója új Ausztriának, meggyőződésből vagy magasabb állami szempontból, s talán mellékérdekből, vagy mint törül vágott bécsi german, azért hogy a világot még egy nagy Németországgal ajándékozza meg, vagy

végre talán elvakittatva — mely szerencsétlenség gyakran éri a parvenu-ket, ha egyszerre mint egykor Phaëton, a sötét irodából a nap közelébe jutnak, — föltételezve tehát, hogy excellentiád az említett okok egyikének vagy mindegyikének folytán, — a mint tetszik — azon erős hitben működik, hogy az érintett kötelékek Kossuth ur és társai által csakugyan széttépettek, s ennek folytán a pactum conventumok sat. mythossá, zsbivásárra való ócskaságokká váltak.

Bevégzett tények ellen nem lehet küzdeni. A korszellem megöli a tegnapot, hogy helyébe a mai napot állítsa: mi a mult századokban jó és czélszerű volt, nem illik be többé a jelen keretébe! Magyarország a civilisatio elleni harczban — talán a bécsi civilisatio elleni harczban? — bukott el. Nincs ott helye a reclamationnak, hol maga a jog megszűnt. Bár mennyire sajnáljuk is, hogy ezen loyális és nagylelkű nemzet ideje lejárt, vigasztaljuk magunkat azzal, hogy ennek így kellett történnie, mert az emberi haladás áradatának feudális gátak és külön érdekek akadályul nem szolgálhatnak. Magyarország gyönyörű tartomány s lakószáma a legszebb jövő fog virulni, s virulnia kell, mert alig föltételelezhető,

hogy azon népesség, mely annyi szellemet, és oly kitűnő egészséges felfogást tanusított, — mint a megholt magyarok — magától is be nem látná, hogy reá a legszebb kilátás és hivatás várakozik, azon gyönyörteljes kilátás ugyanis, hogy az egész világgal dacolni képes (!) új osztrák császárság legboldogabb és nemesebb részét fogja képezni! Egy önmagát bensőleg szerető család 40 millió taggal, élén mint atya egy lovagias császár, s kormányoztatva a leghumanusabb és legbölcsebb törvények értelmében. Valjon lehet-e ennél csábitóbb képet csak képzelni is sat. sat.

Ez à — peu — près, veleje annak, mit excellentiád saját szájával beszélni, vagy organumai által egy lélekzet alatt utánmondani kegyeskedik, s mely közegek, mint valóságos perpetuum mobile nem is fáradnak bele e feladatba.

Ez alkalommal, vagy is tulajdonkép e helyen mindazon phrasisokat, költeményeket és találmányokat, melyeket excellentiád és adeptusai oly fenghangon énekelnek, bonczkés alá fogjuk venni: de mindenekelőtt lehetetlen szó nélkül hagynunk önnek rokonszenvét a derék magyar nemzet iránt, s szívbéli fájdalmát a fölött, hogy e lovagias nemzet túlélte magát, vagyis tulajdonkép meghalt — persze nem természetes halállal.

Ha excellentiád sziveskedik ezen themat megpendíteni, és a magyar nép irányában oly résztvevő és érzelemteljes szívét a világnak bemutatni méltóztatik, valóban, azon végtelen nyomor daczára sem tartóztathatjuk magunkat a mosolytól, melybe excellentiád a szegény magyar nemzetet süllyesztette: mert ez mindannyiszor egy igen jóízű asztali jelene-
tet juttat eszünkbe, melyszerint egy forradalom előtti „táblabíró“ *) barátjainak, kiket éppen megvéndégtelt,

*) A „táblabíró“ egy sajátossága a martius e ötti napoknak, mely csak Magyarországon fordult elő, s részben főispáni kinevezés, részben pedig a megyei rendek választása által a mágnsok, vagy a nemesség sorából vette eredetét. Javadal-
mak nem voltak összekötve e czimmel, mely az angol „esquire“-hez leginkább hasonlítható. — A mi azonban egy táblabíró törvényes működésükre illeti, az jogilag nem volt nagyobb, mint bármelyik nemisé, csak annyiban térvén el ettől, hogy a magyar „megyei táblabíró“ a nemesség „legjavából“ választatott, s szemben a nemzettel, habár hallgata-
gon, de mégis némileg azon kötelezettséget vállalta magára, hogy fizetés nélkül, csak „ex nobili officio“ az országnak és a törvényhatóságnak telyesíté a tőle kívánt szolgálatokat. Ujabb időben nevetségessé igyekeztek tenni a táblabírokat és politikájukat, habár általában több gyakorlati érzékük s nagyobb becsületességük volt, mint igen sok német professornak p. a nagyon is tudós frankfurti országgyűlésen . . . , és bírá-
lóikhoz úgy viszonylanak, mint a legügyesebb emberek Nanking- és Pekingben Hacking, Grinzing, Penzing, Sievering és Hiezing és a többi „ing“ végzetű hely tudákosaihoz, kik Saphir ravasz megjegyzése szerint az olvasót ellenál-
hatlanul készitik a mennyei birodalomra gondolni. — Nagy Pál, Deák Ferencz, Somsich Miklós, Bezerédy István, Eber-
gényi László, Pázmándy Dénes stb. nem voltak egyebek

midőn a gyönyörűen sült pulykát az asztalra hozták, következő szavakban tanusította érzelmetjes jellemét: „Tulajdonkép sajnálom, hogy ez a szegény ördög most sülvé itt előttünk fekszik! Hányszor gyönyörködtetett e derék állat engem heroicus magaviseletével, és mily nemes haragra gerjedt, ha valaki boszantotta. Kár szegényért! Hanem előbb-utóbb így kellett történnie; mert őt természetes hallal kimulni engedni nagy ügyetlenség lett volna; nem igaz (?) hiszen oly jól izlik, oly puha és oly kövér; egy ilyen falat a legsoványabbat, sőt az aszkórost is lábra állítja, felhizlalja s az államnak visszaadja: és ez, nemde uraim, vigasztal bennünket? a szegény „sült“ bolond pedig, ha csak egy csepp esze van is, bizonyosan a legnagyobb szerencséjének

„táblabírák“-nál, s mégis az első vezeté Soprony, a második Zala, a harmadik Tolna, a negyedik Esztergom, az 5-ik Komárom megyét stb. S micsoda joggal? Talán az uralkodó által voltak erre kinevezve? Nem! Talán a rendek által megválasztva? Korántsem! Tehetségük, tudományuk — szabad, gyakori tanácskozásaik s discussióik által kitűnván, és megpróbáltatván — emelkedtek ők a közügyek élére! Az illető főispánokat a király nevezé ki, az alispánokat a rendek választák . . . a megye tulajdonképeni vezetőjévé azonban mindenkit kizárólag fényesebb tehetségei emelhettek! Most midőn minden el van satnyulva, s csak azon ember ér és tehet valamit, a kit valamivé tettek mások, s a kinek megengedték, hogy véleménye lehessen, — most nincs próbakő, melyen valakinek valódi képességét felismerhetnők; a midőn • üres és dagályos csevegés, kellemes külső formák . . . és pártfogolás . . . többet érnek, mint valódi alaposság, mély tudomány és bölcs élettapasztalás!

fogja tartani, hogy, a helyett, hogy ázalékok és férgeknek szolgált volna eledelül, azon kiváló szerencsében részesült, hogy ily charmant és genialis inyenczek által fogyasztatik el, s oly kitünőségek-nél válik vérré, mint aminőknek uraságtokat ismer-ni szerencsém van.“

Hogy excellentiád ily nézetek és meggyőződés mellett a leghatározottabb magyar evő, nagyon meg-foghatónak találjuk.

Hiszen maga mondta nem régiben egy számos tagból álló társaság előtt: „a föderatív rendszer elég gyakran megkisértetett már Ausztriában, és nem sikerült: kísértésük meg tehát az egység, a beolvasztás politikáját; hogy a nagy, egységes és erős Ausztria végre valósággá váljék: talán ez jobban sikerül.“

S valóban úgy látszik, mintha az okoskodás nem volna egészen rossz: mert ha például egy beteg a gyógyszer-tár meggyógyítani képtelen, akkor talán nem szerencsétlen gondolat őt tengeri fürdők, Gräfenberg, vagy homöopathiai „semmik“ által lábra állítani akarni; ha valaki artesi kutatás egy bizonyos helyen, és a víz sehogy sem akar kibugygyagni, akkor nem egészen helytelenül cselekszik, ha az eredeti forrást a szomszéd birtokán keresi; ha valaki egy értékes gyűrűt elvesztett, s azt sem jobbra, sem balra, sem visszafelé megtalálni nem képes, akkor természetesen legokosabb azt egyenesen „előre“ haladva keresni. Az ily logica ellen alig lehet ki-

fogás. Csakhogy oly *durae capacitatis* pedansok, mint mi is vagyunk, rendesen kétkedni fognának, hogy valjon betegek számára a gyógyszer-tárban az igazi üvegből vették e gyógyszert, vagy talán szórakozásból vagy szándékosan *hypecucuanát*, vagy *sassafrast*, vagy épen *assafoetidát* itattak vele, mi pedig ép ellenkezett betegségével: valjon az artesi kut forrását egyenesen és elég mélyen keresték-e: valjon elég figyelmet fordítottak-e a gyűrű keresésére, jobbra, balra és visszafelé sat., így abban is, valjon a föderatív rendszert Ausztriában, becsületesen minden utógondolat nélkül és „alaposan” kísértették-e meg. E fölött mi saját véleménynyel birunk, s még ezen őszinte *elucubratio* alkalmával vagy talán később, bátrak leszünk közleni azt *excellentiáddal*.

Excellentiád tehát arra határozta magát, hogy az egységet, Ausztria külön részeinek egygyé olvasztását kísérti meg: oly irány, melyet valóban senki sem fog gyakorlatiatlannak, vagy hátrányosnak tartani, kinek az államgépezetről, s annak kezeléséről akár Chinát, akár az amerikai egyesült államokat vesszük zsinormértékül, fogalma van. Azon quodlibet, azon *harlequin* kabát, melyet Ausztria térképe felmutat, természetesen minden iskolás gyermeket, sőt mondhatnók minden korlátolt eszű szabólegényt is önkénytelen azon gondolatra ébreszt, ha csak gondolkozni képes, s velő helyett nem korpa van fejében, hogy e nevetséges színvegyületet egy színné kell változtatni. Ki ezenkívül még egy kissé com-

binálni is képes, és például Anglia, Francia- és Oroszország egységét az osztrák potpurris és ol-la potrida-val egybehasonlitja, s egyuttal felvilágosodott hazafi, vagy par hasard saját érdekeit ezáltal elősegíthetni véli, annak természetesen azon óhajtaást kell magában táplálnia, hogy az osztrák állam gépezetének is egyszerűbb alapokra kell fektettetnie; vagy is hogy a tárczairók seregszerint képekben fejezzük ki magunkat, hogy a régi feudalis kakukos óra helyett, mely gyalázatosan jár ugyan, hanem kárpótlásul több darabot játszik, majd egy hymnust „werkliz“ le, majd egy pár harsogó trombitával rémiti a szomszédok musicalis füleit, minden három évben pedig egy impertinens kakast ugrat ki belsejéből, mely a legszerénytelenebb bizonyítványát szolgáltatja annak, hogy folytonosan „ébre volt“ és mindent látott, még azt is, ami nem volt igaz — hogy, mondom, ily antik divatból kiment butor helyét, egy egyszerű, a kor igényeinek megfelelő chronometer foglalja el.

És nem lehet tagadni, hogy e kívánság nagyon megfogható, és emellett okos és méltányos is, föltételezve, hogy semmi oly körülmény ne jöjjön elő mellette, mely egy kissé a „tiltott gyümölcs“-hez hasonlít, melyre már örök időktől fogva, még a paradicsomban fel volt írva: „N'y touchez pas“, mely figyelmeztetést azonban ősanánk Éva asszony fájdalom nem vett eléggé tekintetbe.

Eszünkbe jut ez alkalommal egy ifju birtokos, ki igen boszankodott a fölött, hogy különben nagy

kiterjedésű és értékes uradalmai miért oly heterogen természetűek, s oly nehezen kormányozhatók, holott szomszédai E. és B. herczegek a legszebben kikerekített és könnyen kezelhető uradalmakat bírnák. Tapasztalatlanságában ki is jelentette, hogy ő is oly kikerekített jószágokat akar birni, s ennek folytán minden oly jószágot, mely az övéi közé furakodott, elfoglalni: mint erényes fiatal ember azonban tüstént eiállt ezen szándékától, mihelyt hű öreg szolgálói megmagyarázták neki, hogy az nem szabad. Excellentiád méltóztatik emlékezni, hogy a nro. I. aula zászlóján — a nro. II. aulára is talán rá jövünk később — a következő szavak állottak: „A tulajdon szent!” mely alkalomból bátrak vagyunk azon szerény megjegyzést tenni, hogy nem csak a kiflik és wirstlik, nem csak a posztó és vászon, nem csak az arany, melyekkel anyagi élvezeteket szerezni lehet, mely „vivmányok“-ra a bécsi ribillio talán a legnagyobb mértékben vágyott, képezik tulajdonát az illetőnek, kinek boltjában, wertheim-cassájában, vagy zsebében találtnak, hanem az embereknek tulajdonai közé tartoznak, az örökölt szabadság, eskük által biztosított jog, független nemzeti haladás és hasonló morális lim-lomok is, melyek nélkül, kivált ha egyszer már azok élvezetében volt, s azután azoktól megraboltatott, kövér és vastag lehet ugyan az ember, és valószínűleg lesz is, mint az állatok bizonyos operatio után sat. A szellem azonban mindenesetre eltörpül, össze-

aszik, elsoványkodik, s végtére ki is alszik, a philosoph pedig Schillerrel és fájdalommal kiáltja: „Zum Teufel ist der Spiritus, das Phlegma ist geblieben“, mely idézetét, mint azt excellentiád bizonyosan megjegyezte, magasabb jelentőségében, a bécsi bürgerek legtöbbjei szerencsére még nem értettek meg egészen. Hisz ők szokták irigylésre méltó naivsággal megjegyezni, midőn magyar petitiók és ugynevezett Rodomontádok fölött véleményt adniok kell: „Ejh, mit! ha csak elég és jó enni és inni valója van az embernek!“ — mit azonban mellékeseu mondva, à—peu—près, a börtönben is gyakran megkaphat az ember,

Excellentiád azonban nem tartja szükségesnek, az embereknek Isten által adományozott, moralis tulajdonát tiszteletben tartani; ön azt mondja: „Sza-kitsátok le az almát, hiszen nem tiltott gyümölcs“, s egyesítési és beolvasztási törekvései közben, nem látja a rablást, és annak kimondhatatlan következményeit: à la bonheur!

Az emberek veséit, legtitkosabb rejtekeivel együtt, csak Isten egyedül ismeri. E tekintetben tehát tartózkodunk határozott ítéletet mondani ön felett. Nem akarjuk vitatni, tisztában van-e azzal, hogy tulajdonkép mit akar, vagy pedig csak öncsalódásban hiszi, hogy helyesen cselekszik.

Századokkal egybehasonlítva, igen közel fekszik hozzánk azon példa, melyet excellentiád Magyarországban követett eljárására, mint hisszük — elég helyesen alkalmazhatunk.

II. József császár egy magas műveltségű, szabadelvű és idealis emberbarát volt, és mégis minden lelki furdalás nélkül rabolta el a magyarok legszébb tulajdonát! Mily phönomen! Ő a legbecsületesebb ember, ki képtelen lett volna bármelyik alattvalóját bár egy fillérig is megrövidíteni, és aki, — ezt bátran állíthatjuk, mert tény — könyörtelen szigorral büntette hivatalnokai közül azokat, kikre csak a legcsekélyebb sikkasztás is bebizonyult: magának és másoknak ezen szigorú censorsa az anyagi érdekeket illetőleg, mint egy feldühödött elefánt tipporta el az emberek legdrágább vagyonát! Ezen ellentmondás az emberi természetben nem áll egészen egyedül, és mi szabadságot veszünk magunknak, tudatlanságunk daczára, mert valóban szomorú szerepet játszanánk, ha rigorosumot kellene tennünk mindazon tudományokból, melyeket az államhivatalnokoknak köteleességszerűleg bemagolniok kell, s melyekben excellentiád, a tudományos világ által bámultatva, nem csak tudor, hanem mint az ügyvédi és államtudományok második Hypocratesse tündöklük — az új ausztriai államtudomány és jurisprudentia elméletei és következtetéseiben járatlanságunk daczára is, bátorságot veszünk megmagyarázni, és meggyőződésünket kijelenteni ezen épen érintett ellentétes jelenséget illetőleg.

Sokkal kevesebb éles látás és szemlélődési tehetség mellett is, mint amennyivel excellentiád a

gondviselés által felruháztatott, be fogja látni mindenki, hogy ha valaki valakinek egy nehéz kalapácsal jót huz a szemére, az illetőnek meg kell vakulnia. Vitriol, választóvíz, sőt egy csinos gombostű, kellő ügyességgel alkalmazva, szintén azon eredményt fogná felmutatni. Épen így minden fejtörés nélkül is kitalálja mindenki, ki egy különben egészséges embert széles jókedvvel hazafelé tántorogni lát, hogy az illető, talán épen pro rege et patria, árpalé vagy szilvoriumból többet öntött a garatra, mint kellett volna.

Ugy látszik, mintha ezen bevezetés ahoz, mit excellentiáddal közölni akarunk, kissé trivialis, une espèce mauvaise plaisanterie volna: azonban alig esatalkozunk azt állítván, hogy e bevezetés épen nem tartozik a nestroy-féle alacsony comicum és különbségek közé.

Azt akartuk bevezetésünkkel mondani, hogy a physikailag vak, vagy részeg embert, a legkorlátozottabb eszű is azonnal fölismeri, míg gyakran a legokosabb emberek sem képesek észrevenni a morális vakot és részegét. Ennek következése az, hogy a physikailag vakot sajnálják, a részegét megvetik, az erkölcsileg vak pedig gyakran jeles komédiásnak tartatik, az erkölcsileg részeg pedig nem egyszer a legmagasabb régiokban kormányoz.

A párisiakat akárki könyelműeknek, felületeseknek és friveloknak tarthatja — semmi ellenvetésünk ellene — de ostobák bizonyára nem, és nem

is voltak azok soha: és még is mit tapasztaltunk náluk? azt hogy Robespierre és Marat, a derék Charlotte daczára becsületes és megvesztegethetlen embereknek tartatnak, és pedig nem csak a sőpredék és a párisi nép fanatikusai által, hanem más, tisztéletreméltó, okos és az említett szörnyekkel épen nem rokonszenvező egyének által is: mit az ember azon emlékiratokból, melyek ezen nobile par fratrum életiratával foglalkoznak, eléggé megláthat, annyira, hogy ezen curiosumot többé tagadni sem lehet.

Becsületes embereknek tartották őket! „wie komisch!“ És miért? mert a szegény ördögök nem loptak assignatakat — ezek voltak akkor az érték-papírok Franciaországban — sőt nem csak nem loptak, de el sem fogadtak, semmi fogékonyssággal sem bírván azok iránt sat., hanem izlésük kielégítésére csupán polgártársaik vérért csapolták le, a szó legteljesebb értelmében akó számra. Egyebet semmit? Nem! Csókolom kezeit — tehát vivát! Sőt még egy német „Hoch“ is ráadásul, ezen derék férfiakra, kiket Hansjörgel, az új osztrák reformatortárs és quasi kormányzótárs bizonyosan szívesen venne fel dicscsarnokába, s ha élnének, szívesen nyujtaná nekik kezét. Ah quel bonheur!

Pénz, rendjelek, kamaráskulcs és szép asszonyok képezik a szokott csábeszközöket. Sok embernek azonban egészen más izlése van, s talán kissé magasabbra törekvő szelleme is, hogy sem az ily,

nagyon közönségesseé vált családok által horogra kerülhetne.

Igy például, meg vagyunk győződve, hogy a censor Cato „szomját“ a kamarás kulcs, vagy a „Leopold“ rend keresztje sat. ki nem elégítette volna, mert ő Carthagora szomjazott! Alba herceget arany, vagy a szép Eboli hercegnő által bizonyosan nem lehetett volna megnyerni, mert ez meg vért szomjazott, valamint a lovagias „véráztatott emlékü“ Schwarzenberg Bódog herceg is. Csak azon különbség volt a két utóbbi között, hogy az új osztrák boldogság alapítója a szép nemtől nem idegenkedett, s a vért valószínűleg — mert bizonyára ő sem volt rossz ember — csak izgatószerül használta, hogy némileg fonnyadt idegeit felcsiklandozza, mit a történetírás tanubizonyysága szerint több római imperator is cselekedett, s minthogy tagadni nem is lehet, hogy a vérnek színe és szaga több élő lényre p. o. a királyra feltűnőleg erős hatást gyakorol. És a capite, így vannak legtöbbször azok, kik a világ valódi és nem színpadi deszkáin nagy szerepet játszanak. Az egyik egy, a másik más után óhajtozik, s pedig a legnagyobb rész az erkölcsi vakság vagy részegség bizonyos stadiumában. Például Cato, ki bizonyosan mocsoktalan jellemű férfiú volt, a dolgokat nyugodtan tekintette, ha szelleme elhomályosítva nem lett volna szenvedélye által, bizonyosan nem óhajtotta volna egy virágzó birodalom bukását, sőt megsemmisülését, kivált miután ezen óhajtasának

beteljesedésével tette hazája, Róma az első lépést „lefelé“; mert csupán a Carthagovali versenyzés tartotta Rómát a legmagasabb fokon, s midőn e verseny többé őket folytonos éberségre nem kényszerítette, naponta alább és alább süllyedett.

Önt miniszter ur a világ talpig becsületes embernek tartja. Voltak ugyan számos irigyei között, milyenekkel ön birni szerencsés, kik azt állítják, hogy kezei a magyar vasutaknak a francia társulat által lett megvásárlása alkalmával nem kis mértékben bepiszkolódtak és megbüzösödtek. Csakhamar elhallgattak azonban mindazon mosdatlan rágalmozók, kik a fentebbi gyanusítást terjesztették, s excellentiád ma pénzbeli becsületesség dolgában oly tisztán áll a világ előtt, mint az arany. E tekintetben csak egyetlen vélemény uralkodik önre nézve, s a vox populi, melyet mi különben nem minden esetben tartunk csálhatatlannak, ily kérdésekben rendesen a legcompetensebb bíró szokott lenni. Mert a tapasztalás is bizonyítja, hogy könnyebb egy gyilkosságot eltitkolni, mint elfogadni, vagy zsebre dugni bár a legcsekélyebb kis összeget vagy tárgyat a nélkül, hogy az tüstént közbeszéd tárgya ne legyen. És ez természetes, mert a gyilkossághoz, kivált előlről, és sajátkezüleg, az elhatározásnak bizonyos neme, erő és bátorság kívántatik, míg egy kis „kenőcs“ elfogadására az ember igen könnyen rábirható, s nem is szokás mindjárt „mordio“-t kiabálni, ha valaki véletlenségből zsebre rak olyasvalamit, mire talán.

épen ő számított. És a publicum ezen indiscretioja, hogy t. i. mindent kipletykáz, mit a számtalan apró figyelők észre vesznek, az oka, és pedig sok esetben fő- és egyetlen oka annak, hogy sok ember, az arany — vagy ha ezüst is, csak sok legyen — iránt érzett óriási rokonszenve daczára is talpig becsületes ember marad, folytonosan félvén emellett, hogy fölfedezés esetén fegy- vagy talán még kényelmetlenebb házbá is kerülhet.

Mi például, az általánosan elfogadott nézettel ellenkezőleg becsületesebb embereknek tartanók Robespierre-t és Marat-t, ha assignatakat bármily nagy mennyiségben loptak volna is, csak a nyaktilókat ne használták volna oly nagy mértékben. Szemeink előtt, s a mi mértékünk szerint tehát, az államférfi becsületességére még távolról sem elég az, ha elfeledte magát meggazdagítani. Mert mi nagy érdem van abban, ha valakinek kezei „tiszták“ ugyan a piszkos bankjegyektől, de annál inkább be vannak mocskolva embervérrel.

Hogy tehát excellentiád, mint előtte már sok osztrák hivatalnok tette, és jelenleg teszi, nem gyűjti garmadába a bankjegyeket, és nem vásárol egyre másra jószágokat, e körülmény épen nem szolgáltathat nekünk mértéket excellentiád magas becének meghatározásában. Meg vagyunk győződve, hogy ön milliókat is visszautasítana, s pedig akkor is, ha biztosítva volna az iránt, hogy azoknak elfogadása soha sem fogna napvilágra kerülni. De meg vagyunk

leikünk mélyében győződve arról is, hogy excellentiád nem azért utasítaná vissza a kincseket, mert a megvesztegethetlenség erényével fényeskedik, hanem azért, és kizárólag azért, mert a gazdagság általában véve semmi értékkel sem bír az ön szemeiben: ön más dolgok után sóvárog.

Az ön lelke magasabb (!) czélok után törekszik. Ön annyira zárkozott, s minden kiejtett szót annyira megfontol, hogy — bár titkos gondolatai néha önkénytelenül is elárulják magukat — egyebet még se tudunk önről bizonyosan annál, hogy ön egy mértéktelen becsvágy részegségben szenved, mely önt annyira erkölcsi vakká teszi, hogy elfogulatlan ítéletet mondani bármely tárgy fölött is képtelen. Mint azon entusiasta mezei gazdák, kik többé vagy kevésbé saját zsebük rovására hazudnak önmaguk előtt is, minek következése aztán rendesen a banquerott szokott lenni; így hazudozik excellentiád is saját magának fényes resultatumokat kormányzási modora és rendszabályai folytán, és különösen Magyarorszáiban, hol excellentiád minden áron, mindent rózsaszinben lát. Ez édes önámításnak következménye, az ön által szerzett tragédia utolsó felvonásában természetesen nem lehet egyéb a legnévetségesebb fiasconál, és colossalis blamage-nál, minőt valaha egy kegyencz miniszter csak valaha megért. E fölött egyébiránt a világ, s különösen mi, igen könnyen vigasztalhatjuk magunkat, — s ezt úgy hisszük excellentiád maga is kegyes leszen belátni

— bárha emléke nem csupán oly véres betűkkel, hanem valóságos aqua toffana méreggel, mely minden feltűnés nélkül, lassan de bizonyosan gyilkol, volna is örökre és kitörülhetlenül följegyezve a szerencsétlen Magyarország évkönyveiben. Mert bár ön mind e napig sem volt képes meggyilkolni a magyar nemzetet, és ezen nagy jutalomra méltó kísérlete soha sem is fog sikerülni, de azon sebek, melyeket ön ezen nemzet erkölcsiségén ejtett, talán soha, de soha sem fognak behegedni. Ön miniszter ur terrorismusa által a becsületes, egyenes lelkű magyarból alattomos „gaukler“-t csinált. Kényszerített őt „Éljen“-t kiáltani akkor, midőn szívében a kétségbeesés marczangoló kínai dultak. Vérparancsai által mindenfelé rémületet terjesztve azt okozta ön, hogy a barát üldözött barátját, ki nála ősi szokás szerint menhelyet találni remélt, elárulta, s a hóhér kezébe szolgáltatatta. Ó szégyen! Ön szívtelen czinkos társaival, — élükön Hauer báró — közvetlen és közvetett uton kényszerítve eszközölte, hogy ezen vér áztatta és boszu után szomjazó ország legelső férfiai, testvéreiknek bitófára juttatásaért, hazájuknak szétदारabolásaért, legszentebb erkölcsi jogaik és kincseik eltiprása és elrablásaért, egy hálálkodó komédiát játszottak el akkor, midőn a császár közöttük, az ország szívében megjelent; komédiát játszatott velük azért, hogy az örökös tartományok mellett Európát is elvakítsa. Igen uram, ezen sebek, melyeket az ön alattomos keze ejtett a loyális magyar jellemre, ta-

lán soh sem fognak behegedni. A boszu — önérzettel mondjuk ezt, mert mi is magyarok vagyunk — oly tulajdonság, mely elszigetelve előfordulhat ugyan és elő is fordul, mert az emberek nem szentek, hanem a magyar nép karakterében bizonyára kevésbé található fel, mint bár mely más népében. Excellentiád megtanította őket reá, s most a magyar nép a boszu, ezen „pokoli élvezet“ után sóvárog, mert minden magyar lélekben, kitörülhetlen betűkkel kell beírva lenni a szégyennek a fölött, hogy egy oly parvenu mint excellentiád, és egy oly szivtelen subject mint Hauer báró, azon dilemmába hozták e sanyargatott nemzetet, hogy vagy hátat fordítson uralkodójának, ki talán épen panaszait megvizsgálni és kéréseit meghallgatni jött, hátat fordítson mondom, veszélyeztetvén e magaviseletnek bizonyára ki nem maradandó keserű következményeit, vagy mint egy közkatona, a hiánytalanul kikapott 25-öt megköszönje — mi mellesleg mondva nagyon jeles intézmény a képmutatás megtanulása és terjesztésére. — Így kellett a Pestre parancsolt herczegek, grófok, bárók és nemeseknek, azon sok, kimondhatatlan sok jókért, melyekben részesítettek, egy hálás, s természetesen őszinte comödiát végig játszaniok, csak azért, hogy excellentiád részint saját közegei, részint a fizetett, vagy Damocles kard alatt lihegő tinta-hősök, s végre a viszonyok által excellentiádhoz csatolt, különben becsületes emberek által, nolens volens kitrombitálhassa a világnak, mily páratlan

jótevője ön miniszter ur a magyar népnek, s hogy Magyarország összes lakószai, néhány korlátozott eszű, és ép azért javíthatatlan ó-conservatív kivételével — nem csak teljesen megelégedve érzik magukat, hanem csupa lelkesedés, kél és boldogság miatt szeretnének bőrükből kiugrani.

Ki ezen ügyetlen farce-t, melyet ön az ország szívében rendeztetett, látta, lehetetlen volt el nem csodálkoznia azon szemtelenség fölött, melylyel az ön parancsára, a fiatal, bizalomteljes, és épen ezért könnyen megcsalható császárt, a leghazugabb, legakávalóbb komédiával, minőt valaha a világ látott, ámitották. Az idő, és az ön hazug posaunistái, kiket ön a sajtószabadság létezésének bebizonyítására szerepeltet, s kik folytonosan a legutálatosabb hazugságokat terjesztik Magyarországról, bizonyosan nem sok idő alatt egészen eltörlik e benyomásokat. De azon mérges fulánkja a szolgai megaláztatásnak, melyet ön azok szívébe szurt, kik az ön parancsára e szégyenteljes comédiában szerepet játszani kényszerültek, soha sem fog eltompulni, hanem ellenkezőleg, s talán nem sokára, az ön és ezinkostársai ellen fordulni.

Vagyont, életet, szabadságot elveszíteni! És szabad-e a hátramaradottaknak panaszkodniok e veszteség fölött? Kétségen kívül! Fellázító fájdalmat azonban nem fognak költeni, mert e veszteségek elválaszthatlanul vannak az emberiség rejtélyes sorsához csatolva. De midőn az egyik halandó a másik-

nak vagyonát, életét, szabadságát elrabolja, s mindezek után még arra kényszeríti, hogy neki köszönetet mondjon, sőt mi több, még a világ előtt is egy szégyenteljes háládatossági comédiát játszik le — ez több, mint mennyit egy ember elviselhet, ez lángragyújtja a vért és velőt egyiránt.

Kellemetlen érzéssel emlékezik vissza a műveltebb lelkületű ember az egykori római diadalmenetekre, melyekben a triumphator szekerét legyőzött és lánczokba vert királyoknak kellett disziteniök. E szerencsétleneknek azonban meg volt engedve, hogy szomorkodjanak, s könyeiknek szabad folyást engedjenek. A rómaiak, kik pedig pogányok voltak, és nem keresztények, kiknek vallásuk a szereteten alapszik, vagy legalább kellene hogy alapuljon, — a rómaiak nem tették azon természetellenes követelést, hogy azok, kik mindent vesztek, mi a jobb érzésű emberek előtt — *quorum deus non venter est* — szent és kedves, azon jókért (?) melyekben kegyelmesen részesztettek, alázatos köszönetet mondjanak, örvendve ujjongjanak, s maguk-magukat mindenféle módon úgy viseljék, mintha nem leigázva, és megrabolva, hanem ellenkezőleg megajándékozva, megmentve és felszabadítva volnának.

A kegyetlenségnek ily fokozását csak egy Dante lángoló képzelete volt képes fölfedezni, s ön igazgató miniszter és totumfac ur, úgy látszik, hogy Magyarország boldogítására szánt receptjeit, ezen híres autor comédiájából másolta le.

Sokan az öregebb magyarok közül, kik kényszerítve valának az ön által oly genialisan tervezett tüntetési vigjátékban szerepet játszani, teljes keserőséggel érezték ez alkalommal helyzetünk lealacsonyító voltát. Azt hitték, hogy a fiatal, még az élet tavaszát élő császár érteni fogja fájdalmukat, megszánja őket, s legalább nem követeli, hogy köszönetet hazudjanak. Ezt hitték ők, — és kor és szerencsétlenség által meggörnyesztve — szemben a folytonos működésben levő akasztófával, nem mertek méltatlankodva felkiáltani, és epéjüket kiönteni azon hozzájuk méltatlan szerep fölött, melyet excellentiád és czinkostársra rájuk parancsolt. E czinkostárs alatt ismét Hauer bárót, Albrecht főherczeg, Magyarországnak kormányzójának sugóját és dirigenessét értjük, ki félben azon Zsigray nemes véréből származik, ki 1793-ban azért, mert Magyarországot s annak népét nagyon is szerette, felségárulási vád alá fogatván, több más magyarokkal együtt, ártatlanul, hóhér pallosa által vérzett el, s most az égben szintén boszuért könyörög.

Az öregek tehát hallgattak, és tartózkodtak minden tüntetéstől, mi tulajdonkép nem is sajátosága a magyar jellemnek: hallgattak és szenvedtek inkább, semhogy keserű érzelmeiket — az olaszok módjára, kik azt igen is gyakran tevék — közszemlére állították volna ki. És ön miniszter ur, ki par excellence megfontolni szokott mindent, ön ezt ügyesen kiszámította előre, mert ön legalább ezen

oldalról nagyon jól ismeri a magyar nemzeti typust. Kitűnik ez a többek között visszatekintő opusculumának azon soraiból is, melyeknek ezen gyalultatlan sorok keletkezésüket köszönhetik, melyeket természetesen anyanyelvünkön sokkal helyesebben tudnánk formulázni, mint németül, mely nyelv, bár mily tisztelettel, sőt szeretettel viseltessünk is iránta, még is idegen nyelv előttünk, s végtére még talán draszticus hatásu hypecacuana lehetne, ha tudniillik erőszakkal akárnák belénk verni. Mert hiszen végtére is minden ember nem lehet német; a világ nagyon unalmas volna így, s bizonynyára theoriákban oszlanék fel.

Az ifjabb színészek, kik oly szerencsések valának, hogy a Budapesten előadott köszönő-drámában szerepelhettek, kivétel nélkül gyanították ugyan, hogy nem valami megtisztelő szerep jutott osztályrészökül: de egészen tisztában talán egyetlen egy sem volt azzal, hogy mily alacsony infamia követetett el velük.

Az élet szeretete oly időszakban, midőn sokak kora halált szenvedni kényszerültek: a szabadsághoz ragaszkodás, midőn ezrek meg ezrek nem érdemlett lánczok alatt nyögtek: azon szerencse, hogy a hazai levegőt szivhatják, midőn számtalan mások idegen országokban sanyarogtak; és végre az emberi élet tavasza, midőn minden, még a legutálatosabb is szép, vagy legalább elviselhető színben tűnik fel: mindezek összevéve a fiatalabb nemzedéket

is az illedelem korlátai között tartották. Excellentiád ezt is előre, és ügyesen kiszámította — anyyira, hogy az excellentiád által kigondolt, rendezett és végre is hajtott színjáték, az örökös tartományok és Európa előtt teljesen sikerültnek állíttathatott.

Egyet, egy csekélységet azonban kifelejtett excellentiád majdnem tökéletesnek látszó számításából: azt tudniillik, hogy azon ifju színészek, kiket magasságod a budapesti polgári-társalgási darabban szerepeltetni kegyeskedett, s kik közül sokan az egész csak unalmas „jux“-nak tartották, s talán néha jól is mulattak rajta, minthogy a fiatalság rendszeren vidám szokott lenni, hogy mondom ezen fiatal színészek apránként fölébredtek, és immár a legfényesebb világításban és tisztán látják, mily alacsony lepökésre méltó komédiát játszatott velük excellentiád. És az ily gyalázatot elviselik ugyan sokan — mert az élet kedves és szép — de nem mindenki, mert van még az életnél drágább valami is, és oly meggyaláztatást tűrni el, melyről az ember határozott tudomással bir, keserűbb mindazon kinzások és halálnál, melyet ön, teljhatalmu miniszter ur osztogathat.

Ne féljen azonban excellentiád attól, hogy ezen öntudatra ébredett fiatal emberek, kiket ön oly utálatos módon lealacsonyított, vagy is inkább Európa előtt, mint nyomorult gyávákat, kik még köszönetet mondanak kinzóiknak — pelengérré állított, ne higgye excellentiád hogy ezek, valami korai ki-

sérletre ébrednek, vagy az ön igájának lerázására rosszul választott és elégtelen eszközöket fognak használni. Excellentiád vigyázóvá tette őket, és ügyesen fel fogják használni mindazon excellentiádtól tanult eszközöket hazájuk és népük felszabadítására, melyeket ön több kitartással mint sikerrel használ fel a magyar nemzet meggyilkolására. Megjegyezzük itt egyszersmind, hogy a törvények értelmében a *moderamen inculpatae*, melyről *tutelae*, excellentiád mint *avocat par métier* bizonyosan hallott valamit, a védelemben sok olyast megenged, sőt helyesel, mit a támadó részéről a legszégyenletesebb tett és legrutabb vétkek rovata alá szoktak sorozni.

Nem régiben egy magyar ur panaszkodott csehországi ismerősének kellemetlen, csaknem kiállhatatlan helyzete fölött, állítván, hogy a borzasztó magasságra esigázott adók koldussá teszik, s ezenkívül a hivatalnoksereg, mint egy morális Gellért-hegy nyomja lelkét. A csehországi ismerős erre kedélyesen mosolyogva következő megjegyzést tett: „Nem oly rettenetes dolog az, mint ti magyarok azt tekintitek, ti még ujonczok vagytok, s nem tudjátok, hogy hasonló körülmények között miként segíthet az ember magán. Nekünk aránylag jó dolgunk van, mert miután azon meggyőződésre jutottunk, hogy úgy kormányoznak bennünket, mint élettelen gépeket, melyeknél erkölcsi indokok, mint például becsület, közszellem és más polgári erények

tekintetbe sem jönek, vagy csak igen csekély befolyással bírnak, isten nevében, mi is „csak annyira kenjük a gépezet kerekeit, amennyire ép elkerülhetlenül szükség van, hogy a kelepelő állam-szélmalom *tant bien que mal* tovább döcögjön. Mert méltányosan csak senki sem követelheti tőlünk, hogy a cs. k. aerarium és a cara patriaért, mely egykor a miénk volt, de már többé nem az, melyet azonban alkalomszerűleg ismét megkapni szándékozunk — a bőrünket lehuzassuk, valamely osztrák hivatalnok Apollo által, — mint egykor szegény Marsyással történt, ki annak idejében valószínűleg szintén adófizető volt. Más a dolguk azonban azon szegény ördögöknek, kiknek kötelességük a mi bőrünket *ex officio* lehuzni, szintén nem lehet rossz néven venni, hogy rendesen gyalázatosan levén fizetve, fellebbvalói iránti szeretetteljes ragaszkodásból éhen halni, vagy a hottentották és botokudok példájára gyökérrel élni kedve nincsen.“

Az őszbe csavarodott cseh földbirtokos, e szavak után, fájdalmasan tekintve vissza azon időszakra, midőn ősei nem voltak kénytelenek, oly sötét mellékutakon járni, őszintén elbeszélte mily furfangosan kell eljárnia, ha Diogenest nem akar játszani hazájában. Egy oly képet rajzolt, mely az én házámfiát elborzasztotta, mely azonban végtére mindenki előtt ismeretes lesz, mert az ember apránként — kivált ha szabademberből rabszolgává lett, mindenre rászokik. Ezenközben a birodalom, mint Mont-

martre külvárosai, az elődieknek egy bizonyos osztálya által aláásatik, és excellentiád büszkén mondhatja el, hogy sikerült e dicső rendszert Magyarországon is meghonosítania.

Ha excellentiád hagyományos szokás szerint magas állásában pénzt, sok pénzt keresett volna magának, ha a legnagyobb uradalmakat összevásárolta volna, higgye el kormányzó miniszter ur, hogy sok magyar ember áldaná önt: mert bizonyára sokan, kik most örökös gyászt viselnek, szívesen adták volna utolsó fillérüket, hogy egy drága életet megmenthessenek, s az összes nemzet szívesen hozta volna áldozatul minden anyagi kincsét, ha ezen áron megbeesülhetetlen erkölcsi javadalmait menthette volna meg az elkoboztatástól.

Magyarország szerencsétlenségére azonban excellentiád nem pénz és gazdagság, hanem más valami után sóvárgott.

Hogy mi az ön utógondolata, mi a végcélja legtitkosabb gondolatainak, azt tulajdonkép senki sem tudja.

Sokan, kiknek excellentiádat közelebből ismerni szerencséjük van, és önt előélete után, ítélik meg, határozottan tudni akarják, hogy ön titokban a legvörösebb és legelhatározottabb republicanus, és tösgyökeres democrata; és valamint ön az első aulát, melynek szolgálatában állott, midőn e szél változott, azonnal elhagyta, épen úgy fogja ön a második aulát is, melyben jelenleg uralkodik, cserben

hagyni, ha egyszer a tempora nubila beállanak, mikor is egész lelkesültséggel ismét az egykori híres szürkére ülven, a nagy német köztársaság vörös zászlaját fogja magasan lobogtatni erős öklében, minden német törzsek egyesítésére.

Igen miniszter ur, sokan hiszik ezt, és pedig magas állásu, és tiszteletre méltó férfiak, kik meg vannak győződve, hogy ép úgy mint ön egykor iskolatársait kényelmes lépcsőül használta fel a gyors emelkedésre, úgy fogja ön jelen helyzetében is azon bizalmat, melylyel önt fiatal császárja megajándékozta, a legelső kedvező alkalommal arra használni fel, — pedig ez alkalom gyorsabban bekövetkezik, mint sokan hiszik — hogy más utat választva, mint szegény polgár: *qui se nequiter humiliat*, egy első rendű csillag alakjában, még életében győnyörködhessék saját apotheosisában.

Valóban nem lehetetlen, hogy excellentiád ily rejtett gondolatokkal foglalkozni méltóztatik. Mert legalább geometriai és topographiai tekintetben, az ön nagy mértékben alacsony és sötét politikai kiinduláspontjától egészen fel azon magas pontig, míg ön kormányzó miniszter és az osztrák császárság *Figaro qui*, *Figaro qua*-ja lett, alig van nagyobb távolság, mint a korhadtt fekete-sárga császárságtól, a friss piros-pozsgás arczu népuralomig.

Mi azonban ezen imputatiokat egyenesen egy semmi egyebet tenni nem tudó phantasia agyrémeinek tartjuk.

Mi ugyan, ép úgy mint a nagy közönség — s ezt úgy hisszük excellentiád kétségbe sem vonja — teljesen fel vagyunk jogositva, excellentiádat a chameleon egy nemének tartani és teljesen meggyőződve lenni az iránt, hogy excellentiád mindenre képes, mindamellett sem tudjuk a hangos kacaját visszatartani, valahányszor tapasztaljuk, hogy excellentiádat republicanusnak, s ennek folytán veszélyesnek tartja valaki.

Igen „prosit die Mahlzeit“ kiáltana fel erre egy valódi német, ha önt ami szemüvegünkön keresztül tekintené, — ön és köztársaság! — Igen „so schaun's aus“ mondaná erre egy telivér bécsi.

Montesquieu, mint excellentiád bizonyosan tudja, a despotismust a rémités elvére alapítja; a monarchiát a becsület, és a köztársaságot az erény elvére: és ha ez igaz, — mit ezuttal közelebbről vizsgálni nem akartunk — ez esetben excellentiád épen nem lehet valódi monarchicus érzelmű férfiú, s még kevésbé őszinte republicanus, hanem ellenkezőleg az első rendszerben oly tökéletesen betölti szerepét, hogy e tekintetben, az ozman birodalom egész történelme sem mutathat fel excellentiádnál tökéletesebb példányt. Ez alkalommal azon szerény kérdést bátorkodunk intézni excellentiádhoz — mert mi igen szívesen tanulunk, s valjon kinél zörgethethénk nagyobb kilátással a sikerre, mint excellentiádnál — hogy tulajdonkép mi különbség van egy osztrák patens, egy orosz ukas, vagy egy török ferman

között? Daczára annak, hogy mi is jogot végeztünk, hanem persze nem osztrák, hanem magyar egyetemen, ez „égető“ kérdésre még sem tudtunk eddig magunknak megfelelni, sőt a mi több egész Angliában, Blackstone, Bentham sat. daczára szintén nem találtunk senkit, ki e tekintetben kételyeinket eloszlatta volna, míg végre egy bécsi ügyvéd, ki élczes ötletei miatt a fekete könyvbe van bevezetve, felvilágosított, hogy az osztrák törvények jó németül, az orosz törvények tiszta oroszassággal, a török törvények pedig „echt“ törökösen rögtönöztenek és dictáltak. Vagy talán másként volna, méltóságos, ügyvédbe oltott premier ur? E tekintetben kimerítő feleletet bátorkodunk kérni excellentiádtól, mert valóban érdekünkben fekszik Európának megmutatni, hogy a tiszta és jó keresztény uj Ausztriában törvények is vannak. Ezt megmutatni szükséges is, mert sokan találkoznak, kik e tekintetben egészen hamis nézetek vannak, azt állítván, hogy Ausztriában nem léteznek törvények, hanem kizárólag csak parancsok, hogy uj Ausztria ép úgy mint a török birodalom kizárólag önkény által kormányoztatik, s hogy az embert — mily szemtelenség ilyes valomit állítani, nemde kegyencz ur? — uj Ausztriában ép oly önkényesen felakasztathatják, mint Törökországban minden ceremonia, és törvénykezési képmutatás és hocus pocus nélkül történik, uj Ausztriában pedig soha sem az említett ingredienziák és akadályok nélkül. És valóban miniszter ur, e malitiosus megjegyzés „ist nicht ganz ohne.“

És midőn ezek mellett valaki azon eszmével foglalkozik, hogy excellentiád rejtett utógondolataiban arra működik, hogy a császári házat ép úgy elárulja, mint egykor az első aulában létezett „ostoba“ bajtársait elárulta, csuda-e, ha nem tudjuk visszatartani a homeri kacaját. Egy lerchenfeldi Brutus! Nem ez nagyon „g'spassig“ volna! Maga az olympus, mennydörögve volna kénytelen e curiosumra felordítani.

Önnek minister ur az ily szerephez nincsenek idegái, és ha az emberek oly ostobák, hogy ilyesmit föltételeznek önről, akkor önkéntelenül is — de kérjük bocsásson meg és ne haragudjék — egy ismeretes francia bohózat jut eszünkbe, melynek czime: „Jocrisse chef des brigands,“ s melyben a czimszerep excellentiáduak jutott.

Excellentiád, minden geniálitása daczára, végtére is egy kedélyes bécsi, kinek elég esze van, nem sokat „fészkelődni“ akkor, midőn jó dolga van, és rendben van szénája. Excellentiád jelen állásában igen jól érzi magát, és bensejében épen nem követi azon mottót, melyet külső pályájának homlokára irt, s mely annyi és oly érdekes vitára szolgáltatott már okot: „megfontolva, de határozottan előre“, mit persze a rák nem mondhat el, de rajta kívül majdnem az egész zoologia, a kigyót sem véve ki. Azon motto, melyet ön benseje használ, s talán a nélkül, hogy

ön maga is tudna felőle valamit, nagyon valószínűleg a következő: „Après moi le déluge“. Excellentiád tehát soha sem fog többé revoltálni, vagy Joconde-al, azon ismeretes dalt, ha bár némi változattal is énekelni: „Liberal avec mes jeunes camarades, impérial avec mon nouveau maître — partout j'ai changé — mais on revient toujours à ses premiers amours sat. Nem, excellentiád bizonyára nem fog elkövetni ily gyengeséget — excellentiádnak sokkal több tapasztata van — hanem valószínűleg, ha már csakugyan mint énekes is kitünni akar, a genialis Bruck báróval, Triest szerelmes vőlegényével együtt azon ismeretes bécsi néphymnust fogják elénekelni, mely így kezdődik: „Es ist alles eins, es ist alles eins ob mer a Geld haben oder keins.“ He-lyesen ítéljük még tehát excellentiádat, midőn azon meggyőződésünket fejezzük ki, hogy mint egy hűségben telhetetlen piócza, makacsul fog ragaszkodni jelen állásához mindaddig, míg netalán sósvíz, vagy orosz caviarszag gyomrát elrontaná.

Hiszen jobb dolga van sokkal, mint valaha bár álmában is remélte volna: nemde? Hiszen excellentiád hizik, szélesedik, és pedig nem csak fizikai része prosperál oly fényesen, hanem „én“-jének nemesebb része is, mert mind azok, kik becses személyét körül veszik, vagy azzal érintkezésbe jönek, még a büszke (!) bécsi aristocratia színét sem véve ki, bókokat mondanak önnek, sőt a legmélyebben.

hajlonganak ön előtt, és pedig valószínűleg teljes őszinteséggel. Hivatali személyzete saturálva van a tiszteletnek, sőt nem mondunk sokat, ha azt állítjuk, hogy az imádatnak bizonyos nemével magas személye, és utólérhetetlen lángesze iránt. És mind ez oly jól esik! — Ő felsége a lovagias császár 40 millió alattvalója közül önt választotta tanácsadójává, vezetőjévé: önre hallgat legszivesebben, sőt azt állítják, hogy kizárólag csak önre, és senki másra, s kérjük, hogy egy hű szolga számára, az élet nyujthat-e nagyobb gyönyöröket? Ezenkívül excellentiád, a legfényesebb ábrándoktól elringattatva, azt is hiszi magáról, hogy ön valóban jötevője az osztrák államnak, és különösen Magyarországnak, a Wojwodinát és temesi bánságot is beleértve, és meg van győződve, hogy nem ugyan most, midőn a fentebbieket senki sem hiszi, hanem egykor, talán a késő utókor be fogja látni, s be kell látnia, mily nagy köszönettel adós önnek az ujdonsült Ausztria. És ekkor a sötét jövőben, midőn ön már többé nem miniszter, sőt még ember sem lesz, ifju, romlatlan szivű leánykák fognak az ön sirjához vándorolni, s midőn e hálaadóját friss virágkoszorúkkal rónák le, fájdalomteljesen fogják önnek nevét emlegetni — Bach! Bach! — az echo pedig mély melancholiával sóhajtja vissza — „ach! ach!“

Az utóbbi időkben, oly pyramidalis dimensioju öncsalódásokat láttunk, hogy egész bátran elmond-

juk rájuk „dass sie noch nie dagewesen sind.“

Például azon lovag, kinek mottoja az ismeretes: „Nur brav vorwärts, da geht es schon“ *) — Ő excellentiáját, a Maria Theresia-rend lovagját sat. a hosszú bajuszu és hosszú hóhérköteli Haynau bárót értjük — azon óriás csalódásban élt, — mely még a persa mesében előforduló elefánt édes illusioit is meghaladja, mely — t. i.: az elefánt — a mese tanítása szerint, az udvari kegytől, vagy talán opiumtól ittasodva, azt hitte, hogy ő egy szeretetre méltó, szeretett és kiválólag népszerű gavallér, ámbár urának gyönyörködtetésére — s talán azért is, hogy a szokottnál több takarmányt kaphasson — egész sereg embert taposott és zuzott össze kiméletlenül.

A vitéz tábornok is, — ezen sajátyszerű vegyülete a vérszomjas vadállatnak és füvő kedélyes kérdőzőnek — hogy az egész világ tapsol neki, s különösen Magyarországbán, mint egy második Szt. Györgyöt tisztelik, mivel, mint képzelte, a forradalom sarkányát, mint egykor Herkules Antheust —

*) Közönségesen tudva van, hogy ez volt mottoja a Stametz-Mayer urnak egyik díszebédje alkalmával magát agyonevett, hosszú bajuszu tábornok, báró és akasztófia népesítő urnak! Tehát ez is „vorwärts“ miért nem inkább „Hinauswärts“? Mit gondol báró Bach Sándor premier ur ő excellentiája? — Csakhogy ez ur egy valóban „brav-vorwärtslicher“ volt, excellentiád pedig csak egy „besonnen vorwärtslicher“, hanem egyuttal „határozott“ is.

bár nem sajátkezüleg mint ez — hanem vérbirái, és hóhérai által egy személyben, kissé magasra emeltette.

Re perfectissime gesta, a gazdagon megjutalmazott tábornok azon édes tudattal ment utazni, hogy őt mint Blüchert, ki az usurpatort a magasból aláta-szította, mindenütt ünnepelni fogják, azt hívén, hogy ezt meg is érdemli, ő ki az usurpatorokat alulról, nagyon széles terjedelmű többes számban, fölfelé avanciroztatta. Mindenfelé hátat fordítottak neki, minden ajtó bezárult előtte; a boldog álmodozó azonban mit sem vett észre, s azt hitte, hogy mindez azért történik, mert nem ismerik, s nem is sejtette, hogy ép azért bánnak vele oly megvetőleg, mivel fölismerték. Angolországban mindenki megmosolyogta hosszú bajuszát, s ennek folytán úgy gondolkozott, hogy ezen ország az, melyben a valódi érdemet elismerik, és elég nagylelkű volt, miután angol ale és double-stout-tel magát fel-frissítette, nevét kiírni a vendégkönyvbe: mire aztán az illetők a „brav vorwärts“ tábornok ur kabátját jól kiporolták, s bizonyára még jobban kiporolták volna, ha Xenophon példájára, egy öreg mist-hez nem retirált volna, ki par hasard egy földszinti lakással bírt az ominosus sörcesarnok közelében, s a vitéz tábornokot igen szívesen fogadta, s talán azon édes csalódásban, hogy ő egy-egy nevezett *bonne fortune*, s e *classicus* bajuszu férfiu talán „a rég óhajtott, várva várt“, de még eddig soha meg nem jelent.

A vitéz „Haudegen“ azonban még most sem gyanította, hogy ő tulajdonkép a *bête noire* szerepét játssza, s hogy a vérszagot mindenütt megérezik, de sehol sem szenvedhetik rajta. Határozottan meg volt győződve, hogy csupán az alacsony angol csöcselék — *an espèce altconservative mob* — van ellene Mazzini et Consp. által felizgatva s egy kissé elkeseredve.

Végre egy jószágot vett Magyarországon (!!!) és pedig azon vidékben, hol egykor Rákóczy tartott udvart, s a többek között „*Pro patria et libertate*“ feliratos 10 kros pénzét verette — mely pénz naponta ritkábban található — és ott akart a derék magyarok között, kiket ő oly nagyon szeretett, s mint ügyes állapotba gyakori érvágás, s illetőleg a paciensek teljes megnyugtatása és fölemelése által a bizonyos haláltól mentett meg kényelmes és kedélyes csendéletet kezdeni és élvezni, „*otium cum dignitate*.“ Egészen magyarnak öltözve, kezében és szájában az úgynevezett „*longa*“, látogatásokat kezdett tenni a környéken, de úgy fogadtatott, mint egy veszett eb, csakhogy ez előtt mindenki elzárja ajtaját, neki pedig minden teketória nélkül egyszerűen tudtára adták, még pedig a legnagyobb illedelemmel, hogy becses személyét tisztelni, és ha „*muszáj*“ szeretni is akarják, hanem természetesen csak a lehető legtávolabbról. A derék

ur még most sem vette észre magát, míg végre a „vörös kakas“ háza födelére szállott, és minden vagonát leégette. Ekkor nyíltak fel némileg szemei s kezdte gyanítani, hogy ez embereknek talán még is van valami kifogásuk ellene: s rövid idő múlva, mint hibásan állítják szivbajban — melyben állítólag Jellachich ő excellentiája is szenved — a guta által megsimogattatva, ez árnyékvilágot egy jobbal eserélte fel, ámbár ott sem kamaráskulcs, sem excellentiás czim, sem nagy kereszt és tőkepénz sat. nem létezik. Akik látták azt mondják, hogy diszravatalán oly sárgán és összeaszva paradirozott, mint egy kinyomott citrom.

A legtöbben szokatlan hosszú és hegyes fülű tigrisnek tartották, és ezen személyes leírás valószínűleg örökre rajta is ragadt volna, ha ő excellentiájának egyik ügyes barátja és tisztelője, Schönhals báró, szellemdus fellépése által a sajtó és könyvkereskedés útján a világ előtt tisztára nem mosta, és „mint különösen jószívű embert“, s nem csak excellentiás urat, hanem mint a társadalom excellens tagját is nem mutatta volna be a bámuló kortársaknak.

Az idézett szerző, a „megsárgult“ excellentiás ur dicsőítésére, a többek között, körülbelől következő értelemben is nyilatkozik: Oh a magyarok nem ismerték, s helytelenül ítélték meg e nagyszívű férfiut! Ha a világosi vértanúk — kiknek bűnök az volt, s ezt mint mondjuk,

nem a tisztelettel idézett szerző, hogy becsületesen küzdöttek Magyarország jogszerű királyaért V. Ferdinándért — nem Paskievich herczegnek, hanem neki adták volna meg magukat, bizonyosan nem akasztatott volna fel közülök egyet sem — bravo — mint ezt jó szíve kifolyásánál fogva az egész világ megbotránkozására tette. Becsületes embereket, kik kezükben a fegyverrel, melylyel magukat keresztül vághatták, vagy harczolva hősi halált halhattak volna, bona fide megadták magukat, akasztófára függesztetni, mint a legközségesebb gyilkosokat — s az illető a helyett, hogy dementiroztatott, vagy az elrablott vagyon visszaszolgáltatott volna, a Mária Theresia lovagrend nagykeresztjét és 400,000 frt. készpénzt kapott ajándécul. Mindezekben a szigorú tilalom, hogy az áldozatok megsirattassanak, — arcképeiknek rendőri lefoglaltatása — a kényszerített nemzeti hálálkozó czeremonia Buda-Pesten — előbb szövetség a Sebastopol előtt álló francziák és angolokkal — még előbb segélykiáltás és alázatos könyörgés Miklós császárnál — önkényes (!?) nemzeti kölesön — loyalis, vagy legalább pontos államszamadás közzététele — Nueskäfer báró ő excellentiája, szűk magyar nadrágban, *pours plaire à la nation hongrois*, teremtetten. — Szégyenletes tusakodás Piemonttal — Alexandra Feodorowna csárónő keserű szavai, ki egy magas állású dámának következő szavakat mondotta: „votre fils a tu é

mon mari“ — barátságos összejövetel Weimarban — Suez canal elporondosodás nélkül, és Bruck báró ő excellentiájának triesti toastja, mint „Défi à la barbe de la nation anglaise“ — máriaczei bucsu és teljes bünbocsánat — rózsaszínű „Visszapillantás“ excellentiád által közzétéve — sat. — mily különös és undorító „misch masch“, mily kellemetlen illatu Macédoine.

És a genialis Schönhals, Radetzky inspiratora (!?) és vitéz magyar evő szintén meghalt! Mindenesetre eszményképe volt a történészeknek, ezt senki sem fogja tőle elvitatni.

Mint Sándor, — nem excellentiád, hanem a „nagy“ — Achillestől azt irigyelte, hogy oly életíró talált mint Homer, ki a peleida hőst az olympus halhatatlanai közé emelte, így kell minden nagy férfinak, ki mint excellentiád, joggal bír arra, hogy neve a történelem könyvében tündököljön, gyászt kell öltenie, mert Schönhals meghalt, és hasonló genialitású történész bizonyosan nem születik soha! Béke poraira, valamint azokéra is, kiket megörökített! E szegény ördögöt tulajdonkép, mint sok másokat is, megcsalták és pedig nagyrészt saját hibája miatt, mert ő is vak és ittas volt, persze úgy mint a gazdája által feldühösített bulldog. Tulajdonképen nem tudta mit cselekszik, és hogy ő nem egyéb nagyszerű hóhérnál.

Excellentiád, mint tős-gyökeres bécsi, bizonyosan ismeri a híres bécsi bérkocsisok azon jeles dalát, melyet a Graben- Kohl- Mehl- és Vogelmarkt ezen genialis fiai azokat szokták jellemezni, kik mások által, leginkább pedig saját hiuságuk által édes álmakban ringatva, semmit sem látnak abból, mi körülöttök történik, míg a ház rájuk nem szakad, vagy másként „hüvös“-re nem kerülnek.

Igen, e bérkocsisok természetes, s igen gyakran genialis emberek, kik a szigorú és nagyon gyakorlati árszabály, és a tulságos concurrentia daczára az egyfogatu „Cab“-ok mellett is melyeket nagylelkűen rájuk oetroyáltak, büszkén kiálthatnak fel: „Quoiqu' agites toujours ferme“, ezen jóízű fiuk következő psychologicus dalt énekeltek gyakran:

„Mit dem Glasaug hab' ich ihn
ang'schaut;

Mit dem Kochlöffel hab' ich ihn
aufig'haut,

Mit der Feuerzange hab' ich ihn
ang'brennt

Und — der dumme Kerl — S. E.
der Herr Baron — haben mich noch
nicht kennt.“

Excellentiád nem tagadhatja, hogy ezen nép költészet filosóphiája par excellence tökéletesen illik a megboldogult „Brav vorwärts“ tulajdonkép „brav aufwärts“ jelszerű táborszernagy urra.

Meg vagyok győződve, hogy sokan, kik e sorokat olvassák, egész indignatioval fognak felkiáltani, „mily triviál, mily közönséges de quel mauvais gout!“ És valóban igaz is, mi magunk sem szeretjük a tréfa ezen alacsony nemét — nagyon kellemetlen, ép olyas szaga van, mint a rossz dohánynak, melyet az aerialis gyárban „Lausvenzel“ név alatt ismernek, vagy pedig a savanyu sörnek, és azon „lebuj“-nak, melyben a levegőnek szabad mozgása nincs, vagy lenni nem szabad. Az akasztófa természetesen finomabb: az ártatlanul kiöntött vér, a mi tréfáinkkal összehasonlítva Pattachouilly, vagy eau de lavande ambrée“ illattal bír. Egyébiránt Melpomene minden lehet, csak közönséges nem. A vér pedig az égre kiált — ez s közönséges élcz — az irott dolgok pedig, ha véletlenségből nem rendelet, vagy patens, vagy halálos ítéletet képeznek, csakhamar elhangzanak.

Excellentiád à—peu—près hasonló helyzetben van. Excellentiád sem tudja mit cselekszik, s ha valaki van utalva arra, hogy a bécsi fiakerek szavaira ügyeljen, akkor excellentiád — már csak hátlából is — kétszeres figyelmet fordíthat azokra: mert bizonyosan emlékezni fog excellentiád — ugyan mikor is volt csak? — midőn ezen derék fiuk egyike, két sebes lovával szerencsés volt excellentiádat kimenteni azon kényelmetlen helyzetből, melybe excellentiád — ki akkor a másik oldalon állott — on the wrong side of the post, véletlenül keveredni kegyeskedett.

Excellentiád ugyan nem czitromsárga még, kipréselve sem igen van, sőt ellenkezőleg a „sajtót“ eddig excellentiád alkalmazta, sőt tudomásunk szerint magas személye ellen senki sem használta még sem a „Kochlöffel“, sem a „Feuerzange“ veszélyes fegyvereit sem. Higyje el azonban excellentiád, hogy előbb-utóbb be kell annak következnie: mert hallucinatiói, önámítás és illusiói oly magas fokra hatványozvák már, hogy a rögtöni ébredés minden perczen várható. Nyissa fel tehát szeméit, vagy fegyverezze fel azokat erősebb szemüvegekkel, és látni fogja — feltéve, hogy szemüvegei elég „éles“-ek, hogy nagyszerűen álmodott és a világ elé oly nagy zajjal és ünnepélyességgel vezetett ugynevezett új Ausztriában egyetlen nyugodt, megelégedett, s még kevésbé boldog ember sem létezik. Sem a magyarok, sem a csehek, sem a románok, sem a szlávok, és legfőlebb tán az olaszok, kikkel en comparaison, a többiek között a legnagyobb kiméletet tanusítanak. — Sem a clerus, sem a nemesség, sem a paraszt, sem a kereskedő, sem a polgár, sem a katona, sem az asszonyok, sem a diákok sat. szóval egyetlen ember sem Meggyőződhetik ekkor excellentiád arról, hogy mindazon sok furcsaság, melyet ön a jó császár ámitására és félrevezetésére, azon időben, midőn ő felsége külön országait meglátogatta, ígérek, fenyegetések és készpénz fizetés mellett előadatott, semmi egyéb nem volt, mint néha roszul, de némely esetekben oly jól

játszott comödia, hogy maga a burgszínház „öreg gárdá“-ja sem volna képes jobban eljátszani azt: Meggyőződhetnék excellentiád, hogy önt, pittoresque „Bach huszárai“ és fusilierjeivel együtt, kik az ön marschall botjának engedelmeskednek, ezer meg ezer okból *con amore* gyűlölik, és utálják. Először is azért, mert ön „tintahadseregével“ együtt, mint egy spanyol fal, a nép és uralkodó közé tolakodott, hogy a fiatal uralkodó saját szemeivel soha se láthasson semmit, hanem mindent az ön phantasmagoricus szemüvegein keresztül, hogy szíve soha se érezzen alattvalóinak milliói iránt, hanem azokat, természetesen az ön által elővezetetteket kivéve — mint élet-telen gépeket tekintse, és lánják vele úgy mint olyanokkal szokás, kikről tudjuk hogy nekik semmi sem fáj, vagy kivétel nélkül roszakaratu, veszélyes embereknek, kiket minduntalan fenyíteni, büntetni kell, s kiknek soha sem szabad barátságos arczot mutatni sat. Igen excellentiád, ön képezi ezen spanyolfalat az uralkodó és alattvalók között, de vigasztaló, hogy ezen házi butor már természeténél fogva úgy van összealkotva, hogy szilárdul nem igen állhat, hanem a legcsekélyebb léghezam folytán dőlnie kell — és dőlni fog.

Méginkább gyűlölik és utálják azonban excellentiádat azért, mert — mint már mondtuk, a spanyolfal könnyen eldől, s a legghalkabb szó is áthallik rajta, — mert excellentiád nem halad egyenes, becsületes uton, hanem czéljait csaleszközökkel,

tekervényes, szövevényes utakon igyekszik elérni, s ennek következtében a „dreinschlagen“ mellett csuszni mászni is méltóztatik.

Reményünk van arra, hogy e sorokat a jövőben, hosszadalmasabban és részletesebben kibővíthetjük, mint jelen rapsodisticus „pillantás“-unk kerete megengedi, és akkor nem csak az összes császárság viszonyait őszintén feltárjuk a világ előtt, hanem az örökös tartományokat is azon tetszetős álorczánélkül fogjuk bemutatni, melyet most, gyakorta ránczos arczaikon *ex offio* viselni tartoznak, *pour plaire à l'étranger, même à tout l'univers*. Most és ez alkalommal csak arra kívánunk szorítkozni, hogy kizárólag Magyarország borzasztó helyzete iránt világosítsuk fel Európát és elmondjuk nézeteinket e szerencsétlen országot illetőleg, melyről a külföld *à peu près*, nem tudhat egyebet, melyet *excellentiád* componálni, és vele tudatni kegyeskedik.

Azt mondtunk, hogy *excellentiád* Magyarországon keresztülvinni szándékolt reformjait illetőleg nem halad egyenes, béc sületes uton.

Tudjuk ugyan, hogy *excellentiád*, mint a szellemileg vak és ittas, különben sajnálatra méltó Haynau is, tökéletesen álmodik, s mint egy alvajáró nem tudván mit cselekszik, csak úgy találomra tapogatódzik. Mert ha *excellentiád* teljes öntudatának

birtokában, hidegvérrel követte el volna mindazon iszonyatosságokat, melyek alatt az egykor oly boldog, és ma oly nyomorult Magyarország majd nem deroskad, akkor azt kellene hinnünk, hogy excellenciát egyenesen a pokol köpte ki, s ezen uton jutott ön e földre egy derék, lovagias és hű nemzet ostromoztatására és siralmára.

Ön azonban nem tudja mit cselekszik: És valóban ez az egyetlen mentő ok, melylyel Magyarországon tanusított szív- és észnélküli eljárását menteni megkísérthetjük.

Annyit azonban megkövetelhetnénk excellentiádtól, ki minden hallucinatioi daczára, szellemdus és sokoldalú képzettségű lérfiu, s e mellett patentirozott jogtudós is, hogy Magyarországot, vagy jure hereditario, a magyar trónkövetkezés és alkotmány szellemében kormányozza, vagy minden régi dolgot, képmutatás nélkül őszintén, straightforward lerombolván úgy bánjék vele, mint meghódított tartománnyal, mely jure armorum et jure fortioris jutott a császár birtokába.

Fentebb már kijelentettük, hogy soha sem fogjuk megengedni, hogy azon szent szövetség, mely az ausztriai dynastia és Magyarország között kötött, és annyi ünnepélyes eskü által szentesített, széttépessék csupán azért, mert Kossuth ur cum sociis Magyarországra nézve a köztársaságot sziveskedett rögtönözni és alkalmazni; s meg vagyunk győződve, hogy minden jogtudós és méltányos gon-

dolgozásu férfiú, bár mily politikai hitvalláson legyen is különben, e tekintetben velünk teljesen azon véleményt osztja.

Az életben azonban sok, és pedig a legszebb sikerrel, történik olyan — mert a végzés utai kiküthathatlanok — mi egyszerűen csupán a „*sic volo sic jubeo, stat pro ratione voluntas*” ismeretes motto értelmében és jogán eszközölhető csak. Így például a törökök ma is kedélyesen ülnek Konstantinápolyban, a spanyolok és portugálok pedig Amerikában, ámbár uralkodásuk alapján a legkontárabb vegyész is fel tudja fedezni a tömérdek embervért, míg ellenkezőleg Orfila vagy Liebig sem volna képesek a jognak bármi csekély parányát sem felfedezni ott, azon jognak, melyet keresztény fogalmak szerint úgy nevezni szoktunk.

Megengedjük tehát — mint e sorok alkalmával már egyszer kijelentettük — hogy excellentiád először azért, mert a magyarok iránt rokonszenvet érezni nem kegyeskedik, bár jónak találja őket minden nyomon dicsérni, persze csak *pour gagner en les flattant leur coeur et pour endormir ces braves garçons* — és e tekintetben elmondhatjuk *vice versa*, *hanc veniam damus* sat. csak azon különbséggel, hogy mi nem tartozunk excellentiád dicsérői közé: másodszor mivel excellentiád, az emberiség javítása, felvilágosítása, nemesítése és boldogítását illetőleg talán éppen azon óriásilag nagyszerű nézeteket osztja, mint egykor

Pizarro és Cortes Ferdinand, kik a barbar Rollakot civilisalt alonsok által helyettesítették, és meg voltak győződve, hogy ezáltal Istennek tetsző dolgokat követtek el, s halhatatlan érdemeket szereztek maguknak: és végre harmadszor, mivel excellentiád — azért mi nem akarjuk önt valami Esprit infernal-nak tartani — politikai tekintetben ép oly borzasztólag ittas, mint a már többször említett Haynau is volt, a szintén idézett siami elefant szerep-körében vendégszerepel, és magát még jobban megcsalja és ámitja, mint ő felségét a „mindent“ képviselő császárt, s a „semmit“ representáló új ausztriai népeket. A főttebbi okok folytán tehát megengedjük, hogy excellentiád bona fide, becsületbeli és lelkiismeretes kötelességének tartja, s azon komoly meggyőződést táplálja, s vérének minden cseppje át van hatva azon tudattól, hogy a makacs, műveletlen quasi antidiluvianus magyarokkal röviden kell elbánni, rozsdás törvényeiket, töltött káposzta és gulyáshus szagu szokásaikat, mindenekelőtt azonban maguk által (?) szét tépett szerződéseiket, érdemük szerint egyszerűen, valahol a „Schanzel“ körül a Duna mélyébe süllyeszteni, és ezek után a tarthatatlan és ügyetlen magyar feudális épület romjain, erős, egységes és virágzó birodalmat építeni kell, és ezen „császármetszés“ által, mely úgy a jelenkor mint a civilizatio követelményének nemcsak megfelel, hanem még azon érdemet is szerezte magának, hogy egy „obstinans“ népet a phi-

lantropia nagyszerű eszméinek, tűzzel vassal, megnyert. —

Ha excellentiád így jár el, tarthatnók ugyan excellentiádat egyszerűen ábrándozónak — vulgo phantasta-nak — vagy miniszterré avancirozott tárczairónak, világ- és izlésjavítónak, de egyuttal lehetnők azt is, hogy excellentiád legalább becsületes ember, minden kétszínűség, alattomoság és képmutatás nélkül.

Ennyit — úgy hisszük — követelhetnénk excellentiádtól, a nélkül, hogy követelésünket valaki tulságosnak nevezhetné. Mert hogy ön mit sem lát, és nem is sejti, hogy politikájának Magyarországon, a horvátok, szerbek, románok, tótok és németek között sokkal elkeseredettebb ellenségei vannak, mint a magyarok között — és ez természetes — mert az idézett nemzetiségek, Ausztria érdekében kiontott vérükért ugyan azt kapták jutalmul, mit a magyarok büntetésül, kivéven azon gyakran alkalmazott fortélyt, mely Machiavelli étlapján a következő czim alatt fordul elő: *Passato il pericolo, gabbato il santo*, vagy amint Schiller megjegyezhetette volna: „Derék emberek és jó fiuk! ti reméltetek“ *voilà tout*; jutalmatok megvan — mert midőn — mondjuk — excellentiád szellemdus vizsgáló — ily kézzel fogható tényeket sem vesz észre, és nem is gyanítja, hogy például a horvátok, ha excellentiád e hősiecs törzs ellen semmi más ostoba büntetést el nem követett volna is annál,

hogy nevetséges, teljesen hasznavehetetlen s épen azért teljes joggal megvetett és kinevetett gendar-mes-jait szintén nyakukra oetroyalta — mi melles-leg mondva ép úgy illik az ottani viszonyok közé, mint a polizei spitzli, egy hűség és loyaltásban telhetetlen kaszárnnyába — ha mondom mást nem vétett volna is ellenük, ez elég volna arra, hogy excellentiádat cum sociis egész Horvátország megvesse és a pokol mélységes fenekébe kívánja: — — hogy mindezeket excellentiád, vakságában vagy nagy-ravagyó mámorában nem látja, sőt nem is sejti, ezt menteni tudjuk, mert ily pszichologiai absurd jelenségekkel már több ízben találkoztunk. Kétszínűsége azonban bizonyosan megkapja érdemlett szégyenletes jutalmát, mert sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Excellentiád bizonyosan gyakran volt már jelen kivégeztetéseknél, vagy legalább elbeszéltette magának, miként lettek valósítva parancsai és ítéletei: és ez természetes, mert minden gépész, gépje akár az állam, akár az akasztófa, vagy bár mi más legyen az mindegy, magától érthetőleg, kíváncsi tudni, mikép viseli a gép magát, how it acts, how it answers, és ezen alkalmaknál tapasztalhatta excellentiád, hogy a nép a valódi rablót, ki magát soha sem állította másnak, nem valami nagyon tiszteli ugyan, de nem is viseltetik utálattal iránta:

ellenben ha egy ájtatoskodó, szenteskedő, ki azonban tulajdonkép az idegen tulajdon fogalma iránt soha sem akart tisztába jőni, kissé felmagasztaltatik, senki sem érez szánalmat e pimasz iránt, sőt sokan homeri kacajban törnek ki, ha egy ily specialitás hurokra kerül, s kissé szellő s magasságra avanciroztatik.

Ez a különbség — tetszik tudni excellentiád-nak — Moor Károly és Moor Ferencz között . . .

Az emberek, mint már említők, nem utálják az őszinte zsarnokságot, sőt a körülményekhez képest még meg is barátkozhatnak vele, de ha a zsarnokság e mellett még képmutatás és álszenteskedéssel is van összekötve, akkor az ember vérenek minden cseppje fellázad, — és 40 millió ember ereiben tömérdek vércsepp létezik.

Emberek és nemzetek egyiránt megkívánják, hogy becsületesen járjanak el irányukban. Higgye el nekünk excellentiád, ennél magasabb országlásmód, áldásosabb politika nem létezik.

Egy megöszült, nagy érdemekkel bíró, egykori cs. k. hivatalnok, a jelen napokban — képzelje excellentiád, mily szemtelenség — nagyon gyakorta emlegeti a következő okoskodást, mely ezóta már új Ausztriában is sokaknak fülébe juthatott: „Ha engem egy koldus megszólít, hogy kenyeret adjak neki, és én így felelek: „Nem adhatok, nem akarok adni“ — a koldus szomoruan eltávozik, de ezen

egyszerű megtagadás folytán boszu nem ébred fel benne: de ha így szólok hozzá: „Kenyér kell neked derék ember, ime itt van: s a koldus észre veszi, hogy kenyér helyett egy darab követ nyomtam kezébe, ez esetben a követ mindjárt, vagy a legközelebbi kedvező alkalommal a fejéhez fogja vágni sat., és ha egész nemzetek vannak e koldus helyzetében, s kenyér helyett követ nyujtanak nekik, akkor könnyen eshetnék:

Ein solcher Regen niedergehen
auf Erden,

Dass manchem Dintenlecker gar
übel könnte werden.

Excellentiád belefujt azon csalsipba, melynek neve „minden nemzetiségek egyenjogúsága“, és a sip nagyon hasonlít a pásztorok istenének Pan-nak furulyájához, melynek hangjai által, mint a mitologia tanítja, minden négylábu állatot megszelidíteni és ügyesen magához vonzani tudott.

A nyugodtan gondolkozó emberek excellentiádnak ezen genialis mesterfogásáról következőleg gondolkoznak, — és nézetünk szerint megczáfolhatlan logicával: „E mesterfogás tulajdonkép vagy önámítás, vagy mások elbolondítására van számítva: vagy is más szavakkal, vagy őseredeti ostobaság valami olyast ígérni, mit beváltani lehetetlen, vagy pedig machiavellisticus képmutatás, mely által a népek többségét, legalább az együgyűeket, kik rendesen a

többséget képezik, egy pillanatra megnyerni és horga csalni lehet, míg az ember titokban egy másik, gyakran sikerrel alkalmazott mesterfogásra gondol, melynek philosophiája a képmutatók azon mondatában rejlik: „Az idő meghozza a jótanácsot“ — csakhogy a jótanács igen gyakran elmarad, s helyette megérdemlett pofoncsapások köszöntöttek be.

Ausztriában a nemzetiségek egyenjoguságát kiáltani; megkísérteni, hogy az öreg harlequin egyzinűvé mázoltassék! Fölötte mulatságos! A tudomány érdekében valóban kívánatos lenne elemezni, hogy ezen ostoba varázsitalban, az ügyetlenség több-e vagy a képmutatás.

Mi értjük, hogy az osztrák kormány 1848-ban sat. kivált mielőtt Miklós czár mentő jobbját kinyujtotta, oly problematicus, sőt mondhatnók kétségbeesett helyzetben volt, hogy minden méltányosan gondolkozó ember meg tudja bocsátani, ha az önfentartás ösztöne által vezéreltetve, és az ily alkalommal igen is érthető „Helfe was helfen kann“ elv alapján, a veszély legsötétebb napjaiban „mindent“ ígért, amit csak követeltek, vagy azok, kiknek akkor a hatalom kezükben volt, például Jellachich és Rajacsits, ábrándjaik közepette képzeltek, vagy óhajtottak.

Ha valaki, családjával egy süllyedő hajón lévén, egy milliót ígér jutalmul annak, ki őt és családját a bizonyos halál torkából kimentí, és midőn

ővéivel együtt a biztos parton van, fölfedezi, hogy egész vagyona legfeljebb 100,000 frtból áll, vajjon mit fog cselekedni?

Ha becsületes, és hozzá okos ember is, mi en dernière analyse rendesen egyértelmű szokott lenni, akkor egyenesen és őszintén be fogja vallani, hogy e szükség, halálos félelem sat. oly ígéreteket csikartak ki tőle, melyeket beváltani képtelen, s ha ennek daczára egész vagyonát elrabolják tőle, akkor I. Ferencz francia király példájára büszkén s jogosult öntudattal fogja magáról elmondhatni: tout est perdu, fors l' honnêteté. Ha azonban rövidlátó képmutató, s következésképp ostoba ember — mely tulajdonságok szintén karöltve szoktak járni — ez esetben a sophismák, félreértéses ismeretes bátyája s más hasonló szemfényvesztések mögé fog bujni, hogy ígérete megtartására ne kényszerithessék, a világ szemébe pedig port hintend, hogy azt higgye, miszerint ígéretét becsületesen beváltotta.

Mily rövid életideje van és lehet az ily ügyetlen csalásnak, és mily következetességgel bünteti az meg önmagát, a történelem eléggé tanusítja.

Azt hisszük ezeknél fogva, hogy helyesen ítélünk — és excellentiád is bizonyosan igazat fog adni nekünk — azt is állítván, hogy az először idézett eljárás — a fennforgó esetben — helyes és okos, az utóbbi ellenben ügyetlen, s joggal is annak nevezhető.

Ha tehát az őszinte becsületesség olyan magánosok számára, kik tett ígéreteiket beváltani képtelenek, a leghelyesebb eljárás, nem természetes, sőt egyedül lehetséges következtetés-e, hogy egy fiatal alig 18 éves uralkodó kormánya, ki az osztrák birodalom kormányzását oly rendkívüli veszélyes körülmények között vette át — mint elődei közül bizonyára senki — szintén nem követhetett volna jobb és biztosabb utat, mint becsületesen beismerni azt, mennyit tarthat meg a legnagyobb veszély idején tett ígéretekből, mennyit nem.

Okos, méltányos, rendszerető és őszinte kormányférfiak, kik azon rendkívüli nehézségeket, melyek Ausztriában folytonosan léteztek, és ma is léteznek, tekintetbe venni képesek, soha sem törekedtek volna oly lehetetlenségek elérésén, melyek többnyire csak a gyámoltalan s meggyőződésel nem bíró népek által szoktak acceptaltatni. Excellentiád azonban, mint egyedüli kormányzó épen ezen meggyőződés nélküli többségre számított, melyet phrasisok, ünnepélyek sat. által pillanatra ki lehet ugyan elégitni, vagy legalább elhallgattatni — a helyett hogy excellentiád inkább a gondolkozó minoritással igyekezett volna kiegyezni, azon üres demonstrációkat, melyekre kormányzásának alapját fektetni jónak látta, megvetni, és ezt loyális és valóban lovagias magaviselet által, — mi pedig bizonyára könnyű feladat lett volna — megnyerni igyekezett volna.

A nemzetiségek egyenjoguságáról szóló különben elég hangzatos phrasist nagy meggondolatlan-

ság volt hangoztatni már akkor is, de hogy valaki még ma is paradirozzon és igyekezzék proselytákat szerezni az által, oly curiosum, mely határozottan a Schönbrunnba, vagy a londoni zoological garden-be való.

Igen, a vakság, ittasság vagy szemtelenség nem mindennapi adaga kívántatik ahoz, hogy valaki még ma is ezen ügyetlen csalétekkel kívánja horogra csalni az új ausztriai állam szabad (!?) polgárait, vagy pedig az új német nagyhatalom összeolvasztandó, de még össze nem olvasztott népeit rászedni.

A szabadsajtó is azon paradekocsinak egyik kiegészítő része, melyen excellentiád diszmenetét a bámuló világ előtt megtartani jónak látta: és pedig nem az excellentiád által kormányzott népek kedvéért, mert azoknak többsége azt sem tudta jóformán, miféle fán terem az, hanem leginkább azért, hogy a szabadelvű Németországban politikájának népszerűséget szerezzen, és a világgal elhitesse, hogy Ausztriában egyszerre világossá lett, mely körülmény fölött ez emberek, — már tudniillik azok, kik az osztrák kormány erélyes föllépése folytán még el nem veszték — mód nélkül örvendettek, s különösen ha visszaemlékeztek azon martius előtti sötétségre, mely egykor Magyarországon uralkodott.

A szabadsajtóra vonatkozólag a világ pro et contra szóval és írásban annyit vitatkozott már,

hogy ezuttal objective nem óhajtunk e tárgyba mélyebben bocsátkozni, mindamellett is azonban, hogy meggyőződésünk szerint a szabadsajtó — azt értjük, mely e fennen hangzó czimet nem csak viseli, hanem azt valóban meg is érdemli — ép úgy illik bele Ausztria tarka-barka viszonyaiba, mint például a mainzi löportorony, mely szintén igeu czélszerű helyen állott.

Ki a szabadsajtó gyümölcseit, kivált a vén bécsi agyvelők azon szabad kipárolgásait, melyek keletkezésüket 1848—1849 néhány hónapjának köszönhetik, ismeri, s az elvénuült, strachin sajtót nem tartja valami delicat illatszernek, be fogja vallani, hogy azon specialitások, kik a szabadsajtóval ügyesen és mérséklettel tudnak bánni, az ausztriai monarchiában, ez idő szerint à — peu — près tökéletesen hiányzanak.

Alkalmunk volt Robespierre, Marat, Père Duchesne, Herbert, Fouquier Tinville sat. urak iratait és inspiratioit a bécsi szabadsajtó termékeivel egybe hasonlítani, s be kell vallanunk, hogy ha a nevezett francia véredek sophismái és szemtelenkedései fellázítottak bennünket, a bécsi nyomorultak művei oly utálattal töltötték el, s mindenek fölött annyira untattak, hogy — bocsásson meg excellentiád e trivialitásért — e szellemi termékek élvezete alkalmával, mint a „Hypecacuana“ után hányási ingert éreztünk, s ez inger bizonyára tényné is változott volna, ha mindannyiszor egy egészséges és nyugodt

álom nem paralysálta volna azok hatását, s felébredésünk után mindannyiszor igazat adtunk azon nemes francziának, ki azt állítá, hogy: „le genre ennuyeux est le genre le plus dange-reux.“

Szabadsajtó, oly viszonyok között, midőn nem a különféle eszmék tisztázásáról van szó, hanem az elkeseredett elemek szükséges kibékítése van vagy volna napirenden — az osztrák monarchiában ép oly hatást idézne elő, mint gyuladós betegségekben a pálinka élvezete. Nem egyéb az tehát üres theoriánál: és aki a jelen körülmények között a teljes szó-lásszabadságnál — ah, bár birnánk ezzel is — többet kíván, az nézetünk szerint nem gyakorlati államférfiu, hanem egy sötétben tapogatózó velőtlen kontár; verba volant, scripta manent sat.

Az igazat megvallva azonban új Ausztriában sem létezik szabadsajtó, e szép szónak szoros értelmében, hanem csak olyas valami, mivel a külföld szemébe port hinteni lehet: vagyis egyszerűen szólván, létezik szabadsajtó némelyek számára. Excellentiád nevezetesen mindent nyomathat, mi csak eszébe jut, míg excellentiád ellen semmit sem szabad írni: az osztrák németeknek, kényük kedvük szerint meg van engedve invita minerva sértegetni, gunyolni, bószantani a magyarokat, horvátokat, tótokat és románokat, de az illetőknek visszavágni nem szabad: és ezen államrendőrködést kénytelenek vagyunk magunk is dicsérni, kik lelkünk mélyében gyűlő-

lünk minden népdajkákat, instruktorokat és hasonló bajuszos védangyalokat, kik vásári felügyelők, rendőrszolgák és kémek, csendőrök sat. alakjában 40 millió állampolgár erkölcsi magaviseletét ellenőrizni, purificálni, nyilvántartani, elősegíteni, vagy en cas-que erőszakolni vannak hivatva, s e nagyszerű hivatásra a leggondosabban (?) összeválogatva: mi is kénytelenek vagyunk dicsérni e rendszabályt, mert ha mások, ügyesebbek és kényesebbek nálunknál, excellentiádat veszély nélkül megtámadhatnák, úgy mint ezt mi fájdalmas számkivetésünk és rejtékhelyünkben, azon veszély nélkül tehetjük, hogy excellentiád sans ceremonie, vagy legalább a hagyományos auditori cerimonia segítségével bennünket nyakon csipethessen, akkor bizonyára úgy járhatna excellentiád — és ez nagy kár volna, mert excellentiád még eddig, mint mondani szokták „ein ganzer Kerl“ — a mint az indiai lázadók, és a szegény Magyarországnak, mely excellentiád jósága folytán, a könnyebb kormányzat és emésztés tekintetéből, annyi darabra vágatott szét, mintha tulajdonképen egy „Bach-Händel“ lett volna, mely nemzeti eledelre mint tudva van, a valódi bécsinek foga mindig fáj. Nagyon helyes rendszabály az, hogy a magyar írók és szerkesztők mindig kénytelenek adósok maradni a felelettel a bécsiek szemtelenségére: először mert a szegény magyarok oly pénzsűk világban élnek, s jelenleg annyira gyengék, hogy a moratorium kedvezménye nélkül, melyet az isteni gondviselés bizo-

nyosan meg is fog adni számukra — adósságaikat visszafizetni képtelenek volnának, pedig jó lélekkel állíthatjuk, hogy a visszafizetésre, az „inter usuria” legszélesebb tekintetbe vétele mellett, minden perczen készek volnának. Továbbá helyes volt e rendszabály azért is, mert ha Ausztriában teljes sajtószabadság uralkodnék, s nem csupán azon részletek, melyeket fentebb elemezni szerencsénk volt, csakhamar kitünnék, mily nyomorult módon van képviselve a német elem Bécsben, mely állításunkat, számtalan előjelek mellett azon tény is kétségbevonhatlanul bizonyítja, hogy a bécsi német litteratura — mióta excellentiád a szabadsajtót az osztrák birodalomba importálta à — peu — près — semmi classicus termékeket sem mutathat fel, kivéve, ha talán valaki Bäuerle Adolf urnak, kit a bécsiek hálából „Papa Bäuerle” névvel tiszteltek meg, történelmi regényeit Krones Teréz, Franzel, Grasel és Jarosynsky-ról sat., melyet a bécsi közönség oly mohón olvas, et cela prouve beaucoup pour le bon gout, et pour l'intelligence autrichienne, s talán még Saphir P. M. ur kimaradhatatlan és nélkülözhetlen humoristicus kalendarium-jait és a halhatatlan Hans Jörgel élvezetes füzeteit, Walter Scott, Byron, Voltaire, Montesquieu sat. mellé, vagy talán ezek fölé is helyezni akarja.

Egyik bensőbb barátaink közé tartozik A... gróf: e derék lovagnak egy fiatal vadásza volt, ki a napot Csehország virányain pillantotta meg. Télen történt: a gróf Debreczen felé utazott, és a vadászt, mivel kemény hideg volt, magához vette a kocsiba, hol következő párbeszéd keletkezett köztük:

A gróf, ki széles körben ismeretes volt a következő mondatról, melyet folyvást emlegetett, és mely szerint, a mi nem csekélység — élt minden időben: „*Les mœurs avant tout*“, jóakarattal és valódi aristocraticus szelidséggel így szólott szolgájához:

„Vigyázz magadra barátom, mert Debreczenben sok könnyelmű vászoncseléd találkozók“ sat. — Excellentiád tudja, hogy e tekintetben Magyarországon, mielőtt a magyarok a civilisatio ellen folytattott harcban legyilkoltattak volna, tehát a márczius előtti időszakban — valóban csudálatos dolgokat mivelt. Mióta azonban most lelenczházak, bölcsődék sat. alapítottak, természetes, hogy ez is másképp lesz: a fiatal emberek, mindkét nemből, oly erkölcsösek lesznek, — nem is lehet másképp, miután netalán progenituraikról a legatyai módra gondoskodnak, mi mindenesetre azt eredményezendi, hogy az illetők ennyi jószág által megindítatva a lehető legnagyobb számmal igyekezni fognak azokat beszolgáltatni, Schmidt Adam ur principiumai szerint, ki a munka megosztását pártolja, és már Thaer, a par excellence gazda is, a „váltógazda-

ságot“ tartja a termékenység főfeltételének, — helyesen, mert a „tousjours perdrix“ kivált fiatal étvágy mellett igen hamar unalmassá válik, mint már az új ausztriai államboldogság egyik fundatora Schwarzenberg Felix herczeg is gondolkodott, s lelkiismeretesen ezen elv szerint élt is, legalább semmi fáradságot sem kimélt, hogy a szerint élhessen.

A fiatal vadász, a jóindulatu figyelmeztetésre következőleg felelt: „Nem vagyok kedvelőjük.“

A gróf e felelettel igen meg volt elégedve; mert ő is Józsefnek az egykori egyiptomi premiernek példáját követte — midőn a fiatal Nimrod, félvén, hogy tekintettel korára talán kissé még is többet mondott volna, következőleg javította ki fentebbi mondatát: „Azaz kedvelem ugyan, de nem nagyon.“

Excellentiád a szabadsajtó irányában ugyanazon érzelmekét és nézeteket osztja: Excellentiád kedveli ugyan a szabadsajtót, de nem nagyon.

Azt kérdezzük már most excellentiádtól, mire valók ezen mystificatiók, szemfényvesztések és hocus-pocusok a szabadsajtóval? Reméli excellentiád, hogy mindezen mesterfogásokat valami hasznos, szép, nemes és tiszteletre méltó cél elérésére fogja kizsákmányolhatni? Valjon nem inkább igaz-é, hogy a fentebb idézett koldus theoria szerint, kenyér helyett kő az, mit excellentiád szabadsajtó név alatt az új ausztriai polgároknak jutalmul osztogat?

Hogy is ne; sajtószabadság a legheterogénebb elemekből összealkotott állam még kiforratlan vi-

szonyai között, oly factorok között, melyek csak talán egy kimagyarázhatatlan véletlen folytán conglomerálódtak össze. Ép így octroyálhatna a sultán is sajtószabadságot tarka-barka alattvalóinak nyakába!

Minden nyugodtan és méltányosan gondolkozó ember belátja, hogy a szabadsajtó Ausztria jelen helyzetében nevetséges ábránd, — ha egyuttal nem épen naturalista, vagy simplex ügyvéd, hanem a történelmet és államtudományokat nem csak tanulta, hanem — és ez a fődolog — meg is emésztette: mert a németek — ezt mindenkinek be kell vallani — általában sokat tanulnak ugyan, hanem hogy azt, mit magukba vettek, vagy amit atyáilag vagy kormányilag beléjük vertek, meg is emésztették-e, ez már más kérdés.

Bécsben például számtalanszor hallottuk, midőn valaki valami ostoba csinyt követett el: „Ennek még sokat kell tanulnia“ míg meggyőződésünk a következőket mondotta: „tanulni eleget tanult ő, talán sokat is, hanem a megemésztéssel nem tudott boldogulni: e műtét nem sikerült neki teljesen, valamint annak, ki igen sokat evett, pár hasard még többet ennie nem szükséges, hanem inkább azon kell törekednie, hogy megemészthesse azon delicatesséket, melyekkel magát ex offo vagy proprio ingenio tele tömte. Méltányosan gondolkodó emberek, kik e mellett a tudományos emésztés processusán, annak rendi és módja szerint keresztül estek, helyeselni fogják ezen nézetünket, melyet a

szabadsajtónak a leigázott új Ausztriában alkalmazását illetőleg kimondottunk. Az írka-firkászok többsége azonban ellenünk lesz, kivált mintán úgy szólván egész Izrael a tintatartóból él, mely elemენტumban, a népboldogítási theoriák és experimentumok folytán nyakig ülünk mindnyájan, azon experimentumok folytán, melyeket excellentiád új Ausztria contribuenseivel tesz, és pedig fáradhatatlanul, annyira, hogy a fentebb említett elemენტumban nem sokára mindenki befuladni lesz kénytelen, kinek anynyi esze nincs, hogy idejekorán felkeljen.

És talán ésszerűnek, helyesnek tartjuk azt, hogy a kormány ezen kérdésben is, a végre bizonyára mindent felforgató párttal kaczerkodik, holott talán sokkal helyesebb volna szövetkeznie azon mérsékelt és méltányos elemekkel, melyeket excellentiád páratlan kegyessége a „felforgató párt“ szép czimével sziveskedett felruházni. És mi indithatta excellentiádat arra, hogy a magyar nemzet legtiszteletreméltóbb részét illesse ezen elnevezéssel, igen azt mondjuk, a legtiszteletreméltóbb, és legmegbízhatóbb részét a magyar nemzetnek. Mert nem azok a felforgatók, kiktől a kormánynak őrizkednie kell, kik aggodalmaikat nem rejtegetvén, kérelmeiket nyíltan és őszintén akarják az uralkodó elé terjeszteni, hanem azon — részben — kényszerűségből képmutatók és komediások a veszélyesek, kik excellentiád által tüntetésekre használtatva, átalánosságban megvásárolva, nagy részben kényszerítve, ajkukon rivás

hangzik, szívükben pedig a méreg forr, excellentiádat szépen egyenruházott huszáraival együtt bolondá tartják, és gyakran azzal mulatják, hogy excellentiádat és rendeleteit a legnevetségesebbé teszik. Ez utóbbi esetenél a legmulatságosabb az, hogy excellentiád ezt nem gyanítja, vagy legalább úgy hiszi, hogy azt ignorálnia kell, hiszen a külföld talán még is elhiszi (!?!)

Azon szerény kérdést vagyunk bátrak most intézni excellentiádhoz, mi indithatta excellentiádat arra, hogy azokat, kiket gunyosan ó-conservatíveknek neveznek, kik azonban szigorúan véve Magyarországon már többé nem léteznek, mert ott most sem szabadelvű, sem conservatív vagy reactionárius párt nem, csak hű és hazafi párt létezik — miért illette excellentiád azokat, kik ön előtt térdet fejet nem hajtottak, pro coronide a „felforgató párt” gunynevével? Miért tévé ezt ön, mélyen számító államférfiu? Miért sütötte ön ezen bélyeget Magyarország legnemesebb fiainak homlokára? — Szabadságot veszünk magunknak, e gyalázatos eljárás okát excellentiádnak szeliden füleibe susogni: — Nem a császár és dynastia iránti szeretet de a ragaszkodásból, melylyel excellentiád magas állása iránt viseltetik: mert ön igen jól tudja, hogy a magyar kérvényezők nem lázítók, hanem a trónnak legbiztosabb támaszai, míg igen könnyen megeshetnék, sőt valószínű, hogy ön miniszter és az uralkodó és

nép közé tolakodott spanyolfal, könnyen ledőlhetne, ha a császár nem csupán önre, hanem azon becsületes férfiakra is hallgatna, kiket ön elég szemtelenül az uralkodó és a világ előtt felforgatóknak nevezni: Ezek folytán tehát látszik, hogy nem új Ausztria, hanem csupán az ön saját érdeke követeli azt, hogy ez utálatos hazugság valószínűséggel birjon, s meggyőződésé crystallizálhassa magát — óh, mily piszkos kristály — hogy excellentiád is kipréselt citrom ne legyen — egyébiránt félig már az — és hivataláról le ne mondassék, hanem nyugodtan, tovább is kényelmesen ülhessen magas székében, míg végelgyengülés ez árnyék világból ki nem szólítja, azon székben, hol természetesen sokkal jobban találja magát, mint az első aulában, vagy a derék szürke hátán; — apropos — mi lett a szegény ördögből? talán szintén kegyelemkenyeret eszik, mint Wellington herczegnek azon lova, melyet a waterlooi csatában lovagolt? Igen ismervén excellentiád jó szívé, s magunk is teljesen áthatva lévén az állatkinzás elleni társulat elvei által — ó bár az emberek is állatok volnának — meg vagyunk győződve, hogy a derék white sorry jól ápoltatik, és bőséges táplálékban részesül.

Excellentiád azonban tökéletesen hiheti nekünk, hogy azon stadiumban, melybe Magyarország jutott, midőn a még élők jajkiáltásait senki sem akarja hallani — Isten azonban bizonyára hallja — ezen stadiumban, midőn ön és czinkosai a legbámu-

landóbb, s csak ravaszáguk által felülmult szemtelenséggel, mint ön ezt a „Visszapillantás“-ban tanúsítja, mindazon nyomort és vért, melyet ön Magyarországra kiárasztott, illatos virágokkal mesterialleg eltakarni tudja, s minden torkot, mely ön ellen tanuskodhatnék, oly ügyesen összeszorítani érti, valamint minden olyan kéz elbénítását is, mely ön ellen tollat foghatna, akaratlanul bár, de kénytelenek vagyunk excellentiádnak jeles tulajdonait, s különösen páratlan ravaszágát megbámulni.

E sorokat például, mily szorongás, félelem és nehézségek között tesszük mi papirra: valóban, mint egykor a római véruralom alatt a keresztények, csak éjjel és rejtekben merték imádni és segélyül hívni a megváltót, mi is, ügyünk igazsága daczára, kénytelenek vagyunk a magány sötétét keresni fel, míg a képmutatás, a bűn, az erény köntösét bitorolva, a nyilvánosság elé lépni, s ott elhatározó szerepet játszani elég szemtelen. És ha e sorok sok fáradság és veszély után végre nyomtatásban meg is jelennek, vajjon mi leszen sorsuk akkor? Excellentiád lesz az első, ki a gyakran használt „felségsértés“-t fogja fejünkre olvasni, mintha bizony az ön személye volna a felség, és mintha a császárnak nem hasznosabb lenne, hngy valahára az igazságról értesüljön, a helyett hogy folytonosan a legszemtelenebb hazugságokkal tartassék. Ön bizonyosan fog módot találni arra — mert ön e tekintetben valóságos Bosco — hogy e sorokat, ha a sajtót elhagy-

ták is, lefoglaltassa, és megsemmisítse, hogy az ön „Visszapillantás“-ai magczáfolatlan, ugyszólván megtámadhatlanok legyenek, mint a szentírás némely tételei, és ön ép annyi igazsággal mint már számtalanszor tévé, még azt is állithassa, hogy azok, miket ön „Visszapillantásai“-ban irt, annyira igazak és megeczáfolhatlanok, hogy daczára az uj Ausztriában uralkodó korlátlan sajtószabadságnak, egyetlen hang sem emelkedett ellenük. Qui tacet consentire videtur, valamint azok is, kiket excellentiád felakasztatott, teljesen meg voltak elégedve felakasztatásukkal, s bár elég szemtelenek voltak köszönetet nem mondani érte, legalább kivétel nélkül hallgattak, — természetes, hogy csak az operatio végrehajtása után. És mi fog történni azokkal, kik e sorokat olvassák, vagy ha nem olvassák is, kiknél megtalálják; nemde, hogy a legujabb rendszer szerint „per Bausch und Bogen“, mint államveszélyes bűnösök, convincáltatnak, és megbüntettetnek?

Az asperni ütközet után a falusi parasztok, — akkor még szegény jobbágyok, s nem szabad birto-
kosok és polgárok mint most, ki lettek rendelve az elesettek eltakarítására. Nagy gödröket ástak, hogy pélc-mêle behányják azokat, kik egymás ellen küzdván egyszerre hullottak el, s most egymás mellett fognak nyugodni. E szomorú kötelességet egészen gépiesen, minden gondolkozás nélkül teljesitet-

ték: a halálos csendben, melyet csupán a sirásók egyhangu topogása szakított félbe, egyszerre csak megszólal egyik sebesült: „Még nem haltam meg, ne temessenek el“, mire a magas rendelet szigorú végrehajtója röviden így szólott: „Ejh mit, ezt a többi is mondhatná“, és amint mondják a szegény sebesült csakugyan nem kapott pardont, hanem en compagnie a halottakkal együtt azon ismeretes adagio értelmében „Mitgefangen, mitgehungen“ a gödörbe vándorolt. Mi nem hihetjük ezen ostoba történetet: de ha visszagondolunk a Magyarországon per Bausch und Bogen eszközölt kivégeztetésekre, melyeknél minden oly gyorsan ment, és a sok ártatlan minden erősítése és bizonyítékai daczára, à-peu-près ugyanazon választ kapta, mielőtt a gödörbe dobatott, vagy az újabb praxis szerint felakasztatott: „Ejh azt akárki is elmondhatja“ — ha ezeket meggondoljuk, be kell vallanunk, hogy az előbb említett asperni történet megszűnik viccz lenni és borzasztó valósággá változik: Csak azon különbséggel, hogy Aspern alatt aligha temettek el sokat elevenen, és ha ez történt, bizonyára csak véletlenségből esett, míg excellentiád Magyarországon több ártatlant ítéltetett el, mint hajsza van fején vagy parókájában, mert excellentiádnál az ember soha sem tudja mi a hamis, mi a valódi — melyre nézve a legvilágosabb bizonyságok léteznek, s hogy a sok ezer közül többet ne említsünk, Batthiányi Lajos gróf kivégeztetése, a törvényes vagy legalább

a szokásos auditori cerimonialis vizsgálat előtt már rég el volt határozva, s a Pesten végrehajtott ítélet csak egy utólagos formalitáskép szolgált. Ezt bizonyíthatjuk, akarjuk, s annak idejében bizonyítani is fogjuk.

Hogy azonban ismét excellentiád személyére térjünk közvetlen vissza, teljesen elhiheti nekünk excellentiád, hogy azon stadiumon, melyben jelenleg — legalább Magyarország — létezik, többé egyetlen ember sem óhajtja, hogy excellentiád az uralkodó oldala mellől eltávolíttassék: ellenkezőleg excellentiád Magyarországon, s valószínűleg a birodalom többi részeinek gondolkodó részénél is naponta nagyobb népszerűségnek örvend. Így ismerik el lassanként, de végtére is bizonyosan a valódi államférfiu érdemeit! Sokan fájdalom csák a hős földben a hat deszkaszál között élvezik csak a szerencsét, — és csak keveseknek mosolyog a szerencse úgy, mint excellentiádnak, ki még életében fogadja a zsidópiaczi kényelmes palotájában, még életében fogadhatja el mindazon népek hálaköszönetét, melyek — ha tudniillik azon természetes, tehát Istennek tetsző mű, melynek véghezvitelére excellentiád vállalkozott sikerülni fog — excellentiádnak fogják köszönhetni, hogy egy formába öntettek, egy bélyeg által jegyeztettek meg, s ugyanazon sajtó által lapíttattak össze: mi természetesen, az ő megelégedésüket, boldogságuk és szerencséjüket sokkal gyorsabban és tar-

tósabban fogja megalapítani, mint a lombardok ábrándjai, a csehek utógondolatai, a meghalni még most sem akaró Kosciuskók emlékei, az oláhok függetlenségi ágaskodásai, a voywodinának Szt.-Pétervár és Belgrád felé való gravitatioi, a mélyen sérített horvátok susceptibilitása és a Maria-Zellbe vándorló magyarok álmai sat. e tarka-barka néptömeg kifejlését, megelégedését és szerencsését megalapítani és valósággá varázsolni képesek volnának.

Most már, — napról napra határozottabban kezdjük belátni, hogy ön azon férfiú — és csakis egyedül ön — ki bennünket nyomoruságunkból kiszabadíthat, és Isten segélyével kiszabadítani is fog.

És ezen meggyőződés, melyre már rég hajlandósággal birtunk, megdönthetetlenül megszilárdított excellentiádnak egy tette által, annyira, hogy most az isteni gondviselés kimagyarázhatatlan utait bámulván, hitvallásunkká lett, hogy excellentiádban csak egy *diabolus rotae*-t láttunk, kinek minden szerencsétlenségünket, nyomoruságunkat köszönhetjük.

Nagyméltóságodnak ezen nagy tette abból áll, hogy az ismeretes és unalmas pesti *petitiora* ő felségének 1857. febr. 9-én Laxemburgban azon erőlyes feleletet dictálta, melynek rövid értelme ez „Mondjatok le minden reményről“, mely thema felett, mint excellentiád valószínűleg tudni fogja, már egy Dante nevű ur, egy kevésbé unalmas népsziművet írt.

E határozott beszéd tetszett a magyaroknak, és felvillanyozta őket: kezdték éltetni excellentiádat! Mi pedig, távol a szeretett drága hazától, leírhatatlanul fájdalmas gyönyörözettel hullottunk térdre a kérdéses patens olvasásakor; a legnagyobb mértékben elbámulván azon csuda fölött — és Isten utai mindig ily kikutathatlanok — hogy ép azon oldalról kél a világosság, a reménynek egy sugára számunkra, honnan ezelőtt minden sötétnek, fekete és bűdöskő sárga színű és szagának látszott és érzett.

Excellentiád mint jurista, — értjük törvénytudó — gyakran jöhetett azon helyzetbe, hogy azon curiosumot, illetőleg tényt — mert igen könnyen kimagyarázható — észlelhette, hogy azok, kiknek lelkiismeretét olyan bűn nyomja, melynek büntetése halál, a vizsgálat folyama alatt, míg mindent tagadnak, naponta jobban elasztnak, lesoványodnak; azon pillanattól kezdve azonban, midőn mindent bevallottak s a kötelel lelki szemeikkel már nyakuk körül látják, nemcsak a körülményekhez képest nyugodtan érzik magukat, hanem — föltéve hogy elegendő táplálékot kapnak — meg is hiznak, s egészen gömbölyűek lesznek. Ezen eset állott be Jarosinsky grófnál *) — kinek Bauerle Adolf ur által

*) Ez a neve azon nemes grófnak, ki Plank abbét, egykori nevelőjét meggyilkolta azért, hogy annak állampapirjait hatalmába kerítse, s azután Kronos Teréznél vacsorálván,

történt szellemdus bemutatása a bécsi olvasó közönség előtt oly nagy sikert aratott, melyre nézve csak azt kell sajnálnunk, hogy ezen érdekes, és tanuságul csak különösnek tetsző de épen nem különös tény a bécsi „Ilias“-ban nem fordul elő, pedig hivatalosan constatalva van: mert a „vinaigre de quatre voleurs“ szagu roman ezen fentebb nevezett hőse, humanus és bölcs biráit folytonosan orruknál fogva vezette, de e közben oly sovány lett, hogy mi valóban nem ajánlanók senkinek sem, hogy par exemple a bécsi „Geflügelmarkt“-ra oly sovány kappant állítson ki, mert az ily csaló bizonyára nem kerülne el a rendőrség figyelmét — így ment ez sok ideig a nevezett gyilkosnál, míg végre a bírák egyike azon kivételes eszmére jött, hogy a méltóságos gróf urra kápláros 25-töt applicaltasson, à la hongroise, mely valódi mesterfogás által annyira meglőn lepetve ezen félig büszke, félig raffinirozott gazember, hogy a legcsekélyebb részletig mindent bevallott, s kevéssel kivégeztetése előtt majdnem a megpukkadásig elhizott.

Ezen sajátságosnak tetsző körülmény magyarázata igen közel fekszik. A kétségbeesés legbizto-

midőn ezép a következő dal refrainst énekejte „Brüderlein fein, Brüderleinlein wirst du vielleicht der Spitzbube sein“ elfogatott, s később magas születése daczára az akasztófán száradt meg: ki mindezek daczára rég a feledékenységre sülyedt volna, ha Bäuerle ur classicus regényeiben nem hallhatatlanította volna nevét.

sabb kulcsát adja a rejtélynek. — Semmi sem bénítja el annyira az ember szellemi és testi erejét, mint a „kétség“, míg a „bizonyosság“ minden esetben azon lelki erőt szüli, melyet a férfi, kivált az, kire ráillik a „*justum ac tenacem propositi virum*“ sat. még az akasztófa alatt is feltalál és tanusít — oly tulajdonság, melyet azon emberfaj, mely csak *tenax* de nem egyszermind *justus* is, hiába keres rendjelei, czímei, értékpapirjai között sat.

A magyar nemzet az 1857. febr. 9-ki nyilatkozvány óta ép ezen helyzetben van — mert mellesleg mondva, ne higgye excellentiád, és ne is kísértse meg másokkal elhitetni, mi egyébiránt nehéz dolog is volna, mert az emberek új Ausztriában, legalább egy idő óta rendkívüleg gyanakodók és bizalmatlanok lettek — hogy Magyarország azon nemes fiai, kik az el nem fogadott, hanem az excellentiád által büszkén visszautasított petitiót aláírták, s átnyújtani akarták, s kiket excellentiád nemcsak elégtelen ő-conservativeknek, kiknek egyéb céljuk nincs, mint maguk számára egy kövér hivalt szerezni, hanem a kiket excellentiád később talán bérnálásul a „felforgató“ czimmal is megtisztelt, s végre, valószínűleg azért, hogy őket elhallgattassa, loyalis tettüket felségsértés bűnére qualificalta, mely keresztényi szeretetből származott eljárásra excellentiád bizonyosan valamely mise alkal-

mával vette az inspiratiót, — mely misét pater Anti-ventura olvasott, és Mayerhoffer tábornok, exkormányzó és buzgó katolikus ministralt — az egész hadsereg épülésére, melyet — nevezetesen a hadsereget — keresztényi szeretettel szívében csak a képmutatás képes gyűlölni: excellentiád nagyon csalatkozik, ha azt hiszi, hogy a visszautasított aláírók egyedül állanak. — Nem, excellentiád, Magyarországon minden lakója együtt érez azokkal, és excellentiád igen könnyen meggyőződhetnék arról, ha a legközelebbi népszámlálás alkalmával ez iránt tudakozódást tétetni sziveskednék, természetesen minden olyan segédeszköz nélkül, milyen például a fekete könyv — *pour pouvoir donner la revanche* — száműzetés, vagyonelkobzás, börtön, akasztófa, az udvari bálból kizáratás, sat. melyről a megboldogult Scholz bizonyosan azt mondotta volna „Nie ohne dieses“ — Kisértse meg excellentiád, és tapasztalni fogja, hogy az egykori magyar királyság minden lakója szívesen fog járulni e visszautasított petitio tartalmához, nem csak a „magyar-rész“, mint excellentiád subtiliter megkülönbözteti, hanem Magyarország minden lakója, mert ha a horvátok, tótok, oláhok és szerbek nem is magyarok fajukra nézve, azért még nem is Unter mannhartsbergi, penzingi, griezinger vagy hackinger osztrákok, mint ezt excellentiád gondolni látszik, vagy pedig hogy e nemzetiségek azért, mert rövid időre a magyarok ellen felizgattattak, s megszűntek irán-

tuk rokonszenvet érezni, most valódi szeretet, és kiríthatatlan „magyaren fresserei“-ből egyenesen excellentiád atyai karjaiba fognak rohanni.

Egész Magyarország népessége, — csaknem kivétel nélkül, úgy érez és gondol, mint azok, kik a visszautasított petitiót aláírták, csak azon különbséggel, hogy az ő petitiójuk bizonyára követelőbb lenne, s nem oly szerény kérelmeket tartalmazna, mint a pesti. Excellentiád tehát nem csekély zavarba jőne, ha meg kellene valósítania azon ismeretes „fanfaronad“-ját, mely szerint excellentiád azzal kegyeskedett dicsekedni, hogy nagyon könnyű dolog volna ugyan oly nagyszámu, és sokkal szebb hangzásu neveket gyűjteni egy ellen petitio alá, mint azon visszautasított petition állottak, élükön Magyarország hercegprimásával.

E tekintetben excellentiád ép oly óriási mértékben csalatkozik, mint sok másban, és valóban nagy fiaskot csinálna, ha kedve jőne — mint már említők — próbát tenni egy ellen petitioval, mert habár igaz, hogy a pesti petitio alatt sok nevet és pedig a legjobb hangzásuakból hiában keresünk, azért világért se ringassa magát excellentiád azon nagy mértékben nevetséges illusiókban, hogy azok kik Pesten az aláírástól visszavonták magukat, eo ipso készek volnának egy ellen petitio aláírására rábeszéltetni magukat excellentiád által, ha csak excellentiád náluk is szokott, és annyi esetben suksesnek bizonyult eszközeit nem hozná alkalmazásba.

Sok magyar van, ki tulajdonkép csak most jutott el hazája igaz szeretetére, valamint a gyermekek is, gyakorta csak akkor tanusítanak valódi odaadó szeretetet és tiszteletet szüleik iránt, midőn ezeknek életét veszély fenyegeti.

Minden magyar szolgálni óhajt most hazájának, ha nem mindenik ugyanazon úton vagy eszközökkel is. Az egyik e tekintetben közeli, a másik távolabbi célú tűzött ki magának. Sokan nyílt, mások rejtett kártyával játszanak, mit most, és különösen excellentiád irányában nem lehet rossz neven venni — de a szeretett haza iránti hűségben, egyiránt rendíthetlenség mind. Áruló nincs közöttük, vagy a legrosszabb esetben igen kevés, annyira, hogy excellentiád az ellen petitio alkalmával kénytelen volna azon cloacákba szállani le, melyek kisebb-nagyobb mértékben, fájdalom mindenütt képződnek, hol emberek nagyobb tömegekben laknak együtt, és valószínű, hogy a jelenkor — mindenben mit excellentiád szokott megfontolt határozottságával elősegíteni kegyeskedik — jobb izléssel és mindenesetre több tapintattal ítélne, mint à peu — près 1825. év előtt az egykori zsidó metropolia polgármestere, tanácsa és közönsége ítélte, midőn a zsidóknak választaniok kellett az üldözött erkölcs, és Barnabas között.

Tehát nem csak egy csekély töredék, vagy is az excellentiád által úgynevezett „felforgató párt“,

s a felségárulóknak nevezett aláírók jutottak el azon meggyőződésre, hogy excellentiád nemcsak nem malefactora Magyarországnak és Ausztriának, hanem ellenkezőleg ön azon gondviselészerű jelenség, ki új Ausztria minden lakósát a jelen jogi viszonyokból kiragadván egy oasisba fogja „felhuzni“, melyet eddig elérni az egész monarchiába senki sem remélt, sőt megfogni sem bírja, mikép fog tulajdonkép kinézni azon jószág, minek folytán természetes, hogy ez mindenkinek a legkellemetesebb meglepetést fogja szerezni. Mertezen dei gratia jelenséget a magyarok, miután nem csak „magyarrok“ és katolikusok voltak azok csupán, kik — mint egykor Don Carlos — a végszükségben az Isten anyja előtt térdre hullottak, minden néptörzs és hitvallás eléggé és áhitattal vett részt e vallásos jelenetben: azon jelenséget, melyért a magyarok már akkor, midőn egy legyilkolt nemzet nevében a mariazei országos bucsujárás alkalmával, ezer meg ezer ajakból könyörögtek a mindenhatóhoz, és már akkor prophétai lélekkel előre mondották, hogy Magyarország népén segítve lesz, bár a „Quis, quid, ubi, quomodo, quando, quibus auxiliis“ kérdése még Isten szándékában előttünk elrejtve volt: e jelenséget, e szabadtót, mindazok, kik nem régiben még a kétségbeeséssel küzdöttek, az említett laxemburgi erélyes nyilatkozat óta excellentiád személyében ismerik fel, — belátván, hogy a gondviselés által van kiszemelve arra, hogy végre, ha

9*

nem rögtön is, Ausztria népeinek egy boldogabb jövő és szerencsésebb napok felé eljuthatását elősegítse.

Excellentiád méltóztatik tudni, hogy egy csekély szikra gyakran a leghatalmasabb fellobbanást képes előidézni. Ezen állítás igazolása sokkal közelebb fekszik, mint az ember hinné, s csak szorongó szívvel emlékezünk vissza a mainzi szerecsétlenségre, melynél — ha e borzasztó szerencsétlenség oda fennt már egyszer elhatározatott — csak az képes bennünket némileg vigasztalni, hogy Ausztria lovagias császára — valjon saját, vagy országos pénztárból-e még nincs felvilágosítva — oly bőkezű segélyben részesítette a szerencsétleneket, sőt mi több, kegyelmesen megparancsolta, hogy 40 millió alattvalója, az ille ő hatóságok által, s pedig ezuttal csak szelid és közvetett kényszerítő eszközök alkalmazása mellett önkényes adakozásokra szólíttassék fel: — azután még az is nyújt némi csekély vigasztalást, hogy ezen catastrophá — ha már csakugyan meg kellett történnie — nem a martius előtti időszakban és valamely tösgyökeres magyar városban, mint p. o. Kecskemét- vagy Debreczenben történt: mert mily indignatioval beszélt volna excellentiád, s a bécsi sajtó, ezen abdera szagu esetről a martius előtti magyar ostobaság, rövidlátás és hanyagságról: mily nagyszerű éleczeket faragtak volna a bécsiek e magyar szerencsétlenség fölött, mig mi

távol vagyunk attól, hogy e borzasztó szerencsétlenség bécsi szójátékok és bon mots gyártására ingerljenek bennünket, hanem ellenkezőleg az által igyekszünk kimutatni rokonszenvünket német testvéreink irányában, hogy bár magunk is leverve és szegények vagyunk, csekély erőnkhez képest igyekszünk az ifju császár felhívásának engedni, már csak azért is, mert saját hajlamunk mellett, előttünk áll a „Wiener Ztg.“ 1857-iki 283-ik számában bemutatott st. pölteni tősgyökeres hazafi S. . . Heinrich ur lélekemelő példája is, ki e gyöngéd mottoval: „Mit a szeretett császár kíván, az senkinek sem esik nehezen“ egy egész forintot tett le a császár oltárára, a szerencsétlen mainziak felsegélésére. Háromszoros „Hoch“ e nemeslelkű férfinak! — kinek fentebb említett tettét ugyan sokan a legkeserűbb ironiának állítják, mivel a nevezett ur, tudva levőleg nagyon gazdag ember, és számtalan forintja mellett nagyon szabad és veszélyes szájjal bir, sőt ala Swift nem is egészen ügyetlen satyrikus — mit azonban mi valóságos rágalomnak tartunk, és H. S, urra nézve úgy vélekedünk, hogy ép oly örömmel, sőt talán még nagyobbval adott volna egy gyűjtésnek, a szó teljes értelmében szintén levegőbe röpitett szegény magyarok felsegélésére — nem gátlván e meggyőződésünk abban, hogy — mint excellentiád uralkodása alatt már többszár is — eszünkbe ne jusson azon ismeretes ellentét, mely szerint: „Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas.“

Ha azonban az anyagi életben egyetlen szikra oly szomorú — az ostromlókra nézve azonban szerencsés — de minden esetben óriási eredményt okozni képes, mint ezt a mainzi catastropha kétségtelessé teszi, akkor egy csak félig-meddig szellemdus ember is könnyen beláthatja, mily forradalmat idézhet elő egy szellemi szikra, egyetlen szó a maga helyén az emberek lélekvilágában. Hiszen már a bibliában olvassuk: „Isten szólt, és egy világ állott elő” és mint az emberiség történelme tanítja, akár hányszor, néhány szó oly óriási változásokat szült államok viszonyaiban, sőt az egész társadalomban, hogy azok jelentősége és hordereje minden gondolkodó főt bámulatra kényszerít, ha tudniillik a világesemények titkába behatolni képes, melyekből világosan kitűnik, hogy tulajdonkép nem azok a főtenyezői ezen pbänomenalis jelenségeknek, kik a színpadon — nem a színház deszkáit értjük, melyek állítólag a világot képviselik — a világ színpadán a legfényesebb szerepet játszódnak, a legnagyobb zajt okozzák, s kikről Fama trombitája legtöbbet harsog, — hanem azon elrejtett, sötétben leskelődő sugók, kik gyakran, á tempo egy-egy találó szót sugnak a játszó nagy emberek, enthusiastak, és nem ritkán ostobák füleibe.

Igy történt ez Franciaországban, kevéssel az 1829–1830. évek előtt.

Polignac herczeg — ismeretes elefant politikájáról — a betű szoros értelmében egész Francia-

ország bête noir-ja volt. A francia könnyelműség és e hősiesség nemzete ismeretes pártzenvedélye daczára unaniment, s a legmakacsabb kitarással ép úgy gyűlölte őt minden francia, mintha mindenik tősgyökeres angol lett volna. Véletlenségből éppen Párisban voltunk azon időben, midőn e magas állású, és nemsokára oly mélyen bukott chef de la cuisine royale, mint őt tréfásan nevezni szokták — hatalma legfényesebben ragyogott. Mindenki azt mondta a híres hercegről, hogy fejével, mely keményebb mint bármelyik római faltörő kos, s a legvastagabb falat is ledönti. Akaratát semmi sem volt képes hajlítani, s ezenkívül oly szilárdul össze volt forrva uralkodójának bizalmas szívével, mint a tengeri pók, vagy a nádály azon tárgygyal, melyhez kapaszkodik. Kialthatatlan zsarnoksága elől nem volt menekülés, a szerencsétlen nemzetnek nem maradt egyéb hátra, mint a szerelmes, de soha meg nem hallgatott francia granátosnak azon ismeretes dalát énekelni, mely szerint mások boldogok s vidámak, míg őt a ki nem elégitett szerelem kinjai epeesztik. Ezen dal, mely a férfiak között egykor nagy furorot csinált, a szép nem szeméből pedig patak számra sajtolta ki a könnyeket, következőleg kezdődik: „Souffrir et se taire” sat., melyre a laxemburgi esemény óta úgy látszik egyedül és kizárólag utalva vannak a szegény magyarok is.

Mi igen jól tudjuk — és különös, hogy senki sem sejtí — ki volt az, ki egy igen egyszerű okos-

kodás által azon történeti catastrophát, a szó teljes értelmében elővarázsoltá, melynek folytán — excellenciád valószínűleg tudni fogja ezt — X-dik Károly, gyorsan és bucsu nélkül elutazott, Lajos Fülöp, a polgárkirály pedig Franciaország uralkodója lett.

Ki volt ez egyéniség, el nem árulhatjuk, és nem is áruljuk el; azt azonban szabad kimondanunk, hogy nem valami magas társadalmi állásu, hivatalt nem viselő egyéniség, s mi több, még nem is francia volt, s szellemi tulajdonait illetőleg, a rendőrség jegyzőkönyvébe bizonyosan nem soroztatott volna az óriások közé. És ezen közepszerűség segítette a lovagias X-ik Károlyt le, a kereskedelmi szellemű Lajos azonban fel: mi újabb bizonyítéka annak, hogy mily kikutathatlanok a gondviselés utai, és mily találólag mondja a német költő;

Und was kein Verstand des Ver-
ständigen sicht,

Das übt in Einfalt ein kindlich
Gemüth.

Az — talán angol volt, de semmiesetre sem német professor —, ki e csudát véghezvitte, egy estély alkalmával B. herczegnőnél, hol mi is szerencsések voltunk jelen lehetni a peu—près következőleg nyilatkozott:

„Mit akartok ti tkeoreticus francziák? Polignac ép azon ember, kire szükségtek van, s ki rajtatok segíteni fog. Mit nyernétek az által, ha őt a király elmozditaná? Valószínűleg más fogná őt helyet-

tesíteni, ki nem lenne olyan makacs, hanem valószínűleg gyakorlatiabb, mint a szilárd jellemű herczeg — és ti ez esetben remélnétek a jobbrafordulást, ez által restek és fáradtak lennétek s végre teljes Lethargiába süllyednétek sat. Mig ellenben valószínű, hogy Polignac az ő kormányzási rendszerét, teljes vitorla- vagy gőzerővel ad absurdum zátonyra juttatni, s ez által az egész államgépezetet megakasztani fogja: ekkor aztán beteljesedik azon római közmondás — avagy is közbelép azon világerő, mely hatalmasabb a gőznél, a hydraulis sajtonál, a tenger áramlásánál, és mely erős latin nyelven a „Mundus se expediet“ által szoknak kifejezni.“ Így szólott a modern Cicero és az egész társaság, mintegy villanyos szikra által érintetve, nem repült ugyan a levegőbe, hanem egyhangulag felkiáltott: „Mais ma foi, il a complètement raison;“ és az egész francia nemzet, mintegy felvillanyozva e pár szó által, teljesen magáévá tette e nézetet, mig végre az említett világerő közreműködésével az egész bousique végeladás alá került, a bagage szerencsésen elutazott és Franciaországból, legalább erkölcsi tekintetben, mitsem vitt egyebet magával, egyhangu bou voyage kívánsátnál.

Ezen alkalommal ismételve lehetett tapasztalni, hogy az előbb fényes udvari és kormányplaneták egyszerre, „comme par un coup de baguette,“ egy sötét tintafolt alakját öltötték magukra. mihelyt azon napra, mely nekik addig annyi fényt kölcsön-

zött az isteni gondviselés, illetőleg isteni kegyelem által a nemzeti *extinguisher* alkalmaztatott. Senki sem értette, hogy oly imbecillitát, mint például d' Hausen báró, mikép tekintethetett csak egy pillanatig is állomását betölteni képes férfinak: e részben mindenki egyetértett. A szerencsétlen király pedig, kinek arczképe ministerei által környezve, csak nem régiben jelent meg, s minden fogadóban és csapszékben, sőt még egy kétgarasos naptár-czimlapján is látható volt: — igen, a szerencsétlen király *et Comp.* ez esemény után úgy tűnt fel, mint az egykor „*magnifique*” színekkel bemázolt *marionett* színésztársaság, melynek tarkabarka színeit egy menydörgés kíséretében megjelent szemtelen záporosó, minden kimélet nélkül lemosta s előtűntette azon közönséges fát, melyből gyártattak, s melyből a többek között dobozokat is szoktak készíteni.

Excellentiád népszerűsége uj Austriában ugyanazon magaslaton áll, és pedig hasonló okból, mint a francziaboldogító Polignac herczegé azon időben állott, midőn ő mágassága, mintha csak Regieriben akarta volna magát mulattatni, magas állásáról, mint egy „*montagne Russe*”-ről a nézők különös mulatságára, a mélységbe alácsuszott.

Ha excellentiád helyett más valaki jőne a kormányra, mely kormányos ez idő szerint valószínűleg azon iskolából választatnék, melyben excellentiád felnőtt, képeztetett és államférfiuvá nőtte ki magát,

vajjon mit nyernénk e változtatás által? Semmit, épen semmit! Sőt könnyen megtörténhetnék, hogy a birodalom népei a csere által, az eső alól az eresz alá kerülnének: mert a mint — bár távolról — szerencsénk volt kiismerni excellentiád alárendeltjeit, azok hosszú sorában igen számosakat ismerünk, kik — a nélkül, hogy excellentiád érdemeit ez által csonkitani akarnók — ravaszság- és képmutatásban még excellentiádon is tultesznek, és ez által különösen a szegény magyarok szenvednének legtöbbet, mivel ezek soha sem hiszik, hogy őket megcsalni akarják, mert ők maguk, legalább eddig, soha sem rejtegettek hasonló szándékot, természetes tehát, hogy újabb reményeket táplálnának, melyek ismét, mint rendszeren, fluctuatiót, procrastinatiót és indecisiót fejtenének ki, míg excellentiád obstinat eljárása által minden népek sympathiaját ébreszti fel a magyarok irányában és Magyarország minden lakosát, mint egy gondviselés szerű hydraulicus sajtó egy compact egészsze nyomja össze: azonban koránt sem úgy, mint azt excellentiád képzelet és óhajtja egy élet nélküli akaratlan tömeggé, hanem egy magát kölcsönösen szerető családdá, mely a király iránti kötelességeit, mint mindenkor, hiven teljesíti, de egy uttal soha sem fogja tűrni, hogy azon kötelességeket, melyekkel irányában tartoznak, s melyeket excellentiád eddig folytonosan lábbal tapodni igyekezett, megsemmisülteknek, s ennél fogva ignorálhatóknak tekintse valaki.

Excelenciád a magyaroknak utolsó reményfona-
lát tépte el, és mi megvagyunk győződve, hogy ex-
cellenciád sokkal tapasztaltabb psycholog és olvasot-
tabb historikus, sem hogy ne tudná, mire képes egy
ember, s még inkább egy nemzet, midőn a remény-
nek utolsó sugára is kialudt. Az egyes, tehetetlen
és gyenge ember, ha másként nem segíthet magán,
talán öngyilkossá lesz: de a nemzetek, — bár a ma-
gyar már igen közzel volt hozzá, hogy öngyilkos le-
gyen — a nemzetek, mondjuk, ép akkor legkevésbbé
válnak öngyilkosokká, midőn e lépésre külső jogtip-
rás által akarják őket kényszeríteni: és hogy a ma-
gyarok éppen nem akarnak meghalni, magukat meg-
gyilkoltatni, s még kevésbbé öngyilkosokká lenni, s
hogy ezen mütét halandónak soha sikerülni sem fog,
ezt bizonyára belátná, vagy be is látta volna excel-
lenciád régen, ha az isteni gondviselés azon vakság-
gal nem verte volna meg, melynek folytán excelen-
ciád azt hiszti, hogy ügyességének már sikerül,
vagy legalább nemsokára sikerülni fog austria min-
den népeit azon formába önteni, melyet excellenciád
40 millió ember boldogítására, gyakorlati szellemé-
vel kigondolni méltóztatott.

Sok olyan mezei gazda van, — s ezek rende-
sen nagy lángész hírében állanak — kik egy bizo-
nyos theoriát felállítván, a természetet ebbe bele-
erőszakolni törekszenek: és ha a természet par ha-
sard megmakacsul, s megtagadja például az erőt, me-
legséget sat. akkor, midőn azt az elmélet föltételez-

ve, rendesen nagy lármát csapnak a balsors, és hallatlan elemi csapások fölött, minőre a legidősebb emberek sem emlékeznek.

Az ugynevezett „oeconomie comission“ Stockerauban és Ó-Budán, ó Ausztria győzelemittas hadseregének, csak pár évvel is ezelőtt, mint azt excellentiád bizonyára tudni fogja, a katonaságnál a csizmákat és bakkancsokat készen szolgáltattaki, és pedig, ha jól vagyunk értesülve, csak nagy és kis dimensiokban. Miután azonban azok, kiket az anyatermészet meglehetősen nagy Piedesthal-ra állított, a „kicsiny“ categoriába, azok pedig, kik ugynevezett csinos lábbal bírtak, a nagyba nem illenek bele, ennek folytán talán a világon nem létezett oly emberi faj, mely annyi fájós és elnyomorodott lábat tudott volna felmutatni, mint a győzhetetlen osztrák hadsereg. Ez bizonyos tekintetben jól is volt, mert természetes, hogy a sebesült lábu katona nem képes oly gyorsan hátrálni, mint például az, kinek lábán a legnagyobb bajt a tyukszemek képeznek, másfelől pedig a meggondolatlan előrenyomulás is lehetőleg nehezítve van. Az ezredek panaszkodtak, és több mint 50 éven keresztül folyvást könyörögtek, hogy szánják meg végre lábaikat, s küldjék el nekik egyszerűen a bőrt, s ők majd elkészítetik a csizmákat, és pedig nem ideális mérték szerint, hanem minden láb után, melynek azon szerencse jutott, hogy az álladalom által láttassék el csizmával. Minden demonstratio, és remonstratio hasztalan volt.

A centralisticus egyenjogúság ezen rendszerétől egyáltalában nem akartak eltérni. Miért? Azért — merészkedtek mondani az elégtelenek — mivel az illetőknek nem annyira a hadsereg érdeke, mint a lieferansok zsebe és haszna feküdt szemeik előtt.

Ezen körülmények között egy tréfás embernek azon gondolat ötlött eszébe, hogy egy huszárezredes álneve alatt, azon alázatos előterjesztést tegye, hogy a méltóságos udvari haditanács hozassa meg Chinából azon ismeretes lábsugorító gépeket, melyeket a chinai szép nem lábainak szépítésére Confucius ideje óta a legnagyobb sikerrel használnak, s hol szintén be van hozva azon módszer, hogy nem a hölgyek lába után szabják a cipőknit, hanem minden chinai kisasszony lábát a bölcsőtől kezdve egy „patent“ mérték után idomitják; mi ugyan — míg hozzá nem szokik — az illetőnek megleghezős fájdalmakat szokott okozni, azonban a férfiak számára azon előny rejlik benne, hogy Chinában a hűtlenség és szökés a la Gretina Green — csaknem teljes lehetetlen, mivel az a b incunabulis így kezelt vagy helyesebben így „lábazott“ hölgyek járni is alig tudnak, s épen azért a szökésről még fogalmuk sincsen.

Excelenciád elképzelheti a magyar generalitás méltó haragját, midőn ezen fegyelemellenes humorral megismerkedett. — Dühösek voltak de mint mondják nem a szemtelen élez miatt, mert a dolgon végtére sem változtattak, hanem a miatt hogy az élez-

faragót felfedezni, s mosdatlan szájára egy csattanós lakatot alkalmazni képtelenek voltak.

Ezen absurdum, mint halljuk, uj Austriában megszűnt. Az ezredek kikapják a bőrt és minden katona, lábának természetes alakjához mérve kapja meg csizmáját; mint a halhatatlan Wieland mondja: „minden fázéknak meg van fedője.“ Ez örvendetes tény fölött minden gondolkodó ember csak örvendhet, csak azt nehéz belátni, mikép tarthatta magát fenn oly sokideig azon ostobaság, mely fölött ma mindenki hangosan kaczagni kénytelen. Excellentiád e tekintben bizonyosan a kaczagókkal fog tartani, mert hiszen excellentiádnak oly sok javítást köszönhet Ausztria.

A természetben azonban gyakorta előfordul, hogy míg mások, különösen az elmúlt idők ostobaságai felett szájalommal mosolyog valaki, addig maga még sokkal szájalomra méltóbb absurdumokat követ el egész léleknyugalommal és önelégültséggel.

Excellentiád például a kormányzása alatt élő népekkel ép úgy bánik, mint a már idézett genialis gazdák egyike a természettel, vagy pedig a fentebb tisztelt egyenruházati bizottmány a derék osztrák katonaság lábaival bánt a martius előtti időszakban.

Excellentiád egy rendszert gondolt ki: excellentiád egy schablaut készített, melybe, mint egy romlatlan ifju ember menyasszonyába, vakon szerelmes, csak azon különbséggel, hogy a vőlegénynyel amor játszik szembekötősdit, míg excellentiád szemeit bi-

zonyosan más valaki, s nem a szerelem pajkos istene kötötte be.

Azon népeknek, kiknek azon szerencse jutott osztályrészül, hogy az ön kezelése és nevelése alatt állanak, fel „kell“ virágozniok, és saját javukra be „kell“ szoríttatniok azon schablanba, melynek feltalálására és gyakorlati alkalmazására excellentiád az isteni gondviselés által hivatottnak látszik.

De ha szerencsétlenségére nem minden így történik, mint azt ön kiszámította, akkor ön hangosan felkiált, s mint az említett genie-gazdák a szárazságot és forróságot, úgy okolja excellentiád az illetők vakságát, ostobaságát és rosz akaratát, kik egyáltalában nem az ön rendszere szerint ohajtanak boldogulni, kiket tehát, mint fel ségsértőket — egy hódító irányában (!?) kényszeríteni kell, hogy végre boldogok és szerencsések legyenek. És ha a népek még is panaszkodni bátor kodnak, mint egykor a szegény nyomorgatott lábú katonák a rosz csizmák miatt: akkor excellentiád egyszerűen így fog válaszolni „Az idő folytán majd hozzá szoknak“, és egész határozottsággal állítja, hogy csak „felforgató“ párt az, mely panaszaival alkalmatlankodik, míg a többi boldogítottak meg se pisszennek, és ugyan azon fogást használja, mint az idézett gazdák mind, midőn jövedelmet felmutatni képtelenek, azaz jövőre nézve mindent ígér, egyelőre azon, pour sédduire et amuser le pub-

lic et le monde, fényes eredményü részletekre mutat vigasztalásul. Így tett excellenciád is a „Viszszapillantás“-ban méltóság és mérsékletteljesen, sőt ügyesen eltakart valótlanágokkal, és az ott felemlített részletek, az ostobáknak egész legióit, néhány modern geniet, kik mélyebben a dologba hatolni képtelenek, megcsalhat ugyan, de a mely ügyetlen, s csak rövid életidőre számított manœuvre. a gondolkozó, és valódi összegek szerint ítélő emberek előtt mindenesetben és körülmények között nevetségessé fog maradni. Valamint egy nagyszerű épületnek egyes részei, és pedig annál inkább, minél jobban ragyognak az aranyozástól, kaczagásra fog ingerelni minden szakértőt, ha tudja, hogy e czifra épületnek ép oly kevéssé van alapja, mint az ön elméletének kegyencz ur, mely szintén csak a világ elvakítására van felcziczomázva, alapja pedig nem egyéb csalásnál, rendszere pedig — egyszerűen és világosan szólva nem más, mint az 1790—93 francia terroristák rendszere, ha ön tudniillik ily nyilatkozatot ad ifju császára szájába: „Ez az én akaratom“ *parcequ'il refont que cela — tel est notre plaisir*, és ezen szeretetteljes, keresztényi és istennek bizonyára nagy mértékben tetsző ítélet után 40 millió embernek nem marad egyéb hátra mint bámulni, engedelmeskedni, hallgatni, reszketni . . . és örülni.

És miután excellenciád ép oly vak, mint a feledhetetlen, megboldogult nádor főherczeg egykori jószágigazgatója, Hermann, ki halálig folytonosan

azon törekedett, hogy a természetet az ő saját elméletének alárendelje, és excellentiád oly süket, mint az egykori udvari haditanács, ki a kész eszmák és bakkancsok helyett sehogy sem akart a ki nem szabott bőrrel állani elő, s mivel excellentiád a többször idézett dicsőséges emlékü Polignac herceget jellemzősilárdságra nézve óriásilag felülmulja, mint azon bécsi fa, egyébiránt ma már kecskeméti, abonyi és mezőturi is, melyből most a derék deutsch-meisztereket faragják bizonyosan szívósabb és keményebb azon vegetabilis anyagfélénél, melyből egykor Napoleon marschalljait kifaragni tant bien que mal, kifaragni kénytelen volt — ezeknél fogva excellentiád azon férfiu, kire uj Ausztriának, s különösen Magyarországnak szüksége van, hogy a „miatyánk“ szerint — mely imádság naponta nagyobb jelentőséget nyer — minden gonosztól a lehető legrövidebb idő alatt megszabaduljon. Amen vagy is excellentiád „hoch“ „hoch“ és még egyszer „hoch!“

Tizedik Károlyról azt állítják — én nem tudom igaz-e — hogy igen jeles uszó volt, s különös ügyességgel tudott vizet gázolni. Nagy darab köveket, sőt ágyugolyókat is fenn tudott a vízben tartani a nélkül, hogy azok sulya őt is a víz alá sülyesztette volna.

Ennek folytán követői közül sokan azt hitték, hogy kegyenczének politikáját is fenn fogja tartani a víz színén. A kísérlet azonban szerencsét-

lenül ütött ki, mert a lovagias nralkodó azon szomeru tapasztalást kényszerült tenni, hogy sokkal könnyebb vizet gázolni, mint embereket, s képtelen premier-jét a vizszinén fenntartani, ellenben a genialis herczeg, kitől megválni és szabadulni nem tudott, egy bár süket és vak, de nehéz malomkőhez hasonlólag elég ügyes volt őt, már mint a lovagias királyt, magával le a mélybe rántani, bon voyage — mely eset után mindenki előtt világos lett, hogy Isten meghallgatta a haza imáját, mely millió szivből törekedett naponta az ég felé, mert Franciaország nemcsak genialis premierjétől, hanem egy csapással minden gonosztól is megszabadult.

Nagyon valószínű ugyan, hogy a gondviselés még továbbra is látogatni és büntetni fogja uj Ausztria lakóit, s ily szerencsés finale-ra egyhamar ők nem számíthatnak, mert 1848—1849-ben elkövetett vétkeik számosak és nagyok. 50—60 évig azonban valószínűleg nem fognak-e milliók sem hiában könnyörögni, mint egykor Ausztria roszul lábbelizett zsoldosai, — mert a lábfájás végtére is elviselhető, és a katonának mindent el kell viselni tudni, különben oly derivantia-kat alkalmaznak reá, melyek nagyobb fájdalmat okoznak, mint a szűk csizma és halálosan sebzett sziv, a leggyalázatosabban leigázott emberek, milliók által lábbal tiport szerződéses, kigunyolt királyi méltóság, és végre még is bekövetkeznek, mint a tenger dagálya, mely ellen rendőr-

ség, káplárpálcza, akasztófa, sőt még a kamaráskulcs sem használnak semmit.

Uj Ausztria fontolva haladó alattvalói tehát excellentiádban tisztelik azon gondviselésszerű jelenléteget, azon megfizethetetlenül becses malomkövet, mely a világnak hirdetni fogja, hogy a „miatyánk“ uj Ausztriában meghallgattatott, Excellentiád eltávolítását tehát bizonyára egy hű hazafi sem óhajtja, imádkozik az éghez, hogy fűzze szorosabbra, és tegye feloldozhatlanokká azon kötelékeket, melyek excellentiádat magas állásához kötik.

Azonban ne higgye excellentiád, hogy azért van annyi jóakarója, és bir oly mérhetetlen nagy, népszerűséggel, mely minden rendelet után, melyet excellentiád kibocsát, mindig általánosabb lesz, mivel ifju uralkodójának e szavakat adja ajkára: „Ez a mi akaratunk“ sat., s bizonyára nem, mert ezen határozott sultánnnyelv, melyet állítólag már Nero is használt, csakhogy természetesen nem németül, a népeknek nem visszatetsző, és nem utálatos, mert legalább nyílt, tiszta és becsületes szó. Mindenki tudja ezzel szemben, hogy hányadán van, és azok, kik érényes életet folytatnak, s csak egyetlen epiceticus csepp vér is van ereikben, elégedetten, vagy legalább bölcsészekhez méltó resignatioval fogják tekinteni a nap felköltét és lehunyát, s más ehhez hasonló ajándékait a jó Istennek.

Azon keverék, azon mélange' melyet excellentiád az osztrák kormányzatba, tősgyökeres bécsi minőségéhez méltóan, — tudván hogy a bécsiek előtt legkedvesebb dolog a „gemischtes“ — becsempészett: e genialis gondolat az, melynek pyramidalis népszerűségét köszönheti, s azt hogy excellentiádtól várják a megszabadítást, a dolgok helyesebb rendét, a szerencsét és boldogságot: mert azon kormányzási misculantia, melyet ön behozott, oly általános gyomorromlást okoz, melyen csak egy végleges expurgatioval lehet segíteni.

Ha excellentiád Ő Felségének a lovagias császárnak szájába a következő szavakat adja: „akarom hogy a boldogult nádornak emlékoszlop állittassék: akarom, hogy székvárosom Bécs bővítettessék*) az ily beszéden mindenki örvendene: az ily beszéd ellen senki sem vehetne semmit, ki érzőszívvvel és gondolkozó fővel bír, és pedig még azon esetben sem, ha oka volna reá, mert mindenki, s különösen minden magyar ember bánatos szívvvel emlékszik vissza az emberileg érző, s az ország jogait oly őszintén tisztelő

*) Mily kár, hogy az ember bár mily magas legyen állása, nem mondhatja hasonló sikerrel: „Akarom, hogy szolgálaim, minisztereim, tábornokaim és hivatalnokaimban mindenki készteljes bizalmat helyezzen, s őket egész odaadással támogassa; akarom, hogy engem mindenki szeressen, s csálhatatlannak tartson stb.“ pedig a fentebb elősoroltaknak bizonyára nagyobb horderejük van, mint az emlékoszlopok s más város szépítéseknek.

honatyára és szíve könnyebbülést érezne, ha e nagy erényekkel diszeskedett férfiúnak bár emlékoszlopát is üdvözölhetné, ha bár szellemének egyetlen szikrája sem gyönyörködteti is többé az elárult hazát. Bécs város bővítése, mily áldásos gondolat. Sokan ugyan indignatioval nyilatkoznak felőle, s különösen ha biztonságban érzik magukat, hogy valami rendörkém nem hallja, s *ad notám* nem veszi őket, azt állítván, hogy kárvolt alig pár hónappal előbb ép az ellenkező irányban oly sok pénzt adni ki. Mi azonban e tekintetben ellenkező nézeten vagyunk, és *Maintenon* urral együtt azt mondjuk: „*mieux tard que jamais*“ és ha az ember nem képes a jót közvetlenül és egy csapással keresztül vinni, akkor csakugyan czélszerűbb addig tapogatozni, míg az ember szerencsésen „*pagat ultimo*“-t csinálhat: hiszen a tapogatozás napi renden van, és naponta világosabb lesz e tekintetben. Csak a legutóbbi események tanuságára kell hivatkoznunk, hogy a bástyák és a legvastagabb várfalak sem képeznek oly biztos menhelyet, mint a bölcsen és olcsón kormányzott habár rettenetesen drága szuronyok által is fegyelemben tartott népek.

Uj Austria még kiforratlan viszonyai között, a szilárd, hajthatatlan akarat valóban megbecsülhetetlen kincs, valódi isten ajándéka.

Egynek van joga beszélni, parancsolni, a többiek — a milliók — hallgassanak és engedelmeskedjenek. Isten nevében ám legyen! Előttünk nem kedves e

rendszer, sőt őszintén szolva gyűlöljük, a többi közt már csak azon okból is, mert nem vagyunk törökök, s mint ezek, kárpótlásul jó az a török lelkiismerettel, nem tarthatunk jól berendezett háremeket.

De felfogjuk azt is, hogy nagyszámmal létezhetnek oly mély belátásu becsületes emberek, kik ezen rendszert minden körülmények között a legjobbnak, és Uj-austria jelen helyzetében az egyedül lehetségesnek tartják, mindaddig, míg az ígért alkotmány, melyet excellentiád huszárai és csendőreivel állítólag oly szorgalmasan működik, valósággá lesz a népek boldogítására, mely curiosum azonban mind e napig nem látott még világot, s a következtetés törvényei szerint önkénytelenül is XIV. Lajosra emlékeztet, ki állítólag szájában fogakkal jött a világra, és dajkáit kegyetlenül összeharapdálva.

Miért nem marad tehát excellentiád is egy thema mellett, vagy is az őszintén, és határozottan kijelentett „akarat nyilvánítás“-nál, mely ellen föllebezés nem létezik.

Ezen rhapsodia valóságos encyclopediává nőné ki magát, ha mindazon ál szabadelvű és alkotmányos ingredienziákat felszámolni és elemezni akaró, melyeket excellentiád jónak látott azon fekete levesbe keverni, — természetesen csupán azon dicsérendő czélból, hogy az ingyenczeknek annál kevesebb eledellel szolgálhasson — melyet excellentiád a császárság jobb után sóvárgó „tarka-barka“ népei-

nek feltálatni kegyeskedett. Csak nehányat akarunk azért e surrogatumokból, szives, vagy haragos olvasóinkkal megismertetni.

Például: miért nem mondja excellentiád egyszerűen és érthetően:

1. A németnyelv az egyedüli jogosult nyelv új Aásztriában. Egyedül ez segített elő a kormány által, és segélyeztetik az államvagyonból, a többiek — egyelőre — csak türetnek. Nyilvánosan azonban őket tanítani nem szabad.

2. Választások egyáltalán véve nem türetnek — a miniszterium nem csak a hivatalokat, hanem a netalán megtúrt egyletek elnökségeit is, önhatalmulag nevezi ki.

3. Egyetlen betűt sem szabad kinyomatni a censura engedélye nélkül.

Miért nem követi excellentiád ezen nyílt, becsületes és egyenes utat? Mi akadályozza ebben? Elkerülhetetlenül szükséges, hogy excellentiád kettős szerepet játsszék? Egyike ez természeti tulajdonainak melyet meg nem tagadhat?

Excellentiád bizonyára rosszul cselekszik, ha ezen loyalis eljárás helyett még most is, midőn terrorismusa által a szerencsétlen birodalom népeit tökéletesen paralyálta, s tehát szabad tetszése szerint akadálytalanul rendelkezhetik, s mindent saját tetszése szerint illusztráltathat és kürtöltethet ki — még most is egyenjogúságot emleget, s ezen banalis phrasissal a külföldet még most is untatja. Ex-

cellentiád ez által elefant politikáját, talán gunyból, a kigyó ravaszságával fűszerezi, csakhogy fájdalom, a mostani nemzedék nem a paradicsomban él . . . ellenben olyan kedélyes dámák sem igen találkoznak, kik ellenállhatlan vágyat éreznek az almák iránt, kivált miután tudják, hogy az almák mind férgesek és belül rothadtak.

Egész szerénységgel kérdezzük azért excellentiádtól, kivel kötötte az uralkodó dynastia azokat az „Isten színe előtt“ esküvel szentesített szerződéseket? Mi azt hisszük — s valószínű, hogy excellentiád sem lesz más véleményen, — a magyarokkal, vagy is a szó szorosabb értelmében a „magyaren“-ekkel, kik ezer év óta a többi fajoknak élén állottak: a tótok, horvátok, románok, zsidók és slovenekkel kötött szerződésről soha sem hallottunk semmit. Vagy talán excellentiád felfedezett, vagy gyártatott e tekintetben valamit? Ez nem igen nehéz dolog most, midőn a tinta uralkodik, s a pergamenthez szintén nem hiányzik az anyag.

A dynastia kötelességei tehát közvetlenül csak a magyarokra tartoznak, míg a többi nemzetiségek közvetve, és csak azért veendőek tekintetbe, mivel Sz. István király birodalmának lakosai.

Ha tehát excellentiád nemzetiségi tekintetben többet tett a magyarokért mint a többi fajokért, ez csak méltányos, sőt több, kötelesség, mint például a hitelezőnek visszafizetni amivel tartozunk.

De hát tette ezt excellentiád? Isten látja lel-
künket, nem! Mindössze csak annyit, mit semmikép-
sem tudott elkerülni, s egyelőre megtartani jónak
látott, addig a míg a nem abrakolt, sőt az abrakol-
lásban erőszakosan gátoltatott magyar Pegasus las-
sacsckán felmondja a szolgálatot, s egy cadaverre
aszik össze.

Egy ideig még megtüretnek az alsóbb magyar
iskolák, bár bizonyos, hogy a legközelebbi alkalom-
mal — ez az ön, most már mindenki által ismert
utógondolata — meggyilkolni készek ezeket is, mint
azt már a többiekkel tévék, hol tudniillik az utolsó
szikra is önmagától kialudni nem akart, mire ön
mindig várt és remélt, és most nagy megdöbbenés-
sel bevallani kénytelen, hogy a magyar fajban több
vitalitás és ifju erő van, mint ön lelketlen számítá-
saiban, és kiaszott Tartuffe-kedélyével azt előlegesen
föltételezte.

Ön igen jól tudja, mily kegyelettel csüng a
magyar nemzetiségén. Tapasztalhatta, hogy a ma-
gyar képes vigasztalni magát elvesztett — talán
csak rövid időre — szabadsága fölött is, de nincs
a földön oly hatalom, mely a nemzetéhezzi szerete-
tet és hűséget szívéből kiszakítani, vagy ez érzel-
meket keblében bár gyengíteni is képes volna. A
napokban — par parenthese mondva — ezer
meg ezer kerülő ntakon, mert az egyenes utakat
mind elzáratta excellentiád, végre néhány sor jutott
kezünkbe a szerencsétlen hazából, melyek között a

többek közt a következőket is olvastuk: „Nemzeti-ségünk, nyelvünk naponta jobban felvirágoznak, és ha Pesten és más helyeken ezer meg ezer akasztófát állítanak is fel, ez utósó kincsünkötől nem fog-nak bennünket megfosztani soha“.... Ugy látszik e jelek nem ismeretlenek excellentiád előtt, és a mily genialis és szellemdusnak ismerjük, igyekszik is azokat lehetőleg kizsákmányolni, amint már hal-lottuk is, hogy excellentiád jelenleg — mily csuda — szorgalmasan tanul magyarul. Hiszen csak nem régiben örvendeztetett meg néhány magyart, kiknek szerencsájuk volt excellentiáddal hercegi asztalnál együtt ebédelhetni — azon hízogó vallomással, hogy excellentiád nagy rokonszenvet érez a hangzatos és erőteljes magyar nyelv iránt, s ezen rokonszenvnél fogva nem álhat ellent, hogy naponta három órán keresztül leczkét ne vegyen abból — mely bizal-masság az illetők némelyikét erősen megijesztette — természetes, mert az ily különcz dolog könnyen kolikát okozhat — a többiek azonban örömteljes szívvél suttogták egymásnak: „Istennek hála, talán valahára megtér“, csak egy volt közöttük, ki azon jelentéktelen philologiai megjegyzést tette, hogy ezen esetben, a „valahára“ helyett az „ismét“ szót kel-lene alkalmazni. Nekünk pedig, távol e hazafiasan szép jelenettől, ép azon pillanatban, midőn e tréfás nyilatkozatot közölték velünk — éppen a „Fliegende Blätter“ 650-ik száma volt kezünkben, melynek 192. lapján, első és második helyen, először is biz-

tos és elhibázhatatlan módja taníttatik a seregélylövésnek, a második helyen azonban egy kedélyes, de épen nem magyar arczvonásu lövésszel találkozunk, ki tréfásan következő szavakat intézi vadásztársához, Jägerhuber urhoz: „Most már elég legyen a pitypalattvolásból — társa ugyanis fürjeket akarván löni, azokat csalogatta — hisz a nevetés miatt nem tudok löni.“

E tekintetben tehát épen nem kétkedünk excellentiád őszinteségén, és valóban egyetlen magyar sem fog azon kétkedni. Valóban mulatságos! Hát még azon élvezet, — ha más nem rejlenék is mögötte — hogy reményünk van, excellentiádtól magas leereszkedéssel és valódi lerchenfeldi kiejtéssel, magyar beszédet, sőt talán még a következő dalt is hallani:

Csaplárosné gyujts világot,

Van-e kőkény szemü lányod? sat.

Igen, ha excellentiád ezen ártatlan csábító eszközözt alkalmazni akarná, akkor azon ismeretes római adagio szerint, mely így kezdődik: „omne tulit punctum“ sat. nem csak testileg igázná le a szegény magyarokat — e tekintetben ugy is a legnagyobb eredményt érte már el — hanem vonzalmuknak szellemi ősz forrását is, mely pedig tiszta lélekből fakad — mert a magyarok mindenek fölött az őszinteséget szeretik.

És mily őszinték excellentiádnak ezen magas miniszteri rokonszenvei, azt ezer meg ezer tények bizonyítják — a többek között az is, hogy ő felségét az ifju császárt rávette, hogy Magyarországbán körutat tegyen, talán csak azért, hogy az angyali jószágú császárnénak, a magyarországi szép vidékeket megmutassa, aminfhogy a szolnoki panorama, s különösen a pusztá, erősen meg is tetszett a felséges urnőnek. A magyar történelem ezen fényes időszakában, melyre minden meleg keblű magyar büszkén emlékezhetik vissza, és bizonyára emlékszik is, mert az ily pillanat feledhetlen (!) marad a nemzetek életében, excellentiád sok és nagyszerű ajándékokat osztatott ki ő felsége által: valóban fényes összegeket a nemzeti (!?) lóvárdára, a nemzeti (!?) muzeumra, és a nemzeti (!?) kórházra sat. — A nemzeti akadémia azonban nem kapott semmit, és ez természetes, mert a lóvarda, muzeum és kórház tulajdonkép nem nemzeti, hanem cosmopolita intézetek, és csak annyiban nemzetiék, a mennyiben valamely nemzetnek tulajdonát képezik, s mint egy glebae adstricti sunt — mely, pedig elég határozott megkülönböztetés, persze sok ostoba fő nem érti, s ennek folytán a fentebbi intézeteket egész léleknyugalommal nemzetiéknek tartja, melyeknek segélyezését, a külföld előtt, mint a magyar elem különös pártfogolását lehet feltüntetni; — boldogok az együgyűek, mert övék a mennyeknek országa — boldogok azok, kik az ily falatok megemésztésére képes gyomorral bírnak!

Azt azonban mindenki előlegesen tudta, hogy a magyar akademia semmit sem fog kapni, mert azok után, miket a szegény magyar nemzetnek szenvednie kellett, ilyen quasi magyar rokonszenvről tanuskodó demonstratio, még is nagyon feltűnő, igen kézzelfogható képmutatás lett volna. Sokan hálát adnak azért a gondviselésnek, és pedig a „timeo Danaos et dona ferentes“ értelmében, hogy e valóban nemzeti intézet megajándékozatlan maradt, mert a „figere pedem“ már valóban sok, különösen életképes intézet erejét és tevékenységét bénította, aláásta sőt semmisítette már meg, segélyezés czime alatt — mely gyakorta bekövetkezett factum, excellentiád historiai ismereteinek gazdagsága mellett bizonyára nem kerülte el figyelmét.

Mi azonban a még föl nem ébredtek, már alvók, vakon születettek, és aranyos vakságban szenvedők szemeit felnyitotta, ez azon curiosum volt, hogy bár a magyar akademiának „revidealandó“ alapszabályai 1849. óta, midőn Bécsbe felkivántattak, tehát nyolcz év óta sem érkeztek vissza, talán azon keresztényi óhajtság folytán, hogy a nevezett nemzeti intézet ez alatt aszkóiban kisz szenvedhessen, sat. ezen, bizonyára nem kiszámított késedelem daczára, a körutazás alkalmával. Budán még is azon szavakat adta excellentiád magyar nyelven az ifju császár szájába, hogy a magyar akademia alapszabályai szentesítettek, tehát elintéztettek és expedáltattak. E közleményre az előbbi általános csendes-

ség harsogó éljenné változott. Az említett paralysált intézet alapszabályai még e napig sem érkeztek le, hanem valószínűleg arra használtattak excellentiád által, hogy Visszapillantásait írja meg rajtuk, s még valószínűbben arra vannak ítélve, hogy excellentiád megkövesült egységesítő eszméi folytán, „pappendec-
kel“ vagy papier mâché válják belőlük, — míg ön fiatal császárlát, sans peur azon végzetes dilemmába hozta, hogy in conspectu Dei et populi, vagy úgy tűnik fel, mint olyan ember, a ki az igazmondást nem igen alkalmazza szigoruan, vagy oly, ki azt sem tudja mi történik körülötte. Excellentiád azonban — mi egyetlen percig sem kételkedünk rajta, — e specialis esetre bizonyosan talált már fel valami juste milieu félért, mit azonban excellentiád e pillanatig közzétenni és elemezni, sem szükségesnek, sem időszerűnek nem tartott, s ennél fogva ezen tulajdonkép csekély jelentőségű (!) dolgot a többi fölöslegésekhez számítván, nagyon bölcs hallgatással mellőzni, s ezáltal diplomatiai bölcsességéről a világnak egy újabb bizonyítékot szolgáltatni kegyeskedett — mert nagyon helyesen mondja a török — „beszélni ezüst, hallgatni arany.“

Bátorkodtunk azt állítani, hogy excellentiád a magyar nyelvért nem tett többet, csak annyit, mit tennie elkerülhetlen volt.

Most ezen állításunkhoz, magyarázatát akarjuk adni annak, hogy miért bánt excellentiád oly kimé-

letesen, sőt mondhatnók kegyteljesen a magyar is kolákkal? Tisztelet annak, kit megillet: egyszerűen vallásos lelkiösmeretességből, mivel az uralkodó dynastia a bécsi és linzi békekötés pontjaira megesküdött, és ön példányszerű vallásosságánál, vagy is tulajdonkép szemeskedésénél fogva, az esküt, s különösen a királyok esküit, scrupulosus pontossággal betöltve óhajtja látni, s e tekintetben sok protestans államban különösen pedig Poroszországban nem csekély népszerűséget szerzett magának.

Ha azonban kissé szorgosabban vizsgáljuk, hogy miért tartotta és tartja excellentiád oly gyöngéd tiszteletben az említett békekötés pontjait, míg azon más, szintén esküvel erősített pontokat — lásd a függeléket — melyek a dynastiát szintén oly mértékben kötelezik, mint az excellentiád által kivételesen tiszteletben tartott békepontok, — épen semmibe sem veszi — bizonyára nem csekély meglepetéssel fogjuk látni, hogy excellentiád azért van oly tiszteletteljes figyelemmel az érintett békekötési pontok iránt, mivel azok, a dynastia és Magyarország között létrejött egyezségeen kívül még garantírozva is vannak, holott Magyarországnak többi alaptörvényei, egyszerűen csak királyi eskük és szádok által vannak szentesítve — egyéb jogosultsággal azonban nem birnak, s ennek folytán a feltűnés veszélyeztetése nélkül, mely a notaláni vita alkalmával nagyszerű botránnyá is nőhetné ki magát, csak úgy csendben és könnyen el is tiporhatók.

Ellenben a békekötési pontok tekintetbe nem vétele, vagy nyilvános megszegése, azokat kik a kérdéses pontokat garantírozták, talán kissé még is érdekelhetné, és minden méltányosan gondolkozó embernek — ha tulajdonkép mit sem tud is a magyar viszonyokról — szemeit felnyithatná, és azon dicső politikát, melynek élén excellentiád fényeskedik, „Viszszapillantásai“ daczára is, épen nem előnyös világításba helyezné.

De amint a bő és áldásos aratáshoz mi sem járul oly mértékben, mint a piszkos és kellemetlen illatu trágya, bizonyos, hogy excellentiád eljárásából is, mely szintén nem vanília szagu — nem egy tanuságos, sőt áldásos eredmény fogja kinőni magát. A többek között be fogják látni, hogy egy szilárd Wertheim-féle cassa, sokkal biztosabb, mint a legérényesebb pénztárnok hűsége. Hogy a szót, míg az becsületszó volt is, sőt még az esküt is könnyen elhordja a szél, vagy ha az illetőnek elegendő számu szuronyok állnak rendelkezésére, könnyen mellőztethetik, míg szeg a szeg ellen, dacz és védszövetségül, a legbiztosabb eszköz jogaink, vagyonunk, életünk, vagy legalább becsületünk oltalmazására: hogy sok oly halandó létezik, ki felfuvalkodottságában azt hiszi, hogy mindent bátran tehet, mihez elég hatalommal rendelkezik, ellenben legszentebb kötelességeit — ha ezek rá nézve terhesek, vagy kellemetlenek, — megtartani nem köteles, ha arra őt kényszeríteni nem tudják sat. Mindezeket meg

fogják az emberek tanulni, sőt még azt is, hogy — nehogy ilyes valami új Ausztriában megtörténhesék, elvvé, vagy talán ép szokássá válhasson — bizonyára legnagyobb ideje, és igen bölcs eljárás volt a kormány részéről a vallást, legalább azt, melynek egyik epithetona az „egyedül üdvözítő“, titokteljes csoda dogmákkal felfrissíteni, s ezáltal, ha nem is érthetőbbé, de tiszteletre méltóbbá tenni — ezenfelül a szent concordatumot életbe léptetni, a jezsuitákat újra be, a maria-zelli zárándoklásokat pedig ismét divatba hozni, mert ezen czélszerű és egyesített erővel bizonyára sükerülni fog új Ausztriában a moralitást oly széles alapra fektetni, hogy a hűségsgzés nem csak alulról, hanem felülről is lehetetlenné váljék, és a király esküje szilárdabb alapot képezzen, mint a világ valamennyi hatalmaságának és ágyuinak garantiája. És ha ez megtörténik, mi fölött annyi vallásosság mellett kétkedni sem lehet — Ausztria népei ez áldásos átalakulást egyedül excellentiád mérhetetlen lángeszének fogják köszönhetni, ki — példátlan ügyességgel kevervén kártyáit, — épen az ellenkező eredményeket hozza létre, mint minőkre számítani látszik. Mert a helyett, hogy Ausztria népeit leigázná, nemcsak a végleges, de valóságos felszabadításukhoz en dernière analyse — habár csak közvetve is — a leg-hatalmasabb tényezőkkel járul: a helyett hogy megsemmisítne, ellenkező eg új élettel és erővel ajándékoz meg excellentiád mindent. Így történik az,

hogy excellentiádban mindenki, a bár jelen magas állásánál fogva természetesen álcázott, de minden időben becsületes szabadelvű embert, és nemes szívű emberbarátot látja, az I. Aula boldog idejéből. Mert ott, hol az ostoba tömeg a mély állambölcsességben és tettetésben, melyet ön az emberiség és haza javára a világ előtt mutatni jónak lát, nem talál egyebet megváltoztatott elvek és árulásnál, ott a mély gondolkozásu természet- és embervizsgálók, a hasonlíthatatlan színészt látják, ki mint egy második Abellino, kitünőleg játsza szerepét, és a darab végével nem a kicsinyeket, hanem a nagyokat, a felsőbbeket buktatja meg.

A választások, melyeket excellentiád stabilizálni méltóztatott, képezik a második Tartuffiade-ot, mely új Ansztria elefant politikájában, alkotmányos assaisonnemen t-kép szerepel.

Szerencsénk volt néhány évvel ezelőtt a szeretetre méltó S. hercegnőnél egy estélyen lehetni, hol mindenek fölött bámulatra ragadott bennünket, a híres bűvész Bosconak egy kártyamutatványá. A nevezett ur oly ügyes volt, hogy minden ellenűgyesség daczára, bár mint törekedett is az illető, mindenkor a „zöld alsót“ huzatta ki vele a kártyák közül: „Hol legyen a zöld alsó, alul, felül, vagy hányadik kártya?“ így szólott bámulatos bizonyossággal a bűvész: és valóban a nevezett kártya mindenkor ott jelent meg, hol kívánták. Mindenki bá-

mult, míg végre egy indiscret vendég, olyan mauvais plaisants-féle, az egész játék kártyát felborította, és kitünt, hogy mind az 52 kártya csupa zöld alsóból áll, melyre az egész társaság képzelhetőleg hangos kaczajra fakadt, és tökéletesen belátta, hogy más kártyát a zöld alsónál miért nem lehetett választani.

Azt hisszük, hogy ezen hercegi salon és egy bűvész életéből meritett kis esemény épen elég és alkalmas is arra, hogy excellentiád, az általa behozott választási rendszer jellemzésére azonnal ráismerjen benne: természetesen a boldog apa örömrésztével, ki könnyen magán kívül lesz örömeiben látva, hogy az ő ivadéka minden várakozás fölött annyira halad, és legalább a székvárosban, dans le grand monde, et dans l'entourage et voisinage, oly nagy elismertetésben és tiszteltetésben részesül. A minthogy a bécsiek, és a Bécs környékén lakók, az újabb kor azon roppant erejű vívmánya fölött, hogy t. i. a szabad polgár urak, polgármesterüket, kereskedelmi kamrák elnökeit, polgárőr bajtársaikat és kamara tagjaikat, szabadon választhatják — e bons gens vagy Gens bons, *) mint a székvárosban mondani szokták oly nagy örömet éreztek e

*) „Bon homme, bon homme! Que voulez-vous dire par cela. Monsieur? Mais, ma foi, je veux dire, que vous êtes de la classe des jambons (gens bons) et pour celui-là, est il salé etc.“ A jó bécsiek szintén ily értelemben vették mára „jó“ szócskát.

fölött, és a választások alkalmával a self government ezen lényeges tényezője iránti tiszteletből oly példányszerű méltóság és kegyelettel jelentek meg, mintha bárkit, és nem kizárólag csak a „zöld alsót“ lehetett volna választaniok, mit azonban ők nem látszottak észrevenni. Pedig ha par hasard más választottak volna, azt egyszerűen nem erősítették volna meg, és a meg nem erősítés, a választás megsemmisítése addig ismételtetett volna — egyébiránt valószínűleg nem gyakran, mert a féligmeddig okos emberek, ha csak a „trottel“-ekkel legközelebbi rokonságban nem állanak, az ily szemfényvesztést csakhamar megunták volna — míg végre oda jutottak volna, hogy el kellett volna bámulniok azon, mennyire hasonlítanak a megválasztottak egymáshoz, mintha csak egy gyárban, ugyanazon minta szerint készültek volna, s ennek folytán a lármás, s hü alattvalókhoz illetlen vitáktól tartaniok nincsen.

Azt kérjük most már excellentiádtól, mondja meg, illik ezen humbug — melynek létezését végre excellentiád sem tagadhatja, egy becsületes, és saját méltóságát szem előtt tartó kormányhoz, mely még most sincs a legcsekélyebb zavarban, sőt ellenkezőleg 16, 18, 20 gendarm ezred, 500,000 kegyelet, hála és feláldozásban telhetetlen polgári hivatalnok, 800,000 főből álló hadsereg, 2000 ágyu, 90 millió arany és ezüst, és talán 4000 millió forint papírpénz fölött, s ha nem csalatkozunk 40 millió alattvaló fölött rendelkezik, és pedig szaba-

don minden alkalmatlan ellenőrzés nélkül, s ezen felül a pápával — tehát az Istennel is — a legbizalmasabb lábon áll — s mely kormány oly határozottság, erély és önkénnyel működik, melynek párját a történelemben hasztalan keressük, és oly forrásból ered, melyet tiszta, szent víznek, test és lélek csálhatatlan orvosságának tekinteni és hinni „muszáj“, és melyet ennek folytán, kétségtelenül, az egész világ is annak ismer el.

Egyetlen méltányosan gondolkozó ember sem fog, az emberektől, kiket már szent Bernát — ha jól vagyunk értesülve — oly találólag jellemzett, mely jellemzés a legkisebbre s a legnagyobbra egyiránt illik *) mondom senki sem fog az emberektől valami természetfölötti, tehetségüket meghaladó dolgot kívánni. Ha tehát egy kinzott, szorongatott, és veszélyben forgó ember, legyen az koldus vagy sultán, az mindegy, mindent ígér mit tőle kívánnak, mint a kigyó hason csuszik, hogy e móddal valahogy megszabadulhasson, sőt a legnagyobbyszerű álszenteskedéshez is folyamodik, hogy az által ha az Istent nem is, az embereket rászedhesse, csak azért hogy életét megmenthesse — az ily eljárást min-

*) A nevezett szent következő, bár se nem classicus, se nem igen aestheticus szavakkal jellemzi az embereket, s e jellemzés végtére ép úgy illik egy fiatal lovagias uralkodóra, mint egy vén czigánynőre.

„Sperma foetidum, Saccus stercorum, escavermium.“

denki megbocsáthatónak fogja találni, ha éppen helyeselni vagy csudálni nem fogja is.

Ha azonban az ember nagyban üzi — és hatalma is van hozzá keresztülvinni — azon politikát; semmit tekintetbe nem venni, semmit sem fontolni meg, sem az emberi jogokat, sem ígéreteket, királyi esküket, Isten törvényeit, sem a hálát és kötelezettségeket, hanem egyedül a hatalmat, mely fölött rendelkezhetik, s aztán mindent mi eszébe jut ezen egyszerű szavakkal: „Ez a mi akaratunk“, okadatol — akkor, — bátorkodunk excellentiádtól tiszteltteljesen kérdezni — mert excellentiád közelében bizonyosan mi is oly discretiot tanusítanánk, csupa udvariasságból, mint új Ausztria többi szerencsés lakosai — miért nem mondatja ön egyszerűen az uralkodóval, miután már annyi embervér folyt, és annyi ezrek boldogsága semmisített meg az egyszerű hatalom szó által: „A mi akaratunk az, hogy miniszteraink nem csak a mi hivatalnokainkat, hanem mindazokat, kik netalán választás alá esnek, kinevezzék, azért, hogy alattvalóink a választások kellemetlenségei és fáradsálmaitól megkíméltesse, miután úgy is bizonyosan ostoba, és nekik éppen úgy, mint császáruknak káros választást tennének.

Ki az elefánt nemes föllépését, és az orosz-lány nagylelkű szerepét keresztül vinni erő és hivatással bír, — miért bocsátkozik le annyira, hogy a kigyó és róka alattomos szerepét is eljátsza? Nem szánalomra méltó ez!

Azon sok rendszer között, melyekből a szeretet ki van zárva, s melyekben a népeket főnökeik kormányozzák, és kényszerítik, hogy boldogek, vagy legalább csendesen legyenek, ott van az alattomos, és ugynevezett *corruptus* rendszer is. Ily rendszer szerint kormányozta a többek között a tulokos Lajos Fülöp a francziákat.

E rendszerek mindegyike gyűlöletes, s par excellence azon dolgok közé tartozik, melyek között a választás igen, de igen nehéz. Sokan azt állítják, hogy jobb az elefánt által egyszerre eltiportatni, az oroszlán által hirtelen széttépetni, mint az anaconda barátságos ölelései, és a csörgőkigyó szerelmi csókja folytán lassan, de biztosan kiszenevedni. Ítéljen itt mindenkinek személyes izlése, — ki ezen kellemes dilemmában találja magát; nem nehezebb, azt hisszük itt sem a választás, mint a golyó és a kötél között.

A tapasztalás bizonyossága szerint az elefanttal, sőt a kigyóval is lehet — bár ugyan nem megbárátkozni — hanem még lehet őket szokni: — de ha meg van az ember kötve, s az elefant határozottan és nyíltan hatalmával fenyegetődzik, a kigyó ellenben leskelődik, minden lépésre és szóra ügyel, hogy mérges fulánkjával büntethessen, ily esetben bizonyára minden érzéssel bíró ember irigyelni fogja azon kődarab helyzetét, mely a nyílt országoton fekszik: csakhogy e kő örökké fekvé marad és magát nyugodtan tiportatni s porrátozolni engedi, az embe-

rek pedig emberek által csak egy bizonyos fokig engedik magukat lealáztatni, s ha e fok meg van haladva, csudaszerű ruganyossággal állanak fel: tudja ezt excellentiád? És a jog, végtére is mindenkor legyőzi a hatalmat, s pedig gyakran a legrövidebb idő alatt.

Most még az új ausztriai sajtószabadságról — a legabszolútabb levesbe, melyet valaha embereknek feltálaltak, kevert ezen alkotmányos fűszerről — akarunk néhány szóval emlékezni.

Nézzük csak kissé közelebből, miért nem alkalmazott excellentiád őszintén és képmutatás nélkül, okos és képzettséggel bíró censorokat, s miért alkalmazta ezek helyett inkább egyikét azon conservatív, álszenteskedő mesterfogásoknak, mely saját-szerű illatkép önnek egész politikáját áthatja — azon ismeretes politikát ugyanis, mely a „való“-ra a legkevesebb, s a legtöbb súlyt — hogy ne mondjunk mindent — a „látszat“-ra fekteti.

Vizsgáljuk csak, mit nyertek Ausztria népei ezen vívmányok által, melyeknek kidiszítását és kedvező világításba helyezését excellentiád oly mesterileg érti?

Az osztrák lángeszű írók, művészek és iparosok sat. csupán azon előnyt nyerték, hogy a külföldet és Magyarországot *con amore* gunyolhatják, piszkolhatják: mit egy józan ésszel megfontolva működő censura bizonynyára megakadályozott volna.

Vajjon ezen szabadság, melynek folytán osztrák részről azonnal egy kiállhatlan nádiveréb csiripelés támadt — hozott e valami hasznot az összbírodalomra, azt e rhapsodiák folytán még megfontolás alá vesszük részletesebben. Annyit azonban — mielőtt részletekbe bocsátkoznánk — általánosságban bátrak vagyunk állítani, hogy azon viszony, melyben az excellentiád által felbátorított és segélyezett lapok, vezércikkék sat. magas személyéhez és politikájához állanak, minden más addig ismeretes esetén fényesebb világításba helyezi — úgy hisszük — a halhatatlan Pascal-ak következő mondatát: „qu'il n'y a pas de plus grand malheur, que d'avoir des sots amis!“ Mert az ön derék tintahősei és partisanjai, többet ártottak önnek, urának és ügyének, mint használtak, hanem ezáltal par revanche az összbírodalom jólétét, bár közvetve, és akaratjuk ellen, csudálatosan elősegítették.

Az írók ezen neme, mely mellesleg mondva, a szavak elcsavarását élcznek kívánja tekintetni, soha egy szótagot sem képes kinlódás nélkül leírni, egy jó és eredeti gondolatot azonban soha sem hoz a világra, s midőn a franczia könnyűséget utánózni törekednek, épen úgy néznek ki, mint a medve, mely fáradság és izzadás között igyekszik egy kellemes pirouettet, vagy entrecha-t; végbe vinni: az írók ezen neme nem érdemel kiméletet, mert mindent bepiszkol és megmérgez, mi figyelmét el nem kerüli, a

nélkül, hogy a föld, levegő vagy emberek tisztítása, termékenyítése, szépítése vagy nemesítéséhez, bár a legcsekélyebb mértékben is valamivel járulna.

Vannak azonban, mélyen, méltányosan és gyakorlatilag gondolkodó tehetségek is a birodalom határai között, kik bizonyára maradandó becsű dolgokat is képesek volnának írni. De hát szabad-e: és mennyire szabad? That is the Question!

Ha excellentiád, az államtitkaiba, a mennyire az elkerülhetlenül szükséges, beavatott, szak- és tárgyismerettel bíró gyakorlatias censorokat alkalmazott volna, akkor valószínű, hogy Bécsben sat. sok olyan sajtótermék nem látna napvilágot, melynek megjelenése eddig ép elősegítettett, s még ma is elősegítettik — ellenben sok oly dolog vitattatott volna meg részletesen, és valódi haszonnal, melyeket ma a boszuló censurai törvényszolgáltatás Damocles kardja alatt remegő szerzők csak mélyen elburkolt ironiával bátorkodnak megpendíteni: mert mikép határozhassák meg e sajnálatra méltó teremtmények, mily magasra szabad nekik repülniök, midőn a censori hatalomnak, s a szerzők fölötti ítéletnek csak egyetlen alapja van, az önkény: mert azon szertartások, melyek egy szerkesztő, tárczairó, élczfaragó sat. elítéltetésével összekötve vannak, és sok „méltóság“ és „humanitas“ kíséretében alkalmaztatnak, tulajonkép mit sem alteralják azon új ausztriai hymnust, mely e szavakkal kezdődik és végződik: „Sic volo, sic jubeo, stat pro ra-

tion e voluntas.“ Ha excellentiád egyszerűen és őszintén, — hanem természetesen több méltóság és ihlettel, mint mi ezt tenni képesek vagy hajlandók vagyunk — à peu — près következőleg szólott volna új Ausztria népeihez: „a szabadsajtó valóságos csudaeszköz, egyike a legdrágább kincseknek, melyekkel a gondviselés az emberiséget megajándékozta, leghatalmasabb tényezője az emberi nem tökéletesbülésének sat. a champagner — különösen a valódi, szintén igen jeles ital, s valószínűleg egyértékű az Istenek nectarjával, s a híres strassburgi pástétommal! Lehet-e valami delicatabb dolgot képzelni a „Schnitzel és Bach-händel“-nél, melyeket a bécsiek mindennél többre becsülnék: Car à tous les coeurs bien nés la patrie est chère? Lőpor, mely nagyszerű és német találmány, mely nélkül vasutakat építeni, aranyat bányászni, s mindennek fölött a „kanoni“ törvényeket érvényesíteni nem lehetne sat.“

A lőpor azonban Mainzban nem igen czélszerűnek bizonyult be, mert a „német“, ki ezt feltalálta, nem gondolt arra, vagy hosszas éveken keresztül re- és demonstratiók daczára is elmulasztotta azt alkalmas helyen deponálni: hideg pástétom, sőt az ártatlan „Bach-Händel“ és azon szerencsés borjak „Schnitzel“-jei, melyeket az állatkinzás elleni egyetek theoriája és elvei értelmében, a nyakelmetszés előtt kinezni nem szabad, a Saburral-Cachexie állapotában halált okoznak: a mousse

petilante, mint Voltaire, „Pucelle“ jében Epernay habzó képviselőjét nevezi, valódi kéksavany, sőt aqua toffana agyvelőgyulladás, és chronicus szivbajoknál sat. Így a valódi sajtószabadság is, a tutti-frutti Ausztria jelen viszonyai között oly caricatura, hogy az embereket mindezek daczára vele mystificalni akarni, valóságos injuria, sőt blasphemia. Mert az ily hasonlithatlan becsü ékszerrel, milyennek mi tárgyilagosságból a valódi sajtószabadságot tartjuk, gunyt és játékot üzni, higgye el excellentiád, ép oly eljárás, mely szerint a népeknek kenyér helyett követ kínálnak táplálékkul, s emellett annyi természetes, vagy iskolázott ostobaságot feltételeznek nála, hogy ezen ártatlan quid pro quo észre sem veszi.

Ha excellentiád minden czeremonia nélkül censorokat alkalmazott volna, de nem büntető, hanem megelőző censorokat, az említett publicisták sokkal kellemesebb helyzetben volnának, mint jelenleg: mert minden felelősségtől menten, a „kétség“ kínait soha sem éreznék, mely pedig, mint a tapasztalás bizonyítja, a legnagyobb fájdalom, a legerősebb szerencsétlenségnél is nehezebben elviselhető.

Most mindenkinek szabad kinyomatni mindent, mihez kedve van, de kiadni nem, mielőtt a censor — nyomtatásban, nehogy szemeit a netaláni „rosz“ irással rontani kénytelenítettessék — át nem nézte és nem helyeselte: ez a többek között okot szolgáltat arra is, hogy gyakran az egész kiadás,

gyakran több ezer példányban, megsemmisítették egy, a szerző előtt jelentéktelennek tetsző sorért, melyben azonban a censornak államveszélyes tendenciát, sőt plane felségsértést tetszik felfedezni, s mely sorocskát 1847 előtt a censor egyszerűen kihuzott, vagy a szerzővel egyetértve módosított volna.

Excellentiád bizonyosan értesülve van azon szerencsétlenségről, melynek folytán egy fiatal ember a világ csudájára, nem régiben szíven lőtte magát — a világ csudájára mondjuk, mert vagyonos, szerencsés férj, és mindezek mellett köztisztviselőben álló férfit volt, röviden oly körülmények között élt, midőn az ember inkább halasztani mint elősegíteni igyekszik a halált. Tudja excellentiád, mi volt oka szomorú elhatározásának? Semmi egyéb, mint egy kétely, örökös ingadozás a fölött, mit tegyen, mit ne, és miután ezt eltalálni soha sem volt képes, annyira elcsüggedt, hogy az élet elviselhetlennek tetszett előtte, s nehogy Atropos asszonyságnak fáradságot okozzon, manu propria metszette ketté életfonalát. Neje, kit ő, s ki őt mindennek fölött szeretett, igen szerelemföltő természetű volt, s e mellett igen exiguante, azonban feltette magában, hogy soha sem fog panaszkodni, vagy szerencsétlen férjét szemrehányásokkal keseríteni. Hallgatott tehát és szenvedett, mely mulatság gyakran annyira hasonlított a duzzogáshoz, mint egyik tojás a másikhoz. Férje gyakran kérdezte: „Mi lelt, mi bánt? hogy visel-

jem magamat?“ e kérdésre rendesen a következő stereotyp választ kapta: „Tudod jól, nincs szükség utasításra, tudod te, csak őszintén akard.“ Azok kiknek e sorok véletlenül kezébe akadnak, képzelhetik, mily benyomást tehetett a liberalis rendszer, az ily módon kimélt férj lelkében. Kiállhatatlan helyzet ez, s a szerelem és tisztelet daczára minden férj, ki az ily helyzetet ismeri és élvezte — föltétlenül inkább elsőséget ad Xantippe asszonyságnak, és irigyelni fogja Socrates papa családi életét, nem csak bölcsességeért, hanem kiméletlenül, sans gene censurázó, veszekedő emlékezetű feleségeért is.

Az írók helyzete Ausztriában — azon humanitásnál fogva, melyet excellentiád mindenben tanusít, mire kezeit rátevé, „megfontolva de határozottan előre“ halad — ugyan az, melyben az imént említett férj volt, ki nem tudott más tanácsot adni magának annál, hogy magát golyó általi halálra ítélte, és mi több — *quelle horreur* — nem is az excellentiád által behozott keresztény mód szerint, vagyis auditori szertartás és méltósággal, hanem *sans ceremonie et sans façon*, valódi törökösen — puff!

Az írók tehát mit sem nyertek az ön szabadsajtója, vagyis illetőleg nagyszerű „puff“-ja által, sőt ezerszeresen rosszabb helyzetben vannak, mint azelőtt a régi jó „czopfos“ világban, midőn excellentiád még csak simplex ügyvéd volt.

De mit nyert általában az irodalom? Kérdés? Felelet: fájdalom azt nyerte, hogy az őszinte, jó-akaratu és kimerítő tárgyalás helyett, mely ez idő-szerint lehetetlen, vagy egy bár féligmeddig józan eszű ember által nem veszélyeztethetik, minden sorába alattomoság és képmutatás fészkelte be magát, mely a kormány egyhangu rendszabályainak természetes kifolyása, és sokban hasonlít némely apró állam azon sötét korszakához, midőn a nyílt támadás lehetetlen volt — az orgyilkos tör, és a setétben működő méreg azonban nem egyszer alkalmaztatott, hanem napirenden volt.

Minden, mi excellentiád kormányrajutása óta Ausztriában a sajtót elhagyta, talán Hans Jörgel és Bäuerle urak szellemi termékeit kivéve, melyek dagadnak és áradoznak a loyaltástól — telve van ugynevezett „szurkálódásokkal“ a kormány ellen, mely irány különösen nagy lendületet nyert akkor, midőn excellentiádnak azon szerencsés gondolata jött, hogy az eszmék és gondolatok világát is, valószínűleg — toldalékul a sajtószabadsághoz — megfontolva ugyan, de határozottan bélyegadó alá vetette, mely rendszabály alkalmazásánál excellentiád oly bámulatos okossággal és combinatioval járt el, hogy a rendszabály egész gyűlöletessége a magas papságnak tudatott fel. Legalább Bécsben — mint nekünk írják — nagy és kicsiny egyiránt azon eszme által van penetrálva, és ez mindenestre magas foku penetratorról tanuskodik, hogy új Ausztria ezen aján-

déket a papoknak köszönheti, míg excellentiád kedélyes meglelégedéssel markába kaczag, az egész rendszabály által azonban tulajdonkép csak Bruck báró ő excellentiája nyer, mintán deductis deducendis, az új bélyegnem valósággal 400,000 frtot jövedelmez az államkassába, mely jövedelem ugyan nem igen tenné kövérré ő excellentiájának magyar „Zuspeis“-sát, a töltött káposztát, azonban mindenestre jobb a semminél, s következőleg a népek bizalma, ragaszkodása és szeretetében előfordulható netaláni kis „superdeficit“-et tökéletesen kárpótolja.

De hát nyert-e valamit az új ausztriai közönség excellentiád „bélyegzett“ sajtószabadsága által? — Ó igen! — és pedig sokat, bár csak közvetve: és pedig mindennek előtt az, hogy mindazon por, melyet ez oldalról is szemébe szórnak, nemcsak hogy meg nem vakítja, mint ez jóságosan czéloztatik, hanem ellenkezőleg Jäger, Tiefenbach, s Németország minden jeles szemorvosának elméletével ellenkezőleg a legsükerebb szernek mutatkozott, az illetők látképességének napról napra erősítését illetőleg. És világosan látni, akár physikailag, akár erkölcsileg, egyike a mindenható legbecsesebb ajándékainak: nemde excellentiád?

És végtére van-e valami haszna a császári kormánynak, melynek élén excellentiád áll, a szabadsajtó ezen caricaturájából? És nem lett volna-e sokkal helyesebb, és hasznosabb a kormány és ő felsége magas személyére nézve — kinek Ausztria

népei, sajátul teremtetve látszanak lenni, hogy ő felsége azon élvezetben részesülhessen, hogy őket boldogítsa — nem lett volna-e sokkal okosabb, belátással bíró, s a korszellemet számításba vevő cen-sorokat alkalmazni?

Excellentiád tudja, vagy ha nem — mi egy quasi premiernél megbocsáthatlan hiba volna — legalább tudhatná, hogy új Ausztria főnökei, s ennek folytán új Ausztria népei is, a jelen napokban, nem csak bennt de künn is infamiter elszigetelt helyzetben vannak — s e körülmény végtére még végzetessé is válhatnék: mert az ember végre is csak ember, és magára hagyatva nagyon is gyenge, tehetetlen valami, tulajdonkép igen nyomorult jószág, ha legalább egy kis adag erény, mint javított, új Ausztriában alkalmazandó mellvért, nem szolgáltat némi védelmet neki.

E szomorú elszigeteltségnek oka azonban sokkal távolabb esik, mint az ön chablonja szerint kezelt új ausztriai szabadsága a sajtónak, vagy talán helyesebben mondva a „szabadságnak sajtója.“

Ezen elszigeteltség oka — melyet már egy bizonyos Milton, az ő „vesztett paradicsomában“ anynyi élcz és humorral megénekelt, — egy tényben fekszik, midőn erény és hálaérzet, az államérdekek, állambölcsesség, a maga és az isteni gondviselése által kormányzása alá helyezett népek javából bizonyos összeütközésbe jöttek, midőn excellentiád hivatottnak érezte magát — pedig mint állitják csupán

személyes ellenszenvből egy nagyon hatalmas, azóta azonban teljesen elenyészett egyéniség ellenében — azon ismeretes politikát ajánlani, melyszerint az uralkodók — népeik boldogítására — egészen ellenkező kötelességekkel birnak azoknál, melyeket közönséges embereknek illető hitvallásuk catechismusaiban tanítanak, mely obscurus könyvekben a politikát illetőleg semmi oktatás nem foglaltatik azon tulajdonokat illetőleg, melyeket a közönséges életben a becsületes, derék és erényes ember nélkülözhetlen, s elválaszthatlan sajátosságainak tartunk. — Az érintett nagy ember, állítólag olyan formán bánt excellentiáddal, mint a franczia mondás szerint egy oly dühös négy lábu állattal — *ex specie canina* — szokás bánni, mely megfontolatlan ugyan, de elég határozottsággal birt a tekepályán megjeleni. A többek között azt mondják, hogy egy alkalommal annyira megfélekezett magáról, hogy minden ceremonia és phrasis nélkül, hallatlan udvariassággal, *sans aucune dignité*, a következő, valóban kissé sértő nyilatkozatot tette: Ő a császár helyzetében, ép azon helyen, hol excellentiád az ausztriai dynastia ellen állítólag oly vitézül küzdött, excellentiádat minden teketoria nélkül felkötetné sat., — mely nyilatkozat ugyan kissé „anzüglich“ vagy inkább „aufzöglich“ volt, s egy becsületes embernek magától érthetőleg nem esekély fájdalmat okozhatott — valódi elégtételt szolgáltatott azonban a császár lovagiasságának, jó

szívének s vele született kegyességének, melynél fogva excellentiád megkegyelmeztetett, s csak azt nem volt képes felfogni, miképen történhetett az, hogy egy tehetséges uralkodó, mint Ferencz József császár ő felsége, föltétlen bizalmat helyezett önben, sőt mi több kegyenczévé, oraculumává emelhetett fel egy oly férfit, ki legjobb barátait oly melegen lelkesítette egykor, de mint látszik csak azért, hogy a tempo egész hidegséggel elhagyja őket, és jövő nagyságának lépcsőül használja fel ragaszkodásukat.

Igen, így beszélt a szemtelen északi férfiú, és excellentiád — bocsássa meg e kitételt, — elég gyenge volt a moskaui jegesmedvének ezen czélzatos nyilatkozatát rossz neven venni. Pfuj! ezerszer pfuj! Szégyelje magát excellentiád, hogy pro rege et patria, mint férfiú és keresztény, ily gyermekes czélzást eltűrni nem tudott! Ah, mily kicsinyes dolog! —

Meg vagyunk győződve — mert tudjuk mily ájtatosan, és példás kereszténységgel viseli magát excellentiád a templomban, és zsidótéri magán kápolnájában, inasai sat. előtt, — hogy excellentiád keresztényi alázatossággal telve, azon szent előharcosok sorában áll, kiket már a szentírás idéz, s kik a másik arcukat is oda tartották, midőn már az egyik arczulcsapást és fájdalmat, spartai önmegtadással elfogadta és érezte — excellentiád, kinek úgy látszik minden csepp vére át van hatva a következő mondattól: „hibázni emberi dolog, de meg-

bocsátni isteni erény.“ — Excellentiád oly gyenge volt — ej, ej báró Bach — mit azonban bizonyosan rég megbánt, hogy a boldogult, vagy állítólag megboldogított Miklós czárnak megbocsátni nem tudott, s ennek folytán elég szerencsétlenül, Ausztria fiatal uralkodójának, oly politikai irányt ajánlott követésül, mely, hogy többet ne mondjunk — minden jobb indulatu embert, ki azt emlékezetéből kiirtani nem képes, lelke mélyéig sért, és oly elszigeteltséget vont maga után, qui est vraiment unique dans son genre, és Ausztria évkönyveiben, lásd Majláth, Lichnovsky, Hormayer, Schneller és Fesslert sat. — még soha elő nem fordult.

E pont fölött, melyre sokan szívesen rákiáltának: „fátyolt reá!“ most vagy később talán fogunk még egyetmást mondani, melyekből világosan kitűnik, mily fontos szolgálatokat tett excellentiád tekintetben is lovagias német uralkodójának.

Ezen elszigeteltség önnek kormányra jutása óta növekedett, s az új ausztriai lapok legtöbbszörének magatartása által folytonosan hatványoztatik, mint már fentebb említők, midőn kijelöltük, „mily nagy szerencsétlenség, ha az embernek ügyetlen barátai és segédei vannak.“

Hol a sajtó nincs lelánczolva — akár vas, akár álrózsalánczczal, mindegy — hol mindenki élvezi azon szabadságot, hogy gondolatait képekkel is illusztrálhassa — oly országban, a szabadságnak ily kinövéseért a kormányt felelőssé tenni nem lehet:

kia tehát ily körülmények közt sértve érzi magát, a törvény útján követelhet elégtételt, ellenben oly országokban, hol a sajtó nem szabad, hanem a kormány által szigoruan ellenőriztetik, akár előleges vagy utólagos censura által, magától érthetőleg minden szó, mely a sajtót elhagyja, a censurázó kormány helybenhagyását, bélyegét hordja magán. Nem találja ezt világosnak excellentiád?

Ha tehát valaki excellentiád magas, vagy a császár még magasabb személyét Angliában kigunyolja, róla torzképet rajzol, ez nem kormány, vagy nemzeti sértés, hanem csupán magán bántalom, és aki ily szemtelenséget, ily Bach — vagy felségsértést követ el, bizonyára nem is kerüli el a megérdemlett büntetést: — ha tudniillik az angol törvények, melyek persze nem csupán patensek, és az angol bírák, kik szintén nem szolgálatra kész auditorokból állanak sat., a vádlottat bűnösnek találják és elítélik azért, hogy a nevetségességességet, lelki ismeretlenséget sat. bárhol találja is, a „Punch“ hasábjain kiméletlenül pelengérre állítja.

Ha azonban Palmerston lord, vagy ép maga a királynőről Ausztriában irnak pasquillt, és rajzolnak torzképeket, ezen eset, miután az osztrák császárságban, magasabb engedély nélkül, e nemben egyetlen szót, vagy vonást közzétenni nem szabad, valódi kormánysértést képezend. Talán eltérő nézetem van excellentiád e részben?

Nem is gondolja, nem is képzelheti tehát excellentiád, mily mulatságot szolgáltatott a világoknak, a hírlapok kakasviadala a „nagy“ Piemont ellen, mely óriás kiterjedésű birodalom, a „picziny“ Ausztria által megtámadtatván, végtére sok fáradtság és a lángész által — ó mily csuda — még is legyőzetett és megaláztatott.

Buol gróf, a külügyer, s emellett excellentiás ur és családátya, fényes bizonyítékát adta ez alkalommal annak, mennyire szigoruan követi ő méltósága az *impavidum ferient ruinae* elvét, és mily mélyen hatolt be a valódi alkotmányosság eszméibe. Mint ő felségének a lovagias császárnak hű fegyvernőke, egyáltalában nem akarta megtűrni, hogy a piemonti álczafaragók és humoristák, Ausztria és annak uralkodójáról oly mosdatlan szájjal irjanak és beszéljenek, s követelte, hogy őket megbüntessék, s ezen felségsértő, csendesen, nyugodtan és szerencsés lenni vonakodó Mazzinisták rögtön elhallgattassanak: és sehogy sem tudta felfogni, hogy Piemont, bár alkotmánya és valódi sajtószabadsága van, — ezen dologban, Ausztria példájára, önkényesen eljárni vonakodik, hanem azon egyszerű alkotmányos tanácsot adja, hogy elégtételért a törvényekhez folyamodni méltóztassanak. Természetes, hogy e válasz a legnagyobb indignatioval fogadtatott. És hogy is ne? Ily mindenható urak, kik saját akaratomon kívül mást nem ismernek, s még az isteni törvényekkel sem sokat törődnek: hogy lehet ezektől kivánni,

hogy az alkotmányos törvényeknek, s egy oly ne-
vetségesen nyomorult állam — melyet Ausztria akár
felreggelizhet — bogarainak alá vessék magukat. —
Étvágya bizonyosan volna hozzá, ha úgy kéz alatt
— a nélkül hogy Európa felizgatásától tartani le-
hetne — sans fare du bruit sat., e kis „telj-
hatalmu“ bölcs actust, a többi hasonló acták és an-
teacták közé sorozhatná. Bölcs tényt mondottunk,
mert Piemont ép oly helyzetben van Lombardiához,
ezen gyönyörű koronaországhoz, mint ama végzetes
lőportorony Mainzhoz, s Ausztriának tehát némileg
joga lehetne ahoz, hogy a gyuanyagot Turinból, Ge-
nuából sat. eltávolítsa. Hiszen már az ijedelmes em-
lékü Genz báró is mondja, „hogy ha a szomszéd
háza ég, természetes hogy minden szomszédnak joga
van a tüzet oltani“ természetesen, ha anyagi tüzzel
ég, ha pedig a tűzveszély szellemi természetű, ter-
mészetesen joga van golyókkal locsolni, — s ezt
csak azon esetben szabad elmulasztani, midőn kény-
telen magában elmondani, hogy „vana est sine
viribus ira“, mely esetben ismét azon kitűnő, s
Ausztria által oly lángeszüleg gyakran alkalmazott
politikai szabályt kell alkalmazni, melyet például
minden félig-meddig okos ember követ, ha egy fel-
ingerült bivalycsordával találkozik, s melynek philo-
sophiája a következő aranyzavakban foglaltatik: „Az
okosabb enged.“

Ha meggondoljuk — par parenthese legyen mondva — hogy excellentiád ezen annyi megfontolás és méltósággal (!) folytatott ügyben is az irányadó egyéniség volt, — mintán Buol gróf, állítólag olyan szám, mely csak akkor számít, ha előtte vagy utána egy másik, legalább is „egyes“ áll — excellentiád volt az, ki ez erélyes föllépést tanácsolta — be kell vallanunk, hogy kíváncsiságunk valódi betegséggé hatványoztatott, végre-valahára, megpillanthatni, megbámulhatni s üdvözölhetni azon alkotmányforma creaturát, melylyel excellentiád 9 év óta vajudik, de fájdalom — valószínűleg ügyes bába hiányában — mind e napig le nem betegedhetett. Deucalion és Pyrrha, gyorsabban jártak el, ámbar a mythologia szerint az ő ivadékaik is csak „kavicskövek“ valának.

Ha tehát excellentiád, az általunk előadottak folytán kegyesen bevallani hajlandó volna, hogy a hirlapi és torzképharez két oly állam között, melyek egyikében a sajtó szabad, míg a másikban leigázva van, — valóságos abnormitás, csudaszülött: mert ha egy angol lapszerkesztő például excellentiádat „humbug“-nak nevezi, ez személyes sértés, mert az angol kormánynak semmi köze hozzá, és excellentiádnak szabadságában áll ezen „semmire valót“, ki excellentiádat megsérteni bátorzkodott, bárói kardjával, mely még rozsdát sem kaphatott, vagy polgári öklével mely bizonyára még nem feledte el jogát, leszurni, vagy leboxirozni: ha ellenben a bécsi

írók, belletristák és ujdondászok sat., az angol minisztert és kormányt folytonosan piszkolják, miután mit sem közölhetnek anélkül, hogy excellentiád lát-tamozása és bélyege a „Lascia passare“-t rájuk ne nyomja, — mit tegyenek ily helyzetben, mely ma naponta előfordul az angol miniszterek és a megsértett John Bull? Souffrir et se saine — mint a magyarok — azt hiszi excellentiád? Vagy végre, ha nagyon vastagon jön az áldás, Apponyi grófnak utleveleit kiszolgáltassák, Jeymour lordot visszahívják, Triestet sat. a földdel egyenlővé tegyék, — ha excellentiád az elmondottak hosszú sorához, még ez utolsó rőfös periodust hozzá fűzni kegyeskednék, bizonyosan, — mert excellentiád mint bon enfant ismeretes — birna elég szeretetre méltósággal bevallani, hogy új Ausztria irkásai, az ön szabad-sajtó — Hanswurstjának Damocles kardja alatt, a habsburg lothringeni dynastiának nem a legjobb szolgálatokat tették: bizonyosan bevallaná ezt excellentiád, ha csak azon utógondolatot nem táplálja, hogy a világ minden nemzeteivel daczoljon, velük ujjat huzzon, mit valóban sokszor gyanitni kényszerülünk Azon jelenségekhez, melyek bennünket ez utóbbi gyanításra jogositnak, tartozik mindenek előtt azon kihívó toast, melyet Bruck báró ő excellentiája, a semmeringi „csuda-pálya“ megnyitása alkalmával az ő „kedves“ Triestjében, a világhírű diszlakoma alkalmával elmondani jónak látott, s mely fölött egész Germania előlegezett lelkesedésbe-

tört ki, mi különben igen természetes, csak hogy nem két mértékben emlékeztet, a magyar kárpátok medve vadászaira, mely derék, és most annyira megelégedett — hogy minden k. k. hivatalnoknak szívesen kiszolgáltatnák az utravalót — tótok a többek közt azon szokással is birnak, hogy a „maczkó“ bőrét beisszák, mielőtt azt még lehúzták volna.

Azok, kik nagy és fényes részletek által nem vakították el magukat oly hirtelen, mint a legtöbb ember, vagy legalább a Mannhartsbergi fertály polgárai, nagy mértékben elbámultak a pénzügyminiszter ur ö excellentiájának fennhangzó szavain, és még most sincsenek tisztában az iránt, valjon az angol kormány megbántása, és azon felszólítás John Bullhoz, hogy jelen szűkkeblű kormánya ellen feláradjon — mi az említett toastban, oly tisztán, és bátran kimondatik — valjon ezen diplomatiái tény felsőbb parancsra, vagy talán paraucs nélkül, csak magasabb genialitás folytán rendeltetett-e meg, vagy következett be.

Ha ezen episod, vagy ha igaz nevén akarjuk nevezni „Farce“, melynek alkalmával azon kihívó „spech“ tartatott, felsőbb parancs, vagy legalább helybenhagyás és méltánylás nélkül játszattott el, és adatott elő, akkor az új ausztriai Sully nagy termete, és férfias alkotása daczára, önkénytelenül is az iskolára s a pedellusra kell gondolnunk — amint hogy a vén celibatariusból is fiatal férj válik, s a világban gyakran megtörténik, hogy a kereskedelmi

comptoire-ban megőszült ember a leggyermetegeb-
ben könnyelmű miniszterré avanciroztatik. E faj a
világban gyakran feltűnő lángésszként szerepel, és a
bámuló tömeg szemei csak akkor nyílnak fel irá-
nyában, midőn a lángész már nyakig ül a tintában,
vagy szurokban, vagy midőn álmában azt hiszi, hogy
biztos hidon halad keresztül, egyszerre és váratla-
nul a mélybe bukik. Mi azt hisszük, hogy ő felsé-
ge a császár épen nem, vagy igazában nem tudta,
sőt még ma sem tudja, mit fecsegett tulajdonkép
az ő minisztere a triesti diszlakománál — s hogy
szellemdus kegyencze a legmagasabb nézetet e te-
kintetben tökéletesen osztja — s következőkép az
egész, „Lord Firebrand“ vagy is Palmerston lord
ellen intézett philippika nem volt egyéb genialis
ujnémet gasconade“-nál, mely most naponta jobban
divatba jön, és — hinné-e valaki? — a legnagyobb
mértékben patentírozva és napi renden van a kedé-
lyes Bécsben Mert Bécsben a Hansjörgeltől kezdve,
a legfelsőbb onztályokig, többé kevésbbé mindenki
meg van győződve arról, hogy most, — most vagy
soha — van a legjobb alkalom és időszak az egész
világgal kikötni, s az egész világot en cas que
felapritani.

Ismeretes dolog, hogy az angoloknak igen vas-
tag bőruk van, a satyra és torzképekkel szemben.
A szárazföldi ember általában, s különösen a becsü-
letes osztrák egyáltalán nem érti, mikép történhetik

az egy rendezett államban, hogy oly hősöket mint Wellington, vagy magát a királyt, sőt a királynét is, büntetlenül caricirozni és nevetségessé tenni lehessen.

Ez alkalommal nem akarjuk ezen körülmény előnyeit vagy hátrányait vizsgálni, de meg vagyunk győződve, hogy a dicsőséges régibb emlékü Mach tábornok, vagy az újabb de szintén dicsőséges emlékü Haynau, vagy a többi 1847—1848-beli hősök, kiknek szobrai — *en compagnie* Elszler Fanny-ével, mint nekünk állítják — Bachfrieder ur Walchallájában — ki azelőtt cs. k. hadseregi szállító volt, és borzasztóan meggazdagodott, — a halhatatlanságról biztosítottak, bizonyosan megpukkadt, vagy fekete, sárga, kék és zöld lett volna mérgében, vagy lenne, ha csak ezered részét szórták volna, vagy szórónak is reá azon guny és csufondároskodásnak, mely elemben az imént említett, győzelemkoszorus, vasherczeg nyakig uszott, anélkül, hogy valamit gondolt volna vele, vagy e tréfát rosz néven vette volna.

Itt azonban egy nagyon fontos körülményt kell tekintetbe venni. Minden embernek van olyan sajátsága, sőt gyakran szöglezetessége, mely különösen alkalmas anyagot szolgáltat a torzképezésre. Excellentiád azon kevés szerencsések közé tartozik, kikről elmondhatni: *Mens sana in corpore sano*, és még is bizonyára excellentiádnak is vannak oly különössegei, melyek magas személyét jelen

állásával ellenkezésbe hozzák, s ennélfogva a torzképre anyagot szolgáltatnak: és ha a híres angol anonymus P. H. csak egyszer is lehetne oly szerencsés, hogy excellentiádat láthatná, bizonyára, ezer meg ezer változatban, előlről és hátulról oly genialisan másolná le excellentiádat, hogy kétségen kívül sok millió új ausztriai polgár, mindenek fölött azonban az ön derék, nemzetiszinű huszárai, s a zsirral megkent csendőrök és monsquetairek — göröcsöket kapnának a kaczagástól. — Excellentiádat mindenki, ki nem tudja hogy mily magas állást foglal el, inkább egy becsületes szabómesternek tartaná, mint egy genialis miniszternek, minek önt, legalább némelyek, tartják.

Meg vagyunk győződve, hogy excellentiád, bárátainak épen nem fogja rossz neven venni a czélzást ezen tényre, hanem ellenkezőleg, önmaga legjobb izüen fog kacagni e sajátságos körülmény fölött, s maga a legkaczagtatóbb vicceket fogja faragni róla, és azon körülmény fölött, hogy a sors, vagy tulajdonkép a szerencse istenasszonya, tő helyett, vagy legfőlebb egy író toll helyett 40 millió ember kormánybotját adta excellentiád kezébe. Valóban nagyon tréfás tévedés! Sokszor lát az ember olyan puposokat, kik elég szellemmel birnak, a la tète helyezni magukat azokkal, kik az ő pupjok fölött saphirisálnak; *) ha azonban valakinek eszébe jutna

*) Miután Saphir ur, kétségtelenül Németország első humoristája és Németország e tekintetben — különösen am

hasznló időtöltést szerezni magának, azt excellentiád nem csak hogy nem tűrni, hanem megboszulni is tudná, miután épen annyi lovagias bátorsággal bír, amely mértékben facile a vivre, mi mellesleg mondva, bizonyára egyike a legjelesebb emberi tulajdonoknak, mely miatt egy királynak sem volna oka magát szégyenleni.

Tekintsük tehát excellentiádat ezen szeretetre méltó világításban, azaz, hogy bizalmas barátaitól sokat eltűr, azoktól azonban kik nem barátai, vagy nem óhajtanak azok lenni, semmit, de semmit sem szenved el. Nemde, ily férfias magatartás fölött csak csudálkozni, s azt a legnagyobb elismerés és legkiérdemlettebb dicséretben részesíteni lehet.

Vagy talán más nézetem volna excellentiád? Mi nem hisszük, s ennélfogva talán megfoghatónak találja excellentiád is, hogy p. o. Palmerston lord, a legjobb humorral fogadja, ha a becsületes John Bull, ki őt általában véve nagyon szereti és nagyra becsüli, néha-néha egy kis torzképpel szurkálja, azonban végtére is, a vén oroszlánny adomája szerint — ismeri excellentiád — még is rossz néven vehetné, már tudniillik Palmerston lord, és old England and large — ha a lovasberényi sans peur et sans reproche lovag, (Gompertz Sa-

a könnyűséget illeti — aligha lesz felülmulva bármely nemzet által is, és miután a „satir“ után egész Németország satirisál, igénytelen véleményünk szerint talán nem volna helytelen, a humor forrását Saphir ur után keresztelni, s az élcelést „saphirisálás“-nak mondani.

phir Moritz ur születéshelye Németországban (!) Székesfehérmegyében) vagy éppen Mosje Hansjörgel, Bäuerle, Zang, Gerold, Hackländer, Bars et Coup, kiket excellentiád nem csak hogy el nem hallgattattott, hanem egész kedélyességgel megtűrt, felbátorított, s talán subventionált is — feladatukul, s quasi kötelességükül tekintenék a nemes lordot és a nagy angol nemzetet bélyegzett nyomoruságaikkal naponta és szünetlenül bepiszkolni, mi végtére, valamint bizonyos kellemetlen szagu hatlábu állat folytonos bosszantása, a legkonokabb stoicust is kitörésre bírja, a britt oroszlánnak is kissé unalmasnak és elviselhetlennek tetszenék.

És valjon csupa Anglia az, és annak kormánya, mely ellen a nevezett derék kétlábuak et. Comp. fulánkjaikat használják és köszörülik? Nem! Mióta excellentiád a sajtószabadságnak ezen nemét tűri, sőt protegálja, s talán azért, hogy az ókori „Panem et circenses“ módjára, uj Ausztria népeit, s különösen a székváros kedélyes polgárait ezen oldalról is mulattassa, megkaczagtassa, vagy éppen teljesen elaltassa; azon idő óta, alig van a kerek világon valami, mit Németország, s különösen uj Ausztria tintahősei kigunyolni, bírálgatni s lepökní kötelességüknek, sőt nagy hazafias érdemnek ne tartottak volna.

(Vége az első kötetnek.)

Gr. SZÉCHENYI ISTVÁN
„BLICK“-JE.

KÖZLI

K. PAPP MIKLÓS.

II. KÖTET.

KOLOZSVÁRTT, 1870.

STEIN JÁNOS ERD. MUZ.-EGL. KÖNYVÁRUS
BIZOMÁNYA.

Kolozsvártt, az ev. ref. tanoda betűivel Stein J.

Hogy Ausztriában jelenleg nincsenek teljesen megelégedve Angliával, — azen régi szövetségestárssal — azt mi teljesen értjük: s hogy különösen Palmerston lord, a legfelsőbb körökben legkevésbé persona grata, az szintén megfogható előttünk: hiszen ezen csuf ember, és az angol mob — ki a dicsteljes és 400,000 forinttal — bár bizonyos levonással — jutalmazott*) Haynau kabátját kiporolta, a magyar menekülteket pedig, mint már előbb a beteg ember gyermekeit, az ostoba muszulmánok által, segélyébe fogadta. Így történt az

*) Mily nagy mértékben követi az új ausztriai kormány a római „omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci“ elvét, kitetszik abból is, hogy Haynau ő excellenciája, s a többiek, megérdemlett jutalmukat nem készpénzben kapták, hanem e magasrangu hóhérok, 18% veszteséggel urbéri papirokban fizettettek ki, valószínűleg azért:

1-ör. Mert ők is sok haszontalan teheről mentették meg Magyarországot — és

2-or. Mivel az ember, — mint a mennyei törvénykönyv mondja, nem csak kenyérrel, s illetőleg pénzzel, melyen kenyeret vásárolni mindig lehet — él, hanem szellemi eledelekből is, minők például a dicsőség, császári kegy és megelégedés, rendjelek, udvari bál sat. meghizik és gyarapodik.

hogy az illetők csak azon élvezetben, — vagy mint azon városban, hol a híres Sz.-István tornya létezik, mondani szokták „Jux“-ban részesültek, hogy az infamis lázzadokat csak in effigie akaszthatták fel, mi természetesen a tulajdonképeni productioval ép azon arányban áll, mint a zichoria a mokka kávéval, s ilyesmit azon érző szivek, melyek rendesen magasabban dobognak egy „Herz-Executio“ alkalomával, természetesen nem egy könnyen bocsáthatnak meg. Hogy tehát új Ausztriának, alapos és méltóságteljes oka van old England s különösen old Palmerston-ra, külső és belső okoknál fogva neheztelni, ezt minden előítélet nélküli ember nemcsak belátni és méltányolni, hanem érteni fogja azt is, hogy nagyon mélységes politika, a szerencsétlen magyarokat, a kormány közvetlen közlönyei által dicsértetni, a közvetlen tintahősök által azonban naponta gunyoltatni, boszszantatni és pelengérre

Mely finansialis „geniestreich“ fölött — melyet bár igen is „megfontolt“, de nem kevésbé piszkos, még is örömmel üdvözlünk, a szorongatott kincstár nevében — a derék „hosszubajuszu“ annyira magán kívül lett, hogy megbántódása érzetében, s talán egy lucidum intervallumában, szívjó-ságtól vezéreltetni engedvén szellemét azzal boszulta meg magát, hogy mintegy 90 akasztófára ítelt magyarnak, teljhatalmánál fogva megkegyelmezett, s azáltal, hogy ezeket a kötéltől megmentette, az apostoli kormánynak nem igen kellemszolgálatot tett, és ennek folytán, természetesen nem is követelhette többé, hogy a „vérdíj“ levonás nélkül fizetessék ki neki.

állíttatni. — Az ily eljárás soha sem árthat: sőt a latin „calumniare audacter, semper aliquid adhaeret“ szerint még hasznos is lehet, azután tekintetbe kell venni azt is, hogy sokkal könnyebb valakit ütni, ki megkötözve fekszik a földön — és ez különösen jól illik azokhoz, kik a lovagiasságot és méltóságot folyvást ajkukon hordják — mint egy másikat, kivel szemben azon veszélynek van kitéve az illető, hogy mivel a „botnak két vége van“ a vastagabb végét saját hátán is érezheti.

Azt kérdezzük azonban excellentiádtól, a legnagyobb tisztelettel: Valjon Austria jelen elszigetelt helyzetében, mely igen kellemetlenül emlékeztet Ovid *nubilum tempus*-ára — helyes dolog-e Porosz- és különösen Oroszországot, szünetnélkül megugattatni, ujságíró falkája által? Poroszországot illetőleg értjük, hogy ez unalmas ugatást tűri az osztrák kormány: ez bizonyosan azért történik, hogy a császárság többi népeinek is legyen mulatságuk, és valóban nem csekély gyönyör látni, hogy p. o. a „Hansjörgel“, ki Austria népeinek, ha jól viselik magukat, szintén megelégedését adja tudtul, s mint egy második Bach frieder, egy helyet ígér nekik diszcsarnokában — a genialis „Hansjörgel“ Berlin-nel özszekap, a poroszok kabátját, és pedig utánozhatlan eleganciával kiporozza.

Ismerjük egy genialis, mulatságos, szeretetre méltó, de teljesen ignorans ifju gavallért, kiről egy szellemdus franczia következő ítéletet mondotta:

„Il me fait chérir l'ignorance:“ ha az imént idézett t. cz. Langer Antal urat érteni képes volna, felkiáltása kétségtelenül á-peu-prés következőleg ütne ki: „Le genre et l'odeurs de ce monsieur Ane-örgel pourrait me faire détester la vertu...“

Hogy tehát a bécsi „genie“-k, s néha „trottel“-ek a porosz „szeleburdiak“-kal — mint ezeket Bécsben nevezik — kikötnek, kikötni mernek, azt tökéletesen értjük, sőt némi tekintetben köszönettel tartozunk e szellemdus gondolatért: mert mi gyönyörködni tudunk az ily elmefuttatásokon, kivált ha az ennek folytán létrejött harcban egyik oldalról a concordatum, másik oldalról pedig Luther és Calvin, is felmerülnek, és közbeszólnak.

De nem volna e legalább tanácsos Oroszországnak békét hagyni? Ha már az illedelem szempontjából nem is, legalább viszonzásul azért, hogy Oroszország szintén békében hagyja uj Austriát.

Mi beutaztuk Oroszországot minden irányban, s azt hisszük, hogy ezen birodalomnak mind néphangulatát, mind emberi főtényezőit, teljesen felismertük. E birodalom — mint excellentiád valószínűleg tudja — jelentékenyül nagyobb és hatalmasabb Piemontnál, melynek hatalomra vágyó királyát és szemtelen népét, az osztrák császárság szerencsés volt végtére még is megfékezni, de nem culcalni, mint a törökökről 1829-ben mondták a

bécsiek: „sie liessen sich wohl „warnen“ aber nicht „schumeln.“ *)

Oroszországban nem viseltetnek valami nagy rokonszenvvel új Ausztria iránt. Ugy látszik valami van gyomrukban a jó oroszoknak, talán valami „utógondolat“, melyet nem tudnak igazában megemészteni E tekintetben, és ezuttal nem óhajtunk mélyebb vizsgálódásokba bocsátkozni, annyit azonban „sans phrase“ „at once“ minden czerimonia nélkül ki akarunk mondani, hogy Oroszországban Konstantinápoly meghódítása Sebastopol ostroma előtt dynastiai kérdés volt csupán, melyért a tömegek éppen nem lelkesültek, ezen outward event óta azonban teljesen népszerű lett, és Oroszországban ezen episod óta, melyhez Ausztria, vagyis tulajdonképp excellentiád oly genialis módon működött közre, oly előlépést tettek a földismében, topographiában és statistikában, hogy most az egész birodalomban mindenki meg van győződve arról, hogy Konstantinápolyba — en cas que — természetesen excellentiád engedelmével — el lehet jutni Budapestre, vagy éppen Bécsen keresztül is — hol most a bástyákat legmagasabb parancsra úgy is lerontják — valószínűleg azért, hogy a netaláni weimari látogatásokat, egy ellenlátogatással, mi bizonyára nem marad ki, annál könnyebben lehessen viszonyozni.

*) Lefordíthatlan szójáték, mely arra vonatkozik, hogy a törökök 1829-ben Varnát elhagyták ugyan vétetni maguktól, de Sumlát nem.

Az oroszok és Oroszország felett saphirisalni tehát sem mulatságos, sem okszerű — az ember alig ismer excellentiádra — hiába, az önérdék elvakít. És e tekintetben — mint mi alázatosan vélekedni bátrak vagyunk — tehát nem volna épen helytelen dolog, ha excellentiád genialis „Visszapillantásai“ daczára, néha-néha elég gyakorlatiasságot tanusítna — legalább észak felé — kissé előre is tekinteni.

Ausztria legtöbb népei ez idő szerint, aligha gyűlölnék valamit annyira, mint a németeket, a német elemet. *Grace de votre sollicitude vexatoire.* — Vagy talán excellentiád e tekintetben is mélyen látó illusiokat (!) alkot magának? — Kérdezze meg csak meghitteit, és kíváncson tőlük őszinte jelentést! Nyissa meg végre füleit és szemeit az igazságnak. Bocsássa be őket végre, s ne hagyja tovább is az előszobában, excellentiád háta mögött vesztegetni őket. Kutattassa ki, mily rokonszenvvvel viseltetnek a következő nemzetiségek a német iránt, kit az ön páratlanul felületes rendszere gyűlöletessé tett, azon rendszer, mely szerint ön az embereket úgy hiszi faraghatni, mint fenyőfából az ugynevezett berchtesgadeni „mandel“-eket faragják és bemázolják, melyek csak egy fuvó segélyével képesek hangot adni, akkor is csak úgy, ha a fuvót más valaki nyomja; — a lengyeleket, a románokat, szerbeket, sloveneket, horvátokat, olaszokat, cseheket, morvákat, tótokat, görögöket sat. és mit gon-

dol, mit fognak önnek jelenteni? Ha nem ép oly módon és mértékben csalják meg biztosai önt, mint ön magamagát a szó teljes értelmében elámitja — mind ezt fogják kiáltani: „Éhhalál, dögvész, háboru és marhavész inkább, csak németek ne!” — És ez, büszkén mondhatja excellentiád, legfőképp az ön műve.

Részünkről őszintén szólva nagy ügyetlenségnek, sőt együgyűségnek tartjuk ezt: mert a németek — természetesen csekély kivétellel, mint ezt excellentiád bizonyosan tudni fogja — átalában vére derék és kedélyes emberek. Sokat lehet tőlük tanulni, ha nem is ép mindenkor a „gyakorlati gondolkodást” — de minek is? — attól nem hizik meg az ember — aztán különben tiszteletre méltók nagy számuk miatt is sat. Ez mind igaz, tények ellenében azonban, melyeknek ugyan sem beszélniök, sem írniok nem szabad — de hát kinek szabad ez, új Ausztriában — mely tényeket azonban a nagy császárság nem német lakóainak milliói, vérüknek minden cseppjében éreznek — tények ellenében festett, s különösen vízfestékekkel mázolt diszletekkel, „Visszapillantás” okkal és à la longue hirlapi kacskákkal küzdeni, s a világot mystificalni nem lehet. Az osztrák nem német nemzetiségek gyűlöletének alapja a németek ellenében egy szerénytelen hyperbolának tetszik. Sem időnk, sem terünk, sem akaratumk — bár nekünk is van különben akaratunk, de fájdalom ágyuk és szuronyok nélkül — ez alkalommal részletekbe bocsátkozni. Csak azon egy kérdést

intézzük, helyzetünk által parancsolt alázatossággal excellentiádhoz: mit gondolhat, és kell az utolsó horvátnak is gondolnia, ha valamivel több, mint egy haszontalan hustömeg, vagy tenni s gondolkozni képtelen csontváz, és bennsejében olyasvalamivel is bir, amit — tudja excellentiád — léleknek, becsületnek, hazaszeretetnek neveznek, — mit kell éreznie, és végre mire kell törekednie, ha ezen tényeket — tényeket mondjuk — melyekre excellentiád oly szívesen alapítja következtetéseit — szemei előtt lefolyni látta, és látja: fellázad Bécs, fellázad egy része a magyaroknak, az egész lombard-velencei királyság. szóval egész Ausztria felbomlásban van. Felhívják őt: „Segits, segits, te nemes vér!” — A horvátoknak apraja, nagyja Pest, Bécs, Milano ellen indul; a szépnem hijjával az egész derék, vitéz és tiszteletre méltó férfivilág fegyverre kél és a csatatérre siet; s végre, midőn Horvátországban csak nők és gyermekek maradtak, s több nemes horvát vér folyt el, mint mennyi tintát excellentiád elfogyaszt — talán ez is hyperbola — azt látják a horvátok, hogy Lombardia lakosai, nemzetiségi, nyelv, hivatalok és adók tekintetében mindenféle kíméletben részesülnek, nem csak, hanem minden lehető uton segítéztetnek is: ellenben ők, kiknek hazájuk és nemzetiségük legalább is oly szent, mint a lombardoknak — kiknek orlandoi dühösek voltak ugyan, s elég orgyilkosságot is elkövettek, de különben nem sok vért ontottak hazájukért — ők a

horvátok az adók ezer nemei alatt nyögnek, a német hivatalnokoknak egész legióit kénytelenek nyakukon hordani, nyelvük, nemzetiségük a szó értelmében kiirtatik, németekké kell lenniök akarva nem akarva, s a szeretet és kegynek — melyre Ausztria részéről jogos követeléssel birtak — egyetlen nyilatkozata az idegen csendőrök, kiket — persze csak az egyenlőség kedvéért — azért küldtek hozzájuk, hogy a derék horvátokat rendben tartsák, s a vad bosznyások netaláni razziai ellen oltalmazzák. Nem jut eszébe excellentiádnak ez alkalommal azon jelenet az „Ahnfrau“ czimű német színműből, midőn a felismert Jaromis, Bertha által rablónak neveztetvén, így kiált fel:

„Ah! geendet ist's ja doch,
Ob mein Blut die Erde röthet,
Hat doch sie mich schon getödtet,
Henker sprich, was kommst du noch?“

A bécsiek közül sokan, s kivált azok, kiknek philosophiája dióhéjba szorítva a következő: „Ej mit! csak egészségesek legyünk, s legyen mit aprítani a tejbe“ — a kétlábu állatoknak ezen faja az ily rodomontadok, vagy mint ők nevezni szokták „Fax“-okra vállat vonít, és ezt mi magyarokul, kik a jól kihizlalt, vagy tulajdonkép csak ámitott láncozottnak szerencsáját irigyelni, vagy épen megosztani hajlandók nem voltunk — nem egyszer keserűen tapasztaltuk. — Ha azonban valamely idegen látja, hogy excellentiád a lombardokat jutalmazza, a

horvátokat pedig bünteti, az bizonyára még megesküdni is kész lesz arra, — mert oly világosnak tetszik előtte, mint a napfény — hogy tulajdonkép a horvátok lázzadtak fel, és a lombardok győzték le őket, s ha aztán megtudja, hogy éppen ellenkezőleg áll a dolog, az esetben, ha tudniillik nem oly szerencsés, hogy maga is horvát legyen, bizonyára kedélyesen fog kacagni ezen új ausztriai genrekép fölött; s ha par hasard még sportsman is, fel fog kiáltani, mint midőn a futtatás alkalmával egy jockey, szórakozottság, ügyetlenség vagy mélységes politikából nem veszi figyelembe a jelző karókat: *Holla he -- von ride on the wrong side of the post*: — egy bécsi fiakker pedig, ha nem hazudnak neki, hanem az igazi állásával a dolgoknak megismertetik bizonyára így nyilatkoznék: *„Verkehrt ist auch gefahren.“* Excellentiád pedig úgy látszik egy fiatal cacadut szerzett magának, hogy mulattatására negyedóránként ismétlje „egyenjogúság! egyenjogúság!“ — A gondolkozó bölcsész, és nem annyira természet- mint embervizsgáló, minden kétségen kívül, és bizonyosan azon következésre jut, hogy excellentiád — bocsássa meg a hasonlatosságot, bizonyára nem malitiából történik — *à peu près* ugyanazon politikát követi, mint egy ifjú hottentota: a természetnek ezen romlatlan gyermeke ugyanis, mindent megtesz, mi neki tetszik; mi azonban neki kellemetlen, azt mellőzi, kivevén azon esetet, ha elég erővel bír azt erőszakolni. Kötelesség-

érzetből elhagyni azt, mihez joga nincsen, vagy valami magára nézve kellemetlen dolgot tenni, mivel arra kötelezve van, ily. erény motivumokról a hot-tentota mit sem tud; és csak akkor, ha szerencséje egy keresztény missionariussal hozza össze, különösen Pater Ventura fajából, mely körülmény rá nézve csak *bonne aventure* lehet, csak akkor kap egy kis szellemi értéket, és érdemes arra, hogy szeret-tessék és becsültessék. Excellentiád sem ügyel poli-tikájában másra, csak arra, a mit ön okos és elő-nyösnek tart: magasabb okokat ennél nem ismer. Excellentiád mindent megtesz, mi schablonjába bele-illik, ha hatalma is van hozzá, és mindent elmu-laszt, mely ideáival össze nem egyezik, ha kénysze-riteni nem tudják az ellenkezőre. És miután excel-lentiád bőven el van látva ágyuk és szuronyokkal, melyek ellenében mi a legitim jognál egyebet nem állithatunk, ezt pedig csak egyedül Isten védi, ki azonban a népek imáját és jajjait bár gyakran hosz-szu idők mulva, de bizonyosan meghallgatja és te-kintetbe veszi — addig excellentiádnak szabadságá-ban áll teljes és korlátozatlan önkénnyel működni, s az önkényt, ha úgy tetszik, en *attendant* lova-giasságnak, szabadelvűségnek mondani, trombitáltat-ni és saphirisáltatni. Szeretetet és tiszteletet azon-ban nem követelhet excellentiád, legfeljebb is csak tettetést, vagy hogy ezen gyűlöletes szót ne hasz-náljuk, egy jól játszott szerelmi comédiát.

Tudjuk, hogy excellentiád nem sokat törődik a népek szeretete és rokonszenvével, ha a derék alattvalók csak adóikat pontosan lefizetik, bizonyos alkalmaknál teli torokból éljeneznek, és oly örömteljes ugrándozásokat tesznek, mint a hű lánczos eb, midőn távol levő ura haza érkezik: egyébiránt azonban el nem feledik 1. hogy a legelső polgári kötelesség a nyugalom, s eszerint polgári kötelességünknek legjobban megfeleltek azok, kik le- vagy „fel-felé“, a halál karjaiba avanciroztak, vagy avanciroztattak. 2. Hogy alázatosság és engedelmesség az alattvaló legszebb tulajdonsága, kinek egy falat kenyeret is csak felsőbb engedelemmel szabad megennie. Excellentiád az ily magaviselettel is megelégszik, és igazsága van: mert ahoz, hogy a gépezet összevágjon, a fennebbieken kívül szükség semmire sincsen — persze, hogy egy fatalis körülményt is tekintetbe kell venni, azt ugyanis, hogy a nevezett nemzetiségek legnagyobb része, nem csak aggasztólag, hanem a mint az olaszok mondani szokták „amazamente“ kifelé gravitál, s uj Ausztria körülbelül azon helyzetben van, mint egy nagy hordó, melyet abroncs össze nem tart, mely a hordóknál vasból szokott lenni, népeknél azonban tisztelet, bizalom és szeretetből áll, különben a dongák engednek és az egész szélylyelhull: ez abroncs, mely Ausztriában soha sem volt különösen erős, naponta jobban elválik, és higgye el excellentiád, hogy egész Európában senki sem tekint már Ausztriát egy bár

régi, de erős épületnek, melyet bár mi áron fenn kell tartani, hanem egy romnak, mely szükségből, kívül belül tant bien que mal kimázolva, mint az angolok mondják: „patched up for a short time“ — van, melynek azonban hordereje nincsen, s szomszédai nem azon igyekeznek, hogy az alá-
ásott, korhadt, sőt részben poutride mixtum compositum par force-félét fenntartsák, hanem természetesen mindegyik azon törekszik, hogy egy darabot elkaparintson belőle, mint ez a Colosseummal is történt, melyben a haldokló gladiatorok, oly gyakran és annyi változatokban mulattatták a római imperatorokat, s mely kötőmeg, bizonyos mértékben, — egy része még most is áll — magánházak — és mily ominosus dolog — a Szt. Péter és Szt. Pál templomainak építésére széthordatott.

Különös, hogy ép azon pillanatban, midőn e sorokat írjuk, jutott kezünkbe azon röpirat, mely nem rég Berlinben „Quid faciamus nos“ cím alatt, névtelenül jelent meg. Megvalljuk, hogy ezen opusculum töredékes átlapozása alkalmával legelőbb is azon gondolat támadt bennünk, hogy ez is Mayer Bernát ur konyhájából, excellentiád retouchirozásával ellátva került ki, és csak azért nem neveztetett „előrepillantás“-nak, nehogy mint a „Visszapillantás“ mellékdarabja tűnjék föl, hanem mint egy solitaire fényeskedjék: csakhamar meggyőződünk azonban, hogy ez is ausztriai forrásból csergedezik ugyan,

de sokkal ügyetlenebbül, mint Mayer ur tintatartója, melyet excellentiád szokott tele tölteni. Oly banalis phrasisok fordultak elő abban, milyeket egy genialis (!) szerző soha sem használ: mert az ily diszmondatok a műnek, melyben foglaltatnak, homlokára mindenkor az üresség bélyegét nyomják, és nagyon emlékeztetnek egy omelette soufflée-re, melyet egy éhes tót, ki az étel e nemét nem ismeri, bizonyosan tápláló eledelnek tartana, de a ki a konyhamesterség ezen kifolyását gyakorlatból ismeri, nagyon jól tudja, hogy az egész eledel éhes embernek mit sem ér. Az idézett röpiratban gyakran pompázik, ritornellszerűleg e mondat: „Angolország egy világhatalom“, mert az egész okoskodás resummé-je abból áll, hogy a porosz nemzetnek azon tanácsot adja, hogy Angolországgal, mert ez egy „világhatalom“ (!) és emellett Ausztriának régi szövetségestársa, szintén szövetkezzék, mert különben a most nagyon erős Franciaországgal kellemetlen vitába elegyedhetnék, és par hasard Ehrenbreitsteint, Stolzenfelst, sőt talán még a „Bingerloch“-ot is elveszthetné, sőt még rosszabbul is járhatna — mitől Isten mentsen — ha a nagy új Ausztriának eszébe jutna ismét Maria Theresia politikáját követni és a nagy Oroszországgal szövetkezni a piczi Poroszország ellen, s miután a „nagy“ Frigyes, Potsdami sirboltjában nyugszik, ily óriási lángész hiányában a sajnálatra méltó Borussia még fel is daraboltathatnék.

Teljes bizonyossággal mondtuk, hogy a kis munkácska, melyet egy rozabb „lateiner“ mint annak illető t. cz. papája valószínűleg: „Quid fac turi simus nos“ vagy „Quid nobis facien dum“ czimmel keresztelt és bérált volna el, osztrák forrásból eredett. Most bevalljuk, hogy ez állításunk kissé merész volt, tehát a „bizonyosságot“ ezennel „valószínűség“-gé módosítjuk. Először azért, mert egy porosz legjobb akarata és legőszintébb törekvése dacára sem lett volna képes a türelmes papirt ily ostobasággal bemázolni; másodsor, mivel az egész „faciamus“ csak azt látszik bizonyítani, mennyire lábra kapott uj Ausztriában, azon, már említettük elbizakodás, melynek jelszava „kikötni az egész világgal“, s mely elbizakodás folytán az uj ausztriai kormány, rendesen oly állásba teszi magát, mintha valóban, egyetlen oldalról sem volna szüksége a legcsekélyebb elnézésre is, hanem ellenkezőleg minden irányban kegyeket osztogathatna és quasi azon helyzetben volna, hogy az egész világnak törvényeket és mibentartási szabályokat diktáljon.

Szövetkezés Ausztria és Oroszország között Poroszország ellen — mily mulatságos eszme!

Azon sok nehéz év alatt, melyet átélni szerencsétlenek voltunk, jóformán elfeledtük a kacagást, sőt még a mosolygást is: még egy Democritos létezhetésének lehetőségén is kétkedünk. Midőn azonban az idézett politikai ömledezéseket olvastuk, oly

mértékben bo'ldogított bennünket „kaczagási izmaink“ rég nélkülözött tevékenysége, hogy ez élvezet után majdnem jótékony álomba merültünk.

Hogy új Ausztria annyira leboacsátkoznék, hogy Ó-Oroszországgal szövetségre lépjen, kivált ha Oroszország kérelmezőleg, s nem „Weimarból hazafelé utaztában“, hanem külön audientían a „Schweizerhof“-ban lépne föl azért, azt elhisszük, és ez valószínű: — de hogy Oroszország, vagy is helyesebben mondva új Oroszország, e barátságos összeműködéshez, a jelenben, amint ez időszerint a Cassiopeia csillagzata áll, érez-e kedvet, ez oly kérdés, melyet egy a gondolkodásban gyakorlatlanabb velő is könnyen, és pedig tagadó értelemben oldhatna meg, ehhez nem kívántatik oly mély felfogási képesség, minővel a gondviselés a „Kosmos“-nak általunk mélyen tisztelt szerzőjét megajándékozta. Ennélfogva szükségtelennek tartjuk több szót vesztegetni e thema felett, ha csak a sötétfejű moskoviták el nem veszítették, sajátyszerű tájékozási képességet, és a helyett hogy Constantinápoly után törekednének, Berlin felé nem gravitálnak, talán azért, hogy a „lüneburger Heide“-t elfoglalják, vagy birtokukba ejtsék és Európa porzótartóját a „Mark“-ot — természetesen azért, mivel ilyesmivel még nem birnak — vagy pedig Sándor csár és Constantin nagyherczeg, sógoruknak a porosz királynak, egy millió rendes katona és ötszázezer kozák kíséretében tréfából visitet csinálni, „nagy horderejű“ vál-

lalatnak tartanak, annál inkább, mivel Ausztria lovagias uralkodója, Sándor czárt minden alkalommal „barátja“-nak nevezi, ép úgy mint Napoleon, a „helenaista“, a Taganrogban megholt Sándor czárt, Elba előtt és után is „Mon meilleur mon plus intime ami“ czimmal tisztelte meg, — mi nagyon valószínű is volt, csakhogy ez alkalomra talá-
lólag lehetne idézni azon ismeretes franczia mondatot, mely tökéletesen illik, az egyik részről kihűlt vonzalomra: „Que l' amour ne pas que d' une aile“ — mely mondat persze nem illik a jelenre, és a mostani helyzetre — mert különben hogy történhetnék az, hogy a jelenlegi istenfélő és szeretetteljes czár, oly nagy előzékenységgel viseltessék kebelbarátja iránt, hogy ezen czél elérésére, még a kényelmetlen magyar nadrágot (!) is felhuzni nem restellte! — Igen csak bátran előre, s minden megy!

Nagy Fridrik gyakorlati egy hős volt, és nem szabadelvűnek látszani akaró comödiás, s ennek folytán éles szeme tüstént felfedezte Poroszország leggyengébb oldalát, épen úgy, mint az egykori nem igen „oskolázott“ s nem eléggé „betanított“ magyar birtokos, ki pusztáján két organicus hibát fedezett fel, és e fölött sehogy sem volt képes magát vigasztalni. E két hiba abból állott, először, hogy pusztája nem volt elég hosszú, másodszor pedig azért nem találta pusztáját kielégítőnek, mivel az elég széles sem volt.

„A hegyekben lakik a szent szabadság“, mondja az isteni szikra által lelkesített költő, és mivel szabadság nélkül az ember — már tudniillik az, ki nem gondolkozás és akarat nélkül éli le napjait, hanem saját emberi méltóságáról is bir némi fogalommal — aránytalanul szerencsétlenebb minden szabadságától megfosztott vadállatnál, — ennélfogva könnyen megfoghatónak találjuk, hogy a Svájcz nem törekedik területi nagyobbodás után, s némi tekintetben Spanyolország sem. Mert ez országoknak hegyeik vannak — de Poroszország, a minden oldalról hozzáférhető Poroszország — mely szintén szabad lenni, az maradni és megerősödni akar — szellemi előnyei mellett, anyagi előnyöket — a Svájcz hegyei és a Pyrenäusok helyett — más hegyeket — óhajt.

La Prusse droit grandir, et non seulement dans sa réputation, et de son poids moral, mais aussi dans sa position matérielle et topographique, et dans son étandu. — Így szólnánk mi, ha poroszok, vagy Poroszország barátja — ez vagyunk is — volnánk: mely szavakat egyébiránt mi nem találtunk ugyan fel Nagy Fridrich műveiben, meglehet azonban, hogy irott jegyzékei és „vigilant“-jai valamelyikében előfordulhatnak, ezeket azonban, fájdalom, soha sem volt alkalmunk láthatni.

Vannak olyan dolgok, melyeknek minden probabilitás szerint előbb-utóbb be kell következniök:

így például valószínű, hogy Poroszország, rajnai tartományainak egy részéről lemondani kényszerül, és pedig Franciaország javára. Valjon valószínű-e, hogy Ausztria, a Franciaország és a poroszok között kitörendő háboru esetén, erélyesen fogja pártolni ez utóbbi hatalom ügyét, — és Piemontban s a magyarok ellen viribus unitis oly hősiiesen küzdött hadseregét, a szőlőskertekkel oly szépen koszorozott „Vater Rhein (!)” partjaira küldi? Valószínű ez? Találkozik-e csak egy porosz is, ki „faciamus” ur tintatartójának ezen torzszülöttjében csak egy perczre is higgyen? Mely patentirozott tintatartóból folyt azon „Fürchten’s ihnen nicht“-féle vigasztalás is a poroszok számára, melyszerint Ausztria, sőt Ausztriában senki sem gondol az egykor elhódított Slezia visszafoglalására, hanem vele született nagylelkűségében — ezt nem kell összetévesztetni a nagyzólással — szívesen hagyja azt örökre Poroszország kezei között; és így a poroszok uj Ausztriában girondisták helyett passiroznak. (!)

Nagy Frigyes az 1847. és 1848. események után, s a rákövetkezett politikai kotyvalékolás folytán, valamint excellentiád mystificationinak szövetkezésében is, bizonyosan compensationalis és terjeszkedő politikát követne, és valószínűleg szorosan következnék Oroszországgal: mert Poroszország különösen utalva van a vastagodásra, míg Oroszország — as we calculate — már elég kövér, s könnyen a

szélhűdés veszélyének tenné ki magát, ha magának és kereskedelmének — mely utóbbi, mint excellenciád tudja, a jég által gyakran abstruálva van, dél felé egy kis levegőt nem nyitna.

Csudálatos, mennyi érthetlenséget beszélnek, és utánbeszélnek egész nemzedékeken keresztül, s különösen politikai dolgokat illetőleg oly országokban, hol az emberek apránként egészen kitanultak a gondolkozásból, s hol a gondolkodási tehetség, a szabad eszmecserék teljes hiánya miatt, nemcsak hogy nem élesítettett, de még csak nem is rectificáltatott.

A népesség megnyugtatóására, régen feltalálták már, s illetőleg a népek agyvelejébe octroyrozták azon politikai arcanumot, hogy Oroszország minde nekfölött Indiára óhajtozik, s hogy ennek folytán természetes és kiirthatatlan gyűlölség uralkodik a Newa és a Themse partjain lakó nemzetek között kölcsönösen.

Mi azonban azt hisszük, hogy az említett, nagy fontossággal bíró népek között létezik ugyan valóban, és nem csekély kereskedelmi rivalitás; de ha csak egy pillantást vetünk a földabroszra, et si nous ne voulons pas chercher avec un entêtement ridicule midi à quatorze heures, akkor elhihetjük ugyan, hogy Oroszország néha kancsal szemekkel tekint Keletindia felé, mint a legerényesebb férj is gyakran megnézi szomszédjának szép feleségét — hanem azt is belátjuk, hogy

az oroszok főfigyelme, főgondolata, és minden törekvése, — Buol gróf genialis törekvései daczára is — a Cara degnitz kulcsa, a minarettekkel ékeskedő Stambul felé van irányozva.

Hagyjuk csak egyszer a poroszt Oroszországgal szövetkezni, részint nagyobbodás részint a csak imént említett kulcs megnyerhetése végett, — és bizonyára nem lehetetlen, hogy egy némely porosz sze'eburdinak, mint Bécsben a poroszokat czimezik, és némely ostoba orosznak, mint uj Ausztriában mondani szokták, és nem minden ok nélkül, — mert egyszer valóban „infamiter“ felültek Ausztriának, — azt mondjuk, hogy valóban lehetséges, hogy az illetőknek, ily körülmények között valami illetéktelen, méltatlan, alávaló, sőt felségáruló gondolat juthatna eszükbe, és Laplace probabilitási rendszerének nyomán, ezen valószínűség könnyen komoly valósággá változhatna: mit gondol excellentiád, mily „atout“-t fogna ez esetben kijátszani Buol gróf, Piemont diplomatiái megfékezője? Coeur nem ér semmit — Treff és Pique az ellenfél kezében, — tehát nem marad egyéb hátra mint Caro, magyarul „tök“ — mely szín 1847—1848-ban már oly sikerrel használtatott Oroszország ellen.

Huzzunk egyelőre egy diszitményt vagy függönyt — melyet excellentiád gazdag raktárából bizonyára szívesen fog kölcsönözni — a jövő elé, mint az a mi szemeink előtt mutatkozik, és térjünk vissza ezen intermezzo után, melyre a szellemsze-

gény „faciamus“ megjelenése kényszerített bennünket — excellentiád szellemdus „Visszapillantás“-aihoz. —

Excellentiád „Frei (!) herr (!) lich“ sajtójáról beszéltünk, és azt állítottuk, hogy sokkal becsületesebb, tehát okosabb is lett volna, — excellentiád talán tudja, hogy: „Honesty ist the best policy“ — ha excellentiád ugynevezett sajtószabadságszerü demonstratioi és mystificatioi helyett értelmes, felvilágosodott, megfontolt, de határozottan előre haladó censorokat alkalmazott volna, kellő utasításokkal ellátva, kik aztán megakadályozhatták volna, hogy excellentiád irkász-falkája — ha az angolokat nem is, mert hisz ezek nem juthatnak Bécsbe, csak a hires „Lajos csatornán“ juthatnak el, vagy felfelé a Dunán, mely sorhajók és különösen a „Leviathan“-ra nézve igen sok nehézséggel összekötött út, daczára annak, hogy mióta az özönviz előtti, s mégis folyvást vizözönben uszó magyaroktól a selfgovernment — Cantare“-t elvette, s ezeket sic volo sic jubeo kantárral ruházta fel, a Duna és a hires Vaskapu szabályozására is milliók fordítottak, — hogy, mondjuk — excellentiád irkász-falkája, ha már az angolokat, legalább az oroszokat Constantin herczeggel élükön, egy lélekzet alatt, ne „saphirisálja“, vagy „börneisálja“ sat., mivel ez végtére is rossz vért okozhatna.

Nem csudálkozhatunk eléggé a fölött, mikép képesek oly nagyon bámulni az emberek a miatt, hogy a legóriásabb világesemények gyakran jelentéktelen apróságok által határozottatnak el. Nagyon természetesnek találjuk ezt, s különösen a romboló ellenséges eseményekre nézve. Pandora szelenczéje nem egyszerre telik meg, hanem csak lassanként, és leggyakrabban anélkül, hogy az emberek észrevennék: de ha egyszer tele van, egy csepp elég, hogy az kiömljön, és oly áradást okozzon, mely minden embert bámolatba ejt, a mely gyakran a legokosabb fők, sőt a legmagasabb urak és előlháttul rendjelezett titkos kamarások figyelmét elkerüli, és előrelátásukat megcsalja.

És így volna lehetséges, — higgye el excellentiád sok megpróbáltatáson keresztül ment és sokat tapasztalt fejünknek — mert új Ausztria Pandora szelenczéje már csordultig tele van — hogy egyetlen „dummer witz“, mely az annyi tarkabarkaság miatt kissé unatkozni kezdő új ausztriai népek némi mulattatására létrehozatik, elég lehet, excellentiádat t. cz. collegáival és számtalan alárendeltjeivel együtt a legfuresább zavarokba bonyolítani. Vigyázzon tehát excellentiád, *quidquid agis prudenter agas et respice finem.*“ Ezen adagio szerint lett volna leghelyesebb eleitől fogva kezdeni és folytatni a dolgot; — *mais croyez-nous, aimable Baron, mieux tard que jamais.*“

Térjen excellentiád kissé jobb utra, és — sok más egyéb mellett, kezdje el censorait, kik mivel jelenleg nem előleges, hanem utólagos, vagy is helyesebben mondva előleges és utólagos censurat űznek, s ezáltal a szerkesztőket és írókat a kétségbeesés szélére hurezolja, — lássa el kellő utasításokkal azért, hogy a végzetes szelencze kicsordulását, tapintatlanság, indiscretiók, és irkászainak szemtelenkedései elő ne segítsék; mert qui habet tempus habet vitam: — mely szelenczének megtöltésén excellentiád, mióta az ügyvédségből kinőtt, a torlaszokról megugrott, és mostani magas állását elfoglalta, valódi méhszorgalommal, egész erejével működött, és e tekintetben Apellel büszkén mondhatja el: „egy nap sem mult el vonal nélkül”: mert a mit excellentiád kilencz év alatt, mióta uj Ausztria kormányrudját igazgatja, megkezdett, az volóban bámulatos, s csak azon vigasztalás van mellette, hogy a megkezdés könnyebb, mint a bevégzés, — *chi troppo caceia, nulla stringe*, kivált ha a kezdeményezés egyedüli alapját egyoldalú theoriák, édes önámitás, nagyravágási-hályog, és jellemteljes makacsság képezik.

Excellentiádnak e tekintetben, azaz hogy irkászainak körmére koppantson, egyetlen napot, sőt órát sem kellene késnie: mert sokan az ön legjelesebb mopsai, pincser és pudeljei közül — valódi Bulldog, Terrier, Komondor és Newfoundlandokra

még nem tehetett szert, — az ön háta megett, vakbuzgalmukban annyira megfontolatlanok lettek, hogy Magyarország és a külföld ellenében megtűrt, megengedett élceiket, humoreskjeiket, satyráikat, néhanéha excellentiád magas személye ellen is fordítják; eleintén csak nagy elővigyázattal fogtak az érdemtelen és Istennek minden bizonyára tetsző munkához, és így tesznek a félénkebbek még ma is, míg a meta- és torreadorjai az ön ugató falkájának, oly virágos nyelven támadják meg excellentiádat, hogy e virágokat, különösen ha az ember nem tudná, hogy azoknak csak Flóra ártatlan gyermekeit kell képviselniök, jó német „Prügel“-eknek is lehetne tartani, milyenekkel például a derék Teutoburgiak, ha jól vagyunk értesülve — Ariovist vezérlete alatt, a Besontium mellett álló Julius Caesart, egykor oly annyira a sarokba szorították, hogy csakis 10 legiójának önfeláldozási tehetsége és készsége volt képes őt a korai végtől megmenteni, és mely vég — mint excellentiád valószínűleg tudja — utoljára is siettetve lőn saját „filius“-sa által, több ugynevezett „vörös“-ek társaságában.

Ha az excellentiád ellen, álcázva folytatott Picoterie crescendo továbbra is úgy tart, mint az „értelmiség bélyegzése“ és a tej víztelenítésének megkezdése óta naponta hangosan, sőt percenként hangosabban megkezdődött, és excellentiád az új ausztriai szabadsajtó hőseit meg nem fékezi, valóban úgy járhat excellentiád meglegedésben büsz-

kélkedő teste is, mint a szegény acreoné, kit szintén saját ebei ebédelték fel, — midőn szívének imádottját, nagyon is könnyű toilettben látta meg, — s melyért — car elle n'avais pas de coeur, a szemérmes szép egy pár tizenhatágu szarvval ruházta fel. Excellentiád bizonyára érteni fog bennünket, és eszerint intézendi rendszabályait: mert mi valóban jóakarói vagyunk excellentiádnak, mit excellentiád bizonyosan észre is vett, bár nem dicsérjük is vagy kell vegy nem, míg ellenben excellentiád mindenféle dicséretet halmoz reánk, — valóban, mi ép oly jó szándékkal vagyunk excellentiád irányában, mint excellentiád viseltetik, a bizonyára „hálás“ magyarok ellenében.

Folytassuk-e még tovább is azon esetek elősorolását, melyeknél excellentiád csak a külszin és a világ elámitása után törekedett, s azzal pedig mit sem gondolt, hogy a dolgok tulajdonképeni állása mikép van: folytassuk-e ezen hosszas litaniát? Ez különben nem igen volna nehéz, — azonban egyrészt nem szükséges, hogy azon comediazó és hazug rendszert, melynek élén excellentiád áll, még jobban megvilágítsuk, mert ezen phaenomen, extra et intra muros, magától is naponta jobban érthető lesz, — másrészt pedig, indiscretio lenne a mi részünkről a közönséget mindazon utálatos részletek előfordulásával untatni, melyek végtére is, a mi nagylelkű pártolóinkat nem érdekelhetik annyira,

mint bennünket égetnek, mivel mi közvetlenül érezzük őket. — Addig is azonban néhány kivonatot akarunk adni az ön gazdag repertoire-jából, — míg e rhapsodiákat folytatni alkalmunk és szándékunk leszen.

Az önkénytes (!) kölcsön, a valódiilag alkotmányos és nyilvános (!) államköltség kimutatás, a szólásszabadság, és a magyar korona feltalálása alkalmávi szertartások egyelőre elég bizonyosságul szolgálhatnak arra, hogy az önkény képmutatással egyesülve, egyedül ingredienziáit képezik az ön államművészetének és kormányzási politikájának.

A híres kölcsönt illetőleg, bátran elmondhatjuk, hogy az „önkénytes“ szó, ily nagy mértékben, ennyire szemtelenül még soha sem használatott — e fölött meg lehetne kérdezni a Grimm testvéreket — mint új Ausztriában ezen idézett pénzkisajtolás alkalmával.

Terracina vidékén történnek ugyan ily morális jelenetek, hanem csak kicsinyben, — és bár e „pitoresque“ fiuk is, mint excellentiád tudja, ily expeditiók előtt gyakran áhitatosan imádkoznak a madonna kép előtt — hanem persze Maria-Zellben — még is meg lehet excellentiád győződve, hogy azon vidéken, a pénznek egyik zsebből a másikba changirozása kevesebb képmutatással történik, mint új Ausztriában; tehát mindenestre becsületesebb uton.

Nem szólunk itt sem az akasztófáról, sem a börtön és száműzetésről, bár ezen ártatlan stimulan-

tiáknak ezer meg ezer ártatlan vértanu esett áldozatul, és azért az új Ausztriába kebeleztetett magyarok mindegyike bekövetkezhető eseményekhez számítja ezt saját személyét illetőleg is, — még is be kell vallanunk, hogy azon kevés alattvalók közül, kik az önkénytes (!) nemzeti kölcsönhez járulni vonakodtak, egyetlen egy sem záratott be, számüzetett, vagy akasztatott fel in natura, vagy legalább in effigie — Isten mentsen! — ilyesmi nem történt, és az egy keresztény államhoz méltatlan is lett volna, hanem, önkénytes megtagadásukért oly és annyi módon bosszantattak, hogy azon latin közmondás értelmében, mely szerint „pejor medicina morbo“ százszorosán, sőt ezerszeresen megbánták, hogy a helyett, hogy mosolygó arczczal fizettek volna, az önkénytes megtagadási orvossághoz folyamodtak.

Valóban undorral fordul el a jobb érzelmű ember ezen jelenetektől, és különösen akkor, ha ezek oly államokban történtek meg, melyekben oly szívesen dicsekesznek a hittel, szeretettel és igazsággal.

A számadás alkotmányos ténye fölött — mely által excellentiád, a derék alattvalókkal szemben egy kedélyes, patriarchalis festéssel bemázolt kormány jelenetet játszani szándékozott, — ezen tény fölött — sans y être obligé — a gyakorlati államgépészek nem győznek eleget csudálkozni. Hi-

szen egy állam, valamint egy bankár is, melynek pénzügyei nem fényesen állanak, sőt ellenkezőleg aszkórságban szenvednek, a szokott gyakorlat szerint nem fogja dobra ütni mérlegét, ha csak parlamentek, vagy hitelezők nem kényszerítik erre.

Mit akart tehát ezen alkotmányos Farce, ezen nevetséges „Hanswurstiade“ jelenteni? — mely excellentiád önkényrendszerébe ép úgy illik, mint egy chronometer compensatora egy közönséges cséplőrudba illenék, vagyis miként a magyar példabeszéd tartja „Szamárra a bársony nyereg.“

Sok szakember azt tartja, hogy az excellentiád által előterjesztett államszámadásban annyi hamisítás fordul elő, hogy abból végtére is senki sem lesz okos, és a legügyesebb számító sem lenne képes azon fonál segélyével, melyet ön nyújt neki, kijutni az új ausztriai finansz-labyrinthusból, vagyis illetőleg mocsárból: és hogy mindezen comödiák azért ismételtetnek oly gyorsan, mert a nyakrafőre megkezdett vállalatok és csudaszerű építkezések után az új ausztriai boldogok közül sokan meg vannak győződve, hogy báró Bruck ő excellentiája sokkal mélyebben van benne a tintában, mint ez tulajdonképen látszik. — — — Valóban ujdonsült módja a hitelszerzésnek, s ily nagyszerű, ily lángeszű gondolatra, tudtunkkal még — Nebenius sem jött.

Bevalljuk, hogy nem tudjuk, mit gondoljunk ezen exoticus eljárás — tudniillik a számadás felől — Különös marad mindenesetre, és kétséges, vajjon e ténytt excellentiád miniszteri tartuffiade-jai, vagy

kormányzási imbecillitásai közé sorozzuk-e, kivéve, ha ez utóbbi tekintetben, mivel excellentiád bizonyosan szivesebben veszi, ha rosznak, mint ha incompetenteknek tartják, reputatiojának megmentésére azon kibuvó ajtót hagyta nyitva, hogy az ön által boldogított, de fájdalom, egyetlen nemzetiséggé még össze nem kovácsolhatott új ausztriai polgárok lassanként szokjanak hozzá a deficithez, és apránként szokják meg azon eszmét és kilátást, hogy a hű népeknek nem szabad visszarettenniök a netaláni állambankerottól, hanem egy újabb önkényes nemzeti kölcsön által kell megmutatniok, mit tehet a valódi hazafiség, ha arról van szó, hogy a körülmények, könnyelműség, tudatlanság és vesztegetés folytán kiürült állampénztárt megtölteni kell, és ha ez pár hasárd ismét aszkórba esnék — again and again for ever, kédélyesen jókedvvel és hűségesen ismét tele tömni. Az adózók terhének ezen könnyítési módja, mely Utopiat és Golcondát kivéve minden országban nehéz, de majdnem elviselhetetlen azon országokban, melyek „a jelenkorral haladni óhajtanak“ — már valóban nem emlékszünk, melyik patens vagy rendeletben — a rákokra nézve alkalmaztatott, melyeket egy szakács vagy szakácsnénak sem szabad egyszerre a forró vízbe dobni, hanem csak lassanként kell a vizet melegíteni, hogy előbb hozzászokhassanak. *)

*) Most vesszük észre, hogy csalatkoztunk, és épen ellenkezőt állítottunk a valósággal, mert új Ausztriában, csu-

Mint minden gép, úgy minden test is bizonyos mértékbeni erőképesseggel bír: p. o. a gőzgép 25—30 sat. lóerővel; az ökör 15—20 mázsányival, csak hogy élő állatoknál ez erőt kimélni kell, míg az élettelen gépeknél nem áll be ezen szükségesség. Ezen elv szerint a pihent ember bizonyára gyorsabban fog futni a kifáradottnál, és az, ki hallgatni kénytelen, bizonyos esetben mindenesetre hangosabban fog élnenezhetni, mint az, ki meggondolatlan fecsegés, sőt talán éppen szónoklás által tüdejét már előre kimerítette. Ezen okból parancsolt excellentiád is általános hallgatást Magyarország minden népeire, hogy azon alkalommal, midőn majd egy jeles színész lép azon deszkákra, melyek a világot nem jelentik, hanem képezik, annál viharosabban élnenezhessenek, kiabálhassanak, mely élnezés — magától érthetőleg — nagy mértékben fog hatványoztatni az által, ha egy jól szervezett tapsonczsereg szintén megfelel kötelességének, s becsületesen megdolgozik azon pénzért, mely számára rendszeresített, mi különösen nagyobb városokban nem sok pénzbe kerül, mert a mob mindenütt, többé vagy kevésbbé éhes, de egyiránt szomjas szokott lenni, és

pán az emberek — néhány Hapman-é kivételével — részesülnek azon szerencsében, hogy látniuk fogadják le — vagy meg: ellenben a fátok, — valószínűleg azért, mert „megfontoltak” ugyan, de „elfehérek” vonakodnak, minden czerimonia nélkül törekősen megfogadják, s valódi republicanus színben tálattnak fel.

épen azért igen könnyen megnyerhető, mindenek fölött azonban szívesen ordít, s pedig valószínűleg azért, mert a nyomor miatt nem mindig kiabálhat: tehát Isten nevében, kiabál mulatságból „besonders nach dem Wein, dem Tödter der Pein“ — Lessing.

Magyarországban senki sem beszélhet szabadon, sőt általában véve nem is beszélhet — először, mert az illető tudókat nagyobb alkalmakra kimélni kell; és másodszor, mivel a kétfelé szakasztott ország jelen állapotában — mely különös állapot, a hét hegyen-épült városra emlékeztet némileg, s e tekintetben némi megnyugtató szolgálat — mivel az idézett helyzetben, az ismeretes „Difficile est satyram non scribere“ szerint, a legjobb akaratral is nehéz volna valamit beszélni anélkül, hogy excellentiádnak valamely kormányzási mesterfogását ne bírálja, vagy pellengérré ne állítsa az ember. Igen, és valóban mulatságos hallgatni azon kíséretet, melylyel excellentiád irkász-serege, a szegény ördögök, mesterüknek „Visszapillantás“-ait dicsérik: mert míg excellentiád a szerencsésen megkezdett, sőt szerencsésen bevégzett, bámulatos makacssággal folytatni akarja, ezek alt, tenor, discant és bass hangon, amint épen tudják, folytonosan azon magyar dalt éneklik:

„Ne szomorkodj légy vig,

Nem lesz ez mindég így.“

melyre természetesen, excellentiád megelégedett alatt-

valói nem felelhetnek mással, mint azon tősgyökeres német dallal, mely így kezdődik: „Freut euch des Lebens“, vagy ezen másikkal, mely még németebb és bizonyára ismeretesebb is „Ó du lieber Augustin, alles ist hin“, mely valódiilag philosophiai hymnus, már rég idő óta előleges gondoskodásból a császárság minden népeinek nyelvére, — az ótestamentomit kivéve — nagyon jelesen lefordítottatott, és pedig ha jól emlékszünk, a híres pozsonyi organista — Bach által.

Azonban tökéletesen helyeseljük, hogy excellentiád a beszélést megtiltotta Magyarországbán, és ezért bizonyára minden magyar ember, ki holnapnál vagy holnaputánál kissé messzebb tekint, hállával is van excellentiád iránt. — A mi őseink, és pedig a régi korban, akkor, midőn II. Sylvester pápa, szent Istvánnak, mint ad hoc magyar királynak, az apostoli koronát ajándékban küldte, — sőt még későbbben is egészen mást tettek a mi őseink a beszéd helyett, és csak a legutóbbi időkben tetszett úgy, mintha a nemzet ereje csupa szavakban oszlana fel. — Sokat beszéltek, kitünő ékes szózással, nem ritkán genialiter — azonban annál késedelmesebbek, mondhatnók hanyagabbak voltak a cselekvésben. — Ha a folytonos tanácskozás, s évtizedeken keresztül folytatott alkudozások helyett excellentiád jelszavát hangoztatták volna, akkor a „haldokló“, de még nem „halott“ gladiator nem feküdne a földön mint jelenleg — eh bien, en

avant, enfans de la patrie, mieux tard que jamais.“

A ki nem vak, süket és bárgyu, vagy nem teszi magát úgy, mintha mind három volna, — azért, hogy plausibilis módon ignoralhasson mindent, s magát ámithassa — bizonyosan észre fogja venni — s'il veut avoir assez bonté, et se donner cette peine — ha csak a legujabb napok magyar irodalmát, s azon vállalatokat veszi is tekintetbe, melyeknél a magyar nemesség a legnagyobb odaadással vesz részt — mily nagy tevékenység, ruganyosság, életerő és képesség létezik még a magyar nemzetben, a sok érvágás, szétदारabolás, és a rablánczok daczára is — és ennél fogva valódi szerencse, hogy az ékesszólás mezeje kissé parlagon hever, és Nelsonnak ama híres szavai szerint: „England expects every man to do his duty“ — minden magyar, kicsiny és nagy, amennyiben a szétदारabolási és beolvasztási processus alatt lehetséges viribus unitis a cselekvés és tettek mezején próbálja erejét — és amint lehetséges, kicsinyben hatni igyekszik, míg Isten jogait — nem azt mint excellentiád e szót magyarázza — hanem a magyarok jogát győzedelmeskedtetni fogja azon ephemer hatalom fölött, melyet az ön kezeibe is bizonyosan a gondviselés adott, hogy a magyarokat positiv, és különösen mulasztási vétkeik miatt megbüntesse — mely bűnök valóban megfoghatlanok és megbocsáthatlanok, ha az ember a szerencse által

pártfogolt győzők értelmisége fokát kellőleg elemezi és megfontolja.

Excellentiád, ha annyira megalázná magát, hogy e méltatlan, közönséges és tiszteletlen sorokat elolvassa, vagy magának felolvastassa, — bizonyosan a legnagyobb méltatlankodással kiáltana fel: „hogya lehet valaki oly szemtelen, azt állítani, hogy a szabad szó Magyarországon betiltatott.“

És valóban, magunk is bevalljuk, hogy csakugyan nagy szemtelenség ilyes valamit ráfogni excellentiádra: mert hisz Magyarországon sokat, sőt mindent ki lehet mondani, már t. i. amit excellentiád kegyesen megengedni és jóváhagyni méltóztatik: — sőt még messzebb megyünk állításunkban, s esküt is vagyunk készek tenni reá — hogy sokat ki kell mondani, mit excellentiád dictalni elég kegyességgel, vagy impudentiával bir.

Bizonyosan gyakorta megtörtént, hogy excellentiád egy fárasztó fejbéli munka, vagy egy „borsos“ aristocratico-ministerialis ebéd után, mely az ön polgári gyomrának sok alkalmatlanságot okozott, pihenésül a polichinello mutatványai-ban gyönyörködött. — Valóban mulattató dolog is látni, ha a maestro ügyesen tudja tánczoltatni marionettjeit, és különösen ha jól tudja elváltoztatni hangját, midőn tudniillik párbeszéd folyik a papa és gyermeke között. — Come state, cara figliola, szól a papa mély bass hangon kedves leány-

kájához, míg a hálás gyermek a legmagasabb dis-
cantban így felel: „Baccio le mani, amatis-
simo padre, molto bene, anzifelicissimo“
.... és a mi mindezeknél mulatságosabb, az a de-
rék falusi emberek bámuló arca, kik mint tudva
van a legszorgosabb munkát is gyakran félbehagy-
ják azért, hogy e mutatóványokat láthassák, — mi-
dőn a gyermeket sehogy sem tudják felfedezni a
függöny mögött, sőt ellenkezőleg később meggyő-
ződnek, hogy minden szerepet egyetlen személy ját-
szik: mely specialítások — miután becsületes em-
ber nem igen adja magát az ilyes mesterségre, —
rendesen alávaló korhelek, kiknek hanguk azonban
annyira iskolázva van, hogy mint mondtuk, min-
den modulatio-ra alkalmas.

Ha tehát a kormány és a nép között hasonló
„Hanswurstiade“ játszatik, mint az általunk mély
szerénységgel fentebb idézett, ez esetben a mulat-
tató természetesen sokkal nagyobb az előadásban —
mit excellentiád mély felfogásánál fogva, bizonyosan
szintén belátni fog: — és mi magyarok, szerencsé-
sebb napjainkban, valóban majd megszakadtunk a
nevetés miatt, ha egy-egy körut alkalmával az örö-
kös tartományokban valamely magas állású személy
atyai beszédeit, s az illetők öröm és lelkesedéstel-
jes válaszait olvastuk — mert azon venalitás mel-
lett, mely ő Ausztriában uralkodott, s melyet ex-
cellentiád új Ausztriában teljesen kihozott a divat-
ból, rendszerint csak néhány váltóforintunkba, egy

pár fekete bankóba került, ha a beszéd és a válasz hű másolatát megkapni akartuk, melyek rendesen egy főből, s egy tintatartóból eredtek, természetesen azért, hogy a dolog jobban egymáshoz illő legyen, és a legszebb összhangzatot tanusítsa.

Oly viszonyok között, midőn e comödia több nemzedéken keresztül játszatik, nem is képez az kormánykövet, valamint a Hanswurst bódéjának persona singularis-sa sem oly tartományokban, hol a hasonló népmulatságokat apránként megszokták: — és végtére nem tartják őket egyébnek, illemi szertartásoknál, melyek a többi kormány- és udvari különökségekhez és hocus-pocusokhoz tartoznak: és az igazat megvallva mindegy is volna ez, kivált ha az ember bizonyosan tudja, hogy az efféle pro et contra ékesszólást sem egyik sem másik részről igaznak tartani nem muszáj, hanem az egészet a façon et manière de parler rovatába, vagy a betanult cacadufecsegés és károgások közé lehet sorozni. Fájdalom, hogy ezen szokások árnyoldalai óriásiak, és szomorú következményűek: mit mi magyarak ezer meg ezer esetben és a legnagyobb mértékben tapasztaltunk — nevezetesen, hogy ezen usus szerint, apránként az esküket is, különösen azokat, melyeknek megtartása egy kis alkalmatlansággal jár, a ceremóniák közé soroznak, s e név alatti kürtölik ki a világnak: és e tekintetben excellentiád, mint az ifju császár egyetlen tanácsadója, fatalis dilemmába jutott: mert vagy azon esküt —

vide függelék — melyet Magyarország minden királya, a Magyarország és a dynastia között létrejött önkénytes szerződés létrejötte óta elmondott, valóban üres szertartásnak tartja excellentiád, mely semmi tekintetet sem érdemel, — vagy pedig jól tudja excellentiád, mily fontos jogokkal birnak a magyarok, s hogy e jogokat hinni, de egyuttal az ön nagy hatalmával megsemmisíteni is lehet. — Az első esetben, minden lehet excellentiád, csak jurista nem, és a másikban — *Tout ce qui bon vous semblera* — csak becsületes ember nem.

Magyarországban mindenki kaczagott e cacaduiadokon. Excellentiád tehát elképzelheti, mily kellemesen érinthette a magyarokat, midőn látták, hogy excellentiád ezen betanult dialogokat, a magyar kormányzási területekbe is — még csak becsületes nevük sincsen e kormányzandó részeknek — szintén behozni és alkalmazni jónak látta.

Bizonyára értesülve van excellentiád arról, hogy pater Werner Zachariás, ki a reformált hitről a katolikus egyház kebelébe lépett át, ezen lépését, mint mondják azon tény által igazolta, melyet tagadni nem is igen lehetne, hogy a papság Olaszországban s különösen Rómában az alávalóságig roz és elfajult: Ha egy hitvallás — így okoskodott egy inspirált pap és költő — annyi piszok és söpredék daczára is annyi századon keresztül nemcsak fenn-tartotta magát, hanem folytonosan növekedőben van,

és végtére is bizonyosan megvilágítani s boldogítani fogja az emberiséget, akkor kétségtelen, hogy ezen hitvallás, Isten legnagyobb kegyelmének kifolyása, s annak különös védelme alatt áll.

Nem akarjuk ez alkalommal vizsgálni, valjon kiállja-e ezen okoskodás a tűzpróbát vagy nem, csak annyit vagyunk bátrak, a hála legmélyebb érzetével megjegyezni, hogy a magyarországi katolikus papság, a szeretet vallását — tetszik tudni excellentiádnak, a szeretet vallását — nem romlottság, hanem valódi magas erények által: és valóban lehetetlen nem csudálni, a minden hitvallásu papok magatartását Magyarország jelen szomorú napjaiban: tulajdonkép elhatározó napokat kellett volna mondanunk, midőn Magyarországra nézve a „lenni vagy nem lenni“ kérdése állott be, és az Istennék kedves hit magas erényü férfiai annyi önfeláldozással örködnek a halálosan megsebesült Magyarország betegágyánál, és emelik forró imáikat az ég urához, — mert hogy emberek ez imát meg ne hallják, arról excellentiád már gondoskodott, daczára annak, hogy oly mesterileg játsza az ájtatoskodót. — A magyar papság következőleg imádkozik Istenhez: „Bocsásd meg oh egek ura, a magáról megfélekezett nemzet bűneit, és ne engedd, hogy szt. István népe, néhány fiainak pillanatnyi tévedése miatt megsemmisíttessék. Engedd, hogy e nemzet fiai, a szent király dicső példájára, pogányokból egyszerre, mintegy isteni inspiratio folytán, keresztényekké lettek;

engedd hogy e nemzet fiai, az emberi faj nemesítéséhez, s a mindenség csodálatos alkotójához, bár mint utolsó napszámosok is közreműködhessenek!”

Igen, így imádkozik a főpaptól elkezdve az utolsóig mindenik — és pedig minden hitvallásu pap Magyarország jelen napjaiban: és büszkeséggel mondhatjuk el, hogy még soha sem létezett nép, mely oly nagy számmal tudott volna felmutatni nagy érdemű, erényű és szellemi képzettségű főpapokat, mint Magyarország, kik csak azért maradtak ismeretlenek, mert Magyarország, Törökország, Ausztria és Tótország által körülvéetve, nem volt képes kitűnni, valamint az arany, mely otromba hegyek belsejében, vagy a folyók iszapjában, gyakran évezredekig fekszik elrejtve, azonban értékét soha sem veszti el. Így van ez a boldog emlékü hazafiakkal is, kik bár az igazak örök álmát alusszák már, de erényeik a későbbi nemzedék legszebb örökségét képezik azon esetben tudniillik, ha e rövid arasznyi élet után, az embernek nem mindene vész el, és ezen világ semmi összeköttetésben nincsen a másikkal, — mit excellentiád tettei után ítélve valóban hinni látszik, mint becsületes pietista azonban nem lehet hogy higgyen. Excellentiának tehát a két szélsőség között, szabad, senki és semmi által nem korlátozott választása van.

Excellentiád tudni fogja, hogy Magyarorszában régóta szokásos dolog az, hogy minden politikai actusnál egy kath. praelatus viszi a szót. Or-

szágygyűléseken és érdemleges szertartások alkalmával megtörtént ugyan, hogy beszédeiket előírták, vagy retouchirozták, de soha sem „kivülről befelé“, hanem mindenkor „belülről kifelé“, vagyis soha sem a császári miniszterium, hanem mindenkor a nemzet képviselői voltak az inspirátorok a kérdésben forgó dolognál.

Excellentiád kormányzata első napjaiban érintetlenül hagyta ezen régi szokást: először, mert a vértől ázott, s akasztófákkal feldiszipített országban a legbátrabb is annyira el volt rémülve, hogy excellentiádnak mi oka sem volt tartani attól, hogy valami kellemetlen igazságot halljon, melyet Bécsben mindenkor impertinentiának szoktak tekinteni, s csak azért türtek meg előbb is, mivel éppen „musszáj“ volt; másodszor pedig azért nem bántotta excellentiád e régi szokást, mivel valóban azon illúsiót táplálta, hogy a papság és nemesség, minden áron salva guardiat akar nyerni a kormánytól, nehogy a parasztok által agyonveressenek. Ezen mély felfogást, már a bajor királyi Walhallista, és koszoruzott költő — tehát altro (!) és nem Wetzdorf — Zeidlitz báró tanusította „pia desideria“-iban, *)

*) Egy hírlapi cikk volt így czimezve, melyet a nevezett mély belátású államférfi sok év előtt a magyarok oktatására kibocsátott. A jeles éneklő tehetségű báró ösztözető a maga óhajtaait legtöbbször a mások és a nagy közönség óhajtaival, a mi igen sok embernél, különösen a jól fizetett magasb sphaerákban, meg szokott történni, quia bene

— excellentiád talán emlékezni fog reá — hogy tulajdonkép csak a zsilipeket kell felhuzni, ha az elégtelenek nem akarnak sehogy sem elégedettek lenni, s azonnal egy második felvonása jön létre a Verestenger, Mózes és Pharao tragédiájának, természetesen „megfordítva”: e képes beszéd által a jeles államférfiu azt akarta egyszerűen mondani, hogy úgy lengyel módra, a parasztokat a papság és nemesség ellen kell böszíteni sat. — Csak azért említjük a mély felfogásu báró urnak ezen politikai nézetét, mert e tekintetben ő, a németek, s általában Németországnak a magyarok felől táplált nézeteinek prototypját képezi. Az említett felfogás szerrint sok német tudós meg van győződve arról, hogy Magyarország népei a magyar nemességet gyűlölik, és csak úgy szomjaznak egy humanus — nem anyyira mint tiszta vesztegető — német kormány után. De ha az ember tényekre hivatkozik, mint ezt excellentiád — elég meggondolatlanul — teszi, be kell vallani azt is, hogy ez egész föltevésnek a költészetnél más alapja nincsen, vagyis egyszerűben szólva nem egyéb óriási hazugságnál, mert daczára annak, hogy a kormány a legutolsó rémnapok alatt minden zsilipet lehetőleg felhuzott, az egész

conditionatus amor incipit ab ego; ellene tehát mitsem szólhatni, csak az érthető meg nehezen, hogy e „desideria“ k miként jöttek „pia“ név alatt, mely elnevezés által a nagy közönség valódi tisztelet- és szeretettel ő Felsége az anya császárnö iránt mélyen érzett rokonszenvét is ki szokta fejezni.

borzasztó zavar alkalmával egyetlen egy eset sem fordult elő, hogy a nemesség és parasztság között valaha összekocczanás jött volna létre. — Mily különbség ez és az 1787—91. forradalom között, hol a nemesi lakházak kivétel nélkül felgyújtattak, s a nemeseknek menekülniök kellett. — Magyarországon is menekült ugyan a nemesség, de nem a parasztok elől, hanem inkább azok elől, kik állítólag azért jöttek, hogy őket megmentsek. És ha valaki a magyar nemességről dicsbeszédet akarna tartani, azon nemességről, melyre a bécsiek részint ostobaságból, részint számításból, minden piszkot rendszeresen rája költöttek, és melyre vonatkozólag Cziráky Antal gróf, egykori országbíró, latinnyelven irt következő czimű derék művében: „De modo aquirendi summum imperium“, Pradt abbé műveinek valamelyikéből azon megjegyzést használta könyve jelszavául, mely ha jól emlékezünk, körülbelől következőleg hangzik: „Qu'il y a des nations, que l'on dénigre, que l'on calomnie, que l'on méprise; — Et pourquoi? Parceque sans se prendre la peine de les connaître, de les apprécier, on les a dénigrées, calomniées, méprisées de tout temps et qu'on en a pris l'habitude“ — akkor csak a féktelen 1848—1849. éveket kell idéznie, s ezek a legfényesebb bizonyítékát szolgáltatandják annak, hogy a paraszt és földesur közötti viszony általában — nagyon csekély kivétellel —

patriarchalis volt, és sok nép szerencsét kívánhatna magának, ha oly „atya“ állana élükön és úgy bánna velük, mint a magyar földesurak jobbágyaikkal. Az „éjjeli hadiszemle“ szerzőjének azon feltevése, hogy a parasztok oda huzódnak, hol a kéményt füstölni látják, vagyis egykori zsarnokaik mágnesi vagy nemesi fészkei felé, tökéletesen a levegőből van merítve, és mint a tények megegyezhetetlenul bizonyítják, a magyar parasztok nem annyira inyenček, mint ezt a tisztelt báró ur talán gondolta, — de egyuttal elvitázhatlan bizonyítékát adták annak is, hogy bár rendesen nem költők, észjárásuk azonban mégis magasabban jár az evés-ivásnál, mely a tisztelt ügyvivő urnál, s talán excellentiádnál is, régidőktől fogva, soha sem „mellék“, hanem mindenkör „fődolog“ volt. Egészségére!

Az allocutiók tehát a magas clerus discretiójának voltak átengedve, és a clerus tagjainak szabad volt úgy beszélniök, mint gondoltak és éreztek, és nem úgy mint ezt nekik előírták, vagy megparancsolták, — míg végtére egy mély tiszteletben részesülő főpap azon ügyetlenséget követte el, hogy beszédében vonatkozott azon petitióra, mely Pest-Budán a legnagyobb alázatossággal terjesztetett elő, de el nem fogadtatott, mely körülményt a gyanutlan, istennek egyszerűen erényes szolgálja sehogy sem tudott magának megmagyarázni, mivel az ő felfogása szerint, a császár bizonyára nem azért jött Magyarországra, hogy itt comédiát játszóék, hanem

valószínűleg azért vette magának ezen fáradságot, mivel az ország helyzetét és a lakosság kedélyállapotát ismerni óhajtotta, melynek megismerésére soha sem juthat el az ember idegen szemüvegek segélyével, s ha az ember mégis használja azokat, az nem egyéb ironianál: mint p. o. kórházban, vagy börtönben, vagy ostoba önámítás, vagy pedig haszontalan szemfényvesztés, mindig csak az illető szakácsokat és kotyvasztókat kérdezni meg, valjon a patientsék és fegyenczek meg vannak elégedve azon táplálékkal, melyben őket részesítetik. — — — A gyanutlan lelkipásztor, mint mondók nem is gyanította, hogy az ily eljárás a világban, s kivált oly kormány részéről, mely magát kereszténynek vallja, sőt az apostoli czimmel, mely tulajdonkép csak a koronázott királyt illeti meg, pompázni is elég szemtelen — mondjuk hogy eljárása még véteknek is tekintetik, naivul és bizalmasan következő szavakat mondotta ő felségéhez: „Az ország óhajtásait bizonyosan kegyeskedett már fölséged megérteni az átnyújtott petitióból“ sat., mely esemény excellentiádat, ki annyira „megfontolva“ szokott cselekedni, tüstént arra birta, hogy a jövőre nézve ezen visszaélésnek útját elzárja, mert mit-mindent mondanának a lapok, ha az illetőknek megengedtetnék kimondani mindent, mit ők — nem az egész ország gondol és óhajt. — Hiszen ekkor az ön mesterségének báró ur mindjárt nem volna kelete — és ismét visszatérni az ügyvédséghez, mégis talán kissé ne-

héz volna, bár önmaga szívesen fecseg hasonló dolgokról, de egészen feledni látszik, hogy oly magasságról, minőre őnt a gondviselés emelte, s melyet őn oly kevés valódi büszkeséggel, függetlenség és léleknagysággal használt, az elhagyott állásba többé visszatérni nem lehet, mert ezt a büntető és kiegyenlítő közvélemény hatalma nem engedi meg, hanem onnan csak egy lépés van — azon gödörbe, melyet másoknak ásott. Azt hiszi excellentiád, hogy semmi komoly következménye nem lesz annak, hogy azon cacadu szerepet, melyet Ausztriában fizetett államszolgák játszanak, Magyarországon őn a magas állásu és nagy befolyásu clerus kezeibe játszotta át — őn, szabályozója ily férfiaknak! Tarthat ez így sokáig? Lehetett volna legalább excellentiádnak annyi belátása, hogy az egész farce-ot saját embe-reivel játszatta volna le, mert a közönségnek azon része, melylyel mindent el lehet hitetni, bizonyára nem vette volna észre, és bizonyosan soha sem fogja észrevenni, ha egy püspök helyett talán éppen Hauer báró fogja a szertartásos Isten hozottat, a „*veni sancte*“-t elmondani.

Összefüggésben ezen új rendszabálylyal, mely-nélfogva az illető szónokoknak beszédeiket előbb be kell küldeniök, — a mint drága hazánkból értesítenek -- egy esemény történt, mely Magyarország nyomott hangulata daczára is általános vidámságot idézett elő: és e tekintetben, vagyis azért, mert ex-

cellentiád mindig gondolkodik arról, hogy az embereknek nevetni valójuk legyen — nem lehetünk eléggé hálásak excellentiádnak. Mert bár önkormányzati rendszere a legszivszaggatóbb tragödia is, melyet valaha Clio feljegyzett, kárpótlásul a bus Melpomene által untatott magyarokat, olykor, sőt igen gyakran, egy-egy oly capitalis ostobasággal mulattatja, hogy e fölött még az akasztófa alatt is nevetni kénytelen az ember. Ez különben csak az ön jó szívének, és veleszületett szeretetreméltóságának bizonyítványa, melynél fogva, ha már sebet ejt, tüstént gyógyírt is tapaszt arra, mely egy nagy államférfiu részéről bizonyára nem csekély leereszkedés.

Az érintett esemény következő: egyik kormányzati terület fővárosának praelatusa, kénytelen volt a most rendszerezett fogadási beszédet tartani, s természetesen előbb kéziratban censura alá beküldeni azt. Nagyon forró nyári nap volt, midőn a fogalmazvány, express postával a „pusztá“-ra megérkezett és ott Grünne grófnak, ő felsége személyes hadsegédének kellett, más hiányában — annak censurálását elvégezni. A beszéd magyarul volt fogalmazva, mely nyelvet — mely végtére is, több tudósok véleménye szerint nem egyéb egy „patois“-nál, melynek helyesírását javítgatni kell — természetesen egy adjutansnak érteni nem szükséges, s ennélfogva a szegény gróf is kénytelen volt a beszédet németre lefordítani, hogy minden előfordulható durvaságot, vagy talán épen crimen lesae-t

kitörülhessen, és oly kitétel által helyettesithessen, mely tökéletesen aestheticus, s melyről természetesen egy magyar reverendissimusnak semmi fogalma sem lehet, Grünne gróf pedig e tekintetben minden további gondolkozás nélkül egy tanszékbe léphetne.

Sok fejtörés és utángondolkodás után sikerült a nem annyira ravasz, mint kitanult és sokoldalúlag képzett hadvezérnek, az afrikai hőség és minden kényelemhiány daczára, a nem kis mértékben csiklandós feladatot megoldani. — A purgatoriumon szerencsésen keresztül ment beszéd ismét visszakerült a magyar fészekbe, honnan a pusztára jutott, és hol az egész népesség élén, a beszédet tartani akaró praelatussal — mert a kisebb magyar városokban az ilyesmi, mi egy fővárosi lakosnak fel se tűnik, mindenkor nagy jelentőségű eseményt képez — a legnagyobb nyugtalansággal várta, valjon a rövid és egyszerű beszéd nem fog-e valami amputation keresztül menni. Sokan féltek ettől, ámbár a latinul és görögül jelesen, sőt valamennyire németül is tudó canonicus ur a lehetőleg igyekezett, terre — à — terre maradni; és valóban, e két szó „haza és nemzet“ mindenütt kitörültetett, s helyette „tájék és nép“ iratott, mi fölött az egész hallgatóság — hinné-e valaki, hogy az emberek a 19. században még oly ostobák — harsogó kacajban tört ki. Bennünk e jelentéktelennek tetsző esemény a legfájdalmasabb érzelmeket ébresztette fel. Először is, teljes részvétellel voltunk a szegény szárnysegéd

iránt, kit — rettenthetetlen bátorságáért — az egész vitéz hadsereg annyira imád, — a miatt, hogy dicsőségének ezen napjaiban ily untató szellemi munkát végezni kénytelen, — ő, kinek Zeus a hatalom jelét nyomta homlokára sat., s kinek azon szerencse jutott, hogy a jól ellátott, fájdalom azonban ez alkalommal nagyon elsietett udvari ebédnél a szellemdus társalkodó szerepét játssza, — ő, ki bizonyára inkább à sa place et à son aise, és bizonyára jobb kedvvel és inkább helyén lett volna egy partie Tapp és elegendő schwechater „Unterzeug“ mellett egy „Dragaderosz“ szivarral szájában, melynek ajkait Hermes nyitotta meg — mint egy fontos beszéd diplomatiái taglalásánál.

Lehetetlen volt, ezen a canicula leghőbb napjaiban a pusztán keresztül élt szellemi megerőtetés átgondolásánál nem emlékeznünk az ismeretes Fido savant“-ra, vagy is par excellence tudós Pudel-re, mily melancholicus képeket vágott a szegény állat, midőn valami szellemfárasztó dolgot vártak és kívántak tőle, nem csupán szolgálást, lámpa vitelt, „hogy beszél a kutya“ sat., mely mesterségekben, mint ismeretes, Fido párját ritkította.

Még jobban, s lelkünk egész mélyében elszomorított ezen kívül azon gondolat, hogy mi magyarok arra legyünk kárhoztatva, hogy nem is egy országban, hanem csak egy vidéken éljünk, mi bennünket csakugyan a kétségbeesés örvényébe taszíthatna, mert hazánk iránti határtalan szeretetünk

daczára, kénytelenek vagyunk bevallani, hogy azon vidék, melyen a fentebbi bohózat eljátszatott, valamint mindazon vidékek, hol Árpád daliás lovagjai a kövér legelő kedvéért letelepedtek, általában véve igen egyhangu, sőt kellemetlen, minek folytán a magyarok folytonosan azon törekedtek, hogy egy drága, kedves hazával birjanak, melyet Bécs szerencsés lakosai már csak azért is könnyen nélkülözhetnek, mivel körülöttök a vidék nem csak csinos, hanem valóban nagyszerű, s ezenkívül az ottani „szabad” polgárok nagyobb részt dús gazdagok is, mit a szegény magyarok szintén nem mondhatnak el magukról — mindamellett is azonban mulatságosnak tetszik előttük, ha a jelen napokban egy bécsi, Debreczen és Kecskemétről szólván, egész lelkesedéssel kiált fel: „oh én drága szeretett hazám!” És a mi a nemzetnek „nép”-pé keresztelését illeti, nem kell-e megbolondulni a fölött, midőn a megengedett lapokban annyit olvastunk egy „akadémiai nemzetről”, mely mint hisszük a Spittelbergen lakik, melyről azonban czörnhauseni — szép vidék — báró Czörnhausent és a mi derék, fáradhatatlan és tiszteletre méltó Fényesünket kivéve, bizonyára senki sem tudja hogy és hol létezik. Eltilthatják-e nekünk azt, mit a bécsi lakosoknak egy része használ, nevezetesen a „nemzet” czímét? Igaz ugyan, hogy a németek egyelőre még nem örvendhetnek e czimnek, mert egész correctnességgel senki sem mondhatja „német nemzet”, hanem csak „német nép”; mert a nemzet

fogalmától az „egység”-nek bizonyos neme elválaszthatatlan, és ez egység Németországnak herczegek és „magasság”-okkal ékes zászlajában jelezve van ugyan, de mindeddig még nem valósulhatott — hanem excellentiád által valószínűleg minél hamarább megvalósulni fog, és akkor valószínűleg létrejön a nagy egységes Németország, minden tót, oláh, hánák, cseh, magyar, horvát és lengyel ingredienciák nélkül, legfeljebb a két „német nagyhatalom” segélyével, mely Németország lakosait aztán joggal megilletetheti a „nemzet” elnevezése; mely nagy tethhez — ezt nem kell összetéveszteni a „nagyzolással” — semmi sem szükségeltetik egyéb megfontolt, de határozott akarat, és elegendő lőpor, fegyver és fegyverhordozóknál, mert ha ezen tényezők teljesen elegendőnek találtnak arra, hogy a Magyarországgal kötött szerződések ignoráltassanak, sőt széttépettesenek, és kigunyoltassanak, miért ne lehetne ezek segélyével a szász, bajor és württembergi királyokat, s a tizenkettedrész herczegek egész seregét a pokolba kergetni, kik a hatalmas Ausztria ellenében végtére sem volnának képesek magukat védelmezni, kivált ha legalább szinből, egy újabb erényszövetség — ad normam szent szövetség — jőne létre, melyhez Francia-, Angol-, Porosz- és Oroszország, sőt még a „Yankeek” is kezet nyujtanának, ezen kíváncsatos állapot létrehozásához. Kíváncsatosnak neveztük ez állapotot azért, mert egy idő óta — legalább a bécsi németek — bölcsességük és maró élceik által

annyira közkedvességüvé teszik magukat, hogy azon mondat — már valóban nem tudjuk melyik protestans szent mondotta — hogy t. i. e földön nem lehet elég német, s ennél fogva minden németnek kötelessége nem csak minél nagyobb számú új világpolgárokkal látni el a földtekét, hanem a már létező „öreg polgárokat“ is, szeretettel, s ha szükséges a „muszáj“ alkalmazása mellett is germanisálni.

Miután ez ma — mióta a németiség annyira felébredt, és a német mindenben, miben akar a legnagyobb fölényt gyakorolhat minden más nép fölött — a világ főiránya, s a jelenkor legégetőbb kérdése, s miután a szellemi felsőbbség törvényeinél fogva a németek Amerikában sem lesznek yankeek-ké, hanem ellenkezőleg John Bull az, ki német szabadság után sovárogo, és a franciaországi németek, távol attól, hogy gascogne-okká lennének, ellenkezőleg a francziák törekednek minden úton és módon oda, hogy egy gyakorlati, és épen nem „unalmas“ német professor magasztalára emelkedjenek sat. sat. Miután mindez nem csak lehetséges, hanem különösen azon roppant előrehaladás mellett, melyet különösen új Ausztria metropolisá tanusított újabb időkben, — quasi quasi bizonyosnak tekinthető, természetes, hogy nekünk, szegény magyaroknak sem marad egyéb vigasztalásunk annál, hogy „nép“-nek neveztethetünk, mely kegyes engedélynek azonban szintén nincs egyéb garantiája.

az excellentiád által kimondott és oly lelkiismeretesen megtartott „egyenjogusági ironiá“-nál és azon körülménynél, hogy excellentiád még csak a császárság „czigány“-jait sem volt képes kiirtani, ám-
bár 16—18 és 20 (?) ezred fényes csendőrei, — kik oly élénken emlékeztetnek Thrasybulus impónáló fényes fegyverzetére — különösen e barna faj üldözésére összpontosítják erejüket, és már nem egy eset fordult elő, midőn egy káplárallja csendő, mind-össze hét ember, egész családot, gyermekestől és asszonyostól együtt vitézül üldözött, elfogott és a törvények kezeibe szolgáltatott: és nem egy arany érem csupán azért ékesíti a vitéz fiuk némelyikének bátor mellét, mivel sikerült neki ezen nemzedék egyik vagy másik boszorkányszerű matronáját többször megcsipni, s a megérdemlett büntetésnek átszolgáltatni. — Ha tehát excellentiád, még a régi egyiptomiaknak ezen utódait sem képes megsemmisíteni, vagy germanisálni, így nekünk szegény magyaroknak is megmaradhat azon reményünk, hogy excellentiád, az Isten szabad levegője mellett, fajunk iránti szikla szilárd hűségünket és nemzetiségünket is, legalább ide beunt meghagyni fogja, s ennél fogva mi a jelen időben nem tehetünk egyebet annál, hogy a szép Magyarország minden lakását bennsőleg szeressük, őket gyámolítsuk, — a megváltó kegyelmét reméljük, az isteni igazságszolgáltatásban rendületlenül hiszünk, és fajunknak aránylag csekély

„mennyiség“-ét, a lehető legjobb „minőség“ által igyekezzünk fontosságra juttatni.

A magyar korona feltaláltatása alkalmával eljátszott comödia is azon látványosságok közé tartozik, melyek nem kis mértékben alkalmasok ugyan arra, hogy az ostoba tömegnek szemébe port hintsenek, mely azonban a gondolkozókat, s még inkább a jól értesülteket — és ez a fődolog — komoly indignatioval töltötte el: mert azt hisszük, hogy ily ereklével, melyet mi szentnek nem nevezünk, mert hideg ércz, ha arany is, és ha a legdrágább kövek ékesítik is, szent nem lehet, ehez szív, kedély és lélek kívántatik — sem pedig valami diplomatiiai jelentőséget nem tulajdonitunk egy koronának — — még is azt hisszük, hogy egy ily tiszteletre méltó ereklével bohózatot játszani méltatlanság.

Uj Ausztria metropolisának legszellemdúsabb journalistája, formaszerinti extasisba jött, midőn azon hír érintette füle dobját, hogy Orsova mellett, nem messze a „vaskapu“-tól Szt. István király koronája feltaláltatott: a jó hazafi! Bécsben azokat nevezik jó hazafiaknak, kik nem annyira a patriával, hanem inkább a hatalommal tartanak, mi az iskolázatlan magyar előtt, természetesen igen mulatságos dolognak tetszik, s mely fölött ezer meg ezer piquant élczet lehetne faragni, s ezek mindenesetre találóbbak a gyárilag készülteknél. A bécsi jó hazafi és journalista, örömében majdnem magán kívül

lett, mert alig tudott szavakat találni arra, hogy ez óriási jelentőségű örvendetes eseményt a világnak kitrombitálhassa, a mostani nemzedéknek tudtára adhassa, hogy istennek hála! Magyarországon minden vitának, elégtelenségnek és törvénytelennek látszó lépéseknek örökre vége van, mert a gondviselésnek tetszett, Szt István koronájának rejtekhelyét emberi szemek előtt megnyitni: most tehát — így gondolkozik lelkesültségében a jeles hazafi — a felforgató párt minden áskálódása hasztalan, egy új aera veszi kezdetét, a leggyönyörűbb tavaszi hajnal dereng és azon gyönyörűséges dolgok előérzetében, melynek bekövetkezése immár elmaradhatatlan — p. o. ünnepélyek, diszkapuk, köszönő feliratok, hálás népgyülekezetek sat. — éles szavakkal üdvözli az egyesített tulboldog új Ausztriát; mert az ismeretes és nagyszerű dal értelmében: „Vivos voco, mortuos plango, — ha a tót a steierrel, cseh az olasszal, az oláh a felső-ausztriaiival, a cigány a salzburgival, a bécsi a bukovinaival sat. egybeolvad, és egyenlő nyomás által — az egyenjogúság theoriája szerint — egy compact egészszé sajtoltatik össze, „akkor örvendhet a világ“, s midőn aztán a mortuos plango után, az igazság dicsőítésére a „fulgura frango“ is megzendülhet a nagyharang nyelvén.

E jeles hazafi és journalista, hogy azon öröme-
érzelmeket, melyek az ő belsejét hevitik, más hasonlójau hazafiak és becsületes emberekkel is meg-

értethesse, mert a jó ember csupa nagylelkűség, és távol van attól, hogy egyedül élvezzen, és kíváncsian boldog lenni — egy derék, loyális és el nem romlott magyar parasztnak, — nemde mind ilyeneknek kellene lenniök excellentiád, fájdalom azonban hogy nem olyanok -- ki a magyarországi legutóbbi eseményektől ép úgy megiszonyodott, mint a hypecuanától, s ki mindig a derék humanus osztrákokkal s a vártisztító „wiener trankel“-lel tartott inkább — szavait idézi: Ezen jó parasztot az ügyes ujságíró — ezt persze nem kellene észrevennünk — csalogató madárnak akarja felhasználni, tudván, hogy az ilyen sokkal könnyebben kapacitálja a tömeget, mint Demosthenes, Cicero, O' Connel, sőt mint maga excellentiád is — igen csalogató madárkép használja őt, hogy a derék magyarokat meggyőzze arról, hogy végre most már csakugyan megelégedhetnek, és pedig valóban, nem csak comödiás módjára, és pedig azért — így okoskodik és szaval a puszták bölcs fia, ki pedig — ez anachronismus is volna — nem járhatott az ujonnan alapított pusztai iskolába, s ennélfogva nem is képeztethetett ki — igen, így szavall a derék magyar: azért mert a magyar korona, és a királyság többi jelvényei feltaláltattak, s miután Árpád ezen ivadékának nézete szerint, „az a magyar király, ki a korona birtokában van!“ — Valjon a fején, egy raktárban vagy egy gyűjteményben, ezt természetesen nem érinti.

Nem akarjuk ezuttal a nemzetek szellemi súlyát elemezni, valamint az ész, értelmet, tudományosságot és egészséges józan eszt sem egymással hasonlítani, és ezennel sans phrase bevalljuk, hogy Magyarorszáiban igen sok tökkelütött fejű ember él, egyuttal azonban azt is állítjuk, hogy oly „patent számár” bocsássa meg excellentiád ezen durva kifejezést — de mi oly hosszas ideig éltünk a művelt Vindobonában, hogy néhány szellemdús kifejezése e székvárosnak, akaratlanul is reánk ragadt — egész Magyarorszáiban, — a temesi woyvodinát is beleszámitva — egyetlen sem létezik több, ki az említett csalogató madárnak nézetét osztaná, s a koronára, vagy a koronázásra egy új krajczárt is adna. Nem, ily ostoba — az állatország lakóseit kivéve — Magyarorszáiban egyetlen egy sem találkozik több.

Oly országban, hol az emberek szabadon gondolkoznak, és legalább ezelőtt eszméiket szabadon is kicserélhették, még a török uralom alatt is, oly országban nem lehet ily absurdumokat az emberek agyvelejébe octroyalni: ott az emberek hallgatni fognak ha beszélőik nem szabad, — talán hazudni is, ha kellőleg terrorisálják őket . . . azonban — bocsásson meg excellentiád — ily szemfényvesztésnek soha hitelt nem adnak, és bátrak vagyunk excellentiádnak becsületszavunkat adni arra, hogy ha ő felsége a császár, Szt. István koronája helyett, egy csákót, tábori sipkát, egy cilindert, vagy épen

calabresert vagy hálósipkát tenne is fejére, de egyzersmind azon szerződéseket, melyek ősei és a magyar nemzet között létrejöttek, s melyek isteni és emberi törvények szerint ma is jogilag fennállanak, esküvel erősíti, — s aztán mi több szavát is tartja — hogy ezen esetben, a kalap, csákó vagy hálósipka, éppen oly tiszteletben fog tartatni Magyarországon minden lakósa által, mint jelenleg a korona, azon különbséggel, hogy miután a régiség mindennek bizonyos tiszteletre méltóságot kölcsönöz, ennél fogva a régebbi mindenkor nagyobb tiszteletben is részesül az újnál: ellenben Szt. István koronája a lomtárba dobva, és magasabb rendeltetésének teljesítésére nem használtatva, Hunnia legutolsó polgára által sem becsültetnék többre — kivéve ha elrabolnia s beolvasztania megengedtetnék — mint egy fazék, vagy bogrács, melyben burgonyáját vagy kását főzi.

Nem egy élettelen koronában, vagy a fényes, de rémitően unalmas, és igen sokba kerülő szertartásokban fekszik a nemzeti viszonyok garantiája, hanem az uralkodó esküjében és lelkiismeretességében — vagy az alattvalók erélye, az elnyomottak kétségbeesés szülte bátorságában.

Excellentiád tehát borzasztólag csalódik, ha csakugyan azon illusiókat táplálja, hogy a budai korona-buffonerie által, magas személyén kívül más valakit bolonddá tartott.

II. József császár e tekintetben őszintén járt el. Ő nem kerestette volna az elrejtett koronát, mert az mindenkor csak alkalmatlan volt neki, és bizonyára semmi kifogása sem lett volna ellene, ha valaki szíves lett volna azt ellopni — és pedig azért, mert becsületes és lelkiismeretes, még pedig nem kis mértékben az volt, és jól tudta, hogy nem játszhatja Magyarország királyának szerepét, ha csupán saját akarata szerint akar kormányozni.

Excellentiád azonban azt mondhatja: „a koronázás következni fog, valamint az ígért alkotmány is; csak türelem, mert egyszerre nem lehet mindent elvégezni.“ Nagyon helyesen! Excellentiád azonban meg lehet győződve arról is, hogy „vakfény“ igazság helyett, szavak valóság helyett, s képmutatás erények helyett, bármily megfontolva és ravaszul fogjon is hozzá — soha sem fogja többé kielégíteni a népet, melyeknek szemeit excellentiád elég vigyázatlan volt oly nagymértékben felnyitni, — és bizonyára nem fogják magukat a „Nesze semmi fogd meg jól“ jövőben kielégítettetni.

Excellentiád, — ha elég lélekerővel bírna e töredékeket keresztül olvasni, természetesen csak azon esetben, ha pár hasard szemei elé kerülhetnek — talán kénytelen lenne bevallani, hogy kormányrendszere, bár néhány kevés egyént egyelőre kielégít is, a birodalom népességének tulnyomó több-

ségét a legnagyobb mértékben szerencsétlenné teszi, hanem excellentiád kárpótlásul mindenkor kedélyesen gondoskodik arról, hogy a pogány ismeretes adagio ütenyei szerint „Panem et circenses“, a gondolkodni nem szerető vagy nem kénytelen népeknek mulatsága is legyen.

Börne mondja: „A német nemzet két részre oszlik: udvari tanácsosokra, és olyanokra, kik azzá lenni óhajtanak.“ Mi ezen hasonlatosság szerint, bátrak vagyunk következő jellemzést adni új Ausztria népeiről: „Az egyik fél sir, a másik nevet, csak hogy természetesen nem örömben: elégedett azonban egyetlen egy sincs közöttük. De mindig így járnak azok, kik a következő jeles közmondást, az életnek minden phasisaira vonatkozólag, önvérükkel nem amalgamisálták: „Legjobb az egyenes út.“ „Be-
csületességgel többre mégy.“

Ha mindazon elferdítéseket és unalmasságokat, melyekkel excellentiád „Visszapillantás“-ai saturálva vannak, kissé szabályosabban elemezni akarnók, valóban foliansokat kellene összeírnunk: mert az ön egész opusculumában egyetlen sor sem található mely nem valami feltevésen, csalódáson, hamis adaton vagy oly alapon ne állana, mely tulajdonkép nem is létezik.

Remélvén azonban, hogy excellentiád, mint született gentleman, és loyalis ellenfél, nem fog bennünket üldözni, a rendőrség, gendarmérie, s

ezekhez hasonló szabad (!) férfiak által, hanem nyomatékos argumentumokkal rendre utasítani — fenntartjuk magunknak, hogy e „Pillantás“-t annak idején szélesebb körre is kiterjesztjük sat. Addig is azonban lehetetlen megállanunk, hogy gazdag tartalmu könyvének egyik-másik csudálatosságát be ne mutassuk.

A 10. lapon találkozunk egy mondattal, mely maga elég kétségbevonhatlanul bebizonyítja, hogy excellentiádnak a szabad alkotmányról még csak távoli fogalma sincsen — vagy pedig hogy ravaszul úgy tettet magát, mintha lángesze daczára az alkotmányos államgépezetnek lényegéről fogalommal sem birna, s ennek folytán azt, mint gyakorlatiatlant és czélszerűtlent, egyszerűen mellőzni kényszerülne: mert természetes, hogy az olyas valami, mit még ön sem képes felfogni, a közönség gyenge gyomrát vagy inkább velejét — mert gyomra bámulatos, mindent megemészt — a legnagyobb rendtelenségbe kell hogy hozza.

„Saját törvényhozásának hátrányait — írja ön — senki sem érezte jobban, mint maga az ország; és mennyi időre volt szüksége, hogy saját erejéből csak egyetlen lépést is tegyen annak megváltoztatásához! Mit más népek csak hosszas küzdelem és drága áldozatok árán tudtak megszerezni, mit Magyarországon is csak lépésről lépésre, a legóriásiabb nehézségek leküzdése mellett lehetett volna kivívni, az mint egy isteni kegy, egy pillanat alatt sajátja

lett, azon pillanatban, midőn a birodalommal szoros öszszekapcsoltatása kimondatott. A nyereség ebből megmérhetetlen, és örökre biztosítva van.“

A fentebbi idézet után a következő sajtóságos okoskodás olvasható: „Legnagyobb mindenestre a földbirtokos nemesség nyeresége, mely a polgári törvénykönyv behozatala által, birtokának ősi jogalapjától, melynélfogva birtoka a koronáé volt, egy csapással megmenekült, és egy elvitázhatlan, s korlátozatlanul birt földbirtokhoz jutott.“

És valóban igaz! A magyarok nemcsak törvényhozásuknak hiányait, hanem a földtekének majdnem minden civilisált népe melletti elmaradásukat is mélyen érezték és fájlalták, ezt nyíltan be is vallották, de ép oly nyíltan — a fegyveres lázadás kivételével — el is követték mindent, mit csak a törvényekkel összeegyeztetni lehet, hogy azon phisikai és moralis mocsárból kimenekülhessenek, mely őket körül fogta, és a melybe excellentiád magas bölcsesége és erényei folytán még mélyebben bele merültek, pedig higgye el excellentiád, hogy e mocsár épen nem ellenük nekik; sőt. ellenkezőleg a magyarok szellemének oly magas röpte van, mint bármely más emberfajénak, s e magas röpülést — mellesleg mondva — excellentiád összeaszott bureaucraticus szelleme még csak felfogni sem, annál kevésbbé képes megmérni, vagy követni.

„Visszapillantás“-ainak minden sora Hauser Gráspás ismeretes esetére emlékeztet bennünket.

Ha ezen szegény teremtményt, előkelőleg, kedélyesen kigunyolták, kikacagták és kenetteljes, méltóságos arroganciával lepiszkolták volna azért, hogy oly sovány, gyenge, ügyetlen és tudatlan; — valjon mit felelhetett volna védangyala, mely a szomorú napokban folyvást mellette volt — mert a kegyetlenül elnyomottaknak és elhagyottaknak a felsőbb sphaerákban mindig vannak szövetségesei — mit mondhatott, és bizonyára mondott is volna védenetze mentségére?

Mit gondol excellentiád? Mit mondott volna e magasabb lény, — ha excellentiád hisz ezekben, kiket valószínűleg nem lehet oly könnyen mystificálni, mint az ön által elnyomott népeket — a hausergasparféle drámához? Valjon a szerencsétlen fogoly vagy azok fejére szállott volna-e ítélete, kik őt elfogták, évekig kinozták?

Figyelmeztetnünk kell excellentiádat, hogy a magyarok, mint nemzet — úgy látszik vérükben van — valóságos viziszonyt éreztek a „parancs” előtt, még ha a legkimélyetesebb volt is, és pedig csupán azért, mert „parancs” volt, és az ilyenek, mint a tapasztalás bizonyítja, és az emberi tehetségek korlátoltsága érthetővé teszi, csak kivételes esetben bölcssek, rendesen pedig elhamarkodottak, értetlenek és helytelenek szoktak lenni, s ennek folytán a legtöbb esetben igaztalanok is.

A magyarok tehát soha sem engedelmeskedtek a „parancs“-nak — kivéve, ha kényszeríteni tudták őket: vagyis jóakarattal, elégedett kedélyvel, őszinte odaadással soha, hanem mindig de mauvaise grâce, alig titkolt relusance-al.

Sokan azt hiszik, s különösen azok, kik a magyarok nemzeti típusát — előkelőségük, vagy korlátozott eszűségük folytán, comme il vous plaira, aimable baron — felfogni soha sem tudták, — igen sokan azt hiszik, hogy a valódi magyar, a thiberi fennsíkoknak egykori lakója — mely fennsíkot Rhode szerint még az özönviz is megkímélt — tulajdonkép a teremtés legzabolátlanabb és legzabolázhatatlanabb ténye, ki engedelmességet, figyelmet és alárendeltséget egyáltalában nem ismer, hanem egyedül csak kényszerítő eszközök és hatalom által tartható meg a rend korlátai között. — Ugy látszik excellentiád is e mélyen tekintők közé tartozik.

E felfogás azonban nemcsak hibás, hanem egyszerűen mondva hamisítás: és ha ezek daczára még is találkoznak, kik ezt állítják, pedig az ellenkezőről meg vannak győződve, ez esetben szemtelen hazugság, — mert a magyarok, általában, minden időben engedelmeskedtek a törvényeknek. Meg volt azonban azon előítéletük, és e betegségben szenvednek az ostoba angolok, és különösen a bécsiek által summariter kikaczagott Yankeeek is, és mely betegség apránként a világ minden népeit megszállani

akarni látszik, s csak új Ausztria némely része van még e napig teljesen mentve tőle, hogy azon papir, pergament vagy mi, mit az uralkodó aláíratos szolgáltnak valamelyikével aláír, nem egyéb, "patens, parancs, ukaz, vagy fermannál — de semmi esetben sem törvény.

Mennyiben helyes e felfogás mennyire nem, és hogy mily viszonyban állanak ezen magyar felfogásnak fény- és árnyoldalai, a bécsi felfogáshoz, azt ezuttal részletezni nem akarjuk. Annyi azonban bizonyos, hogy a magyarok inkább minden törvények nélkül élnének, hogysem „parancs“-nak engedelmeskedjenek.

Talán tudja excellentiád — miután jelenleg teljhatalommal rendelkezik és gazdálkodik Magyarországon, mikép gyártották ott a törvényeket? Ha nem tudja, vagy úgy teszi magát mintha nem tudni — mi az ön „Visszapillantás“-ának minden sorából kilátszik — ez esetben szerencsésnek tartjuk excellentiádat felvilágosítani e tekintetben, viszonzásul — egyik kéz a másikat mossa — hogy excellentiád is oly kegyes volt, a külföldet Magyarország és annak viszonyai felől, és pedig oly ügyesen és annyi igazsággal értesíteni.

Magyarország 52 megyéjének mindegyike két, utasítással ellátott követet küldött az országgyűlésre. Ezer tanácskozmányaik közben valami határozatot hoznak. E határozat megvitatás végett a felső táblához tétetett át, mely rendesen a nemzet által vá-

lasztott nádor elnöklete alatt, az ország zászlósai-
ból, püspökökből, főispánokból, hercegek, grófok és
bárokból volt összeállítva; — a felső tábla vagy el-
fogadta a rendek határozatát, vagy visszaküldte, s
miután a határozat, gyakran hosszas ide-oda izen-
getés után mindkét tábla által megállapított, ek-
kor királyi szentesítés alá terjesztetett, s csak ak-
kor, midőn a szentesítés megtörtént, mi nem min-
den törvénynél volt az eset — s csak akkor midőn
a szentesítés megtörtént, mi nem minden törvénynél
volt az eset — csak akkor nevezték az ily módon
készült valamit „törvény“-nek. Ha a király szente-
sítése kimaradt, akkor „semmi“ volt az egész. Mert
a törvényhez — már amit az iskolázatlan, ostoba
magyarok annak tartanak, — a király közreműkö-
dése ép oly nélkülözhetlen volt, mint a nemzeté,
annyira, hogy Magyarországon minden politikai
tényt, mely a király beleegyezése nélkül történt,
lázádsnak neveztek, ellenben a királynak minden
rendeletét, mely a nemzet hozzájárulása nélkül lá-
tott világot — kiméletből, s a királyi méltóság iránti
tekintetből — csak „patens“-nek. Kiméletből, mond-
juk, mert a „lázádas“ ellentéte, amennyiben iskolá-
zatlan magyar eszünkkel ezt felfogni képesek va-
gyunk, nem „patens“, hanem — „zsarnokság.“

Ugy tudjuk, hogy excellentiád sok, és gyak-
ran sikerült élczet faragott ezen törvényhozó testü-
let összealkotására vonatkozólag. Sajnálta p. o. a
magyar polgári osztályt, hogy csak oly gyengén, a

földmivelő osztályt pedig, mivel éppen nincsen képviseelve abban. Nagyon is jóízűet nevetett a fölött, hogy egy magyar gróf tizenkét kemény, de iskolázatlan fiával megjelenhetett a felső táblánál, hogy ott valamit eldönteni segítsen, mint egykor a germanok, kik huszonnégy legközelebbi atyjukfiaival küzdöttek a csatában, azért, hogy a „Loreley“-nek sat. áldozzanak, azon különbséggel, hogy ezek fegyvere nehéz buzogány, az ifju grófoké pedig csak könnyű szavazat volt — és azon is jóízűet kacagott excellentiád, hogy mi lesz akkor, ha ez ifju grófokból mindegyik ismét 12 egészséges „szavazó“-val ajándékozta meg, nem a világot, hanem a magyarok földét, mi persze így számítva az abszurdumig vezet sat. — Excellentiád nagyon helyesen jegyezte meg, hogy a rendek tanácskozásait semmi norma, semmi rendszer, vagy kimerítő alapszabályok nem korlátozzák: hogy ha oly éles látásu vizsgáló is, mint p. o. Andlaw báró, a magyar országgyűlésbe lép, az egész chaosból, mely szemei előtt forrongott, s irtózatos lengyel országgyűlésszagu volt, semmi okosat kihalászni nem tudott; hogy a külföld magas diplomatái, s különösen a bécsi urak közül sokan, nem győztek eleget bámulni a követ urak magaviseletén, mert a többi abnormitások között a karzatokon számukra külön helyet fenn nem tartottak, hanem — hinné-e valaki? — asszonyokkal, gyermekekkel, parasztekkel, batyus zsidókkal és drótos tótokkal keverve kellett ott helyet foglalniok,

sőt gyakran Ádám apánk egyenruhájába öltözött ezigányokkal, kik maguk körül nem a legkellemesebb illatot terjesztették; az üléstermek is oly nyomorultul egyszerűek, s a törvényhozó testület hoszsza zöld asztalai annyi tintafolttal voltak bepiszkolva, hogy valóban az örökös tartományok legkisebb vidéki városkájának communitása szégyenlette volna ily granariumban, mint a magyar országház volt, fogadni el, kötelességszerű tisztelettel, a rendletek és az illedék szigorú megtartásával, a felsőbbség kegyes parancsait sat. — Excellentiád mindezeket észrevette, megjegyezte, és kimondotta, sőt többet tett! et ce qui plus est annyi humorral és piquanterie-vel gunyolta ki, hogy e tekintetben magunkat ügyetlen műkedvelőknek kell nyilatkoztatnunk. Ami azonban a dolgot magát illeti, teljes igazságot szolgáltatunk excellentiádnak. Sőt még messzebb megyünk, s azt állítjuk, hogy oly csudálatos, sőt megengedjük, özönvíz előtti valami, mint az országgyűlés, megyék és törvényhozás, sőt általában Magyarországon minden, nemcsak mint a német mondja, „nie da“, hanem talán „nirgends gewesen.“

Miután e vallomást megtettük, a következő, talán kissé trivialis, de találó képre vagyunk bátrak excellentiád figyelmét felhívni. Ha az ember látja, hogy egy sertés a sárban hentereg és ott nagyon jól érzi magát, hogy ily alacsony szellemű lény ellenében az undornak egy nemét érezzük, különösen ha

belátjuk, hogy piszkos helyzetéhez makacsul ragaszkodik: s ha művelődésképes, szükség esetén erőszakkal is tisztább elemek közé igyekszünk hozni őt. Nagyon helyesen van. Gyermekeket és piszkosokat anélkül hogy sokat kérdezné az ember, sans façon be kell szappanyozni és kimosdatni. — De ha egy ember van a mocsárba keveredve, és ebben nemcsak hogy jól nem érzi magát, hanem minden erejéből azon igyekszik, hogy abból kimenekülhessen, mivel fatalis, kényelmetlen és lealázó helyzetét teljesen ismeri és utálja — ez esetben azt kellene hinnünk, minden finom érzésű ember, rokonszenvvvel és tisztelettel nyújtja neki kezét — föltéve, hogy ez szárazon áll — hogy magához segítse: vagy ha segíteni nem képes, legalább akadályozni sem fogja a kimenekülésben. Nemde excellentiád?

Már most, meg lehet győződve excellentiád, hogy a magyar nemzet nem az első, hanem a második categoriába tartozik — és ha excellentiád ami szavunknak hitelt adni nem méltóztatik, — mit mi méltányosan nem is követelhetünk, miután részünkről szintén nem sokra becsüljük excellentiád szavát — akkor kérjük excellentiádat, miután ugy is oly szívesen pillant visszafelé, nem csak emésztetetlen kísérleteire, melyekkel pedig oly szívesen dicsekszik, hanem kegyeskedjék visszapillantani teljes 66 évvel, tehát az 1792-ik évre; és látni fogja excellentiád — ha szemeit be nem hunyja — hogy a magyar nemzet, már több mint félszázaddal ez-

előtt, „visszamaradása“ folytán kényelmetlenül érezte magát, s mindenképen igyekezett előrehaladni.

Excellentiád, miután az általunk csak imént mondottak folytán — *ex concessis* — erős támogatást nyert, mint ravasz ügyvéd, bizonyosan diadallal kiált fel: „És hatvanhat év óta nem voltak képesek a sajnálatraméltó magyarok a mocsárból kikeveredni, melyben mint szellemdus nép — bizonyára kellemetlenül érezhették magukat — milyhálások lesznek tehát irántunk, hogy nagylelkűleg kirántottuk őket onnan: és ha most még nem érznek is hálát, az csak azért van, mert azon röppant szerencsét, mely őket érte, azon mérhetlen nyereséget, melynek élvezetében részesülnek, még nem ismerik, ép úgy mint midőn valaki, a mély sötétségből egyszerre a legfényesebben világított terembe varázsoltatik, s emellett nagylelkű ugyan és nemes de — *entre nous soit dit* — egy kicsinyt ostoba is, csak lassanként szokik hozzá az irigylendő cseréhez. — Vivat! Hoch! — s erre azonban mi, bár nem vagyunk ügyvédek par *métier*, hanem csak egy becsületes ügy szerény védői, következő feleletet adhatunk: „Igen, mi sajnálatra méltó magyarok! De nem azért, mintha nem lett volna elég erőnk a maradás posványából kiszabadítani magunkat, hanem azért, mert parancsnokaink, kiknek önkényt és bizonyos feltételek mellett rendeltük alá magunkat, ehez nekünk soha segédkezet nem nyújtottak, hanem ellenkezőleg, rövidlátó, de ördögi kö-

vetkezetességgel, mindig mélyebben taszítottak abba vissza, — nekünk magyaroknak tehát nem maradt más választásunk, mint továbbra is vesztelni, vagy pedig ha az egyezkedést veszélyeztetni akarnók, a sárból kisegittetve egy mély kutba vettetni, melyben excellentiád jószívénél fogva most nyakig ülünk, azért mivel fajunknak egy töredéke ifju türelmetlenséggel egy hasard-játékot kísértett meg, csupán azért, hogy bebizonyítsa a világnak, hogy a magyar fajnak nem eleme a mocsár.“

Ami már a kutat illeti, melyről imént szöletünk, s melyben mi szerencsétlen magyarok ez idő szerint ülünk, fel kell világosítanunk excellentiádat, hogy p. o. egy tős gyökeres debreczeni ember, a márczius előtti napokban mindent megbámult Bécsben; a jó kövezetet, járdát, légszeszvilágítást, Dommayert és Tivolit sat. mind igen szépnek találta, s végtére még is visszakivánczozott Debreczenbe — voltak azonban kivételek is — hol a szó legszorosabb értelmében semmi, de semmi sem találtatik, mi az élet kényelméhez bár valami csekélységgel is járulna: sőt ellenkezőleg, a nevezett város e tekintetben oly állapotban van, hogy egy telivér bécsi azonnal kifutna belőle, ha t. i. a homok és sár meg nem marasztaná. Honnan tehát ezen borzasztó izlés mely fölött az osztrák hazafiak oly jóízűen mosolyognak? Talán honvágy ez, vagy különös előszere tet a homok és iszapos ivóvíz után? Hogy is ne! Eunek egyedül azon — ha excellentiádnak úgy tet-

szik — antidiluvianus oka van, mert a debreczeni, mint általában véve minden magyar, ki ős jellegéből ki nem vetkezett vagy magát kivetkeztetni nem engedte, a kövezet, légszesz Wurstelprater sat. hiánya miatt, teljesen kárpótolva találta magát azáltal, hogy Debreczenben és a szabad Magyarországon, ha a test, a comfort hiánya miatt némileg akadályozva volt is, annál szabadabban mozoghatott a lélek, vagyis más szavakkal a magyar, mielőtt excellentiád a mostani boldogsághoz juttatá, szabadon gondolkozhatott, beszélhetett és mozoghatott, anélkül, hogy minden lépten-nyomon, kémektől, árulkodóktól és büntetéstől kellett volna tartania, vagy valamely népdajka, kabátja szélénél fogva ránczigalhassa, mi valóban Hoffmann „Ördögi-elixir“-jére emlékeztet, melyben egy szolgálatra kész lélek — melytől az illető soha sem szabadulhat meg — ép azon pillanatban, midőn legszívesebben feledkeznék meg róla, folytonosan és barátságosan sugja füleibe „Én mindig melletted vagyok“, mely állapot, ha ezt az ember az anyai, vagy legalább galactometerrel megvizsgált téjjel nem szivta be, apránként elviselhetlen lesz, amint hogy a fiatal emberek is, ha nem épen a species trotiliana vagy tölpe-liana-hoz tartoznak, szívesebben türik a legszigorubb koronai kegyelmet is, koldulnak inkább, vagy kétségbeesésükben inkább követik Moor Károly példáját sat, semhogy folytonosan egy, bár humánus és jóakaratu instructort türjenek maguk mellett, ki

folytonosan figyelmezteti, inti és tanítja őket, egy szóval helyettük gondolkozik, beszél és cselekszik, és azt hiszi, hogy az ifju felett, mint egy élettelen lágy fából készült, automat fölött, föltétlenül rendelkezik, semmi egyebet sem bizván reája annál, hogy egyék igyék, s örvendjen az életnek. *)

*) Bécs lakócai közül a legtöbben nem ryöznek eléggé csudálkozni a fölött, hogy p. o. az amerikai egyesült államokban annyi szerencsétlenség történik a gőzösökön, és a kormány nem elég atyai gondoskodni arról, hogy ilyesmi ne történhessék. Az amerikaiak azonban ép oly kevéssé szeretik ez „atyáskodás“-t, — s ez az egész különbség a két ellentétes felfogás között, et cela donne la clef pour le reste — mint egy nagykoru ember, a legőszintébb fiai tisztelet daczára sem igen fogja szivesen venni, ha papája igen részletesen beleavatkozik ügyeibe, ellenkezőleg kimélettel és tiszteletteljesen ugyan, de komolyan és határozottan ki is fogja azt magának kérni, különösen pedig, ha a papa ép ellenkezője annak, mit az életben lángésznek szokás nevezni. Ami pedig a számítást illeti, mely tudományban — as we calculate — a gankee uj Ausztriának minden pénzügyi notabilitását felülmulja, — a számítást illetőleg előttünk is helyesebbnek tetszik „to run the risk“, veszélyeztetve azt, hogy életfonalá egyszerre elmeteszessék, sem hogy minden nap, minden órában s pillanatban a „Mitfresser“-eknek minden fajtát lássa magán élődni. Az amerikaiak nézete szerint e boszantásokat nehezebb elviselni, mint a levegőbe repülést: mihez járul még az is, hogy a kormányboszantások uj Ausztriában, a mindennapi kenyérrel járnak, s naponta élvezendők, a gőzkazán pedig mint a villám, egyszerre pattan szét, s csak oly hajókon, melyeket nem okos ember vezényel. — Igaz hogy az ember, kivált ha jó vastag bőre van, végtére mindent megszokik, s

Az emberek, bármily alacsony fokon álljanak is társadalmi tekintetben, sokkal erősebb vágyat éreznek szellemi, mint anyagi élvezetek után. És vajlon létezhetik-e nagyobb élvezet a szabadságnál azon ember számára, kinek lelke kissé magasabban röpdülni képes nemcsak a test szabadsága, hanem különösen a szellemé, tehát a fentebb említett elkerülhetetlen mentortól megszabadulva.

E pszichologiai ténnyel ellentétben, bizonyosan feltűnt már excellentiádnak, hogy gyakran magas társadalmi állásu egyéniségek, épen semmi hajlammal sem birnak ezen „sas utánzás“-hoz, melyet már első Napoleon, igen találólag Idiologiának keresztelt: e helyett azonban minden illusiók nélkül, inkább valami kézzel foghatóhoz ragaszkodnak, milyen a többek közt a jó konyha, kényelmes lakás, értékpapírok, s más ezekhez hasonlók.

Egy beduin, oly el nem fanyaritott jellemmel, mint p. o. Abdelkader volt, excellentiád helyzetében és zsidópiaczi bureaujában, a temérdek tinta, s a borzasztó mértékben szaporodó irka-firkákkal szemben, bizonyára kényelmetlenül fogná magát érezni, míg ellenben excellentiádat, à la tête, nem valami aulanak, hanem egy nyers beduin csapatnak löhátón — jó meleg husleves, puha ágy, schlafrock,

vannak oly specialitások, kik a bolhák, tetvek és poloskák közepe is meghiznak — tehát megelégedettek, sőt gyakran viharos tet-zésnyilvánításban törnek ki, hajbőrüket egy kicsinyt megcsiklandozzák, megszurkálják.

hálósapka, melange és fagyalt sat. nélkül „sitzlich és schwitzlich“ véghez vitt kormánymunka, vagy lovagiasan vivott harc után, burokrat „plaisir“, házi kápolna, olvasó sat. nélkül, sőt talán ép orosz-lán vadászaton — O, Jemine — à la barbe de „Mosje“ Gerard, nem is képzelhetjük anélkül, hogy könnyek ne csorduljanak ki szemeinkből — a kaczagás miatt.

Melyik a kettő közül a szebb, nemesebb és irigylendőbb helyzet, ezuttal nem vitatjuk. — Chacun d'a près a son goût.

Mi, kik már gyermekkorunkban bámulni és siratni tudtuk Kosciuskot, mi kik Cato „victrix cusa diis placuit, victa Catoni“ — híres mondatában a nagyszerűséget teljesen felfogtuk — mi fájdalom oly ideologok, phantasták, vagyis bécsiesen szólva javithatatlanul együgyű magyarok vagyunk, vagy ha excellentiádnak úgy tetszik, betyárok — sat., hogy mi föltétlenül inkább óhajtozunk a sivatag után, mint a zsidópiaczi bureaubá: vagy hogy még tisztábban és érthetőbben fejezzük ki magunkat, az eltiprott Abdelkader bőrében nem éreznők magunkat szerencsétlenebbnek, mint most, míg ha excellentiádnak magasra emelkedett bőrében laknánk, első dolgunk volna sans façon azon procedurat hajtatni végre magunkon, melyet a genialis Münchhausen báró alkalmazott azon kék rókák ellenében, melyeknek bundáját birni óhajtván, csupa humanitásból nem ölte meg őket, hanem azon gondolatra jött,

hogy homlokán egy keresztvágást csinál, s azután addig csiklandozza — mihez Oroszországban, hol ez történt minden szükséges eszköz kéznél van, míg a derék Reineke, természetesen örvendvén, hogy ily kelepczéből élve szabadulhat — mi fájdalom oly sok nemes magyarnak nem sikerült — azon határozathoz jutott, hogy kiugorják saját bőréből.

Igy cselekednénk mi, igenis, drága excellenciás ur — természetesen azonban csak azon esetben, ha a fentebbi két helyzet között választanunk kellene — és e két extremumot sehogy sem lehetne másként összeegyeztetni. Mert ha ez szabadságunkban állana, akkor Abc-elkader magas jellemét tisztán és csorbitatlanul megtartanók, sőt esetleg még emelnők is — más oldalról azonban a civilizatio kellemeit, a theától kezdve, evésben, ivásban, vadászatban sat. egész egy jól szervezett operatárság énekéig kellő mértékkel és határok között szintén élvezni igyekeznénk. — De minden körülmények között a szellemet helyezve primo, s az anyagot csak secundo loco, és soha sem megfordítva, mint ez gyakran megtörténik oly kormányoknál, melyek azt tartják, hogy a népek, ha őket el nem csábítják — azaz — mily szegyen! — szellemi élvezetekkel meg nem ismerkedtetik, tökéletesen meg vannak elégedve, ha elegendő ennivalójuk van, s néha-néha valami látványossággal is gyönyörködtenek, természetesen, nehogy a sok gondolkodással fárassszák magukat, hanem annál képesebbek legyenek „minden“-t megemésztetni.

Mi magyarok, mint nemzet, a fentebbi végleteket mindig kiegyenliteni óhajtottuk — a szellemit az anyagival, a kényelmet a függetlenséggel — azonban nem sikerült. Mert szellemi élvezetek helyett rendesen panem et Circenses à la vienne nyújtottak, melyek közülünk sokakat kísértetbe hoztak, vagy magyarul szólván — mert ezeket „lerchenfeldi magyaroknak“ nevezték — sokakat el is csábítottak: a nemzet zöme azonban soha sem akart hallani sem ezen cseréről — hanem folytonosan remélte és hitte, hogy valaha még is hozzá juthat a tiszta élvezetekhez, természetesen stereotyp mentor accompagnement nélkül.

A kormánynak ezen „mindenbe avatkozása“, mely p. o. Bécsben, hol napirenden van, még azt sem bizák a közönség szabad ítéletére, valjon a piacon árult csuka bűdös-e vagy nem, és ott az ily örökös gyámkodás el is viselhető lehet, mert ezen „körülmény“ — azon ismeretes német dal értelmében „Es ist immer ein Umstand dabei“, az életnek számos más kényelmei által némileg kárpótoltatik: a minthogy az ember, némi kábultság mellett még a fogságban is érezhet némi megelégedést, ha bőrtöne vagy azon tér, melyben mozognia szabad, nem igen szűk, a tájék gyönyörű, jó bor, és mocca szintén rendelkezésére áll sat. — vasuti kájkirándulások, classicus színi előadások, opera, bohózat, nyári színház, a kávéházak egész serege, Népkert, Dehne,

Hellmesberger sat. — és a katonai diszelgések, tisztek által tartott lovardai mutatványok s más ünnepélyek élvezete is meg vannak engedve: — ily viszonyok között, mint mondók, még a fogoly is érezheti magát némileg megelégedve. — Más vidéken azonban, például Debreczenben, hol tulajdonkép nem is létezik „vidék“, s a fenntebb elősorolt kárpótlások is mind hiányzanak, ott egy elrendelt gyámkodás és „Hofmeisterschaft“ oly elviselhetetlen, hogy mindenki, ki ott lakni kénytelen — kivéve a hivatalnokokat, kik ily körülmények között nevedtek fel, elég szerencsétlennek érezné magát arra, hogy a „bőréből kiugorjék“; míg Bécs, mely nem gyermek többé, — azon alkalmatlan figyelők nélkül, kiket Angliában vagy Amerikában egyszerűen „kémek“-nek neveznek, és a becsületes embernek minden lépten-nyomon utjában állanak — mert a gazemberek ügyesen ki tudják őket kerülni — valóban földi paradicsom lehetne, pedig éppen nem az, bár mint igyekezzenek is az emberek magukat e tekintetben ámitani és illusiokban ringatni. Mert szorosan véve, a birodalom fővárosának legtöbb lakója végre is borzadalmasan unatkozik, éppen úgy, mint minden nagykoru ember unatkozni fog, ha semmi okosat tennie nem szabad, mely eset pedig Bécsnek „nem alkalmazott“ lakósaira kisebb-nagyob mértékben alkalmazható — a hivatalnok osztály pedig szintén nem igen mulatja magát jobban, mint a szigoru fegyelem alatt tartott foglyok ezt tenni ké-

pesek, kik egy „patent“ tapodó malomban, propter panem quotidianum sat. folytonosan „előre“ haladnak, és még is gyakran sokáig, sőt örökre nyomorult fizetéssel — egy helyben maradnak.

Ezelőtt sokkal mulatságosabb élet volt Bécsben, ezt tagadni nem lehet: ma pedig mindenféle variációkban hangoztatni halljuk ezen themát: „Bécs komoly lett“ — ismét egy darabja a régi Bécsnek oda“ — például mint azon alkalommal történt, midőn a Jansky testvérek üzletüket megszüntették. Hát nem reminiscenciái ezek a szerencsés és boldog gyermekeknek, midőn „blinde Mäusel“ „Hinkebock“ „Katz und Maus“ „Schau dich nicht um, schwarz Mandel gehtum“ s több eféle kedélyes játékok mulattatták a romlatlan szívű gyermekeket, kik gyakran majdnem halálra kacagták magukat, már csak azért is, ha valaki az ő szórakoztatásukra csupán összevissza ránczigált, ostoba grimaceokat vágott is. Ezen szerencsés napokban persze helyes dolog volt felügyelni arra, hogy az ártatlan bécsi angyalkák éretlen gyümölcsöt, vagy mérges gombákat ne egyenek, valamely kitanult gazember eleven rák helyett döglöt tet ne adjon el nekik, gödörbe, vagy éppen a „Wien“-be essenek, midőn éppen viz van ez utóbbiban. — A férfi azonban nem nagy kedvtelést fog találni az eféle szórakozásokban, és végtére is nagyon unatkozni, sőt elundorodni fog, ha örökösen „blinde Mäusel“-t sat. akarnak vele játszani — és corol-

lariumképen, rothadt almák, netaláni beteges csigák, és forrásba jött savanyu káposzta ellen is úgy akarják védelmezni, mint egykor az aranjeuzi szép napokban.— A patronage-nak ezen neme excellentiád az, melytől a magyar nemzet leginkább fél, -- mert az végtére a legokosabb embert is elbutítja, vagy legalább kihozza sodrából.

Excellentiád azt mondhatja ugyan: „az osztrákok öregebbek a magyaroknál“ és e tekintetben szívesen adunk igazat excellentiádnak, de éppen azért nem kellene a bécsiekkel mint gyermekekkel bánni, s náluk oly igen sok türelmet feltételezni — ám-bár a physikai kor gyakran mit sem számít, mert népeknél és egyéneknél gyakran találunk olyan specialitásokra, melyek elég vének ugyan korukra nézve, és elég érettek is lehetnének, még is a legnagyobb mértékben gyermekesek, s következésképp ehhez képest kell velük bánni is, míg ellenkezőleg látunk olyanokat is, — kivált ha szemünk és jóakaratumk van hozzá — kik még alig bimbóznak, s már a férfi komoly méltóságával bírnak, kikkel tehát, ha hajlamukat megnyerni akarjuk, gyermekes játékot üzni nem szabad, mert az ilyen iránt érzékük nincsen, — nem illik hozzájuk, s az ily elhasznált hocus-pocusok által magukat lépre csalni nem engedik: — és azt hisszük, nem csalatkozunk, ha a magyar nemzetet is ezen utóbb jellemzett népek közé sorozzuk. Minden külső jel — a mennnyiben az ember korlátolt eszével ezeket észrevenni és fel-

fogni képes — arra mutat, hogy a magyarok mindenestre a legfiatalabbak Európában — egy ifju erővel bíró nép, s ennek folytán minden esélylyel bírnak arra, hogy azon sebeket, melyeket önmaguk nagy, legnagyobb részben pedig excellentiád ütött rajtuk, túléljék, s azon különféle mérgeket, melyeket excellentiád zsidópiaczi ügyvéd-paticájából kegyelmesen osztogatott nekik, constitutiojuk minden hátránya nélkül testükből epuralhassák. — Mert amint mondtuk még fiatalok — az élet még előttük és nem mögöttük van.

Mint egyeseknél, úgy népeknél is, a természetes turgor vitalis, s különösen tavasszal, vagy az élet nyarán, legtöbbet tesz a gyógyulás és felüdüléshez: És hallottuk Epicusnak — à peu près — következő nyilatkozatát, melyet, ha nem csalódunk, mintegy 3000 év múlva Boerhave ismételt: hogy a legostobább orvosi charlatán sem volna képes megölni egy ifjut, kiben a turgor vitalis nagy mértékben buzog, míg maga a félisteni Aesculap, legyen allo-homöo-hydro-sym- vagy antipathicus gyógykezelés mellett, egy vénülő beteget, még egy náthától sem képes megszabadítani, ha benne a turgor vitalis Reaumur szerint a null fokon, sőt tán épen az alatt áll, s csak mesterségesen p. o. idei grinzingerrel, vöslauival, vagy talán épen Zichy-féle „bakatori“-val *) nemes árpalével, vagy

*) Így nevezte el Scherzer ur, bécsi borkereskedő, a nemes bakator bort, és elég hibásan, mert Bakator nem hely-
6*

ujjongás és tetszésviharral, vagy más idegesiklándoztatóval — idéztetik benne elő.

Rövid idő óta pedig minden magyar némi meleg reménysugárt érez kebelében, körülbelől olyformán, mint a nehéz beteg javulása pillanatában érzi, hogy még jövője van, hogy nemzeti állása még nincs örökre oda sat. és a mi politikai paradoxonnak tetszik, pedig nem az, — hogy egykori ellentállási képességüket uj Ausztria fölkelő napjának sugarai megtörték — igen, hogy minél jobban ujjong excellentiád vitéz huszáraival és Sextus Baculussával, báró Hauer István ur ő excellentiájával együtt s minél jobban kürtölteti excellentiád a „Victoria!“-t, a magyarok annál élénkebben remélnek, s bár reményük fonala az ön „tény“-ei által gyakran fádalmasan szakittatik ketté, fáradhatlanul ismét összekötik azt, s mintha csak magasabb sphaerákból kapnák a bátoritást, szívüket lelkesedés és csüggedetlenség tölti el. Így áll a dolog. Excellentiád azonban nem is gyanítja ezt. Nagyon természetes! Excellentiád teljes életében sokkal inkább ragaszkos-

ség, hanem egy igen kitűnő szőlőfaj neme: sokkal correctebb volna maderait, malugait mondani, madera és malaga helyett. De miután Isten nem az orthographiara, hanem a szívre tekint, Scherzer ur is tiszteletet érdemel a magyarok részéről, mert ezen nemes bort — legalább Oroszországban — igen megkedveltette; és aki nem „kotyvaszt“, bár ha nem magyar is, mindenesetre nagyobb dicséretet érdemel annál, ki bár a leghelyesebb orthographiával és legfényesebb stylussal ír is, még is egész művészetét a „kotyvasztás“-ra alapítja.

dott az anyaghoz, semhogy a szellem rugékonyságát is felvehette volna számításába. De még szerett, szerencsétlen hazánkfiai között is vannak sokan, kik az öröm és fájdalom ezen gyors váltakozását felfogni, megmagyarázni nem tudják, és sokkal szerencsétlenebbnek érzik magukat jelenleg, mint a nem guillotinnokkal — nem, ez igen jacobinus eljárás lett volna — hanem tiszteletreméltó akasztófákkal diszitett rémuralom napjaiban — igen, most sokkal szerencsétlenebbnek érzik magukat, mert remélnek és mindig csalatkoznak. Mily kin! Épen úgy, mint a reconvalescens beteg, midőn a haláltusa hallucinatioiból következteti, hogy az egészség és élet felé az első lépést megtette — ha t. i. ismét el nem rontja magát, s ez a fő dolog, mert a recidivazott betegek, a legügyesebb segédei a párkáknak.

És ha excellentiád tudni akarja, kik azon figyelmes vizsgálók, kik a magyar népnek ezen diagnosist tenni bátorkodnak — bevalljuk, hogy ezen bátorságot mi vettük magunknak — s azt hisszük némi joggal állithatjuk, hogy a magyar nemzet reconvalescenciájának ezen általunk elősorolt jelei, nem fognak a felizgatott képzelet kifolyásainak, légváraknak tartatni. Oh nem! Számos éve már annak, hogy e földi siralom völgyben vándorlunk, — cél, irány és reménység nélkül. Illusióink — pedig soha sem tápláltunk sokat — mind eltűntek. Azon jelenségeket, melyek Magyarországon 1848. óta a mai

napig történtek, a távolból tekintettük, minden ön-
ámitás és „indokolatlan“ előszeretet nélkül: mert
mi soha sem voltunk „szerelmesek“ hazánkba, mi-
által azt akarjuk mondani, hogy hazánkfiak és anya-
földünk irányában, pedig mindenk fölött szerettük
őket, Amor által szemeinket beköttetni soha sem
engedtük — és mi mondjuk: Magyarország lakósa-
i — kiket excellentiád rendszabályai, persze akarata
ellenére, mert excellentiád ép az ellenkezőt akarta,
szellemileg ellenállhatlanul egyesítettek — a tur-
gor vitalis-nak oly nagy mértékével birnak, hogy
excellentiád cum sociis régen por és hamu alak-
jában a világ minden részei felé fog már repülni,
mielőtt beolvasztási theoriája csak egy vonallal is
előre haladott volna, minek mi a legnagyobb gyö-
nyörrel lennénk tanui, ha napjaink megszámitva
nem volnának.

Ami a magyar nemzetnek életerejét illeti, azon
nemzetnek, melyet excellentiád anyagilag darabokra
tépett ugyan, de szellemileg naponta erősebb kap-
csok által fűzött egybe, — mi ezen életerőt és ex-
cellentiád államkisérlétei és szemfényvesztéseit il-
leti, bátorkodunk a következő, excellentiád által
kétségkívül ismert szavakat excellentiád emlékébe
visszaidézni, bár úgy látszik, hogy miniszteri tevé-
kenységének ideje alatt nem eléggé sajátította el:
*Opinionum commenta delet dies, natu-
rae judicia confirmat.*

Hogy azonban Magyarország törvényhozására visszatérjünk, melyet excellentiád „Visszapillantás”-ának 10. lapján érint, kijelentettük, hogy bátrak leszünk excellentiádat e „pillantás” folyamában, erre nézve felvilágosítani.

1792-ben — azon híres budai országgyűlésen, midőn az erényes Lipót császár a magyar alkotmányt újra megerősítette, miután József császár, könnyelmű genialitással, azt minden jelleméből kivetköztette — a rendek ugynevezett opera deputationalia-kat készítenek, melyek legfényesebb bizonyítékát szolgáltatják annak, hogy excellentiád híres mottója, — mely a Radetzky albumot is díszíti: „megfontolva, de határozottan előre”, a magyar rendeket már hatvanhat év előtt lelkesítette, és a „határozottan” — mit excellentiád szuronyokkal valósággá tehet, s tett is — csak azért maradt ki de facto a magyarok programmjából, mert mindenki a törvényes téren maradva, bár mily megfontolva igyekezett is előre haladni, a kormány részéről mindenkor „határozott” akadályok gördítették utjokba.

Azok után amiket mondottunk, tudni fogja excellentiád — ha még eddig nem tudta volna, mit ismét mi nem tudhatunk — hogy Magyarországon csak az országgyűlés hozhat törvényeket, és ott sem sebes futtában, *à la viennoise*, hanem csak lassan, s gyakran unalmas lassusággal, melylyel szemben a magyarok a következő okoskodással vigasztal-

ták magukat „sat cito si sat bene“, mely persze a jelen napokban nem igen nyújthat vigasztalást — mert minden t. i. megváltoztatandó és megsemmisítendő, cito sőt citissime hajtatik végre, csak hogy a vigasztaló függelék nélkül — s a boldogított nemzetek, jelenleg egy ordre ellenében, legfőlebb egy contre ordre-ben remélnek kárpótalást: mire természetesen gyakran egy kis desordre, s végre teljes felbomlásnak kell következnie.

Időszerű törvények nélkül egy nemzet sem haladhat előre: nemde excellentiád? Magyarországon az országgyűlésen kívül törvényeket alkotni nem lehetett. Az országgyűlés egybehívása azonban de facto a király jogai közé tartozott. — A király azonban vagy nem hívta össze az országgyűlést, vagy ha összehívta is, re infecta, vagy re aliquantulum facta, ismét szélyelkergette: és ez a magyar törvényhozás tulajdonképi története, — 1792-től kezdve, az 1848-iki catastropha napjáig. Mit mond excellentiád mindezekhez? — Nem látszik ki világosan ezen litániából, hogy vagy a magyarok voltak nagyon ügyetlen teremtések, mivel hatvanhat év alatt — pedig ez időszak alatt gyakran volt szükség reájuk, s ekkor a „cara gens hungara“-t minden variatiookban hizelegve osztották nekik — határozottabban fel nem léptek, s különösen 1809-ben, midőn Napoleon a legcsábítóbb proclamatiókat intézte hozzájuk, mely azonban — talán tudja excellentiád — lovagias hűségüket egy

percze sem ingatta meg — vagy pedig azok, kik a magyar nemzetet stagnatioja és hátramaradása miatt kigunyolják, sőt még „sajnálják“ is, mi — ne vegye rossz néven excellentiád, épen úgy czuppan és izlik, mint egy bizonyos pseudo apostol csókja — oly sötét ignoransok, vagy alávaló képmutatók, hogy ezek nem érdemlik, hogy rájuk süssön a nap, az elsöbbeknek pedig éjet-napot egygyé téve kellene imádkozniok az Istenhez, hogy egy kissé világítsa meg elméjüket.

Fájdalmasan emlékezünk I. Ferencz császárra vissza, mert ő, mint mi gondoljuk „lelkiismeretes uralkodó“ volt. — Isten nyugtassa! — és még is, az igazság érdekében, meg kell jegyeznünk, hogy ő is gyakran megszegte esküjét, azonban meg vagyunk győződve, öntudatlanul: mit mi azért föltételezünk, mert fájdalom, de valóban öntudatlanul, rajtunk is gyakran megesett ez.

Az eskü, a mi nézetünk szerint nem csupa szertartás, és ha arra esküszünk, hogy p. o. többé egy csepp „heuriger“-t sem iszunk, vagy azon milliókat, melyeket gondviselésünk alá adtak, hiven megőrizzük, és a tulajdonosnak bár mikor szívesen és hiány nélkül visszaszolgáltatjuk, az tulajdonkép mindegy, az eskü eskü marad, s ki azt meg nem tartja, sans phrase, esküszegő! Nem így van excellentiád? — Emellett azonban meg kell jegyezni, hogy az, aki a „heuriger“-re vonatkozó esküjét

nem tartotta meg, nem nagy szerencsétlenséget okoz „perjurium“-ával, ellenben a milliók elsikkasztója, mint ezt a banquerott-oknál látjuk, számtalanokat juttat rendesen koldusbotra.

Most már el kell beszélünk excellentiádnak, miként lettünk mi, scrupulosus lelkiismeretességünk daczára is esküszegővé.

Nekünk négyféle czimünk és minőségünk volt, minthogy általában véve minden ember, többé-kevésbé, atya, fiu, testvér, cousin, szabómester, állampolgár, alattvaló, földbirtokos, sat. lehet, s csak néhány czim nem egyeztethető meg egymással, p. o. atya és férj ugyanazon személy irányában, legitim király és hóditó, ugyanazon egy nemzettel szemben, felségsértő és a haza jogainak védője, ugyanazon szerencsétlen bőrben és időben sat. A többi között tehát mi is, néhány szabad magyar városnak „polgára“ voltunk, és ehez képest ünnepélyes esküt kellett tennünk, hogy minden tűzveszély alkalmával, azon vederrel melyet kezünkbe nyomnak a vész helyén megjelenni, és ott teljes erőnkől oltani igyekszünk. És pirulva kell megvallanunk excellentiádnak, hogy daczára azon sok égésnek, melyek azon városban, hol évekig laktunk, előfordultak, egyetlen egyszer sem tettünk eleget eskünknek, és a szegény város bizonyosan Sodoma és Gomorrha sorsára juthatott volna, ha mi lettünk volna egyedüli „pom-pier“-je.

Mi, szórakozottságunk és felületességünkben, mely két hibában igen sok ember, még a legmagasabb állásukat sem véve ki, szenved — az egészet szertartásnak vettük, a mi tulajdonkép volt, vagy lett is, mert a szalma és nádfüdelek korszakában volt gyakorlati értelme egyedül, — és épen ezért ki is kellett volna huzni az esküformából, mert egy abszolút szokásra, egy abszurdumra, vagy caricaturára, senkinek sem kellene eskünnie, s emellett Istent, a szent szűzet és minden szenteket tanuul hivnia, mert ezáltal apránként hozzászoknék, s az ember könnyen etiquette kérdésnek tekinthetne oly esküket is, melyeknek meg- vagy nem tartásától, milliók boldogsága vagy boldogtalansága, egy nemzet felvirágzása vagy megsemmisülése függ.

Ferencz császár megesküdtött, hogy minden három évben összehívja az országgyűlést, és ezen eskűjét csak életének utolsó korszakában tartotta meg: de ekkor is csak színből. — Egy szegény ujoncz, ki jóformán azt sem tudja mire esküszik, irgalom nélkül föbe lövetik, mihelyt az „esküszegő“ epithetont csak megközelítőleg is reája alkalmazhatják!

A magyar alaptörvények szerint, melyekre a magyar király megesküszik, a koronázott és valóságos királynak kötelessége — hiszen esküjével Isten és ember előtt, a szabad ég alatt fogadja ezt — rendszeresen minden három évben országgyűlést hívni egybe, és pedig nem azért, hogy az egybehívot-

tak mindenért egyszerűen köszönetet mondjanak, s minden hozzájuk intézett kérdésre lelkesült „igen“-nel feleljenek, s nemkülönben minden fölött mód nélkül örvendjenek és zajos tetszést nyilvánítsanak, mint ez hasonló eseteknél az örökös tartományokban kötelességszerűleg történni szokott, — hanem azért, hogy az illető törvényczikkeknek — lásd a függelék — a legkimerítőbb módon elég tétessék.

Az országgyűlés egybehívásának ideje nem tartatott meg, és hogy mily körülmények közt folytak le az ülészek, minden páratlan és igazságkereső ember meggyőződhetik erre nézve az országgyűlések actái és naplóból.

De miként eshetik a magyarnak, ha valaki a legpéldátlanabb tudatlansággal és a legszemtelenebb arrogantiával, à leur barbe — természetes, mert felelniök a magyaroknak nem szabad — azt állítja és kürtöli a világnak, hogy a magyarok, a kormány segélye nélkül — vagy is helyesebben szólva excellentiád szeretetreméltó közbenjárulása nélkül — soha sem lettek volna képesek ily magasra emelkedni, — mi tulajdonkép igaz is, mig excellentiád a „magasra emelkedés“ alatt az akasztófát érti: hogy eshetik az ily Fanfaronad a magyaroknak, azt excellentiád maga is gondolhatja, ha — Raymund ismeretes és közkedvességű ezen dala szerint: „Denk a bisserl nach, ich denk schon nach sat.“ — magával egy becsületes párbeszédet tart.

Excellentiád tehát meg fog nekünk bocsátani, ez ismeretes szabadelvű emberbaráti érzelmei mellett kétségtelen — ha ez alkalommal, különösen arra vonatkozólag, mint ön az idézett czikk 10. lapján, pathosszal és államminiszteri komolysággal kürtöli a világnak, hogy az osztrák polgári törvénykönyv behozatalával, a magyar nemesség által csak haszonvételileg birt jószágok, egy csapással, teljes és korlátatlan joggal birt magántulajdonná váltak — ha ez alkalommal, a magyar országgyűlésen gyakorta hallott konyhadiákságu szavakat idézzük, melyeket az olyan szónokokra szoktak alkalmazni, kik nagy méltósággal, vagy sufficient szerénységgel valami hallatlan ostobaságot mondottak: „si tacuisses philosophus mansisses.“

Nem, excellentiád, ily ostobaságot magyar viszonyok felől, még nem firkált össze senki, ki valaha egy ludtollat — érczből semmi esetre sem lehetett — tintába mártott. Azon jó ember, ki excellentiádnak ezen §-t Lieferálta, — mert excellentiád maga lehetetlen hogy ily böoticumot összeirhatott volna: jobban kellett volna magát informáltatni excellentiádnak, és csudálkozunk, hogy ez okosságát kikerülte, és sajnáljuk is excellentiádat, hogy ily nevetségessé tette magát, elárulván, hogy a magyar viszonyokról mit sem tud — azon ember azt látszik hinni, hogy az osztrák polgári törvénykönyv behozatala előtt, a magyar nemesek csak úgy ültek

birtokaikban, mint a derék bécsi bérlok illető lakásaikban, melyekben azon élvezetes szokás uralkodik, hogy vagy folyvást „steigereztetnek“ vagy egyszerűen kidobatnak. Ezen philosoph, kinek nem volt annyi esze, hogy inkább hallgasson, semhogy tárgyismeretének és bölcseségének idézett nyilatkozata által szegénységi bizonyítványt szolgáltatson, — úgy látszik nem ismerte a következő körülményeket, melyekre excellentiádat ezen alkalommal figyelmeztetni szerencsénk van.

1. Hogy a magyar nemesi birtok csak felségárulás, vagy magvaszakadás útján jött a korona birtokába; e két esetet kivéve azonban, a földes ur oly biztosan és szilárdul ült uradalmában vagy pusztájában, szilvafái között, vagy káposztás földjén, mint egy király az ő trónusán.

2. Hogy a magszakadás esetén a fiscus birtokába jutandó vagyont annyi adóssággal lehetett megterhelni, — aminthogy ez rendesen így is történt — hogy a fiskus, illetőleg a korona ily javakból egyetlen fillérnyi hasznót sem huzott, épen úgy, mint ő felsége az osztrák császár, reggelijét is kifizetni képtelen volna, ha kizárólag Jerusalemba jövedelmére volna kénytelen szorítkozni, ámbár ő felsége kétségtelenül legitim király a szent zarándoklási helynek, minek bizonyossága az, hogy ő felsége nagy czimében benn is foglaltatik.

Ennek folytán az újabb időkben de facto egyetlen nemesi birtok sem ment át a fiscus birtok-

kába, hanem az utósó „Surculus“ mindig jó olcsón kiegyezkedett a fiscussal, a netaláni per kikerülése céljából. Így szállottak át p. o. a magvaszakadt Illésházi család birtokai a báró Sina családra, — egy lelkes hazafiról egy másikra, kit szívünk mélyéből tisztelünk — így a Kohári herczeg jószágai a coburgi herczegre, és nem a koronára. Még az oly esetekben is, hol felségárulás használtatott ürügyül, nagyobb jószágok elfoglalására, még az ily esetekben is gyakran mit sem nyert a korona: erre nézve a többi között csak Batthiány Lajos és Kázmér grófok jószágait idézzük — kiknek egyike Pesten meggyilkoltatott, másika pedig a száműzetésben halt meg. E jószágok annyira meg vannak terhelve, hogy a korona a helyett, hogy hasznot huzna belőlük, még jelentékeny összeget rájuk fizet, minek folytán úgy mondják, excellentiád tanácsára, elhatároztatott e jószágokat, az említett hazafiak, illetőleg mártýrok utódainak visszaszolgáltatni. Ezt mi szívesen hisszük, mert ez igen hasonlít excellentiád ismeretes nagylelkűségéhez: mert eltekintvén attól, hogy a visszaadással szép összeget gazdálkodnak meg, excellentiád még azon helyzetbe is jön, hogy per longum et latum dicsőíttethesse kormányrendszerének nagylelkűségét, különösen a németek előtt, kik excellentiádnak mindent (!?) elhisznek. A boldogultak örökösei azonban még is örvendenének ennek megtörténtén, mert a competens szakemberek ítélete szerint az örökösök nyeresége másfél, sőt ta-

lán két millió forintra is felrughatna, ha tudniillik azon sok tintát és óriási személyzetet, mely jelenleg az érintett jószágokon alkalmazva van, egy csapással eltávolíthatnák, ép úgy mint excellentiád a magyar nemesség birtokait, roppant adóval terhelte ugyan meg, de egyuttal en revanche — mint a 10. lap mondja — annyira biztosította is.

Hogy excellentiád, vagy azon lángész, mely a világot a magyar viszonyok felől oly mélységes alapossággal világította fel, — az általunk fenntebb elősoroltakat nem tudta, ezt rossz neven venni távolról sem jut eszünkbe. Magyarország örökidőktől fogva terra incognita volt: és igen természetesen, mert ezen ország — különösen a gőznek általános győzelme előtt — egy magas fallal elzárt épülethez hasonlított, melynek belsejébe belátni nem lehetett, különösen, miután mint egy löportorony különféle felügyelők által őriztetett, és körülcirkáltatott, hogy adandó alkalommal — uti figura vagy is inkább tempora hodierna docent — kényelmesebben, és nagyobb plausibilitással denigralni lehessen. Mi magyarok jól tudtuk, hogy bennünket és hazánkat nem ismernek, sokat azonban nem törődünk vele — s ez valószínűleg hiba volt — hogy a világ közvéleményét magunkat illetőleg felvilágosítsuk, és pedig a miatt, mert anyagi jólétünket és szellemi felsőbbségünket, legalább közvetlen szomszédaink fölött, hogy nagyon is érdektelen volt re-

ánk nézve, betegnek vagy egészségesnek, okosnak vagy ostobának tart-e bennünket a sógor: igen, ezen szeszélyünk volt — és ez bizonyára helytelen, mert egy nép sem elég erős arra, hogy a világ közvéleményét kevésre becsülhesse, vagy éppen tekintetbe se vegye — azon szeszélyünk volt, hogy azon éretlen és felületes látogatók előtt, kik különösen Bécsből érkeztek hozzánk, magunkat barbaroknak, s országunkat olyannak rajzoltuk, melyben egyetlen lépést sem lehet tenni a nélkül, hogy az ember valami medvének, dühös bikának, vagy szegény legénynek körmei, szarvai vagy kezei közé ne kerüljön: mert valóban nagyon mulatságos volt látni, hogy némelyik szomszéd tudós mily kétségbeeséssel futott meg egy ártatlan magyar tehén előtt, azt gondolván, hogy az „komor“, s mikép tartotta a legártatlanabb juhászbojtárt is Sobrinak, köszönnén neki a legnagyobb reverentiával: Ezen negédességet kesertien sirattuk meg, és pedig nem magasabb politikai okokból, hanem azért, hogy Magyarország oly hirhedt renommée-t kapott, hogy némely bécsi ügyes szakácsné, kinek magas szellemét az „ich bin von Penzing und das ist mein Stolz“ kezdetű dal, a „Munkások ünnepélye“ czimű darabban illusztrálja — s különösen ha még „sauber“ is volt, inkább valamelyik ausztriai fegyházba záratta volna magát, semhogy személyét és erényét magyarországi eshetőségeknek kitegye. Most látják a „backhändel“ „Grammelsterc“ és „griesknödeln“ ezen derék pap-

női, hogy őket *ex rationibus publico polit-*
cis, hogy Magyarország a világ előtt minél feke-
tőbb színben tűnjék fel, s hogy ezen diplomatiái és
keresztényi eljáráshoz ők is kezet nyujtsanak —
tulajdonkép gyalázatosan megcsalták: mert most
csapatostól jönnek Magyarországba, s annak lakószai
többé nem madárijesztőknek, hanem ellenkezőleg
csinos legényeknek tetszenek előttük: daczára an-
nak, hogy a közbátorság Sz. István király sőt a tör-
ök uralom korában sem állott oly gyalázatos lábon,
mint most, a 16—18 és 20 csendőrezredek virág-
zása idejében, mit ép oly kevéssé lehet tagadni,
mint azt, hogy a régi és mindent eltető nap még
most is süt Magyarországon: minek folytán dicsér-
nünk is kell excellenciádat — pedig Isten látja,
nem szívesen tesszük — hogy éles észszel és minde-
nek fölött annyi becsületességgel irt „Visszapillan-
tás“-ában, egy szóval sem emlékezik a vitéz gens-
darmerokról, hanem kormányzási képességének ezen
kézzelfogható bizonyítéka mellett, csak úgy *à la*
lègère elsuhanni elég „megfontoltság“-ot tanusi-
tott, hogy az senkinek fel ne tűnjék, mi azonban
kissé erős követelés, mert ezen vitéz ficzók már
mértőföldről fénylenek — valószínűleg azért, hogy
a nép meggyőződjék róla, hogy a legjobb akarat
mellett is lehetetlen őket észre nem venni — és
azután excellenciádnak 1850. jan. 20-ról kelt rende-
lete a csendőrség szervezését illetőleg, mindenki
előtt ismeretes, melyben szemüveg nélkül is, követ-

kező dioskurokat fedezhetünk fel, daczára annak, hogy nem igen látszanak egymáshoz illeni. 44. §. „Egy csendőr tanúsága szolgálati ügyekben, ha azt szolgálati esküjére való hivatkozással teszi, a kérdésben forgó tényállásra nézve teljes hitelességgel bír“ — — — 92. §. „Tagdíjak és jutalmak“ — természetesen a csendőrök részére — „Egy évnél rövidebb börtönre ítéltetés alkalmával 4 frt, három évig tartó börtönre 8 frt, háromtól tiz évig 16 frt, tiz évtől tizenötig 25 frt, tizenötötől husz évig 30 frt, halálos ítéleteknél 60 frt.“

E rendeletnek aláírva vannak Gyulay m. p. és Bach m. p. — mely két betű az illető nevek mögött, mellesleg mondva „Member of Parliament“-kép is olvastathatnék — mi fölött bizonyosan egész Brittannia „Hurrah“-t kiáltana, hogy végtére kilátása van ily Member által mint excellentiád, ki már Magyarországot is oly gyönyörűen rendbe hozta, szerencséssé tétethetni. Gyulai M. P.-je fölött, vagy is hogy az ő neve a rendelet alatt van, nem csudálkozunk: mert tudva van, hogy ezen derék tábornoszernagy a löport fel nem találta, — et ce qui plus est — azt nem is szolgált soha, kivéve ágyudörgéses czeremoniák és ünnepélyek alkalmával, vagy csak úgy távolról — excellentiád fölött azonban nem bámulhatunk eléggé, mert excellentiád bizonyosan feltalálta volna a puskaport — ha t. i. már feltalálva nem lett volna, — már csak azért is, hogy capacitálószerül használja — a kender ára

szemtelenül felhágott — és ami a szagát illeti — a lőporét érzük — erre nézve csak egyetlen vélemény uralkodik, nevezetesen az, hogy excellentiádnak nemcsak hogy nem volt kellemetlen, hanem az ominosus márcziusi napokban tanusított lovagiassága alkalmával legkedvesebb illatszerét képezte excellentiádnak. Hanem „et bonus dormitas Homerus“ — és így excellentiádat is kimenthetjük, hogy a tanuság, és akasztófára juttatás gyönyörű szerepeit derék, csaknem szent nybussal övezett csendőreiben egyesíteni elég ügyes volt, minthogy általában az őszpontosítás excellentiád legszellemdúsabb bogarai közé tartozik, és jó szívének humanitásának új és fényes bizonyítékát képezi: mert könnyen elképzelhetjük, hány vitéz csendőr egyuttal férj és családapa ékesszólása — mint egy második Cicero pro domo sua, hatott a bíró jó szívére, s e hatás folytán hányszor vándorolt 4 frt. helyett 60 ft. az illető csendőr zsebébe, mely egy okos ember előtt, ki naponta 25 krt. zsoldot huz, gyakran pedig másféle huszonöttel is megösmarkedik, s kinek e mellett egy felesége de számos gyermekei vannak, és majdnem kiolthatatlan szomjúsággal bír — nem megvetendő összeg, kivált télen, midőn fát vásárolni kell. A nélkül, hogy excellentiádat megsérteni akarnók bátran felvehetjük, hogy hasonló eset nem egyszer történt meg: mert ha excellentiád előtt egy emberélet tekintetbe sem jó, ha arról van szó, hogy nemes és valóban keresztényi céljait elérje, — pe-

dig excellentiádnak sem neje sem gyermeke, szükség-
get nem szenved, és mint mondják zsidópiaczi palo-
tájában oly forróság van folytonosan — vajjon a
sok elhasznált kincstári fa, vagy a kérelmezők vég-
telensége miatt-e, nem tudjuk — hogy majd meg-
fuladnak az emberek — ha azon tény igaz, hogy
excellentiád „előre“ haladása ezer meg ezer tört
szívet okoz és a keserű könyveknek egész tengerét
fakasztja, miért ne találkozhatnék 20,000 improvi-
zált zsoldos között egy, vagy talán több is, ki azon
nemes ambítiót érezze magában, hogy excellentiád-
nak nagylelkű törekvéseiben, — a magyarok töké-
letes kiirtásában, legjobb tehetsége szerint a la A s-
m o d é e legalább utána sántikáljon. Miért ne tör-
ténhetnék ez? utolérni, vagy felülmulni excel-
lentiádat úgy se fogja csak egy sem, ettől nincs
mit tartania.

Ha 20,000 népnevelő és denuntians látja, mi-
ként bánnak az elsőekkel a magyarok közül: mint
tapossák lábbal legszentebb jogaikat: hány volt
kénytelen, jogtalanul elítéltetve, hazájából kibujdos-
ni, s gyakran a legnagyobb nyomorban elveszni —
vagy pedig börtönben és akasztófán kimulni — ha
mindezeket 20,000 ember saját szemeivel látja, azt
kérjük mindenkitől, ki előtt az erény nem csu-
pán füst és pára, nem természetes-e, hogy —
bár e seregben vannak olyanok is, kik bennső fáj-
dalommal nézik az eljárást — mert az emberi tár-
sadalomban sokkal számosabban találkozunk, mint

a magas körökben hiszik, érzésgazdag és erényes specialitások — azonban ily nagy szám mellett olyanoknak is kell létezniök, kik excellentiáddal egyetértőleg azon nézeten vannak, hogy magasabb szempontból nemcsak megbocsátható, szükséges, hanem nagyérdemű, és mi több „jövedelmes“ üzlet is, Magyarországot a „javithatlan“ magyaroktól minél nagyobb számban megszabadítani: mely műtétnél természetesen a legszaporább eszköz a kötél, 60 frt. pedig mindenestre kellemesebb jövedelem 10 vagy épen 4 frtnál, s e mellett pénzügyi tekintetben figyelembe kell venni azt is, hogy a börtönben ülő szegény legény többet eszik meg mint mennyit ér, míg a magasra avanciroztatott, 60 frtra becsült többé mit sem fogyaszt, ellenkezőleg ő maga táplálja a férgeket — s pedig ezekről is kell gondoskodni, kivált miután oly sokan vannak a kik csuszna-másznak. — A derék szakácsnék és más derék emberek, mindezen társadalmi javítások daczára most szívesen jönnek Magyarországra, daczára annak, hogy ott a pénz oly ritka lett, hogy efféle bécsi drágaságokat nem képesek többé úgy megfizetni, mint óhajtanák és mint az illetők meg is érdemelnék, s mint ezelőtt díjazhatták volna, és más jövevényeket is, kik ugyan egyebek élczfaragóknál és „mitfresser“-eknél, szívesen segélyezett volna, ámbár Szt. István szétدارolt birodalmában, az előbbihez egybe-hasonlítva valóságos kutya-világ uralkodik, és ezen curiosum — nem az hogy minden à la diable

megy, mert ez igen is természetes — hanem az, hogy az emberek maguk hasardirozzák magukat a Bakonyba, csak onnan magyarázható, hogy azon képek, melyeket Magyarországról annyi kitartással és ügyességgel festettek, oly borzasztóak valának, hogy a megcsaltak imaginatioja előtt sokkal sötétebbnek tetszettek a szerencsétlen ország vagyis helyesebben „szép vidék“ jelenlegi szomorú sorsánál is: természetes, hiszen az ismeretlen baj az emberek kedélyét és idegeit sokkal erősebben támadja meg annál, melynek fészke és oka ismerve van. Magyarországra jönnek tehát, és pedig nem azért mert excellentiád, *comme bon vous semble* ott korlátlanul gazdálkodik, sőt inkább daczára annak, hogy excellentiád ott kilencz év óta experimentál és minden embert, ki még a föld alatt nincsen, egy kaptafára huzni igyekszik, egyébiránt igen genialiter fárasztja magát, és legalább erkölcsi tekintetben, sőt még anyagiban is, a szegény Magyarországból egy ültetvényt teremtett, melyben az elefantok mindent özszegázoltak, vagy mint Pfeiffer Ida asszony Borneoból oly szellemdusan jelenti, Chimpanse-ok gazdálkodtak. Teljesen kimentjük tehát mindazokat, kik excellentiád szemüvegén keresztül néznek, sőt csak ezen keresztül nézhetnek, s kell nézniök — ha Magyarországról soha semmit sem hallva, annak viszonyaiba mélyebben behatni képtelenek voltak, hanem csak azon nézetig, s azon színek megcsudálásaig, melyekkel excellentiád e szerencsétlen országot, s

különösen a zabolátlan, szilaj lovakhoz hasonlítható „magyaren“-eket bemázolni kegyeskedett és bölcselkedett. *)

*) Valamint az új ausztriai titkos rendőrség minden beavatkozása daczára végtére minden arcanum kikutattatik és ismeretes lesz, ép így sikerült nekünk is, báró Hasner urnak a fentebbiekre vonatkozó opusát megkaphatni: és valóban a legnagyobb élvezettel olvastuk azt, — mert e sajtószere, s a legfelsőbb körökben Magyarországra vonatkozólag ma is irányadó munka premissai majdnem mind igazak, — a tableau mulatságos oldala pedig az, hogy István báró azt vindicálja magának, — kár hogy nem cipő, harisnya és czopfál — hogy saját magas személyében megfékezi, felszerszámozza és befogja a zabolázhatlan, vad magyar lovat.

Az ily tintanyaló istálómesterek, mint ő excellentiája, — kövérre tudnak ugyan hizlalni, s fényesre „putzolni“ egy vén lovat — mihez az arsenicum tudvalevőleg a legczélszerűbb szer — sőt bezárni is képesek őt egy sötét istállóba, hol aztán végtére sánta, merev, és vak is lehet, mindezt képesek tenni: de hogy ő és társai, egy hosszú fülű asinust kivéve még más valamit is megfékezni, felszerszámozni és befogni képesek volnának, — e fölött kissé kételkedni bátorkodunk, és velünk együtt valószínűleg minden gyakorlati és tapasztalt ember.

A báró „Franconi“ „Asileys“ „De „Bach“-s-nak — vagy hogy is nevezik e műlovarokat — ezen idézett elucubratiója — fényesen megezáfoltatott, de mint minden, mi világot terjeszthetne félretételt, s valószínűleg összezuzatott, és „pappendeckel“-lé gyuratott össze.

Az új Ausztriában jellemteljes következetességgel (!?) folytatott elv: Ne audiatur et altera pars szükségessé teszi, hogy az ellenvélemény semmivé tétessék. Ennél egyszerűbb eszköz nincs annak bebizonyítására, hogy a jog az illető részén van.

Miért kellett volna valakinek valamit tudni, vagy miért kellene ma, Magyarországot illetőleg? Mi soha sem voltunk ily követelők, sőt most sem vagyunk azok, hanem azt hisszük, hogy azok, kik erre hivatást éreznek, vagy azért fizettetnek, hogy Magyarországot és népét a világnak bemutassák, a magyarokat tanítsák, betanítsák és neveljék, egy szóval — mint Albrecht főherczeg adlatusa és souffleurje mondja — civilisálják, megfékezzék, felszerszámozzák és az új ausztriai államkocsi elé fogják, — azt hisszük, hogy a kik oly szándékot forgatnak elméjükben, mely nem minden irkafirkásznak vagy jött-ment beamternek sikerülhet egy könnyen — ezeknek kissé többet kellene Magyarországról tudniok excellenciánál, vagy Mayer Bernát urnál, ki, hinni akarjuk, bona fide, azon illusioban élt, hogy a polgári törvénykönyv volt az, mely a derék magyar nemeseket par un coup de baguette, birtokaiknak valódi tulajdonaivá tette, mi szépen hangzik ugyan, hanem a „valódi“ szó értelme, leg-

Azon hallatlanul vastag és hosszú pecsétviasz, mely újabb időkben divatba jött, jó szolgálatot tehetne a mostani kormánynak. A capite azon „irat“, mely nem részesül tet-szésben, összezuzatik — „száj“, mely nem kedvező dolgokat beszél lepecsételtetik: And no mistake.

Azt kérdezem, lehet-e még kétkedni új Ausztria természetszerű összeolvadásában, és dicsteljes kifejlődésében? No! — mert a mit az emberek gondolnak, éreznek, és elérni törekednek, az a pecsétviasz és pappendekkel ezen rendszerben — mind közönyös dolog.

alább ez alkalommal ugyanesak alászállittatik, mert a magyarok a márczius előtti napokban, midőn még nem voltak valódi birtokosok, adót nem fizettek, s saját birtokaikon oly szabadon mozoghattak mint a sas a levegőben, míg ellenkezőleg Árpád irigylésre méltó ivadékai most, miután excellentiád genialitása folytán korlátlan urai lettek birtokaiknak, oly iszonyu magasra esigázott adót fizetni kénytelen, hogy az óriásilag felszaporodott restantiák folytán a szét-tiport országnak egy jelentékeny része paralisálva van, és végrehajtások alatt nyög, az egész nemzet pedig óriási léptekkel közelget azon pont felé, midőn az illető tárczák a szó teljes értelmében telve lesznek ürességgel, mely körülmény végtére talán még excellentiád szemeit is felnyitandja, mert, mint a bécsiek mondják — „wo nichts ist, hat der Kaiser, ein Recht verloren“, és azon meggyőződésre fogja juttatni excellentiádat, hogy bizonyos dolgokat multhatatlanul tanulni kell, s hogy tiszta felfogás, tudományos képzettség, sőt lángész magában véve még nem elég arra, hogy valaki jó kávé tudjon főzni, vagy pontosan járó zsebórát készíteni, még kevésbbé egy 40 millió népességű, s kivált oly complicált viszonyokkal bíró államot, mint új Ausztria megemésztethetlen theoriák után újra önteni és alakítani: annál kevésbbé, mert az elsietett, s jól előre nem készített beolvasztási eljárás, ép az ellenkező sikert szokta felmutatni, és új Ausztria — higgye meg excellentiád — naponta ép oly mér-

tékben megyen szélylyel, a mily mértékben igyekszik excellentiád ez államnak heterogen elemeit szorosabban egymáshoz csirizelni, és magát azon édes csalódásban ringatja, hogy az állam egységesítésére mindent megtett mi szükséges volt, emberi tehetség határai között fekszik, és az idő bizonyosan meg fogja valósítani azon magas czélt, melyet excellentiád magának kitűzött. Mi azonban tisztán látunk, és azt állítjuk, hogy az ausztriai monarchia soha sem volt oly közel a szétomláshoz, mint jelenleg, midőn kívülről csak egy gyenge lökés szükségeltetik, mely bizonyára nem is marad el. — A complicált dolgokat egyszerűsíteni kell, ezt — föltéve hogy lehetséges — elvben szívesen elismerjük; de ha valaki p. o. egy cséplőgépet, melynek szükségeskép sok részből kellene állania, kelletén túl egyszerűsíteni akar, és e tekintetben a végletekig megyen, a complicált gépből végre egyszerű cséplőrud lesz. — És ezt nem kellett volna excellentiádnak elfeledni.

Hogy azonban még egyszer visszatérjünk azon óriási nyereményre, melyben a magyar földbirtokosok excellentiád állítása szerint, az által részesültek, hogy haszonvételi birtoklásuk, valódi és korlátlan földbirtokká változott, ne higgye excellentiád, hogy a magyar nemesség azért tekint vissza oly fájdalomosan az elmúlt időkre, és azért oly szomorú a jelen napok alatt, mert ezelőtt adót nem fizetett, most pedig a szó értelmében belefulad az adóba. Nem excellentiád, nem ez a főök, mit azonban ön,

mint tősgyökeres bécsi soha sem fog talán megérteni, mert ezen székvárosban az emberek boldogsága legfőképen, vagyis helyesebben mondva kizárólag, anyagi alapokra van fektetve. A tulságos adó az emberiség legnagyobb részén egyiránt kellemetlen teher: mert éhség, hajléknélküliség, meztelenség, mely állapotokba excellentiád genialis theoriája szerint a magyar nemesség egyrésze jutott, borzasztó szerencsétlenségek, melyeket csak az tesz némileg elviselhetővé, hogy az aránylag csekély népesség, a földnek rendkívüli termelőképessége, s a lakósok általában jószívű volta mellett, a koldusnak is jobb dolga van Magyarországon, mint más talán sokkal civilizáltabb országban. Nem, nem az adókötelezettség azon fulánk, melynek szurása oly keservesen fáj a magyar ember szívének. Pénzszomj, pénzimádás soha sem képezték árnyoldalait jellemének. Mi őt felláztatja, és helyzetét gyűlöltté teszi előtte, ez azon szolgáltság, lealacsonyítás, melybe excellentiád által taszítottatott — és az, hogy birtokának határain, a helyett hogy medvékkel és farkasokkal találkozzék, kiket egyszerűen lelövöldözne, minden léptét, nyomát excellentiádnak egy kopója vizsgálja s ellenőrzi, ki őt feladja, rágalmazza, házát bármely pillanatban keresztül-kasul kutathatja, en cas que őt lelőheti, sőt nejét és leányát is megvizsgálhatja: — a medvéket és farkasokat azonban nem pusztítja ki birtokáról, mert ezek is szaporodóban vannak, mint minden, mit excellentiád az új ausztriai népek boldogi-

tására kigondolni kegyeskedett: és a mi az utonállókati illeti, azok mindennap többen vannak és szemtelenebbek. — Mert az alkalom szüli a tolvajt, és a csendőráég ügyetlen szervezése szüli az utonállókat.

Azon állítás tehát, hogy a magyar nemesség excellentiád manipulatioja és pátensei által sokat, sőt legtöbbet nyert, oly ostoba vagy szemtelen, hogy excellentiád valóban szégyenlhetné magát — ha még ilyesvalamire képes — hogy ily ügyetlenséget talált fel a világnak: mely körülménynél leginkább csak azon óriási könnyelműséget csudáljuk, mely szerint excellentiád föltételezni látszik, hogy az ily absurdumokat vagy föl nem fedezik soha, vagy ha fölfedezik is, továbbra is elhiszik excellentiádnak. Vagy annyira biztos excellentiád számtalan nyilvános és titkos alárendeltjeinek ügyességében, hogy azt hiszi, hogy ezek compact tömegén keresztül a világosságnak egyetlen sugára sem hathat? Lehetséges, de nem valószínű: és ennélfogva előbb-utóbb, ki különben látni és hallani akar — mindenki tisztában lesz az iránt, hogy excellentiád a magyar nemességet, melynek tagjai előbb urak voltak, valóságos rabszolgává alacsonyította: és az ilyesvalamiért nem szokott köszönetet szavazni az ember, kivéve talán nehányat — nem akarjuk ép azt mondani, hogy az ön fajából, hanem à peu — prés — kik meg vannak elégedve, ha enni és inni ad nekik az ember, s tárczájukat egy kis zsebpénzzel ellátja — Magyarországon pedig még ezen eset sin-

csen, mert a mily bővében volt a szabad magyar nemes azelőtt mindennek, ép oly korlátolt, sőt a legtöbb esetben nyomorult a mostani nemes rabszolgák helyzete. Az ön rendszere tehát, míg egyfelől a szellemet lebilincselte, másfelől még azon előnyt sem nyújtja, hogy legalább az anyagi jólétről gondoskodják, ép úgy, mint minden megemésztetlen dolog, a gyomrot elrontja, de egyuttal az agyvelőt is afficialja.

Életünket tesszük reá, hogy excellentiád, azon esetben természetesen, ha a fentebbieket elolvassa, s figyelmére méltatni kegyeskedik, — diadalittas ironiával fog felkiáltani: „Igen ez az, ez az uszkár lényege“ — hogy az általunk tervezett és erélyesen keresztül vitt rendszer által, a példabeszédszerű apró tizenkettedrés despotákat, kik semmikép sem feledhetik, hogy egykori jobbágaikat — kik most szabad polgárok — minden ellenőrködés nélkül többé nem kinozhatják, — mint ezelőtt a magyar czopf idejében: s ezért a földmives osztály nem is lehet eléggé hálás irányunkban, miután az önkényuralom posványából kimentettük és „száraz“-ra helyeztük. — Készek volnánk fogadni a legnagyobb összegben, hogy excellentiád ezen notát fogja énekelni — mert minden Bécsben kellőleg oskolázott államférfiu, a mennyire mi visszaemlékezni képesek vagyunk — és pedig fájdalom, nagyon gyakran láttuk már majus elsejét — mind ugyanezen nótát fujta: ép úgy

mint a varju vagy szarka, folyvást azon hangot adja, mint a többi, természetesen a nélkül, hogy e mellett valami sokat gondolkoznék.

Bécsben divatban voltak a magyarok fölött bizonyos mondatok, melyek apáról fiura szállottak, és mint civitate donata, soha kétségbe nem vonattak. Ilyen volt a többek között a következő is: „A magyar urak nem szeretnek fizetni, nem szeretnek engedelmeskedni“, mely „Unsinn“ fölött, — mint ők nevezték — a tudós urak igen kedélyes társalgást tartottak a „beszélgető szobácskákban“ azért, hogy magukat és másokat minél erősebben meggyőzzenek arról, hogy az állam fogalma Hottentota, vagy Botokud szinezettel bir, ha az alattvalók fizetni és engedelmeskedni nem szeretnek.

Ilyes beszédeket igen gyakran lehetett hallani és senki sem vette azon fáradságot magának, hogy esetleg vagy szándékosan, ez uttal vizsgálni nem akarjuk, ezeket helyreigazítani, vagy csak megvizsgálni is igyekezett volna.

A mi a fizetést és engedelmességet illeti, be kell vallanunk, a nélkül azonban, hogy e miatt pirulni kénytelenítetténk — Magyarország lakószai, s különösen a nemesség soha sem viseltettek különös előszeretettel e kötelességek iránt, és tanulatlanságukban soha sem tudták kellőleg méltányolni, még kevésbbé felfogni azon körülményt, hogy az örökös tartományok lakószai minden adófelelőlést, a kényszernek bizonyos nemével fogadnak, és bizonyos büsz-

keséget látszanak benne helyezni, és — mások példájára — fennen dicsekszenek azzal, hogy ők vakon engedelmeskednek, és hazafias buzgalommal azonnal készek teljesíteni mindent, mit nekik parancsolnak, vagy tőlük követelnek. Ne higgye azonban excellentiád, hogy a magyarok, s különösen a nemesség valaha valami bankár szenvedélylyel viseltettek volna a pénz irányában, és egy bizonyos rendnek, az elkerülhetetlen dajkák és mentorok nélkül is, magát alája vetni ne tudták volna, hanem azért nem voltak szenvedélyes fizetők, és legalázatosabban engedelmes szolgák, mert — természetesen saját álláspontjukból, saját szemüvegükön tekintve — igen kaberlak-ias dolognak tartották a pénzt a danaidák hordójába hányni, s e mellett semmi más ezélt el nem érni annál, hogy a tisztelt bureaukráták még kövérebbre hizzanak, netaláni szépítéseket bámulhasanak, és költséges diszelgéseket lássanak sat. és különösen meg nem férhetőnek tartották az urbéri méltósággal azt, hogy egyetlen ember szeszélyeinek, s a felelősség nélküli önkénynek engedelmeskedjenek, és ezen antibureaukratikus nézet folytán azon előítéletet táplálták, hogy a szabad ember csupán a törvényeknek köteles engedelmeskedni. Körülbelől így okoskodtak az antidiluvianus magyarok, azon özönviz előtt, melylyel excellentiád e szegény országot, rendeletek, decretumok, patensek sat. alakjában elborította.

Mi azonban a „példabeszéddé vált“ tizenkettedrész zsarnokokat illeti, tények tanúsítják — mint már említettük — mily nagyszerű hazugság, mily szemtelen hamisítás volt a magyar nemességet ily világításban mutatni be, s ily lelkiismeretlenül meggyalázni. Nem történt eset, a kiválólag nyers és műveletlen oláh fajt kivéve, hogy a paraszt, — bár kétségtelen, hogy excellentiád megdicsérte, megénekelte volna, ha föllázadt volna — magát a nemesség ellen nyílt támadó helyzetbe helyezte volna. Ha az örökös tartományokban, az 1848—1849-hez hasonló események állottak volna be, mit gondol excellentiád — ne mint miniszter és excellentiás ur, hanem mint becsületes, egyenes, őszinte ember, felleljen e kérdésünkre — valjon nem kellett volna e sok morva, cseh, steyer sat. földesurnak, nemes, báró, gróf, sőt herczegnek is megoldani a kereket, azért, hogy legalább humanus, s épen azért alattvalóik által annyira szeretett bőrüket megmentsék, mi a gunyolt Magyarországon soha sem történt, mert e tekintetben semmi veszély sem létezett: és ha a bűnök árja Magyarországon ismét valami mozgalmat idézne elő, — mitől Isten oltalmazzon — mint a legközelebbi multban: hiszi excellentiád, valjon azon boldogítók, melyekkel excellentiád Magyarország szép vidékeit elárasztani elég ravasz volt — valjon a parasztok, s általában az egész ország ezen boldogítói oly bátorságban lesznek-e, mint az ugy-

nevezett tizenkettedrész zsarnokok sárral dobált serege?

Azon tömérdek hazugsághoz, melyeket különösen Bécsben gyártottak, és hamisítatlan igazság helyett árultak, sőt ingyen is osztogattak — azon szándékkal, hogy Magyarországot politikai és erkölcsi tekintetben lehető feketére mázsolhassák — ezen hazugságokhoz tartoztak a többek között azon rabló történetek is, melyeket ezen szerencsétlen országra ráköltöttek. — Maga excellentiád, két évvel a forradalom legyőzése után, következőleg nyilatkozott egy társaságban, melynek tagjai közül néhányan, az ön által szervezett csendőrség czélszerű voltát kétségbevonni akarták: „Magyarország örök időktől fogva hemzsegett a rablóktól, ez ismeretes tény, mit magok a magyarok sem tagadnak, (!?) s nem is tagadhatnak: (???) természetes tehát, hogy e borzasztó állapot, mely a civilisált világ botrányára, a magyar törvényhozásra évszázadokon keresztül sötét szegyenfoltot képezett, egy pár év alatt gyökeresen meg nem változtatható, és kivált a legközelebbi feloszlató események után: ezt is be kell vallani, minden méltányosan gondolkozónak. Várjunk csak néhány rövid évet, és kezeskedem róla, hogy Magyarországot ép oly mértékben fogják dicsérni, az ott uralgó biztonság miatt — mint a márczius előtti napokban. Bosszankodással szegyenrel, és szánalommal be kelle vallanunk, hogy e gyönyörű ország

egy tulajdonképeni rablófészek, és a nagylelkű (!) magyar nemzet, mely bizonyára jobb sorsot érdemel, oly szerencsétlen helyzetben volt, hogy egy se-reg bandita által éjjel-nappal kinoztatott és sarczolatott: mindez másképp lesz, és köszönetet fognak érte szavazni nekünk.“ — Így kegyeskedett excellentiád nyilatkozni. Vendégei közül azonban többen tagadták ezen argumentatio praemissait, és ajánlkoztak krónikák, naplók és jegyzőkönyvek sat segélyével — melyeket a világon sehol sem vezettek nagyobb pontossággal, és őriztek meg nagyobb kegyelettel, mint Magyarországon. — Számokkal bebizonyítani, hogy mindazon ostoba rabló anekdoták — melyeket költeni jónak tartottak azért, hogy Magyarország irányában netalán létező rokonszenvet gyengítsék, és hogy egygyel több plausibilisokkal birjanak, annak idején beavatkozhatni — tisztán és határozottan a levegőből vannak kapkodva.

Excellentiád azokat, kik elég vakmerők voltak a fentebbi észrevételeket tenni, az absolut miniszterek hagyományos szokása szerint letorkolta, és szerencsésebb makacssággal védelmezte magas állását, mint a moskoviták bátorságuk daczára Sebastopolt védelmezhatték — azon magas állást ugyanis, melyből excellentiád a legsúlyosabb argumentumokat szokta használni az ellenvéleményűek ellen — mely ellen végtére is senki sem boldogulhat, s mely számtalan variatiokban folyvást azon thema refrainjét képezi, mely következőleg hangzik: „Ezt az egész

világ tudja: ezt csak egy javíthatatlan ostoba fő tagadhatja: e fölött egész Európában régóta egyetlen vélemény uralkodik sat.“ Az említett alkalommal azonban körülbelől következőleg hangzott excellentiád válasza: „Ti derék magyarok teli vagytok előítéletekkel, merő vakok — és tulajdonkép épen nem gyakorlati emberek — igen jó szeretetre méltó emberek ugyan, hanem végtére is phantasták, kik illusiókban éltek, s az igazságot belátni nem akarták sat.“ — Mire aztán a hallgatóság — mely nehányat leszámítva, oly specialitásokból állott, kik még ezután várnak — valóságos lelkesedésbe tört ki a fölött, hogy a Champion of Austria, okainak súlyával a magyar phantastico-pygmaeusokat leöklözte.

Ezen időszak óta azonban, midőn excellentiád ajkai Magyarországra vonatkozólag ezen szépen hangzó jövőndölést hallatták, már hét év telt el; és mikép teljesült az ön genialis horoscopja? Olyan furcsán, hogy Magyarországbán most már senki sem biztos sem vagyonát, sem életét illetőleg, és excellentiád, mivel nem bírhat anyai impertinentiával, hogy e tényt is eltagadja, maga sem tehet egyebet annál, hogy fényes jancsárjait, kik tehetetlenségüknek és czélszerűtlenségüknek még fényesebb bizonyítványát szolgáltatatták, eltörölje, és új Ausztria boldog népeit további türelemre utasítsa, s a nyilvános biztonságra, mint a kormányzás más ágaira vonatkozólag is, a remény istenasszonyát ajánlani

nekik. — mert a ki hisz és remél az üdvözül —
mig hasonló biztatásokkal szemben természetesen,
hogy sokaknak, kik kissé gondolkozni szeretnek, s
egy kissé olaszul is értenek, azon triviale plai-
santerie jut eszébe, mely gyakran, mintegy ex-
cellentiád illustratiójára használtatik, és tökéletesen
hasonlít azon expectatiókhoz, melyeket excellentiád
Ausztia népeinek kilátásba helyezett és helyez, és
következőleg hangzik: „Chi vive sperando,
muore.“

És ha a népek, gondolkodó tagjaik által fi-
gyelmessé téve észrevenni kezdik, hogy excellentiád
kormányzási rendszabályaiban oly óriásilag csalatko-
zott, épen úgy mint a közbiztonság tárgyában, s
ezen tekintetben, épen nem a clairvoyant, ha-
nem a legbutább obscurans szerepét játszta, —
ez esetben talán még is megtörténhetnék, hogy ha
mind nem is, legalább néhányan, azon impertinens
gyanításra jöhetnének, hogy excellentiád végtére sem
egyéb hamis prophetánál, egy lidércznél, mely a
mocsárban keletkezik és oda is száll vissza. Valóban
megtörténhetik, hogy sokan e gondolatra jönek, már
csak annálfogva is, mert körülbelől bizonyos, hogy
a nehezebb dolog szintén nem fog sikerülni annak,
ki már a könnyebbel sem tudott boldogulni. Így
például azon órás, ki egy közönséges órát nem tud
jól elkészíteni, nehezen fog bizalmat ébreszthetni
maga iránt, ha egy chronometer készítéséről leszen
szó, legfeljebb csak phantasták főgják pártolni, kik

szívesen élnek illúziókban, és minden ok nélkül a legédesebb reményekben ringatják magukat, mint ez a lotto- és hasard játékosoknál napi renden van. Magyarországon pedig, az örökös tartományokkal egybeazonlítva, a közbiztonság kezelése valódi gyermekjáték. Azon végtelen sikságokon, hol mértföldszámra semmi rejtekhely, még csak egy fa sem találkozik, azt hinné az ember, hogy erős akarattal, s egy kis ügyességgel, mely persze elkerülhetlenül szükséges, s huszezer talpig fegyverzett jancsárral, teljes rendet lehetne tartani. És mit bizonyít a tény, vagy is ezer meg ezer tények, melyeket minden lapok — talán azért, mert gyakran okosat nem mondhatnak, vagy mondaniok nem szabad, — folytonosan a legnagyobb lelkiösmeretességgel kürtölnek? Mit hirdetnek ez organumok? Csak azt, hogy — *l'occasion fait le larron* — még oly vidékeken is, hol ezelőtt rablásokról hallani sem lehetett, s hol a hasonló szomorú esetek ma napirenden vannak, s oly egyének is, kik soha sem haladtak tiltott utakon, ma melléküzletül, vagy par plaisir, mert valóban majdnem minden veszély nélkül tehetik — azon alávaló gondolatra vetemednek, hogy p. o. egy gazdag zsidót kiraboljanak, vagy csupa negédességből egy kissé rájesszenek, mert a vitéz csendőrség inkább foglalkozik vén cigány asszonyokkal és azok családjával, semhogy előszeretettel tanusítson azon fatalis betyárok iránt, kik tréfát nem értenek, s nem is tréfálnak soha.

A szilárd akaratot eléggé tanusította ugyan excellentiád mindenben, a mihez hozzáfogott, — ezt legelkeseredettebb ellensége is kénytelen bevallani — hanem persze, a szükséges ügyesség dolgában gyakran szegény volt, s különösen — mi már számtalan példák mellett azt hisszük elég világosan kitűnik abból is, hogy excellentiád az administrationnak ezen aránylag könnyű részét sem volt képes észszerűen rendezni: minek folytán mindenki, ki ön által fizetve nincsen, vagy valamit öntől nem vár, jogosan kételkedhetik ön többi kormányrendszabályainak sikerében is, melyeknek megoldása több nehézséggel van egybekötve, mint a vagyon és személy biztosításánál, mely művészetben — nem tudom hogy most is ugy van-e még — még a törökök is teljes sükert arattak, míg a kormányzat többi ágaiban, és különösen a pénzügyekben, oly nehézségek mutatkoznak, melyeket csupa genialitással, mély savoir faire nélkül legyőzni nem igen lehet.

Hogy ázonban igen könnyű dolog lett volna Magyarországon a legteljesebb közbiztonságot idézni elő, az ép oly bizonyos, mint hogy a következtetést de posse adesse, kétségtelenüelfogadni kell, kivált azon esetben, ha az esse kissé a multa is visszahat, s a dolgok helyzetében lényeges változás nem fordult elő.

Magyarországon, a márczius előtti napokban, a személybiztosság oly erős lábon állott — ezt számokkal lehet bebizonyítani — mint Európa bármely

államában. Agyonütés fordult ugyan elő: de a gyilkosság oly ritka volt, hogy Magyarország e tekintetben bármely állammal is kiállotta volna a versenyt.

A vagyon biztosságát illetőleg nem állottunk ily fényes lábon, azonban excellentiádnak meg kellett volna gondolnia, hogy a veszélyeztetett vagyon kevés kivétellel, legfőlebb egy juh, sertés, vagy ló volt.

A magyar törvényhozás e visszaélésnek is elejét akarta venni, de ez is mint sok más, csak *pium desiderium* maradt, és pedig oly okokból, melyeket excellentiádnak már fentebb, egész alázatossággal ugyan, de a legnagyobb világossággal és érthetőséggel megmagyaráztunk.

Hogy a magyar társas életnek ezen javítása a márczius előtti időkben meg nem történhetett, ez Magyarországon senkit sem busított, s csak azok botránkoztak oly szerfölött benne, kik helyismeret és a fennálló viszonyok teljes ismerete nélkül itéltek e dologban, mi gyakran a legmagasabb urakkal is megtörténik, mint ezt excellentiád a legjobban tudhatja.

A „szabadságszerető” magyar, e megbecsülhetetlen kincset, legalább az egyéni szabadságot egyetlen embertársától se irigyelte, és ennek folytán semmi által meg nem édesíthető ellenszenvet érzett mindenféle utlevél, igazolási és tartozkodási jegyfelbosszantások ellen, minélfogva természetesen min-

den szökevénynek és korhely vándorló legénynek, minden szerelmes csikós, kanász, juhász és gulyásnak, könnyű dolog volt napokig, szabadon mint a madár — hanem azért nem „Vogel frei“ mint most — Isten szabad ege alatt kóborolni, ábrándozni, sétálni és az életnek örvedeni. Excellentiád a többi közt szintén ember, s ennél fogva gyakran találta, és tapasztalja, és pedig reméljük mindennap, mily étvágya van a rendes ebédidőben, s ez alkalommal valami belső bíró arra figyelmezteti, hogy excellentiád sem angyal — ámbár az irományok pora, a tinta decompositiója, a tömérdek kérelmező kigőzölgése, a rossz idők a régi kincstári épületben, a „szagtalanok“ daczára sat. az ülés közbeni erőlködés nem igen éleszti az étvágyat. Gondolhatja már most excellentiád, mily étvággal kell egy fiatal egészséges szegény legénynek birnia, ki a legtisztább oxigenben mértföldeket hagy hátra maga mögött, és se nem reggelizett, se nem ebédelt, következésképp annál szivesebben vacsorálna.

Excellentiád bizonyosan tökéletesen érti a mondottakat, mert mint szabadelvű emberbarát és demócrata — melyet excellentiádban, jelenlegi dominoja daczára is minden szabadelvű ember a legnagyobb elégtétellel ismer fel excellentiádban, és e körülményben a jövőt illetőleg a legédesebb reményeket helyezi — bizonyosan tapasztalásból tudja excellentiád, mily határtalan étvágygyal bírnak a többek közt, diákok, parvenük és szökevények sat.

Ezt tudták a nem ostoba — mint excellentiád a világgal szívesen elhitette volna — magas törvényhozók is, ép oly jól mint excellentiád, s így gondolkodtak: Miért ne tartanók néha jól e szegény legényeket mi, kik naponta bőven terített asztalhoz ülünk, és háláérzettel fohászkodunk Istenhez: „Oh uram, adj azoknak is, kiknek semmiök sincs“, e szegény ficzkókat, kik egy kissé eltévedtek. Hisz ezek is emberek, és mi, a mi a tévedéseket illeti, nem ritkán nagyobbakat tévedünk náluk. Nemde, önmagával annyira számot vetett excellentiácska? Miért ne enyhítnók tehát néha éhségüket és szomjukat, midőn ezzel megelégszenek: az ő élvezeteik anélkül is oly igen korlátozottak.

Igy argumentáltak a nemes despoták, és miután az őszinte emberszeretet, kétségkívül a legnagyobb kormányzási bölcsesség — tudja excellentiád — ezen nézet a gyakorlatban is a legcélszerűbbnek bizonyult, és valóban az is volt: mert ezer meg ezer példa bizonyítja kétségtelenül, hogy mindazon eltévedtek, kik juhászaiknál, vagy más alsóbb rendű hivatalnokaiknál, — mint ez Magyarországon régente szokásban volt — néha-néha hust, szalonát, bort, kenyeret és szíves fogadtatást találtak, csak a legritkább esetben formáltak magasabb követeléseket, sőt ellenkezőleg mindenkor azon háláérzet ébredt fel bennük, mely az alárendelt sorsu egyéneknek, különösen Magyarországon annyira élénk és csnpán csak a magasabb politikából van állítólag

kizárva, melyet mi előítéleteinknél fogva nem értünk ugyan, hanem excellentiád bizonyosan megtagadhatna bennünket, hogy miért történik ez: igen e kiméletes és emberi bánásmódot tapasztalt szegény legény belsejében oly hálaérzet támadt fel azok ellenében, kik vele nem mint könyörtelen bírák bántak, hanem csak azt vették tekintetbe, hogy éheznek és szomjaznak, istenhez azonban talán közelebb állanak, mint némelyik még bár fel nem akasztott, de rendjelekkel teli aggatott mellű nagy ur — oly hálaérzet, hogy némelyik rabló leghűbb védője lett azon birtokos vagyonának, ki vele oly emberségesen bánt, hogy életét veszélyeztette, azon néha előforduló esetben, ha néhány kevésbé nemes gondolkodású bajtársa, az egész kezet követelte ott, hol már egy ujjat nyújtottak neki. Mig ellenkezőleg a visszaütöttnak a magyar gazdasági viszonyok között — melyek természetesen nagyban különböznek a szászországi, sőt az örökös tartományi viszonyoktól is — igen könnyű volt magát érezhetőleg megboszulni az által, hogy a „vörös kakast“ annak háza födelére rőpítette, ki tőle egy falat kenyeret megtagadott.

Excellentiád nem valami nagy psycholog ugyan, vagyis tulajdonkép épen nem az, csak poeta, mert úgy tekinti és ítéli meg az embereket, mintha fából volnának, vagy legfőlebb állatok, kiket ad libitum lehet dressirozni, ép úgy mint a tuskókból gyakran a legcsinosabb szobrocskákat faragják, —

vagy oly lények, melyeknek legnagyobb, egyedüli élvezetük az evés-ivásban áll. Annak daczára azonban, hogy mint mondók excellentiád épen nem psycholog, mégis annyi észszel és oly jeles imaginatioval bir, hogy igen könnyen bele fogja magát találni azon helyzetbe, melyet jellemezni ezennel bátorságot veszünk magunknak.

Tegye magát excellentiád azon helyzetbe, hogy valamely oknál fogva — mit persze nem is lehet föltételezni — ismét egyszer tovább állani kényszerülne, és több napi bujdosás, ábrándozás és séta után végre, a Bakony közepén criminalis éhséget érezne. Hogy utonállóhoz ne hasonlítson, és a hatóságok argus szemei előtt gyanut ne költson, más fegyvert nem hord magával egy revolvernél, mely a zsebben is elfér, és hat „adag“-gal van ellátva: és emellett azon dilemmában volna, hogy vagy nem vacsorál, sőt talán éhen is meghal, vagy egy tiltott támadást intéz az emberi társadalom és vagyon ellen. Messze földön sehol egy „Hotel“, hol az ember „jó pénzért“ felfrissíthetné magát: egyébiránt excellentiádnál pénz sincs, melyet megjegyezni elfeledtünk — először, mivel excellentiád eddig még igen keveset tehetett és tett félre, másodsor pedig elővigyázatból is, nehogy tolvajnak tartassék, azon esetben, ha a csendőrök szerencsések volnának excellentiádat nyakon csipni. Excellentiád tehát el volna látva, hatalmas étvágygyal, biztos revolverrel, erős és szilárd akarattal, mely önt annyira jellemzi, tárczájában azonban egy ezüst hatos sem volna.

Valjon mit tenne excellentiád ezen válságos helyzetben? Meg vagyunk győződve, hogy a revolvert nem saját sérthetetlen személye ellen fordítaná, hanem — ha már csakugyan meg kellene lenni, inkább mások ellen. — Mit? — hanem kopogatna egy ház ajtaján, melynek — bár nem „vorschriftsmässig“ épített — kéménye van; melyből, mint Abel oltáráról, biztató füst emelkedik az égre. Excellentiád tehát zörget: a bennlakók elég impertinentiával birnak excellentiádat várakoztatni: — végre megnyilik az ajtó: excellentiád külsége sehogys sem árulja el a nagy urat, tehát valami kéregető mesterlegénynek tartják, gyanus kóborlónak, vagy talán az újra feltámadt Grasel-nek — és minden teketória nélkül becsapják bárói orra előtt az ajtót, s talán a szegény emberek által nem ritkán hallott azon utravalóval: „Vigyen el az ördög te pimasz.“ Oly szólásmód, melyet excellentiád tudunkra még eddig nem hallott magára alkalmaztatni.

Mit tenne most excellentiád? Valóban kíváncsiak volnánk tudni, mint viselné magát excellentiád ezen kivételes esetben, midőn fogdmegjeit nem használhatná fel arra, hogy az embereket meggyőzze és boldogítsa, hanem a pusztán, vagy erdőben, egy Aeol hárfáinak hurjain, azon régi dal valamely variatiója hangzanék fel, mely így szól: „Aki egynek, sőt millióknak vermet ás, maga esik bele.“ — Mit tenne tehát excellentiád, kívált ha gyakran

részesülne ily fogadtatásban, és utódja minden vizsgálat nélkül épen úgy „vogelfrei“-nak nyilatkoztatta volna, és köröztette volna önt, mint ön annyi ezer meg ezer magyarral, ördögi szívtelenséggel tevő — és utódja még szigorubban elevenitené fel, excellentiádnak azon rendeletét, mindazok, hogy kik a gyanus személyeket fel nem jelentik, ép azon keresztényi bár, de példás büntetésben részesülnek, mint azok, kik valódi emberi részvéttel őket házukba fogadták.

Mit fogna excellentiád kezdeni? Feladná magát, mint Moor Károly, hogy legalább valamely derék csendőrnek 60 frtot keresni segítsen, — ez különben igen nemes tett volna — vagy lerevolverezne valakit, vagy végre talán egy szénakazalt gyújtana fel? Valóban még csak képzelni sem tudjuk: annyi azonban körülbelül bizonyosnak látszik előttünk, hogy mindazon borzasztó események, melyek jelenleg Magyarországon napirenden vannak, egyedül azon ostoba, meggondolatlan rendszabályok kifolyásai, melyek által excellentiád ezer meg ezer embert az üldözött vadállat helyzetébe taszított, kik mielőtt akasztófán száradnának meg, mi rájuk végtére is bekövetkezik, legalább addig enni, inni, és ha lehetséges üldözőik közül egyet, vagy többet előre küldeni szeretnének, szálláscsinálás végett.

Excellentiád, mint ügyvéd bizonyosan ismeri, sőt érti is e mondást: — „summa justitia, summa injuria!“ — alkalmazza kegyesen excellentiád ezen mondást a szóban forgó esetre; és e tekintetben talán kissé tisztábban fog látni.

Ismerünk sok oly magyar birtokost, kiknek legalább is 100,000 frt. jövedelme volt, és néhány száz forinttal, mely bőven elég volt arra, hogy a szegény legényeket borral, pálinkával, kenyérrel és szalonnával ellássa, minden tolvajságtól, sőt még a végzetes vörös kakastól is teljesen mentek valának, és ezen praxis, mindent összevéve, az akkori viszonyok között nem csak a legbiztosabb, de a leghumánusabb is volt.

Sokan lehetnek azok között, kik e sorokat olvassák, kik erre talán így kiáltanak fel: „Mily alávalóság, gyújtogatni azért, mert nem hívták meg ebédre“ — és valóban, a boszunak ezen neme nem tetszik nekünk: — de ha meggondoljuk, mit érezhet e szegény ördög, ha mindjárt saját hibája miatt bukott is oly mélyen, midőn látja, hogy némely nagy ur, ki pár hasard emelkedett fel, magát és elődszeit a pukkadásig hizlalja, tőle azonban egy darabka száraz kenyeret is, melynek a magyar ember soha sem volt szükében, — megtagad; — valóban érthető, hogy egész más gondolatok és szenvedélyek kelnek föl benne, mint p. o. hasonló körülmények között egy Pater Innocentiusban. Az éhség fáj! — Ezt persze nagyon kevesen tudják a vagyonos osztályból, mert azon rendes fájdalom, mely által az állampolgárok ezen osztálya kinoztatik, inkább a „sok“, mint a „kevés“ miatt keletkezik.

Egyébiránt a márczius előtti napokban, Magyarország falvai és mezővárosaiban, boszúból alig

történt gyujtogatás: mert az illető nem a társadalmat, hanem egyest akart büntetni — kit a magyar gazdasági viszonyok között nem is volt nehéz feltálni, mert széna, szalma, csépeletlen gabona sat. minden vidéken, föld nélkül szétszórva magányosan állott, és nagyon alkalmas volt az autodafé-nek e nemére, anélkül hogy más is károsított volna általa.

E tekintetben a jó tanács gyakran nyugoti jó szomszédainktól jött: ne gazdálkodjunk ily özőnviz előtti módon, hanem a drága takarmányt helyezzük fedél alá sat. Fájdalom azonban — már mi magyarok ily javithatlanok vagyunk — a legtöbb esetben süket füleknek papoltak: mert mi, ezen különben helyes tanácsot ép oly kevéssé fogadtuk el, mint 1815—1816-ban az éhes bécsi mob, egy ismeretes bécsi gavallér philosophicus tanácsát: — vagy mint az ugyanazon évben a Maros partjain, mint a legyek ősszel, rakásra hulló cigányok, általában nem követték azon étrendet, melyet Aesculapnak egy bécsi papja, oly éleseszüleg ajánlott nekik.

Az előbb említett nemes gróf több oldalról hallotta azon permanenssé vált panaszt, hogy a szegényeknek nincs kenyerük: a tökéletesen iskolázott gavallér mint egy második Pithagoras „Heureka!“ a következő nyilatkozatot tette, melyet eredetisége miatt közölni jónak látunk: „Az ostobák hát miért nem esznek zsemlét.“ — A bécsi protomedicus pedig therapiái elvek folytán kétségtelenül bebizonyi-

totta, hogy a cigány faj nem tenyészhetik, és ezen szarvasgomba színű nép tulságos halandósága onnan magyarázható, mert iszonyu életrendet tartanak. Ezen faj, így biztosított a tudományos férfit, a legjobb egészségnek és hosszú életnek örvehető, — mert különben erőteljes és alkalmazható is lenne, ha például oly észszerűleg élne — mint a bécsiak: — és reggelire kávét inná kiflivel, egy leforrázott gyík helyett, — délre inkább levest, valamivel „benne“, marhahúst, valamivel „mellette“ és vastagított valamivel „rajta“ sat. mint egeret, békát, macskát, kutyát és más hasonló nyalánságokat.

E két esetet idézzük azon jótanácsok encyclopediájából, melyeket nekünk a Lajtha tulsó partjáról küldöttek azért, mert különösen illenek azon tanításokhoz, melyekkel excellentiád cum sociis több alkalommal, s a „Visszapillantás“-ban is bennünket tractálni kegyeskedett, s melyekre nézve a világnak felvilágosítással szolgálni szándékunk.

Mi magyarok, hazánk többi vidékein, a tüzelő szer hiánya mellett, azon okból sem helyezük föld alá takarmányunk és gabonánkat, — a mely okból például az alföldi nagy síkságokon a jó chaussée-k hiányzottak, — vagyis a hozzá szükséges anyagok teljes hiánya miatt — ezt az épületeknél cseréppel lehetett volna pótolni, de ezeknek készítése is oly sok nehézségekkel volt összekötve, s emellett Magyarországon oly jól értik a kazal és asztagraakást, hogy számokkal bebizonyítható, miszerint sok-

kal helyesebb volt takarmányunkat a szabad ég alatt hagyni, s a fatális „vörös kakas“-t néhány szerény ebéd, vacsora, bor és pálinka árán, távol tartani tőlük.

Hogy ezen kedélyes gazdálkodás nem maradhat sokáig fenn, azt a magyar törvényhozók is tudták: ennélfogva gondoskodtak is arról, hogy ezen viszonyokból lépésről lépésre kimenekülhessenek, mig excellentiád egy csapással, időt és természetet kényszerített egy oly ugrásra, mely még más ugrásokkal egyesülve, okvetlenül salto mortale-vá fogja kinőni magát, melynek természetesen csak egyetlenegy következménye lehet, tudniillik azon blamage, melyszerint lehetetlen volt valami gyermekesebb, mondjuk igazán ostobább módot kigondolni a nagy közönség vagyonának biztosítására, az excellentiád által alkalmazott csendőr experimentumoknál.

Tudjuk, hogy néhány évvel ezelőtt — midőn excellentiád maga és mások előtt bevallani kényszerült, hogy említett biztonsági kísérletei nem úgy ütöttek ki, mint ezt hitte — minden felelősséget ezért az elégtelen garabonczáskodó magyar közönség nyakába akart háritani, mely excellentiádat népboldogító törekvéseiben pártolni nem igyekezett. — És tagadhatlan is, hogy az ön csendőrei, Magyarország népességének minden osztálya előtt, sokkal gyűlöletesebbek azon emberi vadnál, melynek üldözésére rendeltetvék: és ez — ugy hisszük —

meglehetősen bizonyítéka annak, mily rokonszenvet éreznek Magyarországon az ön kormányzási rendszerre iránt, és hogy mily erős gyökeret vertek eszméi — melyek valóságos, és pedig igen ügyetlen természetugrásokat képeznek -- az új osztrák földben, és különösen Magyarországon. Sokkal jobban gyűlölik az ön védangyalait, a rablót és gyilkossá erőszakolt szegény legényeknél.

Nagyon könnyen érthető dolog, hogy excellentiád derék csendőrei Magyarországon jóakaratu támogatásban nem részesülnek, sőt ezt nem is várhatták: Ezt excellentiád maga is beláthatta volna, — de ehhez még azon körülmény is járul, hogy a „vörös kakas“ még most is veszélyes, és új Ausztriának magyarországi polgára, valóban Rinoceros lenne, ha az ön hasztalan és élehetetlen csendőrei iránt érzett határtalan ellenszenvének daczára, csupán excellentiád magas személye iránti szeretetből, talán azért, hogy nyomorult rendszere kissé kedvezőbb világításba helyeztessék, mint loyalis alattvaló és tulboldog „beolvasztott“, ön által a legszivtelebbitől üldözött hazafiaival, élethalál harcába keveredjék, — természetesen azért, hogy a derék gensdarmes-oknak baja ne történjék, hanem inkább az ő vagyona és élete kockáztassék — s hogy még örökösei is folytonosan a vörös kakastól remegni kényszerüljenek sat., kárpótlásul azonban excellentiád által, áldozatkészsége miatt sok méltósággal, kenetteljesen megdicsérettessék, és Európának bemutattassék.

Ha tekintetbe vesszük excellentiádnak azon követelését, illetőleg felhívását, hogy a magyar nemzet az ön tévfogalmait, és emésztetlen kormányzási kísérleteit elősegitse, és quasi saját ügyévé tegye, önkénytelen is az „unalmas emlékezetű“ XVIII. Lajos jut eszünkbe, ki *Dei gratia*, családjának tagjaival együtt komolyan meg volt győződve a felől, hogy az embereknek legnagyobb boldogságuk az, ha érette harcolhatnak s vérüket onthatják, míg ő kényelmes karszékében egész kedélyességgel uralkodik, a különféle tápszerek fogyasztását vitézül előmozdítja, és vitéz „szolgái“-nak lelkesültségét időnként egy királyi „bravo“-val fokozza, és legmagasabb megelégedésének nyilvánításával buzdítani és boldogítani kegyeskedik. — És ha egy pártatlan, a kormányzathoz értő, és a magyar viszonyokat és ügyeket előítélet nélkül vizsgáló ember, semmi egyebet nem ismerne excellentiádról, s csak imént említett felhívásánál Magyarország népességéhez, excellentiád többi elméleteiről hogy ne mondjuk abszurditásairól — mit sem hallott volna, hanem kizárólag a szerencsétlenül kiütött csendőrkísérlet után — melynek czélszerűtlenségét most már boldog boldogtalan belátja — ítélne, bizonyos, hogy ezen egyetlen rövid kivonat, excellentiád tényeinek hosszú sorozatából tökéletesen elég volna arra, hogy következő véleményt nyilvánítson — ha tudniillik torka moraliter vagy physice előbb össze nem szoríttatik: — „hogy excellentiád minden államből-

csességét a szobában tanulta: hogy lángeszének forrása tulajdonkép a tintatartó, mely millió meg millió alárendelt tintatartóba oszlik szét, és azon boldogság, melyben ön 40 millió állampolgárt részeltet, kik fölött ön nem kormányoz, hanem tulajdonkép önkényűleg rendelkezik, végtére sem lehet más „írott” vagy legföllebb „festett” malasztnál, és hogy in ultima analysi, mindaz mit ön alapított, nem számíthat hosszabb életre, mint egy papírból, „pappendekkel”-ből, vagy a legjobb esetben papier-mâché-ből készített obelisk.

Azt mondtuk, hogy az ön biztossági közegeinek tökéletes czélszerűtlenségét má már országvilág belátja, és nincs okunk visszavonni ez állításunkat: mert excellentiád maga is e felvilágosodottak soraiban van már; s ezt excellentiádnak azon nyilatkozatából következtetjük, melyet nem régiben csudálói előtt kimondani, s ezáltal azoknak gyakorta csalatkozott bizalmát, és a jövő iránt táplált reményeiket, kissé felfrissíteni méltóztatott: hogy t. i. a gendarmérie magasabb czélokból állíttatott fel, és nem csupán a fennebb említettből — melynek entre nous soit dit, meg nem is feleltek — melyre a régi pandurok is elégségesek, a minthogy a pesti kereskedelmi kamara, a naponta növekvő biztonságihiány miatt, nem régiben bátorságot vett magának, azon alázatos kérelmet terjesztetni elő, vagyis helyesebben szólva, az égető rablóviszonyok által eléggé indokolt azon tanácsot adni, hogy legalább a

közbiztonságot illetőleg a régi rendszer állittassék vissza, és 20 ezred csendőr helyett alkalmaztassék néhány száz pandur, hanem természetesen egészen a régi modor szerint. A pesti kereskedelmi kamarának ezen, minden várakozást felülhaladólag szemtelen követelése természetesen a legnagyobb indignatioval fogadtatott, és a féktelen kérelmezők, pandurok helyett meglehetősen „orr“-ot kaptak: — mi egyébiránt a jelen napokban még szerencsének mondható, mert még rosszabbul is járhattak volna.

Excellentiádnak azon ügyvédi fogása, melyszerint az el nem ért cél helyett egy másikat helyettesített, senkit sem lepett meg, mert nem létezik ember, kinek excellentiádat közelebből ismerni szerencséje van, ki excellentiádat azon bölcsék közé sorozná, kik az első nem sikerült lépés után azonnal visszatérnek, és más jobban megfontolt és kiszámított lépéssel kezdik újra, hanem mindenki meg van győződve arról, hogy excellentiád elég jellemsszilárdsággal bir, mindaddig, habár meggondolatlanul is előre haladni kísérleteiben, míg minden rendelkezésre álló eszközt teljesen kimerített — vagy fejét egy falón, melyre mottoul a „ne plus ultra“ van írva, szétzúzta.

Excellentiád gyakran belátta — mert öntudata által gyakran ösztönöztetik erre, s ezt másnak nem is szabad tenni — persze csak rövid pillanatokra, mert ki az ördög foglalkoznék hosszasan ilyen kellemetlen dolgokkal — hogy ön, legalább Ma-

gyarországra vonatkozólag — mint igazgató miniszter, egymást, sokat, sőt tulajdonkép mindent, a legügyetlenebbül intézni szerencsétlen volt. — Excellentiád önmaga által ösztönöztetve, és plausibilis kifogásokat keresve, az ön fényes jancsárjai ellenében kimutatott általános ellenszenvet, a többek között azon körülményből is igyekezett kimagyarázni, hogy a kihágók, tolvajok és bűnösök sat. rendesen gyűlölni szokták azokat, kiknek rendeltetésük őket ellenőrizni, megfékezni, és az igazság kezeibe szolgáltatni, már az aztán mindegy, pandur, constabler, sbirr, vagy gendarm-nak nevezik-e ezeket, és hogy az illetők gyűlölete azon mértékben növekszik. mint félelmük a közbiztonság fenntebb nevezett közegei iránt: — s ennek folytán a csendőrség is azért annyira gyűlöletes Magyarországon, mert borzasztóan félnek tőle. És valóban, ezen pszichologiai alap nem csekély mértékben közreműködik arra, hogy, legalább egyrésze a publicumnak, az ön biztonsági közegeit *con amore* gyűlölje, csak hogy nem kell feledni azon körülményt, hogy a közönségnek azon része fél leginkább az ön csendőreitől, melynek védelmére excellentiád azokat rögtönözni kegyeskedett: a népességnek azon része pedig, melyet megfékezni és rendhez szoktatni tulajdonképi hivatása volna, a szó legteljesebb értelmében kikaczagja, kigunyolja őket, — mert a magyar kihágásokkal szemben, szervezésük sat. folytán azon helyzetben vannak, mint — *à peu-près* — a jól dressirozott pu-

del, melynek főfoglalkozása a „szolgálás” és más hasonló szobabeli mutatványok, ha egyszerre azon követelést formálják irányában, hogy veszett farkasokat vadásszon, legyőzzön és bő reiket a felsőségek templariusi vitézséggel, hódolattal, fegyvelémmel sat. alázatosan beszolgáltassa.

A társaság műveltebb és jobb osztálya nem azért utálja a csendőröket, mintha — mint excellentiád tévesen hiszi — annak physicali tulkapásaitól félne, oh nem! mert miután excellentiádnak mindene csak külső hatásra van számítva, e tekintetben egy méltányosan gondolkozó ember sem panaszkodhatik: az ön gendarmes-jai nem „offensiv” de nem is „defensiv”, hanem tulajdonképp „persequant” helyzetben vannak, és e tekintetben közsajnálattal, részvéttel találkozni, mert azon helyzet, melybe excellentiád bölcsessége ezen szegény fiukat hozta, valóban nyomoruságos, — hanem azért utálják őket *in corpore* — *in corpore* mondjuk, mert egyénileg sok tiszteletre és becsülésre méltó tagokkal bir — mivel excellentiád ugynevezett „magasabb” célokra használja fel, és olyan szolgálatok teljesítésére kényszeríti őket, melyeket a mi szótárunk „alacsony” sőt „gyalázatos” epithetonokkal illet, és melyek az ön felfogásának valódi bélyegét sütik mindazokra, miket ön azon pillanattól kezdve megindított, midőn Schwarzenberg herczeg által jelen végzetesen magas állására emeltetett.

Mi mindent nem beszéltek a liguorianusokról? Excellentiád tudja! Mi azt hisszük, hogy e szent atyákat rágalmazták. Lehet, hogy voltak köztük egyesek, kik az ellenük szórt vádakat megérdemelték, azonban magának a rendnek, melyet nagy erényű férfiak alapítottak, bizonyára csak a legnemesebb céljai voltak. Megengedjük azonban, hogy e tekintetben a vélemények eltérők, sőt egymással homlokegyenest ellenkezők lehettek. Annyi azonban bizonyos, hogy kézzel fogható okok nélkül az emberiségnek egy osztálya sem találkozhatik oly mélyen gyökerezett gyűlölet, sőt mondhatnók utálattal, mint e szegény fekete csuhások, kiknek egyenruhája — pirulás nélkül valljuk be — bennünket gyakran mulattatott, mivel rendesen Don Basilióra — Ros-sini „Sevillai borbély“-jában — emlékeztetett bennünket, s azon gyönyörű quartettre, mely így kezdődik: „Bona sera sat.“ — És ha az ember fontolóra veszi azon curiosumot, hogy miért gyűlöltetett épen ezen „szent sereg“ annyira, és nem másik, vagy talán egyetlen osztálya sem az emberiségnek, mely pedig kevés vagy talán egyetlen szentet sem tudna felmutatni tagjai közül p. o. a szabó vagy cipész czéh, e talány megfejtését csak azon körülményben lehet keresni és feltalálni, hogy minden ember, még a hottentotok is, ösztönszerű ellen-szenvet éreznek a „betolakodottak“-nak minden neméirányában.

Mi ezt igen természetesnek találjuk, mert ha már a medve, a borz, sőt a kedélyes ürge is, igénytelen lakhelyeiket bizonyos mértékben mintegy sanctuarium-nak tartják, sőt a legszelidebb s alázatosabb házi eb is, saját udvarában, kivált ha boszantják, dühös és mérges lesz, hogy történhetnék az, hogy az Isten hasonlatosságára teremtetten ember a leghatározottabb ellenszenvet ne érezzen a „betolakodók” ellen! Ez megmagyarázhatja excellentiának azon rossz hírt is, melyben a Patres redemptores eleitől fogva állottak Bécsben.

Az ember a „betolakodók” bizonyos mennyisége ellen győzelmesen védheti magát, ez igaz, de persze nem fáradság és bizonyos ügyesség nélkül, de végre még is sikeresen. A tisztaság p. o. a legjobb óvszer a férgek ellen; arsenicum az egerek és patkányok ellen, lakat és pisztoly a tolvajok ellen; sőt a ligurianusokat is távol lehet tartani a háztól, ha az asszony fejét általuk elcsavartatni nem engedi, a férj pedig tisztelettel fogadja ugyan, hanem felmelegítésül, vagy hűtőül semmivel sem szolgál nekik, szent misére, vagy más hasonló üdvös célokra mit sem ígér, sőt nem is ad nekik. De miként óvja meg magát és házát új Ausztriának szabaddá lett polgára, kiről nem régiben egy német lap egész lelkesedettséggel énekelt, hogy: „Des deutschen Haus ist seine Burg!” — miként óvja magát a szabaddá lett új ausztriai polgár, az excellentiád által magasabb célok miatt felállított, csehül

„Zlatohlavek“ *) magyarul „Haris“-nak nevezett betolakodók ellenében?

Ha tehát a betolakodók, mint a Patres liguori is általában nem részesülnek valami nagy szeretetben, sőt ellenkezőleg — ámbár könnyű dolog tőlük megszabadulni — gyűlöltetnek, beláthatja excellentiád, mily renommée-ben állhatnak akkor az ön csendőrei a közvélemény előtt, kivált miután ismereteseek arról, hogy jó borraavaló által meg lehet ugyan menekülni betolakodásuktól, van azonban eset, hogy épen nem, t. i., ha az illető a denunciatio által jobb üzletet vél csinálhatni, melyre nézve már jelentékeny számu tények gyűjteménye van kezeink között, s e tények borzasztók, és loquuntur, és a legvalószínűbb kilátást nyújtják excellentiádnak arra nézve, hogy Magyarországon, hogy ha ezen „törvényszerű betolakodók“ egyszer a családok titkaiba elég mélyen behatottak, oly szomorú játékok fognak lejátszatni nem sokára, melyekben sok nemes, de talán kissé vigyázatlan férfinak, csak egész vagyonának feláldozása, vagy akasztófa között lehet választani, s nem egy jószívű de meggondolatlan nő leszen, hasonlólag vagyona, vagy becsülete elvesztésének alternativája közé helyezve. Vagy azon husz-harminczezer csendő, épen annyi szent, a jelenlegi világi ragályokon kívül és felül áll azon

*) „Zlatohlavek“ magyarul „aranygomb“ — azért mivel mértőföldekre fénylenek. mint a jól megaranyozott toronyok, melyek a vándornak utmutatóul szolgálnak.

ragályokon, melyek, a pénzszomjnál fogva, a legjobb legvilágosabb főket is elcsábitják, s a legtisztább jellemet is befertőztetéssel fenyegetik? És talán azért nyerjen e csuda valószínűségben — hogy 20—30,000 rosszul fizetett, s gyakran a társadalom sőprejéből összehalászott ember, az arany kísértéseinek ellentálljon — mintán tulajdonképeni főnökük excellentiád? Mit gondol erre excellentiád ügyvédi minőségében? Valjon fel lehetne e körülményt in favorem gensdarmorum hozni anélkül, hogy maga fichtenstammi báró Kempen, altábornagy ő excellentiája magas személyében, szintén el ne mosolyodjék reá: derék, lovagias és loyális férfiú! — kinek bizonyára nehezebbre esik, excellentiádnak jelentéseket tenni, öntől rendeleteket elfogadni, azokat személyes felelősség terhe alatt jól (!) végrehajtani, vagy végrehajtatni, mint ezt az osztrák császárság számára kiadott „Birodalmi törvény és kormánylap“ XII. kötetének 218. lapján, a 47. §. alatt olvassuk, és valóban szerencsét kívánunk a lovagias tábornoknak, hogy excellentiáddal szemben, vagy tulajdonkép ön alatt ily irigylésre méltó állást foglalhat el.

Visszatérvén még ezuttal az osztrák polgári törvénykönyvre, melylyel excellentiád oly nagy zajt üt, és mely ön állítása szerint valódi Istenáldása módjára Magyarországon mindent új életre, ifjúságra varázsolt vissza, s melyet a magyar törvényhozás,

saját erejéből soha sem tudott volna kivívni, ezen bombastra következő feleletünk van:

Először, néhány szakember, hat hónap alatt egy minden tekintetben tökéletesebb és czélszerűbb törvénykönyvet fogna összeállítani, azon excellentiád által oly igen feldicsért, de az európai szakemberek által épen nem igen csudált mesterműnél.

2-or. Mi magyarok ily magasságra, t. i. a polgári törvénykönyv magasságára igen könnyen felküzdhettük volna magunkat, hanem természetesen csak törvényes országgyűléseinken, ha ez országgyűléseket megtartatták volna, hogy egész idejét, a szó legszorosabb értelmében panaszok és recriminációkra vesztegessük, vagy magunkat a bécsi panemet circenses ellen védelmezzük, melyekkel bennünket folytonosan csábitgattak.

3-or. — Erre különösen ki kell kérnünk excellentiád figyelmét — mert mi magyarok, soha sem fektettünk oly nagy súlyt arra, hogy a nemzetünk és az uralkodó közötti viszonyt szabályozzuk, fenntartsuk és szilárdítsuk: és pedig azért, mivel a magánosok közötti viszony csak akkor alapszik törvényeken, ha az uralkodó, vagy tulajdonkép a felek közötti békebíró szintén törvények által van kötelezve. — Mely eset azonban Ausztriában soha sem állott, mert ha a jó Istennek szemébe hazudni nem akarunk, a patens akkor végtére sem lesz törvény soha, hanem a souverain önkényes akarat nyilvánítása.

Ezek folytán a mi szemeink előtt, a polgári törvénykönyv, melyet oly nagyra becsülni látszik excellentiád, nem egyéb 1502. §. és esetleges „akadályok“-kal ellátott, álcázott, fátyolozott, vagy virágok mögé rejtett — válasszon ez epithetonok közül excellentiád — önkény.

Nagyon hosszadalmas lenne, — s ezt inkább azon időre óhajtjuk hagyni, midőn excellentiád — a mi bizonyára kétségtelen — e rhapsodiakra lovgiasan és loyaliter felelni fog — per longum et latum annak fejtegetésébe bocsátkozni, miért különbözik, sőt homlokegyenest ellenkezik e tekintetben a magyar felfogás a bécsitől, már csak azért is, mert e kérdésben egy harmadiknak kellene ítélnie, e harmadik pedig, — legalább uj Ausztriában — alig volna feltalálható. — Előbb még egyes kitételek jelentősége fölött kellene tisztába jönni, s csak azután volna lehetséges valódi ítéletet mondani.

Igy p. o. a „hazafi“ nevezet alatt Bécsben — majdnem kivétel nélkül — olyas valmit értenek, mi nekünk magyaroknak sehogy se megy fejünkbe, épen ellenkező sajátságokat követelvén attól, kit e névvel megtisztelünk.

Van — és ez eset kulcsul szolgálhat a többire nézve is — a császári fővárosban „am Peter“ egy derék hentes, ki évek hosszú során keresztül a császár születés és nevenapján, a „Peter“-en levő katonai őrállomást kolbászokkal, sonkával és más csemegékkal, a legnagyobb bőségben regalisálja —

az érintett becsületes hentes, ezen tette folytán egész Bécsben kitűnő hazafinak tartatik. Mi őt loyalis alattvalónak, katonabarátnak, jószívű embernek, vagy szenvedélyes vendéglősnek sat. neveznök, de kitűnő hazafinak nevezni, bizonyára egy cigánypurdénak sem, még kevésbbé valami okos embernek — jutna eszébe. Ha valaki Ausztriában pontosan fizeti ugyan adóját, de ezen operatio alkalmával, miután ez gyakran még is keserves, kissé savanyu képet vág, s bajusza alatt mormog: vagy egy másik, haladéktalanul engedelmeskedik ugyan minden felsőbb rendeletnek, de arcának valamely izma elárulja, hogy az illető rendeletet czélszerűtlennek, sőt kissé ostobának is találja, — az ily egyéneket nem számítják a „jó hazafiak“ — közé. — Nem, mert a fentebbi czimek kiérdeklésére első és multhatatlan feltétellel, hogy a várott kötelezettségeket minden okoskodás nélkül, *con amore, de la meilleure grace du monde*, a lelkesedésnek bizonyos nemével teljesítse, mintha legfőbb boldogsága abban állana, hogy saját előnyeit, vagyonát, sőt életét a kormányért feláldozhassa. — Magyarországon a lelkesedés ezen nemét igen dicséretesnek találják ugyan, de jó hazafinak csak azt tartják, ki az emberi méltóságot mindenek előtt saját személyében tiszteli; saját akaratából egy fillért sem dob a danaidák hordójába, hanem előbb tudni akarja miért, mire sat. s ki az isteni törvényeken kívül csupán valóságos törvényeknek hódol, a kormány túlkapásainak azonban bátran

ellenáll. — Az ily specialitásokat Bécsben nem számitják a jó hazafiak közé: sőt excellentiád tudós, erényes és keresztényi érülettel „felségáruló“ czimmal kegyeskedik őket megtisztelni! — et ce la prouve beaucoup votre bonne tête, votre grand savoir et surtout pour la loyauté de votre charmant caractère.

A „függelék“-ben elősoroljuk azon törvényeket, melyekre az uralkodónak megesküdnie kell, mert különben csak papíron, de Isten előtt nem magyar király — mely törvények Magyarországon a király és nemzet közötti viszonyokat szabályozák: e viszonyokat erőszakkal el lehet ugyan tépni és ignorálni, de jogszerűleg soha.

Ha tehát excellentiádnak tetszik magát nevetéssé tenni az által, hogy azzal dicsekszik, hogy a magyarokat a polgári törvénykönyv magaslatára emelte: vagy is a nevezett törvénykönyvet egyszerűleg rájuk parancsolta, — másfelől pedig azt állítja, hogy ezen emelkedés az ostoba magyaroknak saját erejükön soha sem sikerült volna, hanem excellentiád volt az, ki e tekintetben világosságot szerzett nekik — tehát „Lucifer“ — ezen suffisance valóban a pavian önelégültségére emlékeztet, mely a chinai mese szerint azzal dicsekedett, hogy fák, háztetők és tornyokon oly magasságra emelkedett — persze lánczra verve és korbácsoltatva, hanem az mindegy — hogy másnak feje szédeleg ha csak reá gondol is, kit tehát, hogy az onnan lát-

ható szép vidékben gyönyörködhessek, nem úgy lépésről lépésre, hanem egy csapással, — mint excellentiád tevő — kell a magasba felrántani.

Excellentiád is dicsekszik polgári törvénykönyvével, mely tulajdonkép, hogy correct fejezzük ki magunkat „polgári patens“ vagy „polgári parancskönyv“ czimet viselhetne inkább, és nem pirul el a miatt, hogy tulajdonkép mit sem tett arra nézve, hogy a viszonyt új Ausztria népei és uralkodója között törvényes alapra fektesse, mely körülmény fölött e rhapsodiák végén még néhány szót fogunk excellentiáddal váltani.

Elképzelheti most már excellentiád, mily furcsának tetszhetett nekünk, midőn opusculumának 11. lapján a következő szavakat fedeztük fel: „Ellenben az, mi a magyar törvényhozásban helyes és jó volt, nem csak ezen országra nézve meghagyatott, hanem több esetben az egész birodalomra is kiterjesztetett.“

És mit hoz fel excellentiád e részbeni bölcsesége és loyaltása bizonyítékául? A házassági törvényeket! Miért nem a *de amissione capitis et bonorum* szülő törvényczikket is — mert e törvény valóban lelkiismeretesen — vagyis tulajdonkép még a lelkiismereten is tul figyelembe vétetett. Miért hallgat azonban excellentiád a függelékben elősorolandó *cardinalis* törvényekről, melyek egy oly nemzet előtt, mely nem csupán rabszolgákból és kiskoru gyermekekből áll, bizonyára nagyobb becs-

ben állanak, az ön nagy garraal dicsért ukaz-gyűjteményénél, s azon anyagi előnyöknél, melyeket ön „Visszapillantás“-ában előszámlál, s melyeket bizonyára minden okos ember sokra becsül, de melyek tulajdonképeni értékkel csak akkor birnak előtte, ha nyakörv és láncz nélkül élvezheti. Ezt azonban excellentiád valószínűleg nem érti, mert itt is minden a felfogástól függ: s a mit excellentiád jónak tart, meglehet, hogy mások szemeiben, kik ugyan physicailag excellentiád alatt, de erkölcsileg szédítő magasságban fölötte állanak — rossz, ostoba, nyomorult és lepökni valónak tetszhetik.

Excellentiád azt állítja, hogy a mi jó volt a magyar törvényhozásban, azt megtartotta. A függékben elősorolt törvényekből azonban nemcsak hogy meg nem tartott egyet sem, de még csak meg sem emlékszik azokról. — Tehát oly rosznak, oly együgyűnek, vagy forradalmi szellemtől áthatottnak találja őket, mintha csak egy éretlen és szemtelen aula — tetszik tudni — csudaszülöttjei, vagy lázadó elégtelenek agyrémei volnának, melyeket — talán kiméletből a magyarok iránt, nehogy Európa által kikacagtassanak — ignorálni leghelyesebbnek találta. — Csodálkozunk, hogy e kiméletteljes lovasgiasságaért a magyar nemzet háláját nem követeli. Ez valóban rendkívüli szerénység!

Most már kérdezzük minden szakembereit és jogtudósait, — nem minden lakását a nagy kiterjedésű birodalomnak, azokat természetesen, kiknek jó-

zan eszük és szívük helyén van, mindent összevére, jó volna-e vagy rossz, ha Ferencz József császár ő felsége, azon magyar törvényeket, melyek e lapok végén szószerinti szövegükben idézve vannak, szellemüket illetőleg hiven, de az „egyesült nagy Ausztriára“ való tekintetből módosítva, elfogadná, azokra megesküdnék, s kötelesség és lelkiismeretszerűleg azok értelmében uralkodnék?

Azt hisszük nem csalatkozunk azon föltevésünkben, hogy e kérdésre egy óriási többség határozottan „Jó“-val felelne. — És mit tett excellentiád? Excellentiád a helyett, hogy magas állásában, e törvényeket Ausztria minden népeire kiterjeszteni törekedett volna, ügyetlenül, ész és szív nélkül, lábaival tapodta azokat, s örültségében azt hiszi, hogy az emberek már el is felejtették azokat — mint sok ostoba, s a vértől megrészegedett, elkábított gyilkos azt hiszi, hogy biztosította magát a fölfedeztetés ellen, ha áldozatát egy jó mély kutba dobta, olyan kutba, melyhez mindennap jönnek az emberek vizért.

Valóban nem tudjuk mily cathegóriába sorozzuk ezen eljárást. Dämoninak egyáltalában nem találjuk: és ennek folytán határozottan Ligne hercegnek, azon szellemdus nyilatkozatát alkalmazzuk reá, melyek annak idejében az igen — problematicus emlékü — Veaudemont herceget jellemezte: „plus veau que démon“: Mert Mephisto, ily gyermekesen nem járna el.

Excellentiád azzal vádolta a magyar törvényhozást, hogy a magyar alkotmány jótéteményeit csupán a nemesség élvezte. — Ez állításban van némi igazság; de azt sem lehet tagadni, mert hivatalos, nyomtatott acták bizonyítják, — ámbár végtére mindent el lehet lármázni, s elgensdarmes-ozni — hogy a magyar törvényhozás igyekezett a szabad alkotmány jótéteményeit lépcsőről lépésre kiterjesztetni Magyarország minden lakósaira, s a Bécsből eléje gördített akadályok nélkül az 1847—1848. évekig e tekintetben mindenesetre nagy előhaladást tett volna; mert a magyar nemesség semmi után sem sóvárgott annyira, mint nemzeti fejlődés és nagyság után. Mindezideig azonban — oh Isten! — nem sikerült ez neki. — E tekintetben excellentiád tagadhatatlanul gyorsan járt el; egy csapással, mint önmaga nagy meglepéssel mondja. — Ön Magyarország minden lakását, és pedig csudálatosan egyenlővé tette, persze nem úgy, mint ezt a magyarok tenni szándékozták, vagyis fölfelé, azaz mindenkinek a nemességhez hasonló fokra emelése által, hanem lefelé, mindenkinek sans exception rabszolgává, s mindenekelőtt koldussá aljasításával. Ez volt a Columbus tojása! Ezen mestermű az ügyetlen és iskolázatlan magyaroknak eszükbe sem jutott. Az egyenlőség azonban, szabadság nélkül könnyen érthető dolog, mert sok ember van a világon, ki csak azt szereti, mi a földön csuszik-mászik: de ahoz, hogy másokat à la Fräulein Ku-

nigunde kigunyoljunk, ehhez — hogy ne kénytelenítettünk excellentiádnak valami kellemetlenséget szemébe mondani, — ehhez tábornoki deák-szemtelenség kell.

Egy ismeretes két lófarkas basa, egy kormányzási terület lakosságának legnagyobb részét botoztatásra ítélte. Ezen rendszabály ellen befolyásos emberek főlebbvalójánál, a három lófarkas basánál tettek lépést, kérvén őt, hogy a fájdalmas rendeletet semmisítse meg, hogy azután, azon szép vidéknek, melyben a comödia lefolyt, minden lakósa szabadon és boldogul örülhessen az életnek — és egyiknek se legyen oka a másikat irigyelni, vagy fölötte számkozni. — A török államférfiu megjelent, és venit, vidit, vicit, — nem lépésről lépésre, hanem egy csapással, az egész népességet megbotoztatta, miáltal az egyenlőség, vagyis mint excellentiád szótárában találtatik, az egyenjogúság egyszerre életbe léptettetett, persze török módon. — Ép ily módonban járt el excellentiád is a népekkel, melyeket Isten, vagy a rossz sors az ön kormányzása alá helyezett: igen, épen így, csak hogy természetesen keresztény kenetteljességgel, — melyet ön — bravo bravissimo — soha sem szokott figyelem nélkül hagyni. — Magasabbra mint azelőtt állott, nem helyezett excellentiád egyetlen emberi lényt sem, magát s az ön hivatalnokaiavá avancirozott kétlábú állatokat: — de mélyebbre, sőt a legmélyebbre sokakat, mindenkit különbség nélkül.

Ismeri excellentiád azon személyiséget, ki a legnagyobb mérvű egyenlőséget, a legszigorubb egyenjogúságot, és a legjobban biztosított békét és nyugalmat képes a leghatározottabban előteremteni? Megneveznök excellentiádnak, ha végtére ép oly jól nem ismerné mint mi: mi fölött azért nem kételkedhetünk, mert úgy látszik, hogy excellentiád e művészetet a legpontosabban eltanulta az illetőtől, értjük az egyenlővé tevés és minden osztályok teljes megnyugtatójának művészetét, minden nemzeti-ségek egybeolvasztását, az elégtelenek és raisonneur-ök megjavítását, már t. i. azokét, kiket csak raison által lehet meggyőzni, nem pedig Albrecht főherczeg-féle fenyegetőzésekkel, demonstrációkkal, és a „schanzel“-en ennyire feledkezhetik el magáról egy herczeg — gyakran hallott argumentumokkal sat. — és ezen egyéniség a halál!

Excellentiád azon népektől, melyeket jéghideg kezeivel érintett, minden élezzsikrát elrabolt, ha csak az anyagi élvezeteket, szórakozásokat, viharos ünnepélyeket, és az élv utáni óriási, kimerithetlen vágyat életnek nevezni nem akarjuk; mely élvadászatot ma különösen a birodalmi székvárosban találhatjuk fel a legnagyobb mértékben, hol mindenféle művészettel igyekeznek azon, hogy az unalomtól gyalog, bérkocsin vagy gőzösön megszabadulhasanak, az unalom elől, melyet új Ausztriában mindenkinek éreznie kell, ki saját helyzete fölött kissé gondolkozni akar, és valamivel több, lélektelen ré-

szénél azon gépezetnek, melylyé excellentiád a birodalmat átalakítani akarja, és egy bizonyos szégyenteljes fokig már át is alakította.

Ez alkalommal *exempli gratia* — mert számtalan eset fordul elő — csak két esetet akarunk felhozni, melyeknek egyike, mintegy husz évvel saját szemeinket nyitotta fel bizonyos bécsi fogalmakat illetőleg, a másik pedig csak nem régiben jutván tudomásunkra, tökéletesen jellemzi azon anyagot, melyből egy sereg egyéniség az örökös tartományokban készült, és pedig oly erősen, s megviselhetlenül, hogy még a mult ominosus években is, midőn pedig oly sokat lehetett tanulni — saját maguk és elveik iránti hűségüket, ingatlanul megtartották.

Egy nagyon magas állású férfiú, s különösen magyar barát, nagyon elszomorodva a fölött, hogy mi magyarok, országgyűléseinken annyi szép időt vesztegetünk el üres vitatkozásokkal, e nevezetes, s e mellett nagy mértékben naiv szavakat mondotta: „tartsátok meg alkotmánytokat, ezt mi nem akarjuk megdönteni, de hagyjatok minket cselekedni!“ — Mi tüstént félbeszakítottuk az értekezletet, mert ily fogalmakkal szemben alkotmányos eljárás és fejlődésről — melyeknek stagnálniok nem szabad — vitatkozni, épen annyi mint a vaknak a színek közötti különbség megfoghatóvá tételével vesződni. „Nihil de nobis sine nobis“, ez minden alkotmány valódi alapja, — természetesen, ha az al-

kotmány, e szó értelmének a szó legszorosabb értelemben megfelelni akar: mert olyan constitutiofélével a kakerlakok is birnak: valamint minden ember, vak, pupos, rühes, golyvás, ostoba vagy bár milyen legyen is, saját constitutioval bir.

„Építsetek gőzgépeket a mennyit akartok, de hagyjátok ki azon fatalis contrapondiumot, a regulatort“, — ez ép oly mély bölcseségű mondás mint a fentebbi idézet.

„Gazdálkodjék ön a mint akar, de engedje, hogy a pénztár fölött én rendelkezem“ ez is hasonló argumentatio a fentebbi nemben, vagy:

„Madame, soyez sure, que je respecte votre innocence, vos scrupules, mais un joli petit enfant — vous amuserait peut-être et ferait votre affaires sat.

Az ily dolgokat csak egy csuda által lehetne összeegyeztetni, milyenek az ős előkorban, kétségtelenül gyakran előfordultak, olyan gyakran, hogy korunkig az egész készlet kifogyott.

A második eset, egy székvárosi ember életéből röviden következőleg adható elő:

Windischgrätz herczeg tábornagy, kire bizonyára minden magyar tisztelettel és kegyelettel emlékezik, mert bár győző volt, mindenestre csak áldást és boldogságot árasztott volna Magyarországra, miután a tábornagy loyális becsületes ember volt, ha gyűlölet és vérszomj azon időben nem paralysálta volna őt, midőn a magyar forradalmi ábrándozás

paroxysmusa megtörött, és ezen egyetlen szó „amnestia“ milliókat tett volna boldoggá. Téged hívunk tanuul éltető Isten, valjon igazat mondunk-e vagy nem! Windischgrätz herczeg, egy udvari ünnepély alkalmával, melyen báró Jellachich a lovagias bán is jelen volt, s betegség, részben pedig egy nehéz summa pénz miatt, melyet a derék férfiura a szó értelmében ráerőszakoltak, nagyon meggörnyedt magatartással — a herczeg mondjuk így szólott a bánhoz: „Én is viselem tövis koronámat, csak hogy nem görnyedve, hanem büszkén egyenesen.“ — Igen, így szólott a herczeg, és pedig oly büszkeséggel, mely egy oly férfiut — mint ő állítólag volt — mindeknél jobban diszít: mely érzést azonban az oly teremtmény, ki a hiuságot is büszkeségnek tartja, soha sem fog megérteni. Windischgrätz herczeg, kit szolgálataiért, az elfogadott rendszer és megállapított taxa értelmében, pénzzel akartak jutalmazni, boszankodással utasította azt vissza, és miután az ő pénzügyei nem állottak oly fényes lábon mint némelyik jól számító banditáé, egy derék fővárosi uri ember, ki egyébiránt nagyon kényelmes körülmények között disziti és nyomja a közös anyaföldet, s különösen drága hazája földét, — a nemes herczeg magatartása fölött, mely bennünket — már mi ily ábrándozók vagyunk, — fellelkesített — következő nyilatkozatra fakadt: „Jobb lett volna elfogadnia a pénzt, mert hova visznek az ilyen ábrándok, melyek a magyarok szerencsétlenségét is okozták“ sat. Ily

felfogással szemben az ember egészen megzavarodik, nemde excellentiád? Az ember valóban nem tudja, tulajdonkép mi van fenn, mi alatt, mi a nemes, mi az alacsony, mi a szép, mi a rut, mi különbség az erény és bűn között sat. Vagy excellentiád e tekintetben is más véleményen volna — — Mit?

Ha már most excellentiád az idézett államférfiu alkotmányos nézeteit osztja, — a mint valóban látszik — és azon meggyőződésben él, hogy azon 40 millió ember, kiknek ön élén áll, szintoly lélektelen „farsangi fánkot“ képeznek, a minthogy az előbb bemutatott emberi példány is csak egy semmivel, vagy talán csak marmelade-dal töltött süteményt képez, akkor azon kormányrendszer, melyet excellentiád felállított és követ, valóban jeles, és az illetőkkel szemben a legalkalmasabb, mint-hogy tulajdonkép teljesen közönyös dolognak látszik, akármit kapjon is a „lánczos eb“ vacsorára, csak jól essék neki, s kövér legyen ez értelmezés mellett, a fütyölésre ügyeljen, és mindenkor készen, farkát örömteljesen csóválni, s csupa szeretet és hűségből, ha parancsolják, természetes hálavonítást vagy ugatást intonálni.

Hanem, hiszi-e excellentiád — ezen szerény, de határozott kérdést vagyunk bátrak excellentiádhoz intézni — hogy új Ausztria népeinek többsége, olyan nyomorult anyagból van összealkotva, hogy boldogítására anyagi élvezeteken kívül mi sem szükséges? — és ezekben is csak azok, kiknek excellen-

tiád kegyesen megengedni méltóztatik — pour rendre le monde heureux a votre manière.

Mi hű magyarok vagyunk, hivek fajunkhoz, hazánkhoz, királyunkhoz, de magunkhoz is — mi az új ausztriai összes népekről beszélünk, mert magunkat is azok közé számítjuk, és szeparatistikus viszketeg, s más ilyes abszurditás soha se bántotta agyunkat; minthogy az összes nemzet nem is volt ily eszmék által megfertőztetve soha, melyek csak néhány éretlen, és talán — mit azonban nem hiszünk — roszakaratu főket zavarhatott meg — mi így szólunk: „Excellentiád rémitően csalatkozik, ha Ausztria népeit így ítéli meg s ily alacsony fokra helyezi, — mert azok száma, kik nem akarnak lélektelen gépek lenni, hanem azt követelik, hogy — bár ki legyen a kormányon,, velük mint lelkes állatokkal bánják, ezek száma mondjuk, naponta gyarapodik, és talán a legnagyobb mértékben Bécsben, hol sokan, igen sokan rég megunták azt, hogy kis-korú gyermekeknek tekintessenek: azok száma ellenben fogy, kik minden szellemi emelkedettségre szánakozólag mosolyognak, és csak azokat tartják gyakorlati embereknek, kik soha sem emelkednek fel a földről, hogy par hasard, mint ők mondják — a holdba tévedjenek.

Mi magyarok, boldogságunkat s biztonságunkat, az ausztriai birodalmat képező minden népekkel szoros kapocsban keressük. Nekünk nincs más óhajtasunk, más szándékunk, de vérünk, nemzeti

jellegünk, legszentebb hagyományaink legégetőbb szükségünkbe tették a nemzeties szellemi élvezeteket, melyek csak egy nemzeti állásban találhatók fel ismét, és csak oly alaptörvények által biztosíthatók, mint a függelékben elősoroltuk — s melyeket excellentiád egyetlen árva szócskával sem láttá jónak érinteni, s melyeket a nyers erő eltiporhat ugyan, de meg nem semmisíthet soha! Mert az igazság végre is legyőzi a hatalmat; és a szellem túléli a testet mindenha!

Ha tehát excellentiád panaszkodik, hogy kormányzási tekintetben a magyarok részéről semmi támogatásban sem részesül, azt kérjük, — így vannak a szegény csendőrök is, kik szintén csupán szuronyaikra, bátorságukra, és fényes sisakjaikra támaszkodhatnak — de lehetne excellentiádnak anynyi tapintata, hogy e passivitást ne tulajdonítsa malveillance-nak, gyermekes duzzogásnak, és ne igyekezzék azt felségárulási tendenciákkal hozni összeköttetésbe. Mert ha Magyarországon csak azon néhány ember nyújt segédkezet az ön politikájának, kiknek *coute qui coute*, kenyér kell, vagy azok, kiknek jóra vagy roszra, de valami utógondolatjuk van, a nagyobb rész azonban passiv tartja magát, ez egyedül onnan van, mivel excellentiád ügyetlen szemfényvesztései és szájalomra méltó phantasmagoriái többé senkit sem képesek megcsalni, s azok, kik az ön kegyelme és pénze nélkül is megélhet-

nek, igen jól tudják, hogy mindazon ételek, melyeket excellentiád a népeknek feltálal, s melyet azok lenyelnek ugyan kényszerűségből, de megemészteni soha sem fognak, — ennél fogva előbb-utóbb, kiköpve ismét napvilágra kerülnek.

Azonban mit várhatnának excellentiádtól? Ausztria népei, különösen ha excellentiád az ígért alkotmánnyal is végre lebetegedni fog, erre nézve azt hisszük elég felvilágosítást nyújt azon körülmény, hogy excellentiád Magyarország cardinalis törvényeit, mely törvények, szellemüket illetőleg, minden alkotmányos népnek, uralkodójával szembeni viszonyaira teljesen ráillik, a legkissebb figyelemre sem méltatta: hanem e helyett a „polgári törvénykönyv”-vel, a kormánybölcsesség és humanitás ezen non plus ultra-jával igyekezett őket kárpótolni.

Azt mondtuk, hogy az ön által annyira előtérbe tolt polgári törvénykönyv, tulajdonkép nem egyéb egy parancsgyűjteménynél. Most még hozzátesszük azt is, hogy ezen egész gyűjteményen, melylyel excellentiád Ausztria népeinek boldogságát megalapítani akarja — egy fonál, nem vörös ugyan, hanem csak fekete — húzódik keresztül, s mely a titkos irás szerint ezt látszik mondani: „Plus valet favor in judice, quam lex in codice” — — — mit bebizonyíthatunk, akarunk is fogunk is, ha csak excellentiád a papírt és tintát is nem confiscáltatja tőlünk — bebizonyítandjuk, hogy sok,

teljesen egyenlő kérdésben az ön biráinak ítélete, homlokegyenest ellenkezően ütött ki, és üt ki még ma is.

Az osztrák kormányzat törvénykezési része, nemcsak a kormány creaturák által — mint excellentiád is — dicsőítettett, hanem az egész világon loyális és humanusnak ismertetett el. Valjon helyes vagy helytelen volt-e ez elismerés, az természetesen egészen más kérdés, melyre ily ködös viszonyok között, Ausztriában nagyon nehéz volna teljesen igaz feleletet adni. Mi azonban e renomméet, kétségbevonhatatlan tény gyanánt akarjuk elfogadni, és hozzátesszük, hogy a bírák sehol sem voltak oly kevésbé megvesztegethetők, mint Ausztriában: — természetesen, hogy a polgári bíróság tagjairól beszélünk mert az auditori rabszolga söpredék más lapra tartozik — melyet annak idején oly luggal fogunk teleírni, mely némelyik, jelenleg büszke férfin kebelében bizonyára nem a legvidámabb recollectiókat, és nem a legédesebb érzelmeket fogja felköltetni.

Mit bizonyít azonban az osztrák polgári bíráknak, általunk is elfogadott ezen renommée-je? Talán arra szolgál, hogy a polgári törvénykönyv hasonlíthatatlan becsét kitüntethesse? Alig hisszük, sőt határozott „nem“-mel felelünk reá: Mert ezer eset által bebizonyíthatni, hogy a nevezett könyvben tulajdonképeni és határozott regulativa nem létezik, mely a bírónak minden körülmények között irányadóul szol-

gálhatna, s ennél fogva tehát nem bizonyít egyebet annál, hogy a bírák általában nagy humanitással és erkölcsi értékkel bírnak, — mi mindenesetre nagy szerencse ugyan, melyben azonban a törökök, a „polgári törvénykönyv“ teljes hiánya mellett is részesülhetnek, és valóban részesülnek is, mert jószívű, érzékeny, jóakaratu emberek mindenütt találkoznak, mit excellentiád bizonyosan tapasztalt, a legujabban „legombolyított“ időben, midőn Mohammed követői — hinné az ember — igen keresztényieseknek mutatkoznak, sokkal nagyobb mértékben és igazsággal, mint a szeretet ezen isteni mesterének néhány nem egészen valódi, de magas állásu, fényes rangu tanítványa.

Ha tehát Ausztriában, általában véve nem, vagy ritkán követtetett el igaztalanság, mit mi dato non concessio elhiszünk ez épen nem propter — hanem praeter legem történt, és excellentiád valóban okosabban cselekednék, ha az osztrák-állam bírait dicsérné, az önkény által létrehozott, önkény által módosítandó és önkényszerűleg magyarázható osztrák polgári törvénykönyvet, melyet anynyi pathossal dicsér fel a bámuló világnak.

Vagy excellentiád is azon illuminosus constitutionalisták közé tartozik, kik ha megszorulnak, s az ellenőkökből kifognak, mindenkor a magas parancsolók lelkiismeretével állanak elő, azért, hogy az elégületleneknek, kik az emberek erényeiben, s különösen bizonyos emberekében nem bíznak — szá-

jukat bedugják — hogy egy magas állású személyt, sőt gyakran magát az uralkodót tolják az előtérbe, és némi változattal, a következő okoskodás által hisznek győzni: — „képes volna ön ily gyalázatos dolgot föltételezni egy osztrák főherczegről sat.“ s ha aztán — a mi természetes — minden okoskodás megszűnik, különösen ha a szegény eléggéletlenek elszigetelve vannak, és oly légkörben élnek, melyben az erkölcsi garantiát, sőt az őszinte valóságot is, szemtelenségnek, meg nem bocsátható bizalmatlanságnak, sőt egyenesen felségsértésnek tartják, vagy ügyesen azzá qualificalják — és a vakmerő, ki így nyilatkozik, habár a legnagyobb kimélettel és szerénységgel, hálát adhat az Istennek, ha egyéb nem történik vele annál, hogy „alacsony gorombá“-nak tartatik, kinek ruháiról még most is érzik a pusztai, és töltöttkáposzta szag, s kivel egy udvari embernek, természetesen, mivel ő sokkal „udvariasabb“ gondolni sem kell.

Excellentiád bizonyosan tudni fogja, hogy Staël asszony, a boldogult Sándor czárnak, egy bizonyos alkalommal — à peu - près, következő bókot mondotta, hogy az ő nemes jelleme épen anynyi, mint egy alkotmány.

E nyilatkozat fölött sokat vitatkoztak és irtak már, mi excellentiádnak bizonyára szintén tudomásával van. — A mi nézetünk szerint azonban Staël asszony nem beszélt egész helyesen, mert nekünk

ugy tetszik, hogy ha az orosz arisztocratiának valóban hizelegni akart, így kellett volna nyilatkoznia: „Felséged jelleme, több és jobb egy alkotmánynál” — így több értelme lett volna, és ez nem is esik kívül a lehetőség határain. Hiszen a tapasztalás bizonyítja, hogy egy uralkodó jelleme, lelkiismeretessége, és szellemi képessége csakugyan többet tehetnek a nemzetté tömegesült emberek boldogítására, a legtöbb mától holnapra octroyirozott alkotmánynál: sőt tovább megyünk, és midőn azt állítjuk, hogy csak a történelmi alkotmányok, mint p. o. az angol és a magyar, melyeket nem az üvegház mesterséges levegője, hanem az idő érlelt meg, — érdemelnek elsőséget minden más kormány- és alkotmányformák fölött, egyszersmind elismert dolog, hogy egy oly uralkodó, mint p. o. IV. Henrik és Corvinus Mátyás valának, s amint Marc Aurelt, Tisztust és Saladint is jellemzik, a nemzetek bizonyos jólétére nagyobb kezességet szolgáltatnak, mint a lehető legjobb, de szükségesképp igen complicált, s ennélfogva lassu haladásu alkotmány: minél azonban természetesen azon fatalis körülményt feledni nem szabad, melyet minden iskolás gyermek tud, és különös bölcsesség expolitikai tudománykép fitogtat, hogy az ember tíz ujja több mint elég arra, hogy azon uralkodó idealokat, minőnek p. o. Titus a történelem által elismerve van, rajta előszámítsa, pedig a világ már jó régen áll, és jelentékeny számú királyok uralkodtak benne. Valamint figyelembe kell

venni azt is, hogy egy meghülés, görcs az uszás közben, egy lópatkó, egy fődéleserép, vagy villám sat. egy pillanat alatt véget vethet az olyan alkotmánynak, melyet a „Delphine“, „Corinne“, „l'Allemagne“ sat. gazdag, de tán nem eléggé gyakorlati fantasiájú szerzőnője idealisalt.

Már egészen, sőt talán jobb is, ha csak rövid időre is — épen úgy, mint a mi fogalmaink szerint a marhahus egészségesebb és jobb ízűnek tartatik az ürühusnál — a törökökkel azonban, ki általában soha sem eszik marhahust, a világon senki sem fogná elhitetni, hogy a marhahus van olyan jó mint az ürühus — pedig talán hamar felfogná, hogy a *genus bovinum* sokkal kellemesebb tápszert szolgáltat az embernek, roast beef, beafsteaks sat. alakjában, mint a *genus ovinum* ámbár az angolok a rumpsteaks, mutton-chops sat. iránt nem csekély előszeretet és étvágyat tanusitnak; mais c'est autre chose.

(Vége a második kötetnek.)

Gr. SZÉCHENYI ISTVÁN
„BLICK“-JE.

KÖZLI

K. PAPP MIKLÓS.

III. KÖTET.

KOLOZSVÁRTT, 1870.

STEIN JÁNOS ERD. MUZ.-EGYL. KÖNYVÁRUS
BIZOMÁNYA.

Kolozsvártt, az ev. ref. tanoda betűivel Stein J.

Eugen savoyai herceg, nem akart számolni azon pénzek felől, melyeket az osztrák császári kincstár neki előlegezett, sőt ámbár ismételve felszólított is, még csak nem is felelt a felszólításra. Midőn azonban a „löbl. Hofkriegsrath“ egy alkalommal igen sarkaltá, következő laconicus választ adta, hogy épen annyit adott ki, mennyit a kincstárból előlegképen fölvelt, tehát a cassában semmi sincs, és azt hiszi, hogy más számadással nem tartozik, mivel az ő becsületességében senkinek sem szabad kétkedni! És tudja excellentiád mi történt? A herceget soha sem háborgatták többé: a dolog be volt fejezve.

Mi okból nem tett a Hofkriegsrath további lépéseket, hogy a herceget számadásra kényszerítse, azt nem tudom. Talán azon okból, mivel Eugen herceg oly kitűnő szolgálatokat tett a császári háznak, ez esetben a Hofkriegsrath lovagias felfogását teljesen méltányoljuk és dicsérjük. De ha e kimélet a herceg fentebbi okai folytán következett be, mivel az ő becsületében kétkedni nem szabad — ez esetben mi, mint az akkori Hofkriegsrath közegei,

minden kimélettel, de határozottan felkértük volna a herceget, hogy katonai kötelességéhez képest haladéktalanul számadjon, és pedig nem azért, mint ha valaki becsületességében kétkednék, hanem azért, mert mindenkinek teljes joga van a herceg gazdálkodási talentumaiban kétkedni, s emellett valószínű, hogy oly magas állása egyéniség, mint a herceg, alárendeltjei által a legkülönbözőbb és legszemtelenebb utakon és módokon megcsalatott: „car les grands seigneurs et les rois sont faits pour être trompés.“

Ha excellentiád e két adomát, — Staël aszszonyét és Eugen herceget — magas figyelmére méltatni, s azoknak jelentőségét felfogni sziveskedik, — mely utósó nem tartozik rendes szokásai közé — ez esetben bizonyára maga is be fogja látni, hogy excellentiádat senki sem tarthatja alkotmányos férfinak, hanem ellenkezőleg mindenkinek meg kell győződve lennie, hogy ön a legabszolútabb kormányelveket vallja, minők valaha egy embernek szívét melegítették, vagy helyesebben szólva hidegítették, és ennek folytán magában kaczagni kénytelen, vagy méltatlankodik a fölött, hogy ön a szabadelvűt akarja játszani, s alkotmányos ingrediák és édességek által igyekszik kormányzatának keserű lapdacsait, jobb izüekké tenni.

Az ön kormányrendszere a legtisztább önkény — tehát szintén „tisza“ dolog — minden keresés nélkül. Nagyon megfontolva, és soha sem „előre“ :

és az ön által behozott polgári törvénykönyv, nem egyéb szertartásos köpönyegnél, mely alá az önkény rejtve van, hogy ne nézzen ki ép oly törökösen, hanem egy kis keresztényies már is legyen rajta: és ezek folytán az ön által kigondolt alkotmányos kodexnek is bizonyára egész bátorsággal hátára lehetne írni: „*Omnia, plane minima et inania de nobis, sine vobis.* Nem volna ez egyéb pompás buroknál, szabadelvűnek látszó maskaránál, melybe a legtisztább önkény, mint a legalitás keresztényi és orthodox köntösebe, — a világ elámitására — betakartatik. És valjon van-e alapja ezen állításunknak, e tekintetben, azon számtalan auditori elítéltetésekre hivatkozunk, melyeket eddig összegyűjtöttünk, s melyeket annak idejében excellentiának arczába vágni szándékozunk, — ezek be fogják bizonyítani, hogy egy szerencsétlennek kivégeztetése Törökországban „one heat“ történik. Ausztriában azonban 1848—1849 óta „two heat“ kell annak végbemennie. — Ez az egyetlen különbség a török modor, és a keresztény eljárás között. A basa a vádlottat a hóhérnak adja át, excellentiád pedig az auditornak, s a bakóknak aztán ezek adják a szükséges utasításokat. Azon előnye azonban még is van az osztrák eljárásnak, hogy az illetőnek ideje van végrendeletet készíteni, — és valamit elhagyományozni — ha par hasard már előbb confiscatio, adó és más hasonlók által ki nem vetköztették, ki nem rabolták: „*Ce qui est ton jours quelque chose.*“

Ha a földön az erény és a bölcsesség uralkodnának, a jog és kötelességérzet, akkor nem volna szükség törvényekre, szerződésekre: Azonban a népek nem szentek, az uralkodók ellenben nem angyalok, s ennek következtében az idő által kipróbált alkotmány, — ilyen volt a magyar alkotmány is, sőt Isten előtt még most is az — nem épen oly haszontalan jószág, melyet excellentiád nézete szerint leghelyesebben ignorálni kell.

Mivel excellentiád egy úgynevezett à la hauteur volt egy valódi alkotmány szellemének felfogásában, és soha tovább nem vitte annál, hogy az alkotmánynak szertartásos és empiricus oldalait felfogja — mert általában minden incarnatus bürokrata, — mint excellentiád is, az emberi társadalmat, élettelen gépnek tartja, melyet azért hogy el ne akadjon, vagy nagyon ne nyikorogjon, minden legkisebb részeiben tisztogatni és vizsgálni, sőt néha „kenni“ vagy kenetni is kell — hogy excellentiád ezen niveau fölé, melyet alkotmányos érzelmű emberek mocsárnak tartanak — emelkedni nem tudott, pamphletjének minden sora tanusítja. Miután azonban gondolkodnunk kell arról is, hogy e rapsodiákat végre befejezzük — egyelőre, hogy alkotmányos fogalmak irányábani incompetenciáját kétségtelenül bebizonyíthassuk, csak azon curiosumot említjük még fel, melyet művének 13—14. lapjain találtunk, hol excellentiád, a megyei tisztviselőkre vonatkozó-

lag, következő értesítéssel szolgál a világnak: „E tekintetben csak azon különbség létezik — más semmi — hogy ezen hivatalok ez előtt a választási joggal bírók választásának kifolyásai voltak, most pedig az uralkodó által neveztetnek ki!”

Meg vagyunk győződve róla, hogy ezen gyermekes nyilatkozat elég arra, hogy a legkönnyelműbb és felületesebb embert is felvilágosítsa arról, hogy excellentiád egyike azon könyörtelen despotáknak, kik soha sem akarják tűrni azt, hogy az emberek saját nézeteik és izlésük szerint legyenek boldogok, hanem nolens volens az ő eszméik, felfogásuk és rendszerük szerint kell boldogíttatniuk.

Előbb választották az illetők tisztviselőiket, most azonban felebbvalóik által választatnak! — Mily jelentéktelen különbség! Egy méltányos gondolkozású, jó érzelmű ember nem is ütköznék meg ezen, sőt ellenkezőleg sokra becsülné azt. — Nemde báró ur? Előbb a fiatal embereknek meg volt engedve, hogy menyasszonyaikat válasszák, most a hivatalok választanak számukra, és a fiatal emberek természetesen dagadoznak a boldogságtól! — Hogy is ne: mert ez valóban haladás.

Ha excellentiád e csekély „különbséget” legalább indokolta volna valamivel, talán azzal, hogy a magyarok rendesen rosszul választottak, excellentiád pedig a nagylelkű magyar nemzetet a legjelesebb egyéniségekkel ajándékozta meg, akkor, a me-

gyei szervezet javításának ezen naiv illusztrációja, legalább némi alappal is bírna. Excellentiád azonban e fölött csak úgy cavalièremént elsziklik, mintha szabad választás, és az önkényűleg kinevezett parancsolók között semmi más, avagy a között, ha az ember Penzingben, vagy Grinzingben iszik egy meszely „heuriger“-t.

Hogy azonban excellentiád e kérdés fölött, mely alkotmányos életben a lenni vagy nem lenni kérdését képezi, oly könnyedén elhaladt, ez tapintatosságának nem kis bizonyítékánl szolgál: valamint tanuságot tesz ez arról is, hogy mennyire szerény excellentiád: és pedig azért, hogy a választott tisztviselőket oly kimélettel emlegeti, a helyett hogy sárral dobálná, saját teremtményeit pedig nem halmozza el megérdemlett dicséretekkel, és nem igyekszik őket a legfényesebb világításban mutatni be.

És miután excellentiád szerénységből és tapintatosságból nem tette ezt, mi a hétfelé darabolt szerencsétlen Magyarország minden lakósát felhívjuk, hazudtolja meg azon állításunkat, hogy a választott tisztviselők, excellentiád kormányra jutása előtt, kevés kivétellel, átlagosan, tiszteletre méltó és tökéletesen képes emberek voltak, kiket a közönség becsült, és rendeleteinek szívesen engedelmeskedett — az excellentiád által kinevezett hivatalnokok ellenben, csekély kivétellel, általában véve oly bagage, mely koldusokból és megvesztegethető sőpredékből áll, kiket az országban mindenki megvet, őket meg-

csalni igyekszik, s kiknek körében nem óhajtanánk lenni, ha Magyarország a forradalomba recidivázni találna. — Mitől Isten -- és a gensdarmérie — óvjon bennünket!

Hogy némely esetben sokkal jobb volna, ha a szolgabírák, megyei főnökök, vagy még magasabb állású hivatalnokok választanák ki az ifjaknak menyasszonyaikat, az kétséget sem szenved, mert mit tudja az ostoba szerelmes ficzkó, hogy tulajdonkép ki illik ő hozzá. Gyakran, bizonyos tekintetben, zsákban macskát vesz. — Nemde? Mig a kormány és különösen a gensdarmérie felállítása óta, kiknek a társadalom moralitásáról gondoskodni kötelességük, s emellett szabadalommal bírnak, mindent megvizsgálni, orraikat mindenbe beleütöni, — a kormány tökéletesen képes a házasulandó férfinak élettársat választani, olyan élettársat, melylyel minden körülmények között meg lehet elégedve, sőt meg is kell elégedve lenniük — s emellett egy oly kis hugocskát vagy nővért is könnyen fejkötő alá lehet juttatni, ki már egyet-mást tapasztalt, s ennek folytán, családi boldogság és kedélyes csendélet alapítására nagyon alkalmas, s ennek folytán, számos jeles tulajdonai daczára is, más uton nehezen juthatna fejkötő alá, mely politikát a szabad, hivatal ajándékozásoknál is alkalmazni lehet, sőt mutatis mutandis alkalmaznak is, — mig természetesen a „szabad választás“ alkalmával az ily atyafisági rokonszenvek sat. tökéletesen elesnek.

Azt hisszük tehát, hogy a legtöbb esetben, legjobb e választást az illető ifjakra bízni. Ha rosszul választ, — mi persze gyakran megtörténik, mert Amor vak, — akkor legalább így vigasztalhatja magát: „Dandin, tu l'as voulu:“ — valószínű emellett az is, hogy az illető semmi esetre sem fogja magát oly érzékenyen büntetni, ha ostoba választást tett, mint hajlandó volna mások ellenében eljárni, azon esetben, ha oldalbordáját úgy akasztották volna nyakába. Mely veszély azonban a magyar megyei választásoknál soha sem fordult elő, mert csak három évre választottak, — és három év gyorsan telik egy község életében — a három év után pedig csalatkozás esetén mást, jobbat választottak, míg az ön teremtményeitől — mint bizonyos bőrbetegségektől — megszabadulni nem lehet, és ha par hasard excellentiád által eltávolíttatnak is, és az egész vidék oly könnyebbülést érez, mintha egy malomkővet vettek volna el szívéből, öröme csak rövid ideig tart, mert csaknem minden esetben azon sajátságos eset áll be, hogy a közönség egy magyar példabeszéd szerint: „az esőből a csorgó alá kerül“, mert az új boldogító, rendszerint egy még piszkosabb subjectum, mint előde volt.

Egészben véve azonban a magyarok hálával viseltetnek excellentiád irányában azért, hogy e tekintetben legalább őszintén járt el, és a megyéknél, ezen választási comédiát — mint excellentiád kegyesen nevezi — nem elevenítette föl, míg e bouf-

fonerie-t még az egyesületeknél rendszeresíteni jónak látta.

A tisztviselők szabadválasztása oly szerencse, melyet csak az tud kellőleg megbecsülni, kinek alkalma volt e jogot hosszas időközön keresztül gyakorolni, míg azok, kik e jogot nem ismerték p. o. a törökök, természetesen fogalommal sem bírtak róla, — sőt sokan a szabadválasztást a legveszélyesebb téveszmének gondolják, — és pedig azon egyszerű pszichologiai okból, mert tudják, hogy „szabadon” őket soha sem választanák meg, s ennek folytán kegyesen kineveztetniök kell, hogy valamivé legyenek, vagy valamit mutassanak.

Mily kényelmetlenül érezné magát sok ember, ha szolgáit nem választhatná maga, hanem azokat, mint egy korbáczban, vagy javítóházban, nyakára parancsolná. És ha ezen alárendelt factumot tagadni nem lehet, és miután az emberek között sok oly arczéval találkozunk, melyekkel szemben legjobb szerencsénk vakok lenni — képzelheti excellentiád, mily élvezetes az octroyált hivatalnokokat nyakunkon nem tűrni, hanem azokat szabad tetszés szerint választani: mert ha az, ki alattunk áll, nem csak nem lumen, hanem oly anyagi és erkölcsi hibákkal bir, hogy az ember gyomra háborodik ha reá tekint, ez kellemetlen ugyan, de végtére még is elviselhető; de ha az, kinek nekünk parancsolni joga van, egy roszakaratu számár, s emellett határozott

tolvaj — mint az ön teremtményeinek legtöbbjei — akkor valóban szeretne az ember megszökni, csak tudná hova, és mely körülmény csak azok előtt közzönyös, kik gyermekkoruktól fogva ehez szokva vannak, és azon meggyőződésben élnek, hogy ez más-ként nem is lehet; — így a török nők és született rabszolgák is egészen jól érezhetik magukat szomoru helyzetükben, és az állatseregletben született oroszlány kényelmes kalitjában, vagy az Isten által azzá teremtetett, roastbeef az eke előtt.

Néhány évvel ezelőtt, egy akkor még uralkodó, azóta azonban kiuralkodott fejedelem, a szomszéd general commando részéről — mert az északkal nagyon és feltűnően kaczerkodott — megkeresett diplomatai uton: nyilatkozzék határozottan, valjon Ausztriával tart-e vagy Oroszországgal? E kérdésre az iskolázatlan, de természetes észszel nem kis mértékben megáldott „nem egyesült“ következő feleletet adott, melyért Talleyrandnak, sőt Buol ő excellentiájának sem volna oka magát szégyenleni: „Szivemben Ausztriával tartok, látszólag azonban az oroszokkal.“ — Nem gyönyörű felelet ez? — Igen, vannak a természetnek egyszerű gyermekei, kivált ha zsarnoki nyomás által többféle veszélynek voltak kitéve, mint a szerbek a törökök alatt — kik minden iskolázatlanságuk daczára oly ravaszok, hogy sok követségi tanácsos, *chargé d' affaires* sat. tanulhatna tőlük. — Istennek hála azonban,

Bécs e tekintetben is tud oly félfiaikat felmutatni, kik politikai ravaszság dolgában, legalább is oly magasán, ha nem magasabban állanak, mint az imént említett fejedelem: és Bécs e nemes fiainak egyikét van szerencsénk tisztelhetni excellentiád magas személyében, mert ép úgy, mint az iménti fejedelem mesteri különböztetést tett a „szív“ és a „látszat“ között anélkül, hogy erre valami plausibilis kifogást alkalmazni lehetett volna, — épen így excellentiád is, szívében zsarnok, látszólag azonban szabadelvű à discrétion, — vagy is helyesebben szólva oly indiscret modorban, hogy a comödia, mascarade, nép és aristocraticus ünnepélyek, ajándékok, rendjelek, kaszárnyák, pusztai iskolák, világ körülhajózás, kamarási bojt, ad honores nyugdíjazás, ad hoc kitüntetések sat. daczára, minden sorokból és ránczból kilátszanak az önkény körmei, szarvai és hosszú függeléke: és ezen mély diplomatiái eljárás ellen sem lehet plausiblement semmi kifogást sem tenni — legalább nem excellentiád közelében, mert a „nagy, egységes, szabad és boldog új Ausztriában, minden vizsgálat nélkül, a polgári törvénykönyv szellemében — *avec un peu de cérémonie* hűvösre kerülhet az ember.

Szellemi tekintetben mit sem köszönhetnek excellentiádnak Ausztria népei; és azon állítása excellentiádnak, hogy a különböző nemzetiségekre méltányos tekintettel volt, nem egyéb a legszemtelenebb hazugságnál.

Ez alkalommal nem akarjuk felemlíteni vagy magyaráztatni azon akadályokat és bosszantásokat, melyeket a szerbek, románok, horvátok sat. anyanyelvüket illetőleg elszenvedni kénytelenek — természetesen azért, hogy a német nyelvet és a németiséget annál jobban megkedveljék: csak excellentiád saját szavaira hivatkozunk, melyeket excellentiád a 29. lapon mond, nem pirulván a világnak tudtára adni: „e tekintetben csak a magyar tudományos akademiára utalunk, melynek alapszabályai, új és czélszerű alakban csak nem régiben erősítették meg.” — Egyébiránt talán csalatkozunk is, és jogtalanul vádoljuk excellentiádat, midőn szavunkra állítjuk, hogy — 1858. márt. 3-án — e kijavított alaposztályokat, a magyar academia még nem találta meg, vagyis más szavakkal, a magyar academiához e napig, az alapszabályokra vonatkozólag semmi értesítés nem érkezett, — bizonyosan csak azért, mert sokkal fontosabb kérdések voltak szőnyegen, melyek előtt e mellék kérdésnek háttérbe szorulnia kellett — mely körülmény azon gazdag bankár esetére emlékeztet, ki elfeledett lánczos ebének enni adni, sehogy sem tudván felfogni, hogy e nyomorúság Filaxra nézve miként lehet életkérdés, midőn ő naponta rendesen reggelizett, ebédelt ozsonnált és vacsorált — Filax azonban végre megdühödött, és a szegény ördögöt — mivel épen lőpor és golyó fölött, a nélkül hogy megtalálták volna, bőviben rendelkezettek — rövid uton agyonlőtték.

Tíz éve már, hogy a magyar akademia könyörög, hogy teljesen paralysált helyzetéből kimentes-sék — — — hasztalan!

Hogy excellentiád a románok, szerbek, szlove-nek, czinczások és örmények sat. akademiáit is, alapszabályok nélkül in suspensio — mily omi-nosus szó — nem tartotta, ez becsületére válik ex-ccellentiádnak: ezen humanus tettet azonban azon egyszerű okból követte el csupán, mert az említett nemzetiségeknek még eddig nincsenek tudományos akademiáik, mert különben úgy járnának ők is, mint a magyarok — és mindegyiknek olyan „falat“, melyet csak akkor lehet megemészteni, ha előbb pá-czolva és maceralva van.

Most megmondjuk excellentiádnak, mert az ön ügyetlen kártyavetésébe belátni nem nagy feladat, — mi szándéka volt a magyar akademiával.

Ez egylet kellemetlen excellentiád előtt, és pedig nem úgy mint a „szálka a szemben“, mely pillanatszerűleg ingerel, hanem mint egy ragály-anyag, mely bizonyos körülmények által elősegített-ve, könnyen veszélyes hatásúvá nőhetné ki magát — azon különbséggel, hogy míg a ragályok a halált terjesztik, ez ép ellenkezőleg, milliókat tartana éb-ren, s élesztene alkalmilag új életre.

Excellentiád tehát — entre nous soit dit — a magyar akademiát agyon hallgatni akarta. Egyenesen betiltani és megszüntetni nem találta helyesnek — bár különben a botránytól nem igen

szokott visszarettenni: mert azok után, miket a szegény magyaroknak szellemi és anyagi tekintetben kiállaniuk kellett, e magyar academia bezáratása is könnyen megtörténhetett volna. — Eleintén feljajdultak, később azonban elhallgattak volna, mit, — t. i. a hallgatást — excellentiád a nyugalom legcsalhatatlanabb jelének tart, és azon megelégedés és boldogság kifolyásának, mely ajándékokkal excellentiád lángezte, költészete, képmutatása, a kormányzása alá rendelt népeket gazdagítani, a gondviselés által eszközül szemeltetett ki.

Excellentiád a magyar akademiát illetőleg azért halad oly igen „megfontolva“ előre, mert liberalis rendszerébe nem egészen illik be Minervának — ki ez intézetet tant bien que mal pártfogolja — nyílt üldözése, és nem is igen tanácsos, nehogy a tudós, s legalább a magyar reformáltakkal némileg rokonszenvező Németország félre ne vezettessék azon pontról, melyről jelenleg az ausztriai viszonyokat tekinti, s ennek folytan eszébe ne jusson részletebben utána járni a dolognak. Excellentiád meg akarja puhítani a magyar academiát, s ugyanazon mód szerint akar elbánni vele, mint a magyar gazdasági egylettel, melyet ön azon kellemetlen dilemmába hozott, hogy vagy azon elnököt kelle megválasztania, kit excellentiád előre kijelölt, tehát mintegy kinevezett, vagy azon veszélynek tegye ki magát, hogy excellentiád által bosszantassék, s végre talán feloszlásra kényteleníttessék.

Mi itt a távolban mit sem tudunk a magyar akademiának az ön körmei között létező statutumairól, csak azt, hogy azoknak el nem torzított helybenhagyását az egész ország óhajtja és alig várhatja, azonban úgy látszik, hogy azok valamely fiókban eltévedtek: az ön „Visszapillantás“-a azonban tudatja velünk, hogy azok új és czélszerűbb alakban megerősítése nem sokára várható, miután a helybenhagyás már megtörtént. — Most már előre megjövendöljük — és hogy ezt tehessük, sem Davidnak, sem Ilyés profétának nem szükséges lennünk — hogy azon új és czélszerű alak, melybe excellentiád az alapszabályokat öntötte, és melyeket excellentiád annyira feldicsér, Magyarországra nézve ép oly élvezhetetlen, sőt undorító lesz, mint a többi gyógyszerek, melyek excellentiád gyógyszer-tárából kikerültek, állítólag Magyarország javára és boldogítására: és a tudományos academia, à peu près ugyanazon helyzetbe fog jöni, melybe excellentiád által az országos gazdasági egylet jutott; azaz: vagy meghajol azon alak előtt, melyet excellentiád czélszerűnek talált — épen úgy mint az executor szintén czélszerűnek találja a botbüntetést — vagy pedig paralyticus állapotában továbbra is megmarad, sőt esetleg, unalom és kétségbeesésből magamagát fölemésztí. Még kell jegyezni, hogy a választandók megválasztásába és az alapszabályokba való beavatkozás között nagy, és különösen a jelen időkben kétszeresen megfontolandó különbség léte-

zik: mert egy megzavart választás végtére sem életkérdés, s különösen a gazdasági egyesület kebelében, mert Magyarországon hol ez idő szerint minden pártok egybeolvadtak, végre sincsenek oly megrögzött árulók, hanem az egész egy szerencsétlen családot képez, és az egyletnek, habár erőszakos bizalmával is — erről meg vagyunk győződve — senki sem fog visszaélni: és e tekintetben tehát tökéletesen mindegy A. vagy B. áll az egylet élén: — ellenben a megváltoztatott alapszabályok, és különösen oly alakban, melyet excellentiád czélszerűnek talál — mely körülmény a legalkalmasabb arra, hogy még az álomkórost is felébressze és ébren tartsa, — oly éles kérdés, illetőleg a magyar nemzetségre nézve „halálkérdés“, vagy még határozottabban szólva, oly halálos ítélet, hogy mi magyarok — Istenben és egy szebb jövőben bizva — az academia ügyében épen úgy mint más számtalan hazai ügyekben, inkább stagnálni, paralytikus állapotban maradni óhajtunk, semhogy magunkat meggyilkoljuk, s magunk segítsünk megsemmisíteni még azon kevés erkölcsi vagyonunkat is, melyet excellentiád még eddig kezeink között hagyott. — Sok tekintetben inkább a mocsárban óhajtunk fetrengeni, sőt még mélyebben belesüllyedni abba, — mi fölött a derék bécsiek, különösen jóízűt kaczagnak — semhogy az általános elkappanosodás dicsőséges műtételehez, hazafias (!) buzgalommal közreműködjünk.

Excellentiád igen jól tudja, mily eredményeket képes felmutatni a rendszeres „kifárasztás”: ez azon rendszer, melyet excellentiád a magyar nemzetiséggel szemben alkalmazni akar: és ön győzni fog — ha a magyar fajban létező turgor vitalis tulnyomónak nem mutatkozik: azonban készen lehet excellentiád arra, hogy a nemzet jobbjával, kikben több a „spiritus” mint a „Phlegma” élethál harcztot kellend vivnia. Mindenesetre azonban, bár merre jobbra, vagy balra forduljon a koezka, excellentiád a nagy Hanniballal elmondhatja: „Et in magnis voluisse sat est”, mert valjon lehetne nagyobb, irtózatossabb valami, mint egy nemzet meggyilkolása, vagy legalább annak megkísértése? Alig lehetséges és mindenesetre biztosabb, mint az ellenkező irány megkísértése, — mint ezt az újabb idők története bizonyítja: ámbár a mult időkben, hogy többet ne emlitsünk, egy bizonyos — mint némely francziák nevezni szokták — Guillaume un tel, nem csak ép bőrrel menekült meg, hanem mint népeinek jótevője, a történelemben, vagy mint némely tudósítók állítják, csak a mythosban és a költők képzeletében még most is él — mely dicsőítést azonban mi, és a jobb érzésű magyarok, a legsufabb degradationak tartjuk, és egész valónkból kárhoztatjuk: mert tudjuk, hogy a gondviselés más uton is igazságot szokott szolgáltatni a népeknek.

Excellentiád, opusculuma 29-ik lapján azt is állítja, hogy a magyar nemzeti színház azért, hogy a kormánynak a magyar nemzetiség iránti rokonszenve még kézzelfoghatóbb legyen, annyira kitüntettetett, hogy annak fennállása és gyarapodása lényeges mértékben a kormány gondoskodásának köszönhető.

Uram, ez oly szemtelen gascognade, hogy ehhez hasonló még egyetlen oly ember tollából sem folyt ki soha, ki legalább egy százaléknyi becsületet tud kimutatni testének hustömegében.

Ezen intézet pénzügyei a legzavartabb, szána-lomra méltóbb helyzetben vannak. — Az illetők ezen körülmény elhárítására aláírást akartak nyitni az egész országban, és a szabályok szerint, könyörögtek a legmagasabb kormányközegeknél, hogy az illető aláírási íveket, a kormányterületek hivatalos közegei által a lakosság között köröztetni engedtesék meg: megtagadtatott, azonban kegyelmesen megengedettett, hogy a nemzeti casinóban, egy, mondd egy (!!) aláírási ív, hat aláírt névvel ellátva — kik aztán gyűjtőkül tekintendők — kitétethessék, melyre aztán a melegszívű hazafiak tetszésük szerinti összeget irhatnak! A casino alapszabályai között azonban van egy, mely megtiltja, hogy a tagokat ott valaki aláírási ívekkel incommodálja.

Azt kérdezzük most már minden becsületes embertől, mily véleménynyel van e dolog felől? Ha az osztrák kormány a magyar akademia, a magyar

színház, s általában az iránt ami magyar, rokonszen-
vet nem érez, azokat nem pártolja, mit fog erre
mondani a becsületes ember? Talán nem fogja he-
lyesnek tartani, — de becstelennek semmi esetre
sem, mert az ily szeretetteljes hivatalosság semmi
által sem indokoltatik, s kivált akkor nem, ha a
dolgot nem tekintik magasabb szempontból, hanem
csak úgy terre — à — terre. Ha azonban a
kormány a nevezett intézetekért mit sem tesz, sőt
ellenkezőleg a legnagyobb akadályokat gördíti eléje,
és végre mégis azzal dicsekszik, mily humanusan,
nagylelkűleg segélyezte azokat, — az ily esetben
az, ki ilyeneket állít, a Dictionnaire de l'aca-
demie francaise szerint un grand impos-
teur nevet visel. — Melyet azonban excellentiád
ne vegyen magára, vagy ha igen, ne tekintse azt
sértésnek, mert Mahomet is sok oldalról megkapta
ezen épithète honorifique-t, s pedig azért,
mert neki is sikerült az embereket — talán, saját
előnyükre — mystificalni, és ez uton egy nemzetet
teremteni, mely véres és tündöklő, szerencsére azon-
ban rövid diadalok után, a ma „beteg ember“ alak-
jában mindenkinek tanúságot szolgáltatathat arra, mily
leirhatlan előnyei vannak à la longue, a ferma-
nok általi kormányzásnak.

A magyar színházért, mely csupán az elsze-
gényedett magyar nemzet kegyeletéből tarthatja fenn
magát, semmit sem tett a kormány, annyira, hogy
annak „fennállása és gyarapodása“, mint excellen-

tiád nyilatkozni kegyeskedett, azon vegetatiók sorába tartozik, melyek nem a kormány által, hanem annak daczára is, fáradság és nyomor közepett ugyan, de mégis valahogy fenntartották magukat. Vagy talán a Lipót-rend azon kiskeresztjét számítja excellentiád subventionak, mely által a lelkes Ráday gr. mint a magyar színház intendansa, feldisznított, s mely mint tudjuk, e derék hazafinak különös (?) örömére szolgál.

Ismerünk több oly ezredet, melynek minden tagja oly vitézül viselte magát, hogy az ezred zászlója arany éremmel disznított fel. Kétségtelenül gyönyörű gondolat; — és bár találkozik sok olyan philosoph, ki egész az érzékenyséig ostobának találja, hogy valaki egy szalagért vagy tallérért, ha mindjárt aranyból volt is az, magát agyonlővesse, vagy életét bár távolról is veszélyeztesse, — mi az ily okoskodással mindenkor boszankodva, sőt utálattal fordulunk el: és Pichler, született Greiner Carolina asszonyal együtt egész lelkesedéssel kiáltunk fel: „Das Leben ist der Güter höchstes nicht!“ mely sublim Schiller-féle mottoval „Agathocles“-ének címét feldisznította. Ennek folytán épen úgy, amint az aranyérmet egy hős ezred zászlóján nagymértékben lelkesítőnek találjuk, épen így természetesnek találjuk azt is, hogy a magyar színészek serege, Thalia, Melpomene, sőt Terpsichore minden papjait és papnőit is beleszámitva, — mindenesetre

a lelkesedés tüze által fog felmelegedni, ha látja, hogy a tiszteletre méltó gróf melléről szent Leopold barátságosan int és mosolyog feléje.

Igaz ugyan, hogy a példaszó szerint: „Ab amicis justa sunt petenda” — és egy szent minden emberi lélek jóbarátjának tarthat — ennélfogva azt hisszük kissé indiskrét, és mindenestre igaztalan dolog volna sz. Lipóttól azt követelni, hogy a magyarok iránt valami különös „schwärmei”-t érezzen, s az antidiluvianus magyaroknak elakadt Tespis-szekerét mostoha helyzetéből kisegíteni törekedjék. Sz. István inkább elemében lett volna e részben.

Enfin, excellentiád rendszere, mindent öszekeverni, a szt. István-rendet németeknek adja gyakran, a Lipótrendet és vaskoronát, néha-néha magyaroknak. És ezen eljárás ellen nincs mit mondani. — Excellentiád azonban mindennel így teszen — és ez valószínűleg végtére is általános egységet fog maga után idézni: ha pedig par hasard nem sikerül, ami könnyen meglehet, akkor elmaradhatlanul oly forrást idéz elő, melynek egyedüli eredménye csak a felbomlás tökéletes feloszlás lehet.

Gyakorlatlan, főzni nem tudó ujonczok, hadjárat alkalmával gyakran jönnek azon helyzetbe, hogy az egész legénység számára főzniük kell, midőn a többiek csatárlánczban, ágyufedezet, vagy azok megrohanásával vannak elfoglalva. Ezen szerencsétlen

szakácsok mindent, mit kapnak és kezük ügyébe akad, a közfazékba dobnak egyszerre. Miután azonban egyik ingredientjának rövidebb főzésre van szüksége mint a másiknak, ezen egységes eljárásból gyakran oly nyalánkság készül, magyarosan kóficz, és — excellentiád ezt culinaris ismeretei folytán bizonyosan tudja — oly utálatosan izlik, s gyakran annyira bűdös, hogy a legjobb akarat és a legzajosabb étvágy daczára sem lehet azt lenyomni, hanem vagy ki kell önteni, vagy a jambons derék viselőinek kitalálni.

A mi hazánkfiat az azt hiszik, s kivált azok, kik excellentiádnál, hátra és előfelé is kissé meszszebb látnak, hogy excellentiád is, a nagy császárság heterogen ingredienziaiból, izletes egység helyett, szintén ily kóficzt fog vétére is összekotyvasztani.

Fájdalom, mi is ezen nézetet vagyunk, de egyszersmind azt állítjuk, hogy excellentiád a szakácművészet azon részében, melynek mesterei „saucissiers” — nevet viselnek, — mert vannak „rotisseurs”-ök és „pâtisseurs”-ök is sat. annyira excellál, hogy addig is, míg a kóficz az ön konyhájából annyira kiérzik, hogy azt végtére minden ember észreveszi, és tovább ki nem tarthatja, — addig is mondom az egészet egy pikant sauce-al fogja leönteni — hogy végtére csak akkor fognak más konyhamester után látni, midőn excellentiád már az egészet össze panscholta és megmérgezte: és e tekintetben, — t. i. a sauce készítés

mesterségében, bevalljuk illő bámulattal, hogy excellentiád azon híres párisi konyhaherczeg vagy királyhoz hasonlít — vulgo szakácsnak mondják, — ki egy külföldinek — valószínűleg angol volt — következő szavakkal ajánlotta magát: „Je m'engage de vous faire avaler, avec la sauce que j'ai inventée et dont j'ai le secret une paire de bottes, et même si vous voulez, monsieur votre père, sans que vous vous en doutiez seulement.“

Felette csodálkozom rajta, hogy excellentiád annak különös bizonyságául, hogy a kormány menyire kedvez Magyarországnak, emlékezett „Rückblickjében“ a magyar ruhákról, ama arannyal disztett jelmezeiről, melybe magyarországi bátor hivatalnokait öltöztette.

A régi időkől ismerjük a mélységes okoskodási modort, melylyel a valódi bécsiek magokat a magyar dolgokban rendszeresen kitüntették. Excellentiád a hyperfinom szűknadrágos diplomatiára nézve à - peu - près így gondolkodott vagyis saját magasságának a következő monologot mondá el:

„A magyarok telvék étellel, lelkesedéssel, minden megszokotthoz erősen ragaszkodnak; egy magyar szóval, vagy valami magyar kinézésű dologgal, könnyű őket felvillanyozni. Ezalatt csupa gazdag, tekintélyes hivatalnokaik voltak, kiknek hasznát nem vehetjük, s kik kivált az utóbbi időben a ma-

gyar viseletet nagyon elhanyagolák. Belészorítjuk tehát egytől egyig magyarországi hivatalnokainkat a részben nemzeti színű szűk nadrágba és attilába; ez nem hibázhatja el a hatást; ha egy ily „Natur-mensch“ a hivatalnokát zsinoros kabátban látja, e körülmény előlegesen „imponál“ neki, s azután benne honfitárust látván vagy látni vélvén, mindent elhisz a szavára; mert legyen bár mily ostoba, a különbséget mégis meglátja. Ezelőtt hivatalnokai csak a saját kedvökért, congregatiók, országgyűlés, diszlakomák alkalmával öltöztek magyarba, most meglátja a magyar, hogy hivatalnokaink congregatiók, országgyűlés, diszlakomákon kívül, tehát érette öltöztek sujtásosan! És a nép, de kétszeresen ha magyar, mindég háladatos az ily nemzeti „figyelemért“, s háladatos oly mérvben, hogy annak, ki ily hazafi gyengédséggel bánik vele „Ja und Neinra“ — bécsi szójárás, a latin statim, illico, cito, cittissime kifejezésére — mindenét odaadja. Hátha még „vörös nadrág“ van szóban! Ez öltözék mindég büverőt gyakorolt a magyarra! Egy legenda azt tartja — persze ilyesvalami csakis Magyarországon történhetett — hogy Mária Therezia idejében egy előkelő főúr kitűnő birtokát — négy földrajzi mértföldre terjedő elsőrangú termőföldet etc., egy vörös nadrágért 32 évre elzálogosítá. Megjegyzendő — s ez egészíti ki e pompás torzképet — a nadrágba belé sem fért, M., Rataplan adomája szerint, — si j' y entre, je ne les prends pas! — A

vörös nadrág azonban tán mégis nagyon feltűnő s „elhamarkodott“, a kormány részéről tulságos „condescendance“ lenne; egyelőre tehát elég jó a zöld nadrág, a zöld a remény színe, de természetesen nem a magyarnak.

Absurdnak tetszik, a mit excellentiádnak szájába adunk — mert Rückblickjében nincs benne — de tudja Isten! Nem egy ilynemű okoskodást hallottunk azon osztrák államférfiaktól, kiknek „keresztényi“ szándokok nem volt egyéb, mint a magyarokat valami módon „megcsipni“, s a kik meg voltak győződve, hogy ához egy darab vörös posztónál nem kell egyéb, ép mint a békáknak, melyek nagyon szívesen s készen kapkodnak az ily vörös pántlika után, kivált siesta idején, midőn osztobaságokban a napba pillantanak, mi őket kétségkívül elvakítja és elbutítja! — Ugy hiszem excellentiád tanuló korában a legjobb eredménnyel tett ilyes fogási kísérleteket.

Excellentiád szűknadrág manőverével és a magyarok speratio vis-à-vis-jével, mint kormányzati furfangjainak nagy részével teljesen felsült, mert a „respectus“ helyett mindenkit a nevetés bizonyos mérve fogott el, midőn p. B. Geringer, báró Rueskäufer ő excellentiáikat, s több más hasonszabású személyiséget vörös nadrágban látnunk és bámulnunk szerencsénk volt, midőn nem egy pohár magyar bort üritének ájtatos érzelmek között egészségre excellentiádnak, qui ipsis haec otia faecit et

quadrata miscuit rotundis. Valóban obesteri gondolat volt excellentiádtól, ily tiszteletre méltó, nagy mérvben erkölcsös és okos urakat felöltöztetni ily maskarába, melyben — sajnálattal bár s anélkül, hogy őket sérteni akarnók, de az igazság kedvéért ki kell mondanunk — melyben a szó legszorosb értelmében úgy néztek ki, mint a „maskirozott“ majmok, melyeket szántszándékkal cziczomáztak így fel, a magyarnak carrikizására.

A magyar korántsem Apollo fia. Ezt nem is praetendáljuk. Férfiaink jól megtermettek, de köztük számos egyéniség korántsem csinosabb, de még oly csinos sem, mint a fenntemlitett két excellentiás ur. Igaz, hogy e nem csinos magyarok a martius előtti napokban ünnepélyes alkalmakkor magyarba öltöztek, de „modeste“ egyszerű feketébe öltöztek; míg a tarkázó színeket és ruhaszabásokat, aranyszinorokat és paszományokat, melyek a „flaneur“-t úgy szólván megszólítják: „ide nézzetek!“ átengedték azoknak, kiknek nem oly természetük volt, mint X-nek, mint? — röviden, mint egy madárijesztőnek, etc., és ha egy pupos, ferde hátú, egy czingár törpe, egy váz szerfeletti pompába vagy nemzeti színbe öltözött, ép úgy lekacagták, a mint nem nézhettük az említett két kegyelmes urat anélkül, hogy a köteles respectusról meg ne feledkeztünk volna. E köteles respectus oka nem a különös tisztelet, vagy tuláramló szeretet, korántsem, egyedül a végtelen ruganyos és mindent kiegyenlítő patens.

*

*

*

Excellentiád nem is hiszi, hogy Magyarország annyira zár alatt tartott ősnépeinek ügyetlen és hétköznapi phantáziája a hivatalnokok maskarádjairól milyen furfangos és malitiosus impromptuket koholt. Koholt mondom, mert én lehetlennék tartom, hogy ily botor dolog igaz legyen.

Excellentiád tudja, hogy a szűk nadrág csakis akkor lehet némileg tetszetős, ha teljesen ki van töltve. Esetleg excellentiád hivatalnokainál azonban az emberi alkat ép azon részében mutatkozott nagy hiány, mely nagyon rut, ha önkénytelen is a saktáblára emlékeztet. Lehet, e részöket leülték a haza szolgálatában. A császári kir. hivatalnok uraknak e természetes módon támadó „plodernd“ állapota felett a magyar nép, mely az aesthetikának még czimét sem ismeri, és melynek a finomabb plaisanteriáról fogalma sincs, csaknem agyonkacagta magát. E tünetény természetesen igen veszélyes symptoma volt: mert ha egyszer a népek, a nőkkel és gyermekekkel egyetemben előljáróik felett nevetnek, akkor az ember igen hajlandó szent Máté evangeliumát a végén énekelni el, s teljes fájdalommal egy nagyon szomorú „Ex profundis“-t intonálni. — A mint ezen „fatalis“ körülmény, mely excellentiád beható látását és vizsgálódási tehetségét el nem kerülheté, mihelyt a körülmény magasságodnak tudására jutott, excellentiád az általánosan elterjedt népmonda szerint rögtön egy patenst menesztett Hauer István báróhoz, a szerencsés Magyarország vicefő-

helytartójához, mely à-peu-près így szólott: „Nem minden ember örvend fogaknak, segítsen tehát magán rateliers-ekkel. Sokan elveszték szemöket — támadáskor-e vagy hátráláskor az közömbös dolog, az ilyenek az obscurus lyukat egy szalaggal bekötik és segítettek magukon. Találkozik, ki egy kezét, s ki lábát elveszté; s mit árt az neki? Mitsem. A hiányt kipótolja parafával; hát a hajat nem képviseli ezer meg ezer esetben egy-egy gratiös paróka? Mindez a civilisatio vivmánya, melyről a puszták és a „pákonii“ erdő „Natursöhne“-inek fogalmuk sincs. Lám drága barátom, benső specialbáróm, excellentiád, pajtás, rögtön s minden ellentmondás nélkül rendeljen minden alárendeltjei számára pamutot, hisz ugy sem drága, s tömegesen használandó, hogy huszárjaink ne csak erkölcsi Sitzfleischökre nézve — hisz ebben ugy is excellálnak, de tiszteletreméltó személyeik aljzatára — mit az angol hunting seatsnek nevez — nézve is felülmulják a magyar betyárokat. E tekintetben excellentiád inkább nagyon sokat, mint nagyon keveset tegyen és mindenekelőtt gyorsan! — Isten — mondja ha jól tudom Herder —, nem az orthographiára, hanem a szivre néz, így mi hivatalnokaink megválasztásában nem bocsátkozhatunk hosszas visitatiókba, s teljesen meg vagyunk elégedve, ha a természettől szögletesek is, de kellő erkölcsi energiával s elégséges ügyességgel vannak „kivattázva“; a physikai szépségen segít a művészet, az adott esetben a fagyapot.

Ugy mondják, hogy excellentiád ez alkalommal nem kevésbé blamirozta magát s a leleményes b. Hauerrel szemben inferioritását az egész világ elé vitte. Báró Hauer — kinek figyelmét mi sem kerüli el — excellentiádnak egyenesen szemébe, vagy lehet respectusból háta mögé nevetve, „Erlass“-járára à-peu-près, a következőkép válaszolt: „Fagyapotot! Miért is ne? Még csak az kellene! Mai napság, midőn mindenütt, de különösen Hainburgban oly nagy mennyiségben gyártják a lögyapotot. A magyarok „malveillanceja“ mellett, mely fájdalom, még a szabókat is infecialta, nem valószínűtlen, hogy ily manvais plaisant szabó, mert „Juxbrüderek“ mindennemű kiadásban nemcsak Bécsben, de nálok is telhetők — még azon infamis gondolatra jöhetne, hogy egy magas állásu, de vékony lábszáru főtisztviselőnek ily reményszinű nadragját, lögyapottal bélelné ki, s nem tartozik a lehetlenségek közé, hogy valamely ünnepély, illuminatio sat. alkalmával, midőn a nép leginkább s legőszintébben (!) mulat. egy ilyen ur, mint valami mozsár vagy kartács elsülne. Képzelteri excellentiád az örömet, melyet egy ilyen államférfi légberöpülése keltene. Néhány decenniumra visszavetné ily esemény abbéli törekvésünket, hogy a népeket elaltassuk és velők rendszerünket megkedveltessük. Ez okból magasságod parancsát — melynek horderejét és jelentőségét teljesen méltánylom — rögtön, de azon jelentéktelen módosítással hajtánám végre, hogy

Cassatio terhe alatt megtiltanám a hivatalnokoknak a fagyapot használatát, de egyszersmind a legsúlyosb felelősség mellett megrendelném, hogy fagyapot helyett, egyszerűen szénát használjanak. Először mivel honi termény, s így a mi csekély pénz az országban van, legalább benne marad, s másodszor, ha a marhatáplálék jelenlegi magas ára mellett ára emelkedhetik is, de a széna egyáltalában el nem sülhet. A mi az abból eredhető kényelmetlenséget illeti, mely mindenestre nem csekély, mivel a magyar uraknak közmondásilag „bach — skiricus“ scandalosus gazdálkodása mellett a magyar szénában tövis és csalán is találkozik, pro rege et patria és kövérebb „hivatalocska“ reményében csak ugyebár szenvedhet az ember valamit? S a mint a nép mondja, el nem vitázható, hogy a Patent-Erlass és annak nagyon bölcs módosítása óta excellentiád hivatalnokai oly szépen neki gömbölyödtek, mintha valamely szerfelett ügyes esztergályos leesztergálta volna; természetesen egy-egy „Gestrenger“ némiykor oly savanyu arcot vág, mintha par hasard valamely tövises disznóra ült volna reá; de ez mit sem tesz, mert az oly buta, a minő — excellentiád megérti, hogy a népről van szó — az, ha valamit esetleg észrevesz, erősen hiszi, hogy az illető savanyu arczu hivatalnok aranyérben vagy rosz helyt nőtt furunculusban szenved. Képzelve excellentiád ily botorságot költ és fecseg a még mindig tüzes természetű magyar nép! Ez uj és teljes érvényű bi-

zonysága annak, mennyire helyén voltak excellentiád „copios“ érvágásai, de sőt nem voltak elégséges, s ha excellentiád újból hozzá akar fogni, akkor higgye el nekem és ne csalódjék többé cum sociis a tényre nézve, hogy a magyarok elébb megbarátkoznak a halállal, mint az ön vampyriádjaival!

„Jól értesült körök“ határozottan állítják, hogy Hauer bárót jutalmául perspicacitásának, mely által nagyobb botrányokat lehetlenített s a hazának oly fontos szolgálatokat tett, szent István nagykeresztjével diszitik fel, min e világon kétségkívül minden magyar, a tulvilágon pedig, ha más nem, legalább szent István már ez okból is örvend, mivel báró ő excellentiája is István nevet nyert, — mely szerencsét egy szerény szent kétségkívül teljes mérvben tud méltányolni!

Az eléadott népmondából excellentiád tanuságkép következtethet annyit, hogy mi teljesen csalódunk, midőn igaznak nyilvánítottuk ez ismert közmondást: Qu 'il n'y a pas des plus grand malheur, que d'avoir de sots amis; mert e mondat csak comparativus, míg superlativusa tulajdonképen így hangzik: Qu 'il n'y a pas de plus grande infortune, que d'avoir un sot chef.

A legszellemdusabb ember is nevetséges helyzetbe hozhatja alattvalói legjobbjait s megszavazhatja a legjobb tehetségeket is, ha tapasztalatai és helyi ismeretei nincsenek, s azt hiszi, hogy ezen

segédek helyett elővéleményekkel s önmagát tulbecsülő illusiókkal megél.

Excellentiád nem gondolta meg, s nem látá előre, hogy p. a kicsiny és csipetnyi Geringer bárót bizonyára kikaczagják, ha mint quasi nádor magyar ruhában jelenik meg, s magát felfujja pour se donner un peu de grandeur et d'aplomb. Éles esze mellett a báró ur sajátmagának is igen komikusnak tetszhetett. Excellentiád fáradozott-e vagy egy perczig a botor hallucination, hogy önnek magyarországi Tartuffiadejait ez atilla és szüknadrág demonstratio megkönnyitendi?

A császárt szánva, s öntől utálattal fordulva el, szemléli a valamire való ember az ügyetlen fogásokat, melyekről ön úgy látszik azon véleményben volt, hogy nyomukba egy legyilkolt, elrabolt, megbecstelenített nemzet rögtön felkaczag, s „kreuzfidel“ őszintén felujjong, mivel az ön tintalovagjait szűk, vörös zsinoros nadrágba látja öltözni. Valóban szánalomra gerjesztő! Ha ön báró Geringert czipőbe és harisnyába dugja, parókával és czopffal disziti fel, s oldalára a nyársat akasztja, ő excellentiáját akkor sem szerette volna a magyar, a mint ma önt sem szereti — s ki is tehetné azt? — de nem vehette volna excellentiádat, a mint ma az embernek az ön nevének hallatára köpni lenne kedve, ha szeretetre méltó foglárái lépten-nyomon meg nem ügyelnék; akkor önt magyarellenesnek tartottuk volna, de legalább Judásnak nem. Kár hogy ex-

cellentiád — pour séduire la nation hongroise — derék maskirozott magyarját Rueskäfer ő excellenciáját à la tête nem biztatta, hogy a csárdást is járja el, hogy ezen nemzeti bohózat teljesen hasson és a daczos magyaroknak a hogy excellenciádnak mindazokat nevezni méltóztatik, a kik nemzeti jogaiktól nem akarnak tágitni — ne hagyjon fen többé plausibilis ürügyet petitiók benyújtására, roszkedvre, vagy plane szomorúságra.

* * *

Előljáróinak izetlen rendeletei a legokosabb embert is oly helyzetbe szoríthatják, melyben a közönség szemeiben, mint igen gyenge kapacitás figurál; s hogy mily feltűnő ez eset oly egyénnek vis-à-vis, ki Minervától nem részesült különös kedvezményben, azt mindennap bizonyítja.

Se trouver dans une fausse position, oly helyzet, melyben az ember sok fület lát és sok szerencsétlen dolgot főz, s ezt, mint magától értetődik, annál nagyobb terjedelemben, minél magasban áll a czélszerűtlenül betöltött állomás a világban. E nehány elejtett szóból, az kinek a rapsodiák kezébe akadnak, könnyen kitalálhatja, hogy Magyarország helytartójáról, Albrecht főhercegről kívánunk némi megjegyzéseket tenni.

A magyar nemzet minden időben s minden ízében — fractiók itt nem jöhetnek tekintetbe — monarchikus és aristocraticus érzületű volt. A nép mindig urak és nem szerencselovagok és idevetődött szerencsefiak által kívánt uraltatni. Képzelteti excellentiád, mily örvendetes érzülettel lélegzett a magyar nép fel, midőn a reá octroyált parvenuk helyére Albrecht főherczeget nevezték ki a mélyen megalázott, szerencsétlen ország helytartójává. Az ő nyílt, lovagias modora jótékonyan hatott minden kedélyre. Rövid idő óta e dolog egészen megváltozott s ez egy idő óta lovagias színészt ki nem állhatják. Excellentiád és kegyenczei ezt valószínűleg igen természetesnek találják, mivel Albrecht főherczeg oly sok erélyt fejt ki, s könnyen haragra gerjedő haragjától mindenki fél. Mi azt hisszük azonban, hogy okát e hangulatnak, mely az őszinte rokonszenvből határtalan antipathiába csapott át, egészen más indokokban kell keresnünk, mivel a magyar szereti az erélyt, a határozott, rendithetlen akaratú előljáró inyére van, teljes lelkéből gyűlöl azonban minden zsarnoki czivódást, melynek forrása a tudatlanság és imbecilitás.

Azt mondják, hogy Albrecht főherczeg jó s derék ember. A la bonheur. De ugyan mit bizonyít ez? Egy osztrák herczeget mindig jónak kürtölnek ki, kivált ha nem áll magasan eszének termometruma; a mint Bécsben egyáltalában minden szellemi „Schwachmatiegt“ legalább jónak tartanak,

mi természetesen a francia közmondásra emlékeztet: „Bon? mais à quoi? Bécsben azt állítják, hogy a „j ó“ főherceg az ominosus napokban kész lett volna a nép, aggok, asszonyok, gyermekek közé kartácsoltatni, ha Ferdinánd császár egyenesen meg nem tiltja, s az udvarnál levő illető alattvalók nem leendettek lágyabb szívűek Magyarország „j ó“ helytartójánál.

Azt mondják Albrecht főherceg bátor ember? Miért is ne lenne az, hisz Károly főhercegnek a fia. Egyébként egy magas állású fővezérnek, ki a csatát szabályszerint a távolból vezeti, nagyon problematicus sajátsága, s mi oly közlegénynek bátorságát, ki a támadásoknak mindig élőkön áll, sokkal többre tartjuk. De föltéve, hogy Albrecht főherceg rendithetlen, bátor szívű és meg nem félemlithető, mint egy afrikai oroszlány, mit használ mind e szép tulajdonsága a szegény magyaroknak? S hogy a herceg fegyvertelen, meghajtott magyarokkal szemben nagy „Courage“-t fejt ki, kardjára üt, a kérőket kikiáltja, s a legpiszkosabb módra kikergeti, vajjon ezek a valódi lovagiasság symptomai. Bayard ugyan megköszönné ezen „signalementet.“

A főherceg azonban igen rossz kedvű, igen rosszul van hangolva, és pedig nem annyira a magyarok, mint saját maga irányában, hisz kell, hogy legyenek „lucida intervallá“-i is, melyekben

maga előtt sem titkolja el, hogy állomásán nincs inkább helyén mint lenne például Gunkel ur, e tiszteletre méltó szabómester, ki bármily nagy legyen is mellényei, frakkjai s paletói között, kétségkívül igen pitoyable alakká válik, ha például reábizzák a Leviathán lancirozását.

A roszul iskolázott főherczeg, kinek vérében úgy látszik több a káplári, mint a főherczegi elem, gyakran mondta és ismétlé, midőn az illetőknek lovagias megijesztése volt szándokában: „Ne feledjék el uraim, hogy Magyarország meghódított ország, mely szókkal a főherczeg tudtán kívül, minden alattvalói kötelmöktől feloldá a magyarokat; s a bátor helytartó, sajátmaga vagy suffleurje báró Hauer által oktatva, végül elkezdhetne belátni, mily veszélyes „Non sens“ röppent el, bizonyára nem a „pogány Isten“ (Heidengett) által felnyitott ajkairól. — A törökök Magyarország nagy részét fővárosostól együtt meghódíták s 145 éven át háborítlan birtokában maradtak, s mégis jogában állott minden magyarnak magát a foglalóktól minden áron megszabadítani; mert a nemzeti jog soha sem évül el, a mint Isten, derék szövetségese és az ország saját erejének segélyével sikerült is az országot a törvényellenes nyomástól megszabadítani s mindenkorra megtisztítani. Hogy egy osztrák főherczeg egy törvényes magyar király és egy foglaló közti különbséget felfogni képtelen, az nagyon természetes dolog, miért is a „dissappointirte“ főherczegi

kormányzó — mivel őt erről egy hozzá értő sem világosítá fel, s ki sem magyarázta meg neki — a jogait védő magyar nemességnek férfias bár, de szerény magatartásában, nem látott más gonoszakarattal, ujjhúzásnál, dacznál. Ily jelenségek természetesen régóta vagy soha sem mutatkoztak Saint-Pölten sat. vidékén, hol egy főherczegnek leereszkedése, „Kreuzfidelitása“ s egy főherczegi az ugynevezett frère et cochon nagyobb becsben látszik állani, a szerződések szentségénél.

Egy alkalommal, midőn a főherczeg, — szokásos ékeesszólásával, s a „Schanzel“ és „Naschmarkt“-ton gyakran hallott argumentumokat következőleg kapacitált: „látják uraim, engedjenek végtére, mi jó származhatik ez örökös duzzogásból; meg lehetnek győződve, hogy mi csak az önök javát akarjuk: mindenki meg van már elégedve, csak önök nem: legyen már egyszer eszük: a császár végtére is el fogja veszteni türelmét, ne csináljanak tehát dőreségeket“ sat. — egy ily alkalommal, azt mondják, az egész közönség oly kaczagásba tört ki, hogy a főherczeg ezóta lemondott az argumentumokkal való meggyőzésről, meggyőződén, hogy oly megrogzott gonosztevőkkel, mint a magyarok, okoskodás által boldogulni nem lehet; tehát legokosabb fogat vicсорítani rájuk, s megijeszteni őket.

Egy másik alkalommal, midőn a sokoldalú tudományossággal bíró, de rosszul betanított helytartó, a „meghódított Magyarországról“ gagyogott, egy

fiatal nemes ember állítólag így felelt neki: „Meghódított ország? mi nem hisszük ezt, mert annyi szerencsétlen hazánkfiat láttuk a vérpadon elvérezni; a haza védőit pedig meg lehet ugyan gyilkolni, de törvény szerint elítélni nem.” Ez alkalommal a helytartó ur egészen dühös lett, épen úgy, mint a szép nem veszekedő természetű példányai gyakran lesznek, ha egészen presse-collé helyzetbe jönek, s kénytelenek maguknak bevallani, hogy határtalan ostobaságot eresztettek ki szájukon.

Egy harmadik esetről, midőn a hirtelen haragu helytartó egy koros magyar nemest, ki nem igen jól tud ugyan németül, hanem igen veszedelmes nyelve van, — következő szavakkal akart megijeszteni: „Vergessen Sie nicht es geht um ihren Kopf.” Mire az elbámult nemes egészen megijedve kiáltott fel: „Um Kopf, ich hab geglaubt um Hals“ egész naivsággal arra figyelmeztetvén a helytartót, hogy ujabb időben azon vétkeket (?) kik hazájukat védeni akarták, Magyarországon, s valószínűleg csupa humanitásból, — nem ősi szokás szerint lefejezni, hanem egyszerűen csak felakasztani szokták, hogy legalább fejük megmaradjon: mely megjegyzés, pedig bizonyára nem volt arra számítva, hogy élczesnek látszassék, a főherczeg kormányzót oly lovagias erélyre buzdította, hogy a szegény ördögöt bámulatos „vitézség”-gel, és kellő számu gendarme-ok segélyével az ajtón kilökte.

Azonban excellentiádnak épen ily egyéniségre van szüksége, ki a Hauer báró féle titkos gondolatok végrehajtásására mintegy teremtvé látszik lenni: mert maga a báró — ez köztudomásu dolog — iszonyuan gyáva, de bizonyosan kész volna a legnagyobb vérfürdőt készíteni, — sőt minden embert sajátkezüleg lepuskázni, ha ezt neki parancsolnák, vagy a ravasz báró erre felingerelné.

Sok évvel ezelőtt Calabriában tett gyalog utazásunk alkalmával, közel Reggio mellett, egy sajátságos esetnek voltunk tanui, melyre néhány év óta nem emlékezhetünk vissza anélkül, hogy Albrecht főherczeget, „fekete“ segédestől együtt testtől lelkestől magunk elé ne képzeljük.

Vásár volt: Ezer meg ezer élni szerető ember tolongása, a legszebb vidék közepében, a sze'id tavaszi estén, egy kedves népjelenetet képezett, mely oly jótékonyan hat a kedélyre, és Olaszországban oly gyakran fordul elő, — midőn a nők, leányok és gyermekek feltűnő vihogása, s a férfiak fokozott vidámsága, figyelmünket, egy nagy ügyességet tanúsított polichinell bodéjához vonta, mely előtt egész sereg ember állott.

A farcee főszemélye egyszerűen a „fekete“ volt, ki a polichinellt a legélkeseredettebb csínyekre kényszeríti: ez mint a bolond út ver maga körül, tájékoztat a dühtől, fegyvereit és sarkantyuit iszonyatosan csörgeti, kiozsa azokat, kik valamiért könyörögnek, vagy azt állítják, hogy nekik követelé-

seik vannak — röviden úgy viseli magát, mint egy valóságos „Tausend sassa“ *) — míg a fekete, rendszeren a háttérben elrejtve van, hanem oly ravaszul mosolyog, mintha ez neki mind a legnagyobb gyönyört okozná; — s végre miután a részletek a közönséget jó ideig folytonosan kaczagtatták, végre — megjelenik a boszuló nemesis, és gondolja excellentiád, mily alakban? Alig hittünk szemeinknek, midőn sz. Chrysostomus, teljes ornatusban jelenik meg, az ostoba műszernek, — értjük a polichinellt — uti fűvet köt talpa alá, a feketét par excellence pedig, vagy is a fekete excellentiást impitoyablement lepiszkolja, s pro coronide annyira megy, hogy a közönség előtt — quelle plaisanterie de mauvais goût — tintával nyakon önti. Mi fölött a néző sereg oly ordító ujjongásba tört ki, hogy Scylla és Charybdis vízhangoznak bele, és mindenik tagja azon morált viszi haza — s ezt sok nagy úr is szívére vehetné — hogy nem jó magát az embernek a „fekete“ által rászedetni, és orránál fogva vezettetni engedni.

Mi volt oka annak, hogy a gazdag, s hinni akarjuk tiszteséges, Albrecht főherczeg egyszerűen nem így szólott a császárhoz: „Uram és öcsém, he-

*) Így nevezik Bécsben azon vakmerőket, kik még a rendőrséggel is szembe mernek szállani, És tagadhatlanul igen helyes e definitio — és elvénült szemeink elé varázsolja a főváros új Peleidáit.

lyezz engem nyugalomba, egy ezred élén a „drága“ Weilburg, Halbthurm, vagy Selowitzba, a cukorgyárhoz sat. vagy bárhol, azonban ne követeld tőlem, hogy én Hauer bárónak cséplőül, a magyaroknak pedig gunytárgyul szolgáljak: mert ez több, mint a mennyit egy ember, kivált ha még főherczeg is, elviselhet. — Miért nem jut e gondolat eszébe a „jó“ főherczegnek, ki még ezen kívül egy igen kellemetlen betegségben szenved, ezt nehéz érteni, kivéve, ha meggondoljuk, — amint a tapasztalás bizonyítja — hogy sok, s kivált magas állásu embernek könnyebben esik a „szétütés, mint a gondolkozás“, és általában sokkal könnyebb, ha t. i. anyagi erő is van hozzá, az emberek száját erővel bevágni, mint azokat okok által meggyőzni.

Miután excellentiád a 29-ik lapon a következő szavakat mondja: „Oly kérdéseket hoztunk fel eddig, melyekre vonatkozólag igen jól tudjuk, hogy eltekintve a felforgató párttól, melyet figyelemre sem méltatunk“ — ezt szívesen elhiszük, mert a legokosabb dolog mindenkor kitérni azok elől, kiknek adósai vagyunk — „egyik vagy másik körben“ — mi azt mondjuk az egész országban — „a mieinktől eltérő nézetek uralkodnak“, és miután excellentiád, quasi re bene gesta ezen sententiat befejezte, előszámlálja azokat, miket megkezdett, bevégezett, és mozgásba hozott.

És valóban, a mindent egyszerre kezdésre vonatkozólag, ön oly tevékenységet és buzgalmat tanusított, hogy a magyarok tátott szájjal bámultak; mert a magyar történelem egyetlen korszakában sem történt ennyi lőtás-futás, hetzelés, inventálás, protocollálás, registrálás, rendelés és ellenrendelkezés, jelentés és irkafirkálás sat., mint a legutóbbi tiz év alatt, midőn az ön napja Magyarországon feljött. Gondolkozó emberek azonban az eredményre tekintenek, és egyes, bármily fényes részletek által magukat elvakíttatni nem engedik: és a kormánynak mindenbe beavatkozó rendszere, illetőleg dühe, folytonosan „kormányozni“ akarása, s azon szándéka, hogy ez által a népeket a magukhoz térésben akadályozza, nekünk magyarokul, inkább betegségnek, mintsem a vitalitás és egészség tulságos bőségének tetszik.

Excellentiád a parasztok felszabadítását sat. érdemül rója fel. Ez némileg valóban érdeme is excellentiádnak, de csak az örökös tartományokban, mert a magyar parasztokat nem excellentiád, hanem 1848-ban, a magyar törvényhozás szabadította fel, mit Magyarországon a legkisebb iskolás gyermek is tud, és ezen szerencsében — melynek érdemét excellentiád szemtelenül magának tulajdonítja -- az örökös tartományok jobbágysai is csak azért részesültek valószínűleg, mivel excellentiád Magyarorszában a megtörténtet meg nem törtéنتté nem tehetette, vagy legalább nem egy könnyen tehetette volna és

ennélfogva kényszerítve volt, az örökös tartományok népét ugyanazon magasságra emelni, nehogy ezen oldalról a legnagyobb veszélyektől kelljen tartania, de manière que c'était une des magnanimités auxquelles on est péremptoirement forcé.

Őn felhozza a vasutakat, quasi mint az ön ajándékait, a folyók szabályozását és az országos közlekedés tekintetében történt javításokat is.

A vasutakat idő hozta, és nem ön drága miniszter ur; a folyók szabályozása már folyamatban volt, és oly alapra volt fektetve, hogy még ön maga is jónak látta azt megtartani: és ami az országutakat sat. illeti, ezek általában véve, az ön tiz évi példátlan tevékenysége alatt sokkal rosabbak, mint ezelőtt voltak, vagy pedig oly sokba kerültek, hogy bátran a semmeringi vaspálya mellé helyezhetők, melynél ugyan bámulnunk kell, de egyuttal fejünket is vakarni, mert ezen természet és józanészellenes fanfaronade sokkal többbe került, mint a mennyi hasznót hoz, vagy valaha hozhatni ígér — és tulajdonkép csak az által dicsőíttethetik, ki ennek felépítésére nem kényszerítettett, aszkórba szenvedő erszényébe nyulni, a világ mystificatiójára, mint ez a magyarországi utépítéseknel történt — a számító ember pedig e tekintetben csak azt tartja értékesnek, mely nemcsak hyperbola, hanem egyenértékű áldozat által realisálható.

Ami a magyar országutakat illeti, nem találja excellentiád furcsának, hogy a bécsi, csak alig egy záptojásból kibujt feuilletonisták p. o. Silberstein, Waldeck sat, előkelő, de nagyon unalmas „bombast“-tal, a „példaszóvá vált“ rossz magyar urak fölött élcel, és az ostoba magyarokat korholja, hogy Szolnoktól Mezőturra, Tiszafüredtől Körös-Ladányra sat. -- hol mint mindenki tudja, az egész vidéken egyetlen kődarab sem található, régen országutakat nem építettek — míg az ostoba, nem veszi észre, hogy egy kissé hosszabb esőzés után, a Bécsből Dornbachba, Tábor-ba sat. Kussées impériaes-okon, egy comfortable-ban, egész comforttal ellehet akadni, daczára annak, hogy Bécs körül a vidék elég gazdag kövekben, emberekben, utmesterekben, parancsolókban és végrehajtókban — s ennek folytán az „elakadás“ a komádi, berettyó-ujfalusi sat. vidéken és utakon, csak azon kellemetlenségek közé tartozik, melyektől gyakorta nem lehet megszabadulni p. o., ha egy nagy vihar alkalmával egy cserép esik az ember fejére, míg ha az ember Bécs vidékén elakad, az ép olyan, mintha egy ostoba ficzkó, minden ok nélkül a sárgödörbe bukik.

Excellentiádnak tetszik a távirda vonalokat is, melyek ma már minden civilisált országban megvannak, s melyek Magyarországot — természetesen a centralisatio érdekében egészen behálózzák -- szintén érdemei közé felszámítani. Épen ily joggal követelte magának az adomabeli erdősz azon érdemet,

hogy a vadászatot javította, mivel a réteken fűrjek, a ligetekben szalonkák, sőt a határban néha egész csapat tuzok is mutatkozott.

Meg vagyunk győződve, hogy ha az 1848—1849-ki félreértési forradalom — és bizonyára csak is az volt — meg nem történt volna, Magyarország ez órában anyagilag is magasabb, sokkal magasabb fokon állana.

Miután azonban e tekintetben mit sem lehet bizonyosan állítani, tehát megengedjük, hogy anyagi tekintetben sok, igen sok történt, mi excellentiád erőlyes közbelépése nélkül nem történt volna.

Azt hiszi azonban talán excellentiád — hogy e factum — ha valóban megtörténtnek elfogadjuk is — valami nagy dicséretére szolgál önnek, mint ezt édes ábrándjaiban, valóban hinni is látszik? — Valóban, azt hinné az ember, hogy egy talán genialis, de tökéletesen éretlen, s az aulából ideje előtt megszökött iskolás gyermekkel van dolga — értjük az ön fecsegései után — ki elég ostoba arra, hogy a legtapasztaltabb és legokosabb embereknek is leczkét adni megkisértse.

Sok oly jószágot láttunk már, nem csak Magyarországon, hanem máshol is, melyek a stagnatio, sőt élettelen lethargia jellemét hordoztak külsőjükön. Az ember nem tudta okát adni, hogy miért van ez. Okos emberek azonban tartozkodtak az elhamarkodott élettől, míg a tapasztalatlan szerencse-

lovagok és fecsegők, tüstént készen voltak a gazdatisztek vádolásával, és ostobává képtelenné qualificálásával. — Igen, ilyesmit igen gyakran tapasztaltunk már, hanem gyakran láttuk azt is, hogy ha a gazdálkodás, az antidiluvianus tisztek kezéből, egy ugynevezett „lángész“ kezeibe került, néhány év alatt sokkal több történt és több látni való lett, mint azelőtt egy félszázad alatt, oly annyira, hogy emberek elbámultak, az igazgató félisten pedig, minden felől magasztaltatva, a pukkadásig meghizott — a színjáték utósó felvonását azonban egy óriási bankrott képezte, és a mystificált birtokos, legalább e tekintetben nem érdemelt szánalmat, mert pályáját mintegy király végezte be, — mint Lear király.

Ha a népre a legterhesebb adó vettetik, minden realitás árultatik, sőt el is adatik; ha minden pillanatban egy újabb kölcsönnel örvendeztetik meg, s ösztönzik melegebb nyilatkozatra a polgárok patriotismusát, — és ha mindezek daczára, az elkerülhetetlen deficit, mint egy kő nyomja a szerencsétlen nép szívét sat., ha mindezen csekélységeket kihagyja az ember számításából, s ezek fölött kellem-dus könnyűséggel elsiklik, ily körülmények között természetesen nem nehéz a világnak bámulni valót szolgáltatni. Azonban meg vagyunk győződve, hogy e mesterség niveaujára, a császárság legostobább polgárai is — a választék e tekintetben nem csekély ha csak egy negyednyi bornyu velővel bir is, minden megerőltetés nélkül magától is ráakad.

Azon genialis eljárás mellett, melyet excellentiád tanusít, ki milliókkal játszik s az emberekkel csak úgy bánik, mintha élettelen atomaták volnának — persze nem nehéz a martius előtti napokat árnyékba helyezni, és különösen a magyarokat, — kik örökké a leghatározottabb ellenszenvet mutatták az előlegezés és adósságcsinálás iránt, — mint mócsárban fetrengő békákat mutatni be a világnak, kik nem bírtak elég erővel arra, hogy e posványból kimeneküljenek.

Ha az ember az adókat ad libitum emelheti, és esetleg 40 millió ember bőrét a szükséghez képest le is huzhatja: ha az ember a vaspályákat, államjavakat sat. dobra üti, adósságot csinál mindaddig, míg hitelezőkre akad — és 30—40, sőt jól értesültek szerint 80, 100, 1200 millió évi deficit mellett előkelőleg mosolyog, akkor könnyű laktanyákat, és királyi residentiákat sat. építeni: a vaskaput Orsova mellett szétzuzni, dunai flottillát szervezni, Polát reorganisálni, és a birodalom tengerészetét tiszteletet parancsoló fokra emelni — talán azért, hogy az impertinens angoloknak nem sokára egy kis leczkét adhasson: — a „novara“-val — ha nem is eddig ismeretlen világrészeket felfedezni, hanem a tudománynak még eddig sehol sem sikerült diadalt szerezni: Bécs bástyáit lerontani, új operaházat és emlékszobrokat emelni, a polgári hivatásokokat in infinitum szaporítani, s a ma-

gyarországiakat még Attila által is diszesíteni: az annyira hasznos gensdarmes-okat a legfényesebb sisakokkal ellátni; ünnepélyeket, spectaculomokat, katonai táborokat, diadaliveket sat. rendezni: a népek ujjongását minden áron megvásárolni — mind ez gyermekjáték excellentiás uram, és amint Bécsben mondani szokták: „das kostet mich nur einen Lacher“, így mondhatja excellentiád is, nemes büszkeséggel — nem kell összetévesztetni a parasztos hiúsággal — mindazokról, mit ön anyagi tekintetben új Ausztriában véghez vitt: Nem kell hozzá egyéb, csak bajonettek által kellőleg támogatott szilárd akarat.

Mindaz, mit az ember az újabb időkben anyagilag élvez, vagy is inkább azon plus, mely e tekintetben sok embernek rendelkezésére áll, tagadhatatlanul nem csekély nyeresmény: és bizonyára mindenkinek jól esik a kényelemnek azon alapját, mely után minden élőlénynek physicuma annyira vágyik, a legnagyobb mértékben kiterjesztve látni. Megjegyeztük azonban már fönntebb, hogy nem vagyunk azon helyzetben, hogy határozott ítéletet mondhassunk az iránt, vajjon ezen kiterjesztés excellentiádnak és rendszerének köszönhető-e kizárólag, s vajjon ön és rendszere nélkül nem jutottunk volna-e olcsóbban hozzá: meg akarjuk azonban engedni, hogy ez csakugyan az ön műve, és készek volnánk önt, — *qui nobis omnia haec gau-*

dia fecit — mint egy ausztriai Washington — természetesen csak az anyagiak terén — üdvözölni és zajosan élvezni — ha semmi körülmény nem akadályozza ebben, vagy is ha bizonyos appendix elválhatatlan nem volna az ön eljárásától, mely még sokkal kellemetlenebb, mint a martius előtti czopf, és abban áll, hogy az ön előlegezései és adósságai, vagy is röviden szólva „hitelben“ szerzett gyönyörűségei folytán, a népnek oly mélyen kell zsebében keresnie, hogy e kutatás folytán abban — már t. i. a zsebben — a legtöbbeknél egy lyuk támad, és a nagy vívmányokból à-peu-près végtére sem marad meg egyéb élvezet annál, mit „tisza örömek“ neveznek, s melyet p. o. a koldus érezhet, ha a déli vaspálya társaság híres tunneljén keresztül sétál, — mi különben még kérdés — vagy pedig örömben száját táthatja azon nagyszerű kaszárnyák fölött, melyek mint a gomba, oly gyorsan és számosan bujnak ki a földből: vagy pedig ha megengedik neki mindazon diszebédék szagát élvezhetni, melyeket Sacher ur sat. összekotyvasztanak.

Az ki rendesen nem kap mást enni és inni annál, mi fenntartására okvetlenül szükséges, annak bizonyára nem leszen ellene semmi kifogása — mert minden ember még a professorok és philosophok is, többbé-kevéssé ingyenczek — ha olykor-olykor excellentiádnak és más lukullusi hajlamokkal bíró nagy urnak fényes asztalához járulhat: de ha felfedezi, hogy ez nem történik ingyen, hanem ellenke-

zöleg, a feltálat nyalánságokat igen is drágán fizettetik meg vele, oly drágán, hogy végre mindenét zálogba kell adnia, hogy azokat megfizethesse, — ez esetben, természetesen jól összeszidja a vendéglős urat — francziául restaurateur-nak nevezik, minden rafraîchissement-jaival együtt — és higgye el excellentiád — a pokolba kívánja őt! — Nemde?

És excellentiád kétségtelenül ily genialis entrepreneur, ki Ausztria népeinek tíz év óta a fentebbi modorban tálal, annyira, hogy azok excellentiád ételeivel már torkig jól laktak.

• Nagyon jól tudjuk, hogy excellentiád, és társai ily alkalmaknál rendesen a nemzeti nagyságra utalnak, és meg vagyunk győződve, hogy excellentiád jelenleg is e parade paripán lovagol: és e tekintetben azért vagyunk oly határozottan meggyőződve, mivel a 27-ik lapon, miután excellentiád — nézete szerint — kétségtelenül bebizonyította, hogy a német nyelv, s általában a „németiség“ a birodalom minden népeire nézve, a leghasonlíthatlanabb jótétemény, — a következő mély psychológiával irt szavakat olvassuk: „ha egy törzs, közvetlenül besoroztatik azon nagy népcsalád körébe, melyből az osztrák császárság áll, és szíve melegen dobog és érez az egészért sat.“!!! Ha, ha, ha! Igen, persze minden a melegen dobogó szívtől függ! Valóban mulatságos, mintha csak egy mindenféle ravaszsággal

biró verbunkost hallana az ember, ki az ártatlan paraszt fiut, látván hogy sir, mert katonává kell lennie, vigasztalja és tanítja, és vesztett szabadságaért, széttépett szerelmi kötelékeért, családi tűzheletől eltávozásért sat. azzal vigasztalja, hogy ha majd végkép besoroztatik, szíve lelkesedni fog az „egész“-nek boldogságáért. — Mely nagy hangon előadott ostobaságnak az alkalmazásban körülbelől ezt kellene jelenteni: hogy ha a burgundi, Normanus, gascogni, elsassi sat. saját tájnyelvükön tetszésük szerint társaloghatnak, s szülőföldük hajngjai akadály nélkül eljuthatnak hozzájuk — mintha csak egy Gessnerféle idyllt olvasna az ember — a nagy Franciaország dicsősége még is egy nemzetté olvasztja őket össze: bár Skótia, Irland és Angolország három különböző országot képeznek is, az egyenjogúság és közjólét még is egyesíti őket: bár az amerikai egyesült államok több heterogen darabra vannak is osztva, és ezen „Woyvodinák“ mindegyike saját tengelye körül forog is, a szabadság és egy óriásszerű jövő kilátása még is szorosan összetartja őket sat. és épen úgy mint Franciaország büszke azon gyönyörű utra, mely a Simpton-on átvezet, valamint minden angol büszkén tekint a Waterloo oszlop tetejéről London nyolcz vagy kilencz hidjára, s amint az északamerikaiak büszke öntudattal mutatnak p. o. Newyork vízvezetékére, — — és egyiknek sem jut eszébe szűkkeblűleg számíthatni, valjon azon tőke, melybe

e nemzeti művek kerültek, előnyösen van-e elhelyezve, sat. — mely okoskodás folytán excellentiád is a következő óhajtatást táplálja: „O! Ausztria vitéz népei, vegyetek példát az angolok, francziák és amerikaiaktól, s legyetek jók és hivek, büszkélkedni a semmeringi csudaépítményben, mert ilyesmit a világ felmutatni nem tud — az arsenal, a kaszárnyák és lovagló iskolákban sat., mert ezek mindannyi előjelei annak, hogy szerencsénk van a világ nagy nemzetei között diszeleghetni, vagy legálább közel állhatni e szerencsééhez.

Mindez igen szépen van gondolva, de mi — pedig örökké sóvárogtunk a nemzeti nagyság iránt, és szívünknek minden csepp vére érzi, mily nagy boldogság egy nagy, szabad és előrehaladó nemzet tagjának lenni, — mi bevalljuk, nem vagyunk képesek felfogni mily hazafiasan felvillanyozó hatással lehet azon körülmény egy cigány, oláh, szerb, magyar, tót, horváth és ruthén kedélyére, — kivált midőn azon ponton áll, hogy éxequaltassék, és egész családjával a szabad ég alá kerüljön — hogy excellentiád deficitjeit fedezheti, és hogy részletekben beszéljünk, excellentiád a semmeringi pályát, a tengerészetet, építkezéseit, hivatalnokseregét sat. fizetheti.

Excellentiád biztathat ugyan bennünket a jövővel, s felszólíthat, hogy még vagy 30—40 évig legyünk türelemmel; — de mi tudjuk, hogy ez szokott argumentuma minden rossz gazdának, ki hitelét a világ előtt már rég elvesztette, mert a jövő

rendesen gazdagabb szerencsétlenségekben, mint szerencsében. Excellentiád utalhat a nevezett három nagy államra, melyeknek szintén nagy áldozatokat kellett hozniok, hogy nagy eredményeket mutathassanak fel.

Mindez igaz, de ehez „valódi“ egység kívánatik, és nem olyan, mely excellentiád lelke előtt lebeg, hanem szellemi és érdekegység. Szükséges valami cement arra, hogy a nemzetiségeket, egy egésszé forrassza össze. Nem hiszi excellentiád? Franciaországban ezt, az időn kívül a győzelem istenasszonyának halhatatlan dicsősége képezi; Angolországban a tiszteletben tartott emberi jogok, az alkotmányos önérzet, és a folytonosan éber kötelességérzet az, mely mindenkit összetart: Amerikában az arany szabadság, és az államok páratlan haladása az, mi az összeütközést még évekig lehetlenné teszi. — — És uj Ausztriában? — Vajjon mi az, mely ezen ön által tervezett eldorado-ban, a heterogen elemeket szeretetben és nagyratörékvésben egyesítse? — Mi itt a cement? Nem lenne excellentiád kegyes ezt nekünk megmagyarázni? Mi oly ügyetlenek vagyunk, hogy nem értjük ezt, sőt mig álmainkban sem tudjuk képzelni.

Hogy excellentiád szive a zsidópiacson, valamint a tisztelt Hauer, Mayer sat. uraké is, illető helyükön, melegen dobog az „egész javáért, és mind-ezen tiszteletreméltó uraknak, excellentiáddal élőkön, nagyon kedves dolognak tetszik, ha nagy fizetési-

ket az állampénztárból huzhatják; ezt szívesen elhisszük, valamint azt is, hogy nem kis mértékben végzetes lenne mindnyájunkra nézve, ha az ön által idealisált egységes bodé összeomlana, és önök két pad között egyszerűen a csupasz földön maradnának. — De hogy mi lehetne az, mi a heterogen népeket az ön öszpontosító dűhének megnyerhetné, ez épen a talány, melynek megoldását mi nem értjük, s ezen szíveségre excellentiádat felkérni kénytelenek vagyunk: de ha megengedi, nem oly modorban mint Nagy Sándor, és mint excellentiád is oly sok esetben tevő — karddal, mert ez végtére is nagyon unalmas lenne, — hanem végtére keresztény szeretettel és valódi bölcseséggel.

A számtalan érvágás, azon kimondhatatlan igaztalanság, ártatlan égbekiáltó vére, elviselhetlen adók, és az ön kormányrendszerének ostobasága, mely alatt Ausztria minden nemzetiségei szenvedtek és még most is szenvednek, egy oly cementet képezett, mely az elkinzott és megcsalt népeket egymáshoz közelebb hozta. — — Egyesülve vannak, és egyetértenek ők, de persze nem excellentiád és rendszere érdekében, hanem épen az ellenkező irányban.

Hát ha még tekintetbe vesszük azon hanyagsági bűnöket, melyeket excellentiád elkövetett: akkor valóban nem vagyunk képesek felfogni, miként birhat excellentiád annyi arczátlansággal, hogy becsületes emberek körében megjelenjen, és a helyett;

hogy inkább a legelrejtettebb helyeket keresse nyomorult eljárásával még dicsekedni is mer.

Már mondtuk egyszer, s azt hisszük teljes igazságunk volt abban, hogy gépeket csak bizonyos fokig lehet egyszerűsíteni, s ennek folytán egy államtömegek — melylyel épen nem kellene úgy bántani mint a gépekkel — még kevésbé alkalmasak arra, hogy tulságosan egyszerűsítettessenek. A mennyiben azonban zavar és hátrány nélkül eszközölhető, minden államférfiu igyekezni fog azon, hogy az állam szervezetében a lehető egyszerűséget alkalmazza, és pedig annál inkább, mivel csak az egyszerű kormányzat lehet olcsó, és kezelhető mindenféle bosszantás nélkül. Hallja excellentiád, olcsó és bosszantások nélküli! Mily fontos szavak! Excellentiád azonban genialis könnyelműségében, és tudós ostobaságában soha sem vette ezeket figyelembe, mert ha a népek ezen két jótéteménynek örvendhetnek — és ezek bizonyára többet érnek ezer meg ezer excellentiád által úgy nevezett vívmányoknál — az általános megelégedés legbiztosabb alapköve már letéve van.

Excellentiád a complicatiokat, az anélkül is complicált ausztriai államban nem hogy csökkentette volna, hanem ellenkezőleg még szaporította azokat: ha csak azt nem tekinti excellentiád nagyfontosságú egyszerűsítésnek, hogy a térképen most már az egész birodalom egyetlen színnel illusztráltatik, hogy mindenütt a kétfejű sas diszeleg, minden feketesárgára

lett annyi közigazgatási szükségtelen szertartásokkal és részletekkel boszantják, melyeknek eleget tenni nem bir. — Mit tegyen? Tanácsot sehonnan sem kap, és végre oly kétségbeesés ragadja meg, hogy a legmegfontolatlanabb, de egyszersmind a legelhatározottabb tetteket követi el.

És bár csak tudná az ember, hogy ez állapot megszűnni fog: azonban sehonnan sem mutatkozik a legkisebb sugár sem. Az adókat bizonyára nem szállítják le, ezt mindenki belátja, ha nem valami nagy mester is a számolásban, — ki azon fáradságot veszi magának, hogy excellentiád államszámadásait keresztül vizsgálja. Az adókat tehát folyvást emelni fogják, pedig némely vidékeken már is a szó szigorú értelmében elviselhetlenek. Reductiokkal persze némileg segíteni lehetne a dolgon. De valjon lehetségesek-e ezek az ön rendszere mellett és Ausztria politikai helyzetében? Alig hisszük: a polgári osztályban azért nem, mert az ön, mindenbe beavatkozó rendszerének exequalására egy egész hivatalnok sereg szükségeltetik: és az ön szegény ördögei, reggeltől fogva estig annyira el vannak foglalva a tintával, s általában a folytonos kormányzással, hogy addig — míg az ön tintatartója a kormányzat élén áll, — nem is remélhetjük, hogy a polgári hivatalnokok kevesbittessenek, sőt ellenkezőleg meg vagyunk győződve, hogy azokat jelentékenyen szaporítani kell, ha csak azt nem akarják, hogy minden fennakadjon: minek előjelei mindenfelé ijesztő módon szaporodnak.

Ha az egy tusková gyült államok viszonyai, idő és viszonyok által már csonttá váltak, ily esetekben nehéz, sőt lehetetlen, assimilationalis — és egyszerűsítési reformokat keresztül vinni, legalább sikeresen. A gondolkozó és méltányos ember tehát a legnagyobb boszankodással fordul el az 1847—1848. években felmerült éretlen diákok és szemtelen néptanítók azon seregétől, mely a martius előtti czopfról oly genialis vicczeket tud faragni, és elég szemtelenek még oly jeles hazafiakat is sárral dobálni, milyennek — hogy csak ez egyetlen példát hozzuk fel, Metternich Clemens Lothar herczeg mindenkor bizonyodott, — és akik utálatos pathossal kiáltanak fel, hogy csak ő rajta és társain mult, hogy mindazon reformok békés (!?) uton elérésének, mely vivmányokat az ő megbocsáthatatlan hanyagsága miatt csak annyi vér és nyomor árán lehetett megvásárolni: — melyhez mi en passant csak azon megjegyzést csatoljuk, és azon kérdést intézzük, hogy valjon ezen vivmányok összesen megérnek-e egy lövés port.

Az osztrák állam 1848—1849 előtt egy oly sajátzerű conglomeratumot képezett, melyhez hasonló az emberiség történetében aligha fordul elő. Egészen természetes államszövetség volt az. Magyarország à-peu-près fele az államnak, de jure alkotmányos ország, de facto azonban gyarmat volt: míg az absolut kormányzattal birt Ausztria de jure semmi, de facto pedig a kormány köz-

mely bár köszörülve nincsen, nagy belértékkal bír, de a világ által csak akkor fogadtathatik el nagy becsü ékszerül, ha kellő köszörülésen és tisztításon megy keresztül, míg az örökös tartományok egy részét, és különösen a kormány széke körül oly gyémántnak tekintették, mely hatalmasan fénylik ugyan — kivált bizonyos alkalmaknál — hanem egyuttal oly vékonyra és keskenyre van már köszörülve, hogy értéke inkább csak idealisnak tekinthető, s naponta csekélyebb lesz. Egy bárdolatlan fiatal emberhez is hasonlították Magyarországot, épen a „pimasz évek“-ben, kiből kellő iskolázás mellett még igen derék férfiú válhatik: míg ellenben, s különösen a kedélyes bécsiiekben mindenki csak egy jószívű papát látott, ki igen sokat fecseg és páratlan éleczfaragó ugyan, nagyon jó étvágygyal bír, és gyermeketeg jószágánál fogva az egész világot boldognak látni óhajtaná, azonban nem képes felfogni azt, hogy más agyagból gyurt emberek más uton óhajtanak boldogok lenni, mint ahogy ő ezt magának az egyetlen és hasonlithatatlan „Császárváros“-ban kigondolta.

Mi, kik életfeladatunkká tettük az osztrák monarchia állapotát, helyesebben egészségi állapotát a lehető világosan felfogni — mi Magyarországot Erdélylyel és a kapcsolt részekkel együtt a monarchia egyetlen egészséges részének tartottuk, mely a legszelesebb kifejlésre még képes, míg ellenkezőleg teljesen meg voltunk győződve, és e meggyőződésünk helyes voltát naponta ezer meg ezer tény bi-

zonyítja — hogy az örökös tartományok többé-kevésbé, Paris Montmartre külvárosához hasonlítanak, mely millió és millió éhes patkány által aláásatva, végtére is összeomlani kénytelen; csak azon különbséggel, hogy előbb csupán az örökös tartományokban, most pedig az egész „boldog” új Ausztriában, hivatalnokok számtalan raja helyettesíti ama végzetes állatkákat, — és nem a t. cz. hivatalnokok látszanak azon hivatással birni, hogy a népek valódi boldogságát elősegítsék, hanem a népeknek jutott azon végtelen szerencse, hogy a még végtelenebb számú hivatalnok urakat hizlalják és igyekezzenek, hogy zsebpénzük soha ki ne fogyjon.

A külföld soha sem hatott mélyebben a mi viszonyainkba; és rendesen csak azon hamisítások szerint ítélte, melyeket rólunk Bécsből rendszeresen terjesztettek. Kivételesen azonban léteztek oly fontos tekintélyek is, kik a mi viszonyainkat a legheylesebben fogták fel, Hogy hosszadalmasak ne legyünk, csak két nevet említünk fel, melyeknek a politikai és tudományos világban nem épen rossz hangzásuk van: Montesquieu és Brougham. Montesquieu, „Sur l'esprit des Lois” című genialis könyvében a többek között azt mondja, hogy az osztrák uralkodók Magyarországon rendesen azt kérték, mivel a magyarok nem bírtak — pénzt: azon magas politikai képzettségű férfiakat azonban, melyekben Magyarország annyira bővelkedik, mivel

fiai a kormányzás mesterségébe már ifju korukban begyakoroltatnak, soha sem tudta megbecsülni. Lord Brougham pedig — már nem tudjuk mi alka'omból — következőleg ír: „Ausztia csak akkor válhatik megszilárdult, s minden veszélylyel dacolni képes állammá, ha az össz állam uralkodója Magyarország régi tiszteletre méltó alkotmányát kifejtteni, és az örökös tartományokra is kiterjesztteni elég bölcseséggel bír.“

Nem akarjuk ezuttal vitatni, hogy az említett nézetekben, az osztrák birodalmat illetőleg, mi felületes, hibás, sőt hamis foglaltathatik. Azon egyet azonban teljes biztonsággal véljük állithatni, hogy e nagy állam egészségi állapotának diagnosisában, az elfogulatlan vizsgáló szemei előtt semmi sem tűnt fel oly veszélyes, szomorító kórjelnek, mint a bureaucratia — mely mint egy vampyr, az örökös tartományok életnedvét folytonosan szivja és a beteg embert — nem Törökországról, hanem a derék osztrák népről beszélünk — csak azért nem száritotta még ki teljesen, mert a birodalom másikk fele a bureaucratia mérgétől és átkától még ment volt.

Ezen fenét Ausztia testében, már a martius előtti időszakban, több osztrák államférfi teljesen felismerte, és többen közülök elég lélek nagysággal birtak arra, hogy egy gyökeres gyógymodot megkísértsenek: Azonban kitűnt, hogy késük életlen, és kezük nagyon gyenge volt, — s ennek folytán mind

legyőzettek a tintát okádó ezerfejú Hydra által. Megnevezhetnénk néhányat ezen valódi hazafiak közül, kiknek egyetlen hibájuk volt, hogy nem gondolták meg, hogy ily meggyökeresedett baj, mint az osztrák burocracia, gyenge emberek által nem távolíttathatik el, kivéve azon esetet, ha véletlenül a sors, vagy az isteni gondviselés által, a legerélyesebben támogatják.

És ki hinné! az 1847. és 1848-iki események a legesudálatosabb módon, egy csapással megszűntették az egész betegséget. A complicált állam összedőlt, és egy tökéletes tabula rasa állott elő a régi tarkabarka épület helyén — mely tabula rasa különösen simának tetszett azok előtt, kik a magyarokkal kötött szerződések által magokat kötelezve nem érzik, s ennélfogva azokat figyelemre méltóknak sem tartják.

És most azt kérdezzük teljes tisztelettel, mit tett excellentiád ezen időszak alatt, mióta excellentiád az ügyek élén, vagy is inkább a romokba dőlt monarchia új épületének tetején áll? Mert ámbár az embertelen, véres dráma czimszerepét Schwarzenberg F. herczeg játszotta is a világ előtt, azért mindenki tudta, hogy a tulajdonképeni intéző őn volt; mert nagyon ismeretes dolog, hogy a herczegnek, ördögi genialitása daczára, az állam szervezéséről és igazgatásáról fogalma sem volt; egész tudománya csak az „űtés“-re szorítkozott, melyet ter-

mészetesen ellenőrizni nem lehet, s melyet fennhangzó salon phrasisok által úgy tudott motiválni, hogy példátlan szivtelensége — mely csupán csak az államügyekbeni tudatlanságával volt hasonlítható — sok magas állásu egyéniség által, azon erély és léleknagyságnak tartatott, mely mint Isten küldöttje (!?) egyedül képes az ingadozó trónt újra megerősíteni, s a felség fényével körülövezni.

A herczeg véres kormányzását később néhány szóval illusztrálni fogjuk, ezen rothadt lelkű vadonczét, ki minden embert saját összeaszott kedélyének tükörén keresztül tekintett, és nem hitte, hogy bármely gondolat, eszmei vagy óhajítás, mely az ő előítéleteivel öszhangzásban nincsen, becsületes, nemes, hazafias czélból és indokokból eredhetett volna. Ő az embereknek — becsületesség, erényesség, hazaszeretet és tisztalelkűséget természetesen nem ismerve — csak két osztályát ismerte: t. i. azokat, kik vele tartottak, s kiket természetesen támogatnia kellett, s azokat kik ellene voltak, kiket üldözni, s megsemmisíteni kellett. — De mit tett excellentiád administratív tekintetben — mely irányban korlátlanul rendelkezhetett: mert a vérben fürdött herczeg, a kormányzásra teljesen képtelen volt, — minek folytán ön lett az ő indispensable-je — nemde, ezt bevallja excellentiád? Azon imbecillitások kik önt környezék, legkevésbé sem genirozhaták önt. Mit tett tehát excellentiád? Mikép használta fel a kedvező körülményeket: mit épített a tabularasara?

Egy egyszerűen józan ésszel megáldott becsületes ember — ha bátorsága lett volna ily nagy birodalom kormányrudját kezébe venni, s azt többé ki nem bocsátani — mindazokkal tanácskozott volna, kik a kormányzás gyakorlatában őszültek meg, és e tekintetben különösen magyar államférfiak tanácsára hallgatott volna — mert a magyar kormányzási modornak két, kétségtelenül ajánlatos tulajdonsága volt — ha más többi oldalai ellen kifogást lehetne is tenni — azaz, példátlan olcsóság, és kevesebb bosszantások mint bármely más országban.

Ausztria — bár minden irányban győzelmes — a levert forradalom után mégis — valljuk be, nagyon válságos helyzetben volt, és saját belsejében annyi rendezni és teremteni valója volt, hogy a földnek egy hatalma sem — tekintvén kimerültségét — követelhette volna tőle, hogy Európa ügyeiben biróul tolja fel magát. Oroszországgal jó barátságban maradni, ez lett volna az ész győzelme. Először azért, mert a háládatosság semmi emberi transactionból, tehát a politikából sem lehet kizárva; másodsor, mivel ha Oroszországgal jó barátságban marad, a keleti kérdés könnyen úgy oldathatót volna meg, hogy a magyar király Szerbia, Oláh- és Moldvaországok zászlóit, nem úgy mint most elévülhetlen jogok daczára is, csak czifraságkép, hanem mint valódi birtokának jelképét hordoztathatná maga előtt: és harmadsor, mert Oroszországgal barát-

ságos lábon maradván, a hadsereget -- melynek tartása a pénzügyi rendezkedést teljes lehetetlenség-gé teszi — 100,000 embernél is alább lehetett volna szállítani, mert mi, korlátozt belátásunknál fogva úgy hisszük, hogy Ausztriának, Angol, Francia, Poroszország részéről megtámadtatástól félnie okaincson, Piemontot pedig jóformán ignorálhatná, s ennek folytán Ausztria financiai oly virágzó állapotba jöhetnének, minőben még soha sem voltak. A pénzügyek! melyeknek figyelembe vétele, az államtudományok alphája és omegája — kivált oly viszonyok között, mint Ausztriáéi, hol nem a kereskedés, hanem a belső kifejlődés és termelési képesség képezi az általános jólét alapját; — ne déplaise à son excellence monsieur le baron de Bruck, de Klenovnik. *)

*) A „Humorist“ 1858. jan. 8-ki számában olvassuk: „Ő excellentiája báró Bruck miniszter ur, a gr. Erdődi ő excellentiája tulajdonát képezett, Varasdmegyében létező klenovnitzi uradalmat 400,000 frton megvette.“ Örvendünk rajta, és pedig azért, mert ő excellentiájának eddigi válalatán legalább a kibocsátott papírok alacsony árfolyamának tanúsága szerint, oly csekély életképességgel bírtak, hogy őt mindenki — *qu'ele impertinence* — tiszteletreméltó, eszmedus — *comme il faut* — nem *comme il nous en faut* — humbugistának tartotta. E hamis nézet a fenntebbi esemény által fényesen megczáfoltatik: mert azon pénzügyér, ki ily nagy összeget csupán fizetésből — hol venné különben (?) — oly rövid idő alatt, és oly nagy representationalis költségekkel szemben meggazdálkodni képes, az oly pénzügyminiszter, gon-

Excellentiád azon irigylésre méltó helyzetben, melybe önt a gondviselés emelte, mindezeket nem gondolta meg.

Ugy tett mint egy valódi kuruzsló, kinek egyetlen szere van, a „wienetrinkel“, melylyel betegeit már az aszkór széleig gyógyította, és ki egy orvosi tanácskozmányba hivatván, hol erősítés és táplálást kellett volna elrendelni, detto és daccapó „wienetrinkel“-jével rukkol vitézül elő, mint valami unicummal, és még hozzá oly szerencsés, hogy collegait fecsegése és szemtelenkedésével valóban eltávolítván, Specificumát, — melyet minden okos ember, nemcsak undorítónak, hanem bár lassan de biztosan gyilkoló méregnek is tart, — a szerencsétlen emberek millióinál, dob, trombitaszó mellett a legnagyobb fényvel és államférfiúi méltósággal alkalmazhatja.

Mindez Tadolini kisasszonyra, és az „Elisir d'amore“ című operára emlékeztet, — melyet excellentiád mint diák, vagy talán mint működő ügyvéd, bizonyosan látott és megtapsolt — és pedig azért, mert az ön eljárásából is, excellentiád doctor ur, minden lépten-nyomon kilátszik Amor — csak-hogy persze nem másokhoz, vagy a nagy Ausztriához, hanem saját kedves „Én“-jéhez.

dosságának és életphilosophiájának oly csallhatatlan jelét szolgáltatva, hogy Ausztria népeinek csak szerencsét kívánhatunk ahhoz, hogy ily „magáról el nem feledkező“ államférfiu áll ki-merült, aszkóiban szenvedő pénzügyeinek élén.

A volt Ausztria nagytehetségű államférfiai közül sokan — kik fölött a jelen genialis nemzedék előkelő kicsinyléssel mosolyog, a tabula rasat, ha olyan feküdt volna előttük és bizonyára excellentiádnál helyesebben, arra használták volna fel, hogy a burocratia fekélyét az államtestből örökre kivágták volna, és mindenekelőtt őrizkedtek volna az északi nagyhatalmat, s a szláv népek tömegét maguk ellen felingerelni. — Ön azonban báró és excellentiás ur, az érintett fekélyt nem csak hogy el nem távolította, hanem még az osztrák monarchiának egészséges részét is befertőztette azzal; és ami Ausztriának politikai állását illeti, excellentiád az államot, ravaszul és ügyesen, annyira elszigetelte, egész Európa előtt annyira gyűlöletessé tette, hogy mindenki, ki elfogultság nélkül tekint a jövőbe, s az ön ügyetlen szemfényvesztései által magát elcsábíttatni nem hagyja, Ausztria számára szerencsés, sőt még elviselhető kilátást sem képes felfedezni benne.

Sokan, kik önt közelebbről ismerik, és tökéletesen tudják mindazt, mit ön tud és nem tud, előre megjövendölték, hogy ön azon tapodó malom szűk korlátai között fog mozogni, melyben mint tősgyökeres bécsi és tintafogyasztó ügyvéd évek óta mozgott, keringett és polkázott. Ezek azt mondták, hogy ön jobbat nem ismer, és mindazon szellemi dalban azaz „Eduard és Kunigunda“ ugy excellentiád szája is tele lesz örökösen a „polgári törvény-

könyv“ hatalomteljesség, patens, rendelet sat. hasonló fennhangzó phrasisokkal, melyek egyáltalában nem nyujtanak kezességet az önálló biztosságra nézve, és tulajdonkép csak banalis nonsense-t képeznek, mely fölött okos ember csak kaczaghat, — s hogy ezek szerint az ön haladása nem a sas röptéhez, hanem egy nagyon közönséges stajer vice-kakas ugrándozáihoz hasonlít,

És azok kik így jövendöltek, a legcsekélyebb mértékben sem csalatkoztak. Hiszen önmaga vallja be, sőt dicsekszik vele, hogy ön az általunk említett régi „Schlendrian“ szerint kormányoz, opusculuma 15. lapján „egy szép lélek vallomásai“-képek következőket találván ki:

„Nagyon meglepő kép keletkeznék, ha itt a kormányközegeknek Magyarországon tanusított tevékenységéről, a lefolyt években, vázlatos áttekintést adnánk. Ez kívül esik a mi célunkon: nekünk elég azon alapos meggyőződés“ — ki van erről meggyőződve? Excellentiád alattvalóival együtt, azt elhiszük, ámbár ez sem valószínű, önökön kívül azonban bizonyára senki sem, — „hogy a Magyarországba behozott szervezet egészséges elveken (!) nézeteken nyugszik, fiatal életképességgel bír (?) s magában rejti azon erőt, hogy apránként minden nehézséget legyőzzön, mint ezt a többi koronaországokban, hol már régebben fennáll szintén tevé.“

Azt kérdezzük, lehetne-e ennél értelmetlenebb bombastot kigondolni, melynek semmi más alapja nincs, a minden gyakorlati ember által utált, s a valódi életet kioltó „bécsi patent mixturánál?”

A nyegle Dulcamara ez, ki italát annyira magasztalja, azon italt, mely az ő állítása szerint minden betegnél és minden betegségben valódi specifícumnak bizonyodott be!!!

Ha az eset annyira tragicus nem volna, — miután az általános megmérgezés, és a legiszonyatosabb demoralisatio a császárság minden országait a legnagyobb mértékben fertőztetni kezdi — valóban kaczagunk kellene.

Excellentiád tevékenysége által, melyről oly sokat hiszen, melyet azonban minden tapasztalt államférfiu, haszontalan és kiállhatatlan ide-oda kapkodásnak nevez — a szerencsétlen birodalom minden lakósát a kétségbeesés örvényébe taszította. Ön minden oldalra annyit kezdett meg és végzett be, hogy az ön aktivitási viszketege folytán — azért mert az embereknek az új gazdálkodásban kell valami megbámulni valójuknak lenni — Ausztria pénzügyei a legvigasztalanabb állapotba süllyedtek. Ön, ugy látszik veleszületett, hányavetisége és fanfaronnádjai által minden hatalmat elidegenített Ausztriától, vagy legalább elhidegitett irányában. Ön a kormányzást, a legkisebb részletekig annyira összebonnyolitotta, hogy a naponta növekedő zavar szerencsés kigombolyítása, minden szenvedély nélkül gon-

dolkodó fő előtt lehetetlenségnek tetszik: és mi mindezeknél még több: — — ön az uralkodóhoz vezető utat úgy elzárta és torlaszolta, hogy nekünk — önnek ezen szemtelensége illustratiojára — nem szükséges egyebet idéznünk a következő szavaknál: Walter Scott „Bonaparte Napoleon élete“ czimű munkája IX-ik kötetének 324. lapjáról:

„In silencing the voice of the wise, and good, the able and patriotic, and communicating only with such counselors as were the echoes of his own inclinations, Napoleon, like Lear.

„Kill'd his physician, and bestow'd the fee upon the foul disease.“

Ezek után az ön szellemdus opusának 79-dik lapján olvasható következő szavakra térünk át:

„Senki sem vitathatja el a császári kormánytól azon érdemat, hogy érette, hol és mint kell dologhoz látni“ — igen, mint a gyakorlott vadász soha sem hibázza el áldozatának szívét — „hogy a birodalmat a boldogulás és felvirágzáshoz eljuttassa, és bár e tekintetben számtalan nehézségekkel találkozott is, azokat kitartás és következetesség által“ — — azaz csekély kényszerítő eszközök által, a fekete könyvből fel egész az akasztófáig — „legyőzte.“ Mi ezen érdemre minden alkalommal, melyet a vázlatok nyújtottak, utalnunk, de való-

ban nem azért, hogy a dicsszónok szerepét játszuk — s nem, hogy is juthatna valami ilyen eszébe különösen a loyalis alattvalónak — „hanem hogy egy oly férfit loyalis kötelességét teljesítsük“ — nevezetesen hogy magát dicsérje, vagy fizetett alárendeltjei által dicsértesse — „ki azon helyzetben (!?) van, hogy az igazságról tanuskodhatik, és azt ezennel tevé is (!). — Ezen a kormány által a kor és gondviselés segélyével Magyarország földébe szórt mag gyümölcsei már érni kezdenek“ !!!

Valjon azon gyermek beszéde-é ez, ki szap-panbuborékait csodálja, és kártyaváraiban büszkélkedik, — vagy Cromwell ismeretes azon nyilatkozatára emlékeztet: „A political lie does often its work, if believed but for an hour“, — azt megítélni azokra bizzuk, kik e sorokat par hasard kezeikbe kapják.

És most, szüntessük meg tényekre alapított bírálatunkat, oly tényekre, quae non mentiuntur. Hiszen anélkül is kemény próbára tettük mindazok türelmét, kiktől excellentiád e sorokat el nem zárhatja, kik azonban bizonyára megbocsátanak nekünk, — mert a vérző, embertelen bánásmódban részesült, önkény által eltiport Magyarországnak szólni nem szabad — és ezért nem fogják rossz néven venni nekünk, ha távol a hazától, az angol

nemzeti nagyság és törvények oltalma alatt, azon gondolatok és érzelmek egy részét a világ tudomására juttatni igyekszünk, melyek minden magyar szívét kinozzák, de egyszersmind éltetik is, — mert a „jog“ a magyarok részén van, és a jog végtére is legyőzi a hatalmat!

Sokan azt fogják mondani: lehetetlen durvában és trivialisabban fejezni ki az embernek magát, mint mi tevők; hogy van nemesebb, méltóságteljebb mód is arra, hogy az ember gondolatait és nézeteit a világgal közölje, melyeket egy loyális (!) kormány bizonyára figyelembe fogna venni, olyan modor, melyet neveléssel bíró embernek, az élet semminemű helyzetében sem kellene mellőznie.

Elismerjük e megrovás helyességét, és belátjuk, előadásunk nem a legműveltebb társaságot gyaníttatja: — azonban képmutatókkal, hóhérokkal, gyilkosokkal, kik embervértől pestilentialis szagot terjesztettek magok körül nagyon nehéz simán és művelten társalogni: mi legalább nem értünk e művészethez: és ezen kívül, mit használt Somsich Pál, Zsedényi Eduárd és gróf Szécseny Antalnak, ezen tiszteletre méltó hazafiaknak, kik csak kérelmeket terjesztettek elő, nyugodt és méltóságteljes fellépése? — Semmit. — Excellentiád volt az első, ki az említettek szerény kérelmeit és értekezéseit „üres, ábrándos, unalmas, sőt felségsértő“ epithetonokkal feldiszíteni kegyeskedett: Ha az ember mérséklettel

beszél, doctrinair-nek, unalmasnak declarálják; ha kérelmez, lázadónak bélyegzik, ha pedig úgy beszél, hogy az embereket kissé kaczagásra csiklándozza, akkor paraszt, du plus mauvais goût sat. Mit tegyünk tehát? Hallgassunk, vagy dicsérjük excellentiádat, mint ezt az ön inspirált, s reméljük fényesen díjazott barátja tevé — — valóban oly ügyesen és ravaszul, hogy egy ostoba ficzkó nem egy könnyen vette volna észre.

Néhány évvel ezelőtt Mehadia közelében egy közhatárőr, — a Damocles hegyéről leszálltában — egy gödörbe esett, melyből saját erején kimenekülni nem tudott. — Könyörögni kezdett tehát, s a legnagyobb tisztelettel s szerénységgel mondta: „Kérem igen szépen, huzzon ki káplár ur, fürdő parancsnok ur, vezénylő tábornok ur, excellentiás uram sat. — Senki sem akarta hallani; 24 óráig maradt e végzetes lyukban, bizonyára éhenhalt volna, ha azon jó gondolatja nem jött volna, hogy torkaszakadtából kiabálja: „gazember, szemtelen sőpredéksat, melyre a jelenlevők, miután mindenik magára vette e hízogató czimeket, a legnagyobb dühbe jöttek, ő azouban, már t. i. a gödörbe bukott, szerencsésen kimenekült kényelmetlen helyzetéből.

Némely embernek nincs érzéke Apolló lantja iránt, és annak accordjai nem hatnak az ő kedélyére, míg Pán éles hangu sipja legalább figyelmessé teszi őket, és gyakran azon utat is megmutatja, melyen haladniuk kell.

Sokan fel fognak jajdulni azon „személyeskedések” vagyis személyes megtámadásokon is, melyek ezen hapsodiákban gyakran és igen indiskrét módon fordulnak elő.

De ha ezer meg ezer ember, egészen ártatlanul, vagy legfőlebb a viharos események által, egy pillanatra elkábítatva — hazájukból számkivettettek, s a számkivetésben már legtöbben közülök elvesztiek; tömlőczbe hányattak, vasra verettek, a szó értelmében a tetvek által emésztettek fel, vagy akasztófán végeztettek ki, — melyeket talán szintén a személyeskedés, s pedig szemteleu személyeskedés rubricájába lehetne sorozni — mit gondol excellentiád? — akkor ugy tetszik nekünk, hogy azokat, kik e rettenetességeknek okozói valának, minden tartozkodás nélkül a legutálatosabb sárral dobálhatjuk, a nélkül, hogy az illedék ellen legkisebb mértékben is vétenénk, s minden teketoria nélkül arczul pökheljük őket.

Egyébiránt excellentiád azon helyzetben van — mint a farkas a báránnyal szemben — hogy ellenünk győzelmesen felléphessen: és amint önt ismerjük bizonyára nem lesz oly paraszt, hogy szerény felsohajításunkat, fontos segédeszközeivel egyszerűen összemorzsolja: mi persze a leggyakorlatibb mód arra, hogy az ember magának igazat szerezzen. A mi piszkos, sőt részben mérges támadásainkat, azon parlamentális méltósággal, melyre excellentiád — már t. i. parlamenti képzettségére és tehetségei-

re — oly nagy súlyt fektetni látszik, — bizonyára ezerszeresen fogja fejünkre visszahárítani: hiszen csak nem régiben adott — többek jelenlétében, egy magas állású férfinak, következő loyális és lovagias feleletet: „O, mi egy cseppet sem tartunk attól, hogy e téren is győztesek ne maradjunk“ — mely nyilatkozatot mi legalább, nem akarunk fanfaonnade-nak tartani, hanem meg vagyunk győződve, hogy excellentiád a szabad vitatkozás terén is, mint vitéz „vorwärtsler“ fogná magát kitüntetni; mely mulatságra ezennel illedelmesen meghívjuk. Miután azonban ez szóval nem történhetik, miután ön jól el-lánczolva és tetőtől talpig fegyverkezve, s egy hála-datos közönség, illetőleg jól rendezett tapsonezsereg által környezve van — ennek folytán excellentiád, mint a becsület embere bizonyosan a sajtót fogja ellenünk használni: — azonban ha szabad volna kérnünk, nem azon sajtót, melylyel minden tárgyat szétlapítani nem lehet, és melynek alkalmazásához excellentiád nagyon ért, hanem azon sajtót, melyet egy derék német talált fel, és melyet becsületes emberek, ha ebben akadályozva nincsenek, szoktak használni, azon esetben, ha jogosan vagy jogtalanul megtámadtatnak. Tehát „előre“ excellentiás uram, de csak „megfontolva.“

De mortuis nihil nisi bene, szintén azon megjegyzések közé fog tartozni, melyeket néhány lágyszivű egyéniség — kik mindig nagyobb

szánalmat éreznek a halottak, mint az élők iránt — szintén szemrehányásképp fog ellenünk hangoztatni.

Már Bentham Jeremiás előtt — ki az ily kép-mutatókat genialisan pellengérre állítani tudta, mint excellentiád bizonyosan tudni fogja, — azonban már minden méltányosan és józanul gondolkozó ember tudta, hogy az imént idézett latin mondatban a „bene“ szócskát a „verum“ által kell helyettesíteni; mert különben lehetetlen volna történelmet írni: vagy pedig iszapos dicsőitessé aljasulna az. A történelem! Mely a tapasztalással együtt az egyetlen, nagyszerű *magistra vitae*.

Ha a halottakról csak jót volna szabad mondani, akkor az egész emberiségnek, körül-belől kilenczven százalékát hallgatással kellene mellőzni: mert a gyom és burján ezer alakban és nagy bőségben tenyészik, a nemes növények pedig igen ritkák. Vagy talán egyoldalulag kiemelni kellene azon kevés jó tulajdont, melylyel talán birtak, míg azon tömérdek piszkot, számtalan hibát és bűnt, melyek jellemüket elégtelenítették, eltitkolni, vagy bemázolni, — mint ezt a hízogók, parasiták és rabszolgák, megvendéglőikkel, felebbvalóikkal és zsarnokaikkal tenni szokták. A történelem muzsája, az igazságszerető de kiméletlen Clio, isteni származásánál fogva, az ily alacsony, csuszó-mászó eljárást nem kedveli.

A hálás népek jótevőiknek emlékoszlopokat emelnek! Vajjon mit akarnak ezáltal elérni? — Miért történik ez? Mi azt hisszük, hogy a derék férfiakra való hálás emlékezeten kívül leginkább azért, hogy gyermekeiknek, s a jövő generationak követésre méltó például szolgáljanak. Minden nemes érzésű ember dicsérni fogja az ily eljárást, s annak megvalósítására mindent el fog követni.

Tagadhatatlan azonban azon psychologicus tény, hogy az emberek általában véve inkább hajlandók a rosszra, mint a jóra, és hogy valóban csaknem teljes lehetetlen erényessé lenni addig, míg az ember a gonosznak minden csiráját ki nem irtotta magából; — és ennek folytán egyesek jellemének tisztulására és a nemzetek erényes kifejlődésére nézve épen oly hasznos, sőt lényeges, hogy azon lélektelen specialitások alacsony, csuf és embertelen tulajdonait, a világ tudomására juttassuk, — azon specialitásokét, melyek csak az emberiség boldogtalanságára és szégyenére születtek és éltek.

Ezeknek nem szoktak a népek oszlopot emelni, a kérlelhetlen Clio azonban teljes világításba helyezi őket, hogy az élők, reájuk emlékezvén, a bűnt, a gyalázatot gyűlölni és megvetni tanulják.

Egy fiatal uralkodó, Nero példája által — ha szíve a jó iránt fogékony — többet tanulhat, mint Titusból: mert mindenek fölött a rossz hajlamokat és szenvedélyeket kell megfékezni tanulni, mielőtt valóban erényes tettekre képes volna.

Azért tehát egy perczig sem habozunk Schwarzenberg Bódog herczegét kijelenteni annak, kinek utálatos szivtelensége zuditotta Ausztriára mindezen nyomoruságokat, vagy is illetőleg azokat a legmagasabbra hatványozta, azon birodalomban, melyet bölcsesség és léleknagyság által oly könnyű lett volna megnyugtatni, s melyet most a tagjaiba eresztett mérég, titokban ugyan, de biztosan emészt, és az ön szépítései és mázolgatásai daczára is uram mindenki látja, hogy ez így van, ha csak készakárva, vagy ön által megfizetve, szemeit be nem hunyja.

Schwarzenberg Bódog herczeg, Angliában megvetetve — Miklós czár által visszautasittatva — ki nyíltan tiltakozott ellene, midőn, ha jól emlékezünk 1836—1837. Sz.-Pétervárra ausztriai követtké kinevezni akarták — szomorú képét szolgáltatja annak, mily mélyen sülyedhet egy fiatal, a természettől minden tekintetben pazarul megáldott, dicső nevű, szép termetű, ész és szellemdus férfi, és mily utálatos ijesztő váz lehet belőle, ha érzékiség és élvadászat által elkábíttatva, vallás és elvek nélkül, talán csak azért, hogy blasirt cadaverjét kissé felizgassa, a politika sikamlós pályájára kilépni bátorodik, — hol egyetlen szó, vagy tollvonás, határtalan nyomort, egész népek kétségbeesését vonják magok után.

A világ rég kimondotta ítéletét ezen vampyr fölött, ki szomjazta az embervért, csakhogy magát

egy pillanatra felfrissitse. Magas családja iránti kimélethez nem nevezik őt. Nagyobb tiszteletet lehetetlen irányában tanusítani. Mi azonban megnevezük, mint népünk gyilkosát és megbecstelenítőjét, — és azon mély tisztelet melyet magas családjának több tagjai irányában érzünk, nem gátolhat bennünket abban, hogy emlékét nemzetünk nevében elátkozzuk.

Belátjuk, hogy nem leplezett, kiméletlen szavunk nem igen kellemes a nemes Schwarzenberg családnak, — de még kellemetlenebb kell hogy legyen nekik azon körülmény, hogy az oly sok kitűnő egyéniséggel dicsekedhető család tagjai között oly „vadállatot“ is kellett tűrniök. — És mi bizonyára hallgatnánk is, ha a véráztatta herceg sok magyar család czimeréhez az akasztófát nem mellékelte — a magyar nemzet szive vérét ki nem szivta, és a nemesis nem minket választott volna ki, hogy halotti beszédét — mely az égre fog kiáltani — megírjuk, és siriratát, — mely előtt a jó érzésű ember szive kinosan elszorul — elképzítsük.

Mit éreztek Ausztria népei, és mit gondoltak, midőn az általánosan megvetett lelketlen és higvelejű herceg, a csak alig 19 éves Ferencz József császár tanácsadójává tolaodott fel, vagy választott, azt elképzelheti excellentiád. Mindenki sajnálta az ifju uralkodót, ki elé a népek szivei, mint a

mindent megifjító tavasz elé melegen dobogtak, — mert ah, mennyi édes reményt kötöttek ifju személyéhez. Magyarország térei embervértől gőzölögtek, és a legiszonyubb nyomor segélykiáltása volt az egyetlen életjel, melyet a szerencsétlen ország magáról adott, és mely egyedül bizonyította, hogy még nincs tökéletesen meggyilkolva.

Ekkor minden szem excellentiád felé fordult, midőn t. i. ön Schwarzenberg herczeg oldala mellé került, illetőleg fölé, mert mint már megjegyeztük, és excellentiád valószínűleg szintén nem fogja tagadni, ő a kormányzás művészetében teljesen járattan volt. — Egy férfi a nép köréből, szerény és igaz, tudományos képzettségű, ismeretes szabadelvűségű — így üdvözölte excellentiádat mindenki, és meg volt győződve, hogy excellentiád azon magas állást, melybe a gondviselés által helyezettett, a lesujtott népek javára, teljes erejéből és tehetsége szerint fogja felhasználni.

A szivtelen politikában azonban semmi változás sem történt. Mindenki bámult, de még mentették excellentiádat, mert mindenki természetesnek hitte, hogy excellentiád e társadalomnak oly mélyen helyezett osztályában születvén, tehetségeit azon magas sphaerakban nem képes rögtön érvényesíteni, hanem a legczélszerűtlenebbet, legkegyetlenebbet is helyeselni kényszerül, csak azért, hogy egy kedvező pillanatban valami hasznost teremthessen. A herczeg meghalt — milliók kimondhatatlan örömére. Vajjon

sajnálta-e valaki — jól fizetett, vagy más uton ki-
tüntetett maitresseit kivéve — azt nem tudjuk, de
alig hisszük.

Most kezdődött az ön korszaka.

Ezen idő óta nyolcz, vagy kilencz év folyt le.

Több emberiség és bölcsesség jött-e a szivtelen
és hig velejü politikába? — Nem! — Kivévén
Lombardiában, hol a nemes Radetzky és nem excel-
lentiád volt az inspirator. — A császár egy bájos
lánynyal egyesült, tele étellel, szépséggel és szivjó-
sággal; — a népek reméltek — a császár atya lett
— a remények fokozódtak, mindenki teljes bizton-
sággal tekintett a jövő felé. — És mégis minden
hideg és mozdulatlan maradt, mint a jégbe takart
vas darab, — és végre 1857. szeptember 9-dikén
megjelent Luxemburgban azon végzetes leirat: „Ne
reméljete!” — Király gyilkosság! Szemtelenség!
Igen így nevezzük, mert jellemzőbb kifejezést nem
ismerünk. — Istennek más utjai vannak. — Egy
nemzet legyilkolása! — Vagy mily nevet kapjon a
vérkeresztségben e nemes és genialis törekvés?

Mit tett excellentiád, mint teljhatalmu kor-
mányzó?

Azt beszélük, hogy az első szó, melyet excel-
lentiád, Felix herczeg halála után — a mily iszo-
nyu ellentétet képez e keresztnév az ő átkozott mű-
ködésével — ő felségének a császárnak mondott,
körülbelől következőleg hangzott: „Felséged arra

van hivatva, hogy 40 millió embert kormányozzon, és vezessen erős kezekkel a boldogság felé. Ne változtasson azért excellentiád az erélyes politikán semmit: mert különben azt hihetnék az emberek, hogy Schwarzenberg herczeg vezette felségedet, mi által nymbúsa, aureolja veszítene, melynek felséged arczát körözni kell, ha ami sok és becsületes törekvéseinknek diadalát látni akarjuk. Egy fő, egy ur, egyetlen akarat képes csak arra, hogy e különféle, s részben ellenséges elemeket egy dicső egészbe olvassza, s örökre egymással egyesítse.“

Igy beszélnek; és nem lehet tagadni, hogy a fentebbi szavak jól ki voltak számítva, hogy a mindenkivel közös hiuságot a legmagasabbra hatványozzák: mert vajjon ki az, ki azon színben szeretne feltűnni a világ előtt, hogy saját lábán járni nem képes, hanem mások által vezettetett orránál fogva?

Mi azonban ezen általánosan elterjedt véleményyt, csupán roszakaratu koholmánynak tartjuk.

Annyi azonban kétségtelen, hogy a meghalt, istentelen herczeg szelleme, Ausztria minden népeinek kétségbeesésére még most is uralkodni látszik.

Szerbiában nem rég egy összeesküvés tört ki, a nélkül hogy közvetlen az uralkodó herczeg irányában félreértés létezett volna. Ez összeesküvés, még talán most sincs legyőzve: — azonban embervér, hóhérpallos által egyetlen csepp sem folyt el. Mily ellentét! Hol van több humanitás, szeretet és civilisatio? — Valóban úgy tetszik, mintha Traján ide-

jét élnők, hol nem a Duna bal, hanem annak jobb partján lakozott a világosság.

Az angolok Indiában példátlan szigorral bának el, — — — de a forradalom még nincsen le-
küzdve.

Magyarországban már rég vége volt annak, és a „boszu politikája“ még sem érte végét — Ki ismeri kulcsát e találynak? Vajjon a szivben, vagy az agyvelőben kell azt keresni? És az illetőket sem Seraphok, sem Cherubok nem inspirálják!

És most végül, közvetlenebbül mint eddig fordulunk excellentiádhoz.

Mi az „ember“-t sokkal magasabbra becsüljük, mint egy herceget, sőt császárt. Mert az Isten csak embert teremtett, míg a „Dei gratia“ az uralkodók czimében véleményünk szerint, más több haszontalanságokkal együtt csak nevetséges humbug; és senkinek sem jut eszébe ma, midőn az egykori rémitő nagyságok már porrá lettek. Dionis, Attila, Caligula, III. Richárd, Tamerlan és a legtöbb koronás főcziméhez a „Dei gratia“-t is hozzá ragasztani: mert Isten kegye nem lehet ily kétséges természetű.

Mi igen jól tudjuk, hogy excellentiád a baronizálhatást, s más kitüntetésekét csak nagy idegenkedéssel, csupán deferenziából fogadta el: mert excellentiád büszke arra, hogy minden izében, egyszerű polgárt képvisel: és mi tisztelettel emelünk

kalapot az ily magatartás előtt! — Mert, Isten tudja! — a polgári erény a legfényesebb; a mi szemeinkben legalább magasabban áll minden születés, vagy egyéb előnyök által kitüntetett egyéniségeknél.

A mi fogalmaink szerint — és ilyennek kellene lenni minden férfinak, ki magát becsüli — az, ki a társadalomnak alacsonyabb fokán született, a magasabbaknak megadja ugyan ami az övék, — azonban kicsinylést, büszke lenézést nem tűr el — — valamint „ebhűség“ sem idomtalantja el halhatatlan lelkét soha.

Hogy excellentiád magas állását nem okosabban, czélszerűbben használta fel — amint ezt excellentiádnak és másoknak e hosszadalmas rhapsodiák folyamában kimutattuk, — e miatt excellentiádat szemrehányás nem érheti: — és ha excellentiád azt mondja: Nem lehetett, mert kezei megkötve valának — e körülményt minden méltányosan gondolkozó bíró tekintetbe veszi, s a föltétlen kegyelmet alkalmazza excellentiádra, sőt a legszigorubb gyontató atya is föltétlen absolutioban részesíti: és mi megvalljuk, hogy csak úgy tréfából sat. tulajdonítottuk excellentiádnak a kormány minden passiv és aktív bűneit.

Oly viszonyok között, midőn az ember igazában nem tudja ki a szakács, és ki a pinczér; midőn gyakran egy obscurus irkászcreatura, vagy egy tintatartó adja az elhatározó lökést: midőn ezer

meg ezer lappaliák — melyek azonban az ember életében oly élénken szerepelnek, mint p. o. egy darab kenyér, egy ital viz, fogpiszkáló sat. végnélkül, Pontiusból Pilátushoz futkároznak, és a perpetuum mobile kérdését diadalmasan megoldani látszanak: midőn magas születésű dámák, jött-ment fecsegők és tervfaragók sat. szintén elhatározó szóval birnak, ezen körülmények között, melyeket 1848—1849. oly csudálatosan megszüntetett, s melyek azóta még csudálatosabban ismét megszilárdultak, — ily körülmények között oly magas állású és gyakorlati államférfiak, mint Metternich herczeg, Stadion gróf, Erdődy, Revitzky, grófok, Majláth György, Apponyi gróf és más számtalan gondolkodó fők, kik minden körülmények között bebizonyították képességüket, megfoghatatlan módon paralysálva vannak.

Hogy tehát Bach Sándor ur, az egyszerű ügyvéd ily körülmények között keresztül hatni nem tudott — még ha tapasztaltabb és gyakorlatibb lett volna is, mint magát mutatni kegyeskedett: ezen csak Aula társai bámulhatnának, kik elméleti beszámíthatlanságukban azt hiszik, hogy egy miniszter, ha egyszer e mggas állást elfoglalta, mindent, de mindent tehet.

E tekintetben excellentiád teljesen ki van mentve.

Mit azonban excellentiádnak senki sem bocsáthat meg, és nem is fog megbocsátani soha — azt

excellentiádnak tudtára adni ezennel bátorságot veszünk magunknak.

Ha a gondviselés valakit oly mélységből azon magasságra emel, mint a hogy excellentiádat közvetlen az uralkodó oldala mellé helyezni jónak látta, akkor ezen valakinek elodázhatatlan kötelessége, legalább a jognak és emberiségnek szolgálni, s e tekintetben nem türni, hogy elutasítsassék, hanem inkább leköszönni. Ehez nem szükséges egyéb szívnél és becsületes gondolkozásnál.

Excellentiádnak Felix herczeg, és az akasztófa közé kellett volna állania, és nem engedni meg, hogy ezer meg ezer ártatlan ember vére kiáltson az égre, és ha mit sem eszközölhetett ki, így kellett volna szólania a herczeghez:

„Uram, herczeg, rokonaimnak egyike — nem szégyenlem magam ezért, sőt büszke vagyok reá — asztalos, tehát az enyv szaga érzik rajta: egy másik csizmadia, tehát szurok szagu, és mindamellett is, igen rossz nekem az ön társasága, én elhagyom önt, menjen ön egyedül a megkezdett uton, mert ön, — — — ön vérszagu.“

A császár előtt pedig így kellett volna nyilatkoznia: „Felséges uram, ha felséged engem közvetlen magas személye mellé helyezett, kötelességem figyelmeztetni felségedet, — ez elmulaszthatlan kötelességem már csak azért is, hogy mesterségemre nézve jogtudós vagyok — miután felséged ezt nem látszik tudni, s maria-zelli gyontatója, bár különben

egészen tiszta lelkű férfiú, szintén nem világosította fel felségedet ezen irányban, az én collegaimnak pedig ily őszinte, becsületes nyilatkozat iránt minden érzékük hiányzik, — kötelességem tehát figyelmeztetni felségedet, hogy a magyarok irányában kettős szerepet játszania nem szabad, hanem vagy *jure hereditario* mint alkotmányos király kell hogy uralkodjék fölöttük, vagy mint hódító *jure armorum*. E két tulajdonságot egybeolvasztani nem lehet — mint ezt az öndicsőséges elődjének II. Józsefnek élete és példája is tanusítja. Felséged, mint erről sokan meggyőződve vannak „*Dei gratia*“, Ausztria császára és uralkodója, — mit én kétségbe vonni épen nem akarok — de épen azért úgy hiszem, nem szabad felségednek sok olyan dolgot elkövetni, mihez talán különben hajlama volna, mert különben megtörténhetnék, hogy a „*gratia*“ a népek előtt „*disgratia*“-val egy jelentőségű leszen, és Isten kegyelme nélkül — felséged igen jól tudja ezt — a leghatalmasabb uralkodó is gyenge egy személy, sőt talán egyéb semmi, mint e pillanatban véletlenül épen fénylő por és hamu — és az uralkodónak erényesebbnek kell lennie alattvalóinál, mert — *regis ad exemplum totus componitur urbis*: és az uralkodó erénye felér a legnagyobb kormányzói bölcseséggel.“

Igy kellett volna excellentiádnak szólnia, — mert hogy excellentiád nem intézhette másként a dolgokat, ezt minden józan gondolkozású ember,

mint már szerencsénk volt megjegyezni, belátja, mert bolond az, ki jobb kalappal köszön, mint minővel bir — hanem az olyan beszéd, mint fellebb vázoltuk, egy kötelességeinek öntudatával biró polgár szájába nagyszerűen illett volna.

Mit veszélyeztetett volna e mellett excellentiád? Azt hiszi excellentiád, hogy ha ily őszintén és minden teketoria nélkül így szólott volna, talán őnt is, mint sok másokat *avec un peu de cérémonie* felakasztották volna? Lehetséges, de nem valószínű — tehát meg kellett volna excellentiádnak kísérteni — mert valószínűleg nem történt volna egyéb baja annál, hogy elmozdították, elkergették volna, s már ez maga is bizonyítja, mennyire érdemes lett volna legalább megkísérteni a dolgot.

Tette-e excellentiád e lépést nem tudjuk. Meg lehet, hogy e tekintetben is ép oly ékesszólást tanusított, mint egykor az aulában, s később a birodalmi gyűlésen, hol az ön beszédei állítólag roppant hatást eszközöltek, — mindez lehetséges, de a világ előtt ismeretlen — azonban kétségbevonhatlanul áll az, s még az önéhez hasonló effronteriával sem lehet tagadni, hogy ön továbbra is kedélyesen megmaradt állásában, és a zsidópiaczon napról-napra jobban hiszik.

Ha ön, miután látta, hogy a vérontó rendszert megváltoztatnia lehetetlen, visszalépett volna, most mint szerény polgár, azon csekély állásban, melyre a gondviselés őnt helyezte óriási magasság-

ban állana, és büszkén tekinthetne le mindenkire: mig ellenben most magas és befolyásos állásában, csak egy nyomoruságos pulya, kire minden ember, még a legcsekélyebb is, ha az emberi méltóságnak csak egy szikrájával is bir, méltó megvetéssel tekint le, és majdnem szégyenli hogy ember, mert excellentiád is valami olyas formának látszik: — mert ha Isten egy oly alacsony egyéniséget mint excellentiád, úgy szólván 40 millió ember élére helyez, kinek, mert jogtudós is, szava kétszeres súlyal birhat, — attól megvárja a világ, hogy magas állásában legalább a becsületes ember fogalmának töle telhetőleg megfeleljen, — így képzeljük legalább mi, iskolázatlan és antediluvianus magyarok, mig most is a szerény polgárt, kit — miként már mondtuk, magasabbra becsülünk a világ minden olyan uralkodójánál, ki csak saját akaratát ismeri.

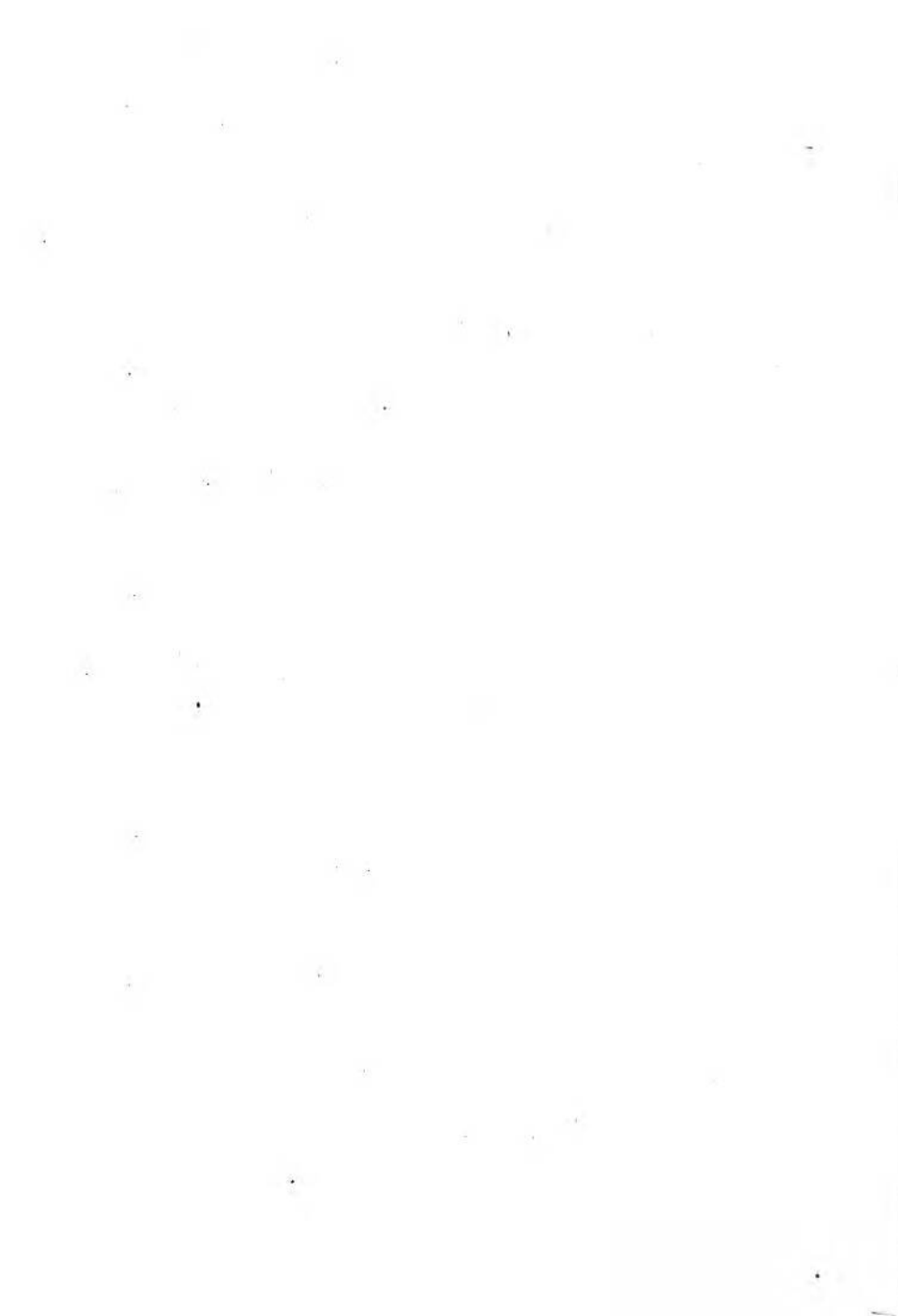
Saphir urnak egy igen jeles gondolata jött, midőn a két „Hansjörgelt“ illustrálta. *) A jeles humorista à-peu-près, hogy a gondoskodó természet, mely az embernek két szemet, fület, két lábat és kezet adott, vagy is mindent mire az em-

*) A szerencsés Ausztria csak nem régiben még két „Hansjörgel“ által volt megáldatva. Az egyik a spásingi, a másik a gumpoldskircheni volt. Ily két nagyságot nem birt el egyszerre a föld, — cela se comprend — ha az egyik alászállott, s a másik természetesen annál magasabbra. Most természetesen az a kérdés a két B.... közül melyik tartja meg tovább a publicum kegyét.

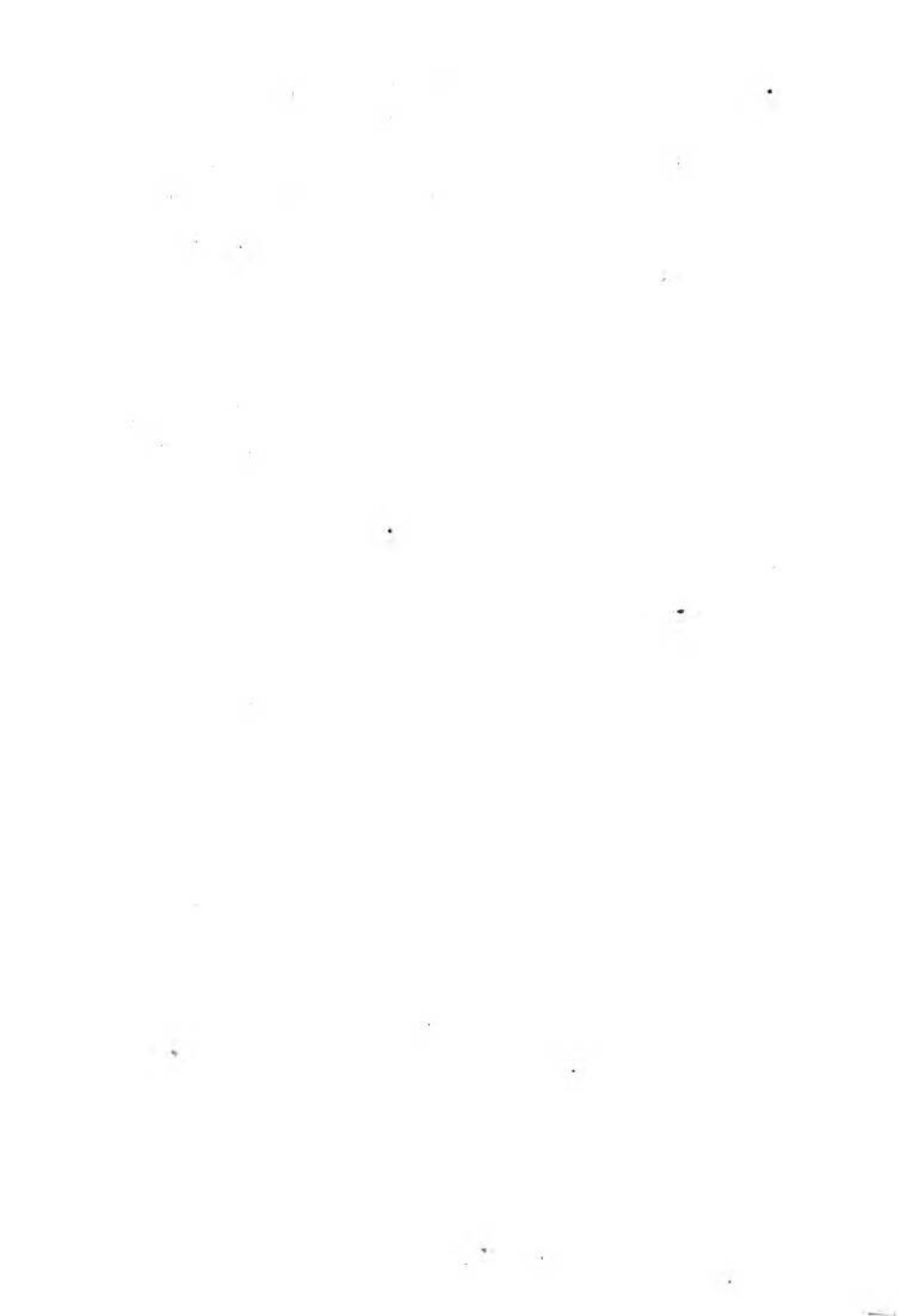
bernek szüksége van in duplo állított ki, hogy ha az egyik hasznavehetetlen lesz is, ott legyen a másik, mely mindkettőnek kötelességét teljesítse: Így gondoskodott a természet Ausztriáról is, melyben két „Hansjörgel“ szellemi termékei mulattatják a halandó polgárokat, hogy a legrosszabb esetben is, azaz ha az egyik elveszne, vagy par hasard ellopanték, megmaradjon a másik, mely mindakettő helyett „Hansjörgelerhessen.“

Ép így kiálthatjuk mi ugyan lelkesedve, de egyuttal némi irigységgel is az egyesült nagy Németországnak, vagy is helyesebben a két német nagyhatalomnak: „Üdv neked népeket beolvasztó Teutonia, a gondviselés két „Bacherl“-vel ajándékozott meg téged!“

„Ha egy vak a világtalant vezeti, mindketten a verembe esnek!“ — Máté. 15. 14. „Ti is megfogjátok ismerni a világosságot, és a világosság szabaddá tesz titeket. — János. 8: 32. — Amen!

FÜGGELÉK.

A magyar alkotmány alapját azon szerződés képezi, melyet az „Anonymus Belae regis notarius“ czim alatt ismeretes névtelen történész bizonyossága szerint, a hét magyar törzs, midőn mostani hazánkat — Magyarországot — elfoglalták, következő feltételek mellett kötött:

1. Hogy ők és utódaik, fejedelmeiket folyvást Álmos (a hét vezérek egyike) utódai közül nyerjék.

2. Hogy mind abban, mit közösen szereznek, mindenik kikapja a maga részét.

3. Hogy mivel Álmost szabadakarattal választották fejedelmükké, sem ők, sem maradékaik a fejedelem tanácsából ki ne zárathassanak.

4. Hogy ha ők vagy utódaik a fejedelem ellenében az árulás bűnét követnék el, a vétkesnek vére folyjon.

5. Hogy ha Álmos ivadécai közül valamelyik megkisértené ez ünnepélyes szerződés megszegését, száműzetéssel bünhődjék.

Magyarországnak ezen alapon keletkezett és tovább épített alkotmánya, az Álmos-Árpád házból származott fejedelmek és királyok alatt, különösen

az első király sz. István és utódai idejében a legszebb virágzásnak örvendett. II. András király azonban bár trónra lépte alkalmával az ország jogainak megtartására esküvel kötelezte magát, a birodalmat könnyelmősége, ügyetlen kormányzása és okatlan vesztegetése által, továbbá a pénzügyeknek a zsidók és izmaeliták kezeibe bocsátása, s végre az udvaroncainak megengedett határtalan önkény által a romlás szélére vezette. Ennek megakadályozására János esztergomi érsek, az egyház többi tagjaival egyesülten, valamint a nemesség hozzájárulásával arra birta a királyt, hogy arany függő pecsétével ellátott, s ennél fogva aurea bulla-nak nevezett, harminczegy pontból álló okmányban, mint a bevezetésben maga is mondja, a nemességnek és az ország egyéb lakósainak sz. István király által adományozott jogokat és szabadságokat visszaadja, és más egyebeket is, miket a birodalom boldogulására szükségesnek tartott, elrendeljen.

Az így keletkezett s az ugynevezett „Corpus juris hungarici“ czimű törvényczikk gyűjteményben „Andreas II. Regis Decretum“ fejezete alatt előforduló charta magna lényegesebb pontjait alább azon megjegyzéssel közöljük, hogy a „Servientes“ szó alatt a nemesség értendő:

„Nec nos (rex) nec posterī nostri servientes capiant vel destruant: nisi prius citati fuerint, et ordine judiciario convicti. (Art. 2.)“

„Nullam collectam (adó) colligi faciemus super praedia servientium: nec super populos ecclesiarum.“ (Art. 3.)

„Si quis serviens sine filio decesserit, quartam partem possessionis filia obtineat: de residuo sicut voluerit, disponat, si morte praeventus disponere non poterit, propinqui sui obtineant: si nullam generationem habuerit, rex obtinebit.“ (Art. 4.)

„Comites parochiani (a főispánok) praedia servientium non discutiant, (nem birnak joghatósággal a nemzeti jóságok fölött) (Art. 5.)

„Si rex extra regnum exercitum ducere voluerit, servientes cum ipso ire non teneantur, nisi pro pecunia ipsius; si vero exercitus (hostilis) venerit supra regnum, omnes universaliter ire teneantur.“ (Art. 7.)

„Palatinus omnes homines regni indifferenter discutiat: sed causas nobilium, quae ad perditionem capitis, vel ad destructionem possessionum pertinent, sine scientia regis terminare non possit.“ (Art. 8.)

„Hospites (külföldiek) si ad regnum venerent, sine consilio regni ad dignitates non promoveantur.“ (Art. 11.)

„Uxores decedentium, vel damnatorum ad mortem, non fraudentur dote sua.“ (Art. 12.)

„Jobagiones (a főnemesség) ita sequantur curiam regis, ut pauperes per eos non oprimantur, nec spolientur.“ (Art. 13.)

„Si qui comes honorifice se non habuerit, vel destruxerit populos castri sui, coram omni regno dignitate sua spoliatur, cum restitutione ablatorum.“ (Art. 14.)

„Possessionibus quas quis justo servitio obtinuerit, non privetur.“ (Art. 17.)

„Jobbagiones castrorum (rustici) teneantur secundum libertatem a sancto Rege Stephano institutam, similiter et hospites secundum libertatem ab initio eis concessam.“ (Art. 19.)

„Episcopi super praedia servientium equis regis decimas non dent : nec ad praedia regalia populi eorundem decimas suas apportare teneantur : porci regis in silvis vel pratis servientium non pascantur.“ (Art. 21.)

„Comites camerarii monetarum nobiles regni sint ; Ismaelitae et Judaei id fieri non possint.“ (Art. 24.)

„Possessiones extra regnum (extraneis) non conferantur : collatae vel venditae extraneis populo regni ad redimentum reddantur.“ (Art. 26.)

„Si quis ordine judiciario fuerit condemnatus, nullus potentum, possit eum defendere,“ (Art. 28.)

„Quodsi nos, (rex.) vel aliquis successorum nostrorum huic dispositioni nostrae contraire voluerit, liberam habeant sine nota alicujus infidelitatis, tam episcopi, quam nobiles regni universi, eorumque posterii nobis et nostris successoribus resis-

tendis et contradicendi in perpetuum facultatem.“
(Art. 31.)

Ezen utósó, a „Clausula Bullae aureae“ nevezet alatt hiressé vált pont, mely a nemességet a törvényszegő király elleni fölkelés jogával ruházta fel, még II. András életében az 1231. évi országgyűlésen oda módosítottatott ugyan, hogy az ország törvényei ellen vétő király az esztergomi érsek által egyházi átok alá vettessék, azonban e czikk eredeti szervezetében, és pedig mint a nemesség alapjogainak legfontosabbika, Verbőczynek, később említendő „Opus tripartitum“-ába (Partis I. titulo 9. § 6,) felvétellett, és ennek folytán épp úgy az ausztriai házból származott királyok elseje I. Ferdinand, mint annak minden utódai által I. Lipótig, az Aurea Bulla egyéb tartalmával együtt, koronázási eskü által megerősítettett: Végre I. Lipót alatt kijelentették ugyan a rendek, az 1687-ki országgyűlés alkalmával, a 4. törvényczikk 1 §-ban, hogy az arany Bulla nevezett záradéka megszüntetik, de azon határozott kikötéssel, hogy a Bulla egyéb rendeletei hiánytalanul fenntartassanak, és a király és utódai a rendeket „in ipsorum avitis juribus, privilegiis libertatibusque, et legibus in omne tempus conservaturi sint.“

A Magyarország alkotmányának védbástyáit képező alaptörvények chronologicus rendében megemlítendő Verbőczy Istvánnak, a királyi tábla akkori protonotariusának II. Ulászló király rendeleté-

ből szerkesztett, s az 1514-ki országgyűlés által megerősített magyar törvénykönyvre, mely a „Corpus juris hungarici“-ban is benn foglaltatik következő czim alatt: „Opus tripartitum juris consvetudinarii Regni Hungariae, auctore Stephano de Verböczy“ — melynek lényegesebb pontjai:

1. Partis, titulus 9. a nemesség főjogairól.

„Prima nobilium libertas (egyezik a bulla 2. cikkével) est, quod nisi citati vel vocati, ordineque judiciario condemnati fuerint, in eorum personis nunquam et per neminem detineri possint.“ (§. 1.)

„Secunda libertas. Nullius praeterquam principis (regis) legitime coronati subsint potestati, et ipse quoque princeps noster neminem eorum praeter viam juris in persona vel rebus suis impedire potest.“ (§. 4.)

„Tertia est: quod justis suis juribus et omnibus proventibus liberam semper habeant fruendi potestatem: ab omnique servitute, datiarum, collectarum, tributorum, vectigalium, et tricesimarum (az adó különféle nemei) solutione immunes sint: militari duntaxat pro regni defensione teneantur.“ (§. 5.)

„Quarta (mely azonban mint említők, az 1687 országgy. 4. t. cz. 1. §. által eltöröltetett) est quodsi quispiam Regum nostrorum, libertatibus nobilium in decreto Andreae II. regis declaratis et expressis, contravenire attentaret, tum sine nota alicujus infidelitatis, liberam illi resistendi et contradicendi habeant in perpetuum facultatem.“ (§. 6.)

„Per nobiles autem universos, praelatos, barones, ceterosque magnates, et alios hujus regni procures intellige.“ (§. 7.)

2. Partis II. titulus 3. A törvényhozás jogairól.

„Quaestio occurit, utrum Princeps per se possit condere leges, an opus sit ut populi quoque accedat consensus?

„Princeps (rex) proprio motu et absolute, constitutiones (leges et statuta) facere non potest, sed accersito interrogatoque populo: si ei tales leges placeant, an ne? qui cum responderint, quod sic, tales postea, sanctiones pro legibus observantur. (§. 3)

„Plerumque autem et populus non nulla que ad publicum bonum conducere arbitratur, unanimi consensu decernit; in scriptisque Principi porrigit, supplicans super illis, leges sibi statui. Et si princeps ipse eiusmodi sanctiones acceptaverit et approbaverit, tunc vim legis sortiantur, et pro legibus reputantur.“ (§. 4.)

3. Partis II. titulus 4. A főnntebbi pontokban előfordult „Populus“ szó jelentőségéről:

„Nomine autem populi hoc in loco intellige solum modo praelatos, barones alios magnates, atque quoslibet nobiles, sed non ignobiles.“

Miután azonban Zsigmond király ideje óta, mint ennek 1400. decretumából, s különösen annak bevezetése 3-ik §-ból is kitetszik, azon szokás jött

fel, hogy a szabad királyi városok is meghívassanak az országgyűlésre, az 1608-ki országgyűlés, *post coronationem art.* 1. ezt törvénnyé emelte, midőn Magyarország rendének és törvényhozó testületének fogalmát következőleg határozta meg:

„*Visum est regnicolis concludere, quinam sub nomine Statuum et Ordinum Regni intelligi, quive per Suam Majestatem Regiam ad publica Regni Comitia vocari, et vota sua habere debeant?*“ (§. 1.)

„*Cum Regni Hungariae Status et Ordines ex quatuor conditionibus regnicolis, nempe Praelatis, Baronibus seu Magnatibus, Nobilibus et Liberis Civitatibus constant.*“ (§. 2.)

„*Liberae Civitates quoque in numero Statuum et Ordinum conserventur, earum nuncii inter Regnicolas locum et vota habeant.*“ (§. 10.)

4. Partis II. titulus 4. A törvények kötelezett erejéről:

„*Si queratur, quos ligent constitutiones (leges) et decreta? Sciendum quod primo ligent Principem (regem) qui eas populo postulante edidit.*

„*Deinde ligant omnes jurisdictioni principis subjectos.*“

Hogy azonban a királyok, ezen alaptörvények megtartására még szentebb köteleesség által is kényszerítettessenek, idővel, II. és III. András példájára, kik közül az első, koronáztatása alkalmával, mielőtte szokásban nem volt, az ország alkotmánya és törvényeinek megtartására megesküdt; az utóbbi

azonban, a koronázási eskün kívül még egy hitlevéllal is biztosította azt (*decretum inaugurale*) — ehhez képest az idő folytán behozatott, hogy a király megkoronáztatása alkalmával az ország alkotmányának, alaptörvényeinek és jogainak csorbitatlan fenntartását, különösen pedig II. András aranybullájának rendeleteit esküvel is megerősítse: erre vonatkoznak a Partis 1. tituli 9. következő pontjai is:

„*Nobiles nullius, praeter quam Principis (Regis) legitime coronati subsint potestati, (§. 4.) ad quod decretum Andraee II. Regis (az aranybullát) observandum quilibet Regum Hungariae, priusquam suum caput sacro diademate coronaretur; sacramentum praestare solet.*“ (§. 6.)

Kétséget sem szenved, hogy itt a „solet“ csak azt jelentheti „debet“, mivel régi törvényes szokásról van szó, törvényes szokások pedig, Magyarországon a törvények kötelező erejével birtak; A fentebbi pontok rövid értelme tehát következőleg adható vissza:

1. Engedelmisséget csak a törvényesen koronázott király követelhet:

2. Nem koronáztathatik meg az, ki az aranybullára meg nem esküdt:

Igy állottak Magyarország és a rendek alapjogai, midőn I. Ferdinand, mint első király az osztrák házból, a mohácsi siralmas napon elvérzett II. Lajos királyi trónjára ült.

A magyar közjog szempontjából, nem szükséges itt vitatni, vajjon I. Ferdinand a rendek sza-

bad választása, vagy pedig a nagy atyja I. Miksa császár és II. Ulászló király között létrejött örökösödési szerződés alapján lépett-e Magyarország trónjára? Miután semmi kétséget sem szenved, hogy mind ő, mind utódai I. Lipótig ki alatt a magyar országgyűlés az örökösödést az osztrákház fiúágára nézve elfogadta — választott királyoknak tekintették magukat, és annak ismertettek el: erre, különösen I. Ferdinandra nézve tanuságul szolgál a „corpus juris hungarici“, melyben nem csak a szigoruan kezelt censura mellett, hanem a családjának jogaira annyira féltékeny I. Ferencz császár külön privilegiuma mellett 1822-ben eszközölt kiadásban is, az I. Ferdinand alatt kibocsátott törvényezikkekhez mellékelt történelmi jegyzetekben, ezen királyt illetőleg határozottan mondatik: „in Regem Hungariae rite eligitur“ és „jam omnibus fere proceribus in ipsum inclinatis Rex denuo acclamatur.“ (§. 5.)

Miután I. Ferdinand ily módon királyá választott, 1527-ben nov. 3-án lett megkoronáztatása alkalmával Székes-Fehérvárott a következő a „Corpus juris hungarici“-ba beigtatott esküt tette le:

„Nos Ferdinandus, Rex Hungariae juramus, quod ecclesias Dei, praelatos, barones, nobiles, civitates liberas, et omnes regnicolas in suis immunitatibus, et libertatibus, juribus, privilegiis, ac in antiquis et approbatis, consvetudinibus conservabimus, omnibusque justitiam faciemus; serenissimi condam Andreae Regis, decreta observabimus, fines regni

nostri Hungariae, et quae ad illud quoque jure aut titulo pertinent, non alienabimus, nec minuemus, sed quoad poterimus, augebimus, et extendemus, omniaque faciemus, quae pro bono publico, honore et incremento regni nostri Hungariae juste facere poterimus.“

Nagyon rendén van, hogy ezen esküben I. Ferdinánd örököséről említés sem tétetik; mert miután Ferdinand király a még akkor fennállott szabad választás jogával szemben még nem tudhatta, hogy utódai is meg fognak választatni, ennél fogva nem is esküdhetett meg azok nevében is, mely eskü azokat természetesen csak azon esetben kötelezte volna, ha szintén Magyarország királyává választatnak.

Azon események körülményes magyarázata, melyek különösen a felső vidékekre nézve annyi nyomorral egybekötött Bocskay-féle polgárháborút előidézték, valamint ezen háboru elbeszélése nem tartozik e sorok feladatához. Elég felemlíteni csupán azt, hogy midőn Rudolf király (e néven második római császár) az 1604-iki országgyűlésen hozott törvényczikkkekhez, a vallásfelekezetekre vonatkozólag a 22-ik cikket, rendek tudta és beegyezése nélkül, mint ő maga kifejezte: „*motu proprio, deque regiae suae potestatis plenitudine*“, hozzá tette, ezen eddig példátlan eljárás, az ország észak-keleti megyéinek nemességét arra indította, hogy Bocskay István erdélyi fejedelem vezetése alatt fegyveresen fellázad-

janak. Az ellenségeskedések megszüntetése czéljából folytatott alkudozásokat, Mátyás főherczeg, mint Rudolf meghatalmazottja, és a később nádorrá választott Illyésházy István, mint Bocskay megbízottja eszközölték, és ezeknek eredménye volt az 1606-ban junius 23-án Bécsben aláírt békekötés:

Mintán mindenekelőtt az érintett, a király által az 1604-ki törvénycikkekhez mellékelt 22-dik czikk a következő szavakkal eltöröltetett:

„Cum is, (Art. 22. de 1604) extra Diaetam et sine Regnicolarum assensu adjectus fuerit; propterea etiam tollitur“ (Art. 1.) egyebekre nézve kimondatott:

„Omnibus Statibus et Ordinibus regni liber religionis ipsorum usus et exercitium permittetur: absque tamen praejudicio Catholicae Romanae religionis; et ut clerus, templa et ecclesiae Catholicorum intacta et libera permaneant; atque ea, quae hoc disturbiorum tempore urinue occupata fuerint, rursum eisdem restituantur“ (Art. 1.) mely határozat az 1608-ki országgyűlés első törv. cikkében következőleg magyaráztatott meg részletesen: „Ut religionis exercitium universis Statibus et Ordinibus regni in suis ac fisci bonis: item in confiniis regni militibus Hungaris sua cujusque religio et confessio; nec non oppidis et villis ubique liberum relinquatur: nequisquam in libero ejusdem usu et exercicio impediatur.“

„Palatinus (az alkotmány egyik legfőbb biztositékát képezett nádori méltóság Nádasdy Tamásnak 1562-ben történt halála óta, tehát 46 esztendeig nem töltetett be) eligatur in proxime celebranda diaeta. Quia vero sua Caesarea ac Regia Majestas in Hungaria residere nequit: ideo statutum est quod sua Serenitas (Mátyás főherczeg) secundum plenipotentiam sibi per Suam Majestatem (Rudolf által, kinek meghatalmazottja volt) concessam, in negotiis regni Hungariae per Palatinum et consiliarios Hungaros agendi est disponendi plenariam potestatem et facultatem habeat.“ (Art. 3.) A nádorválasztásra vonatkozó határozat, az 1608-diki országgyűlésen részletesebben következőleg iratott körül: „Sua Regia Majestas duas ex Statu Catholico Romano, et totidem evangelicae confessionis personas proponat, ex quibus Status et Ordines quemcunque eligent: Sua Majestas intra annum ab obitu Palatini pro electione novi Palatini peculiarem generalem Regni diaetam indicet (Art. 3.) — Hogy azonban ne a király önkényétől függjön a nádori méltóság betöltését, mint már is történt, határozatlan ideig huzni halasztani, elhatároztatott: quod si facere (országgyűlést nádorválasztás végett egybehívni) Sua Majestas nollet, tum Judici Curiae Regiae, vel ipso non existente, Magistro Tavernicorum, plenaria sub amissione honoris et officiorum suorum auctoritas tribuitur: diaetam ad palatini electionem indicendi ac promulgandi.“

„Ut corona (melyet a király magánál tartott) in regnum Hungariae reducat, (art. 4.) et (az 1608. 4. t. cz. szerint) in manibus eorum, qui ad eius custodiam ex nativis Hungaris saecularibus delecti fuerint, in regno relinquatur.“

„In Thesaurarium nativi Hungari semper et seculares eligantur (Art. 5.) ut exterae nationes (az örökös tartományok polgárai) deinceps in nullos omnino regni proventus se ingerant. (Az 1608. 5-ik cz. szerint.)

„Hungari non consentiunt, quod Jesuitae in Regno Hungariae jura stabilia et possessionaria habeant, et possideant“ (Art. 8.) ezen határozat az 1687-ik 20 t. cz. által eltöröltetett.

„Sua regia Majestas Hungariam et partes ei annexas per Hungaros nativos possidebit, tam majora, quam minora officia regni etiam confiniorum praefecturas Hungaris nullo interposito religionis discrimine conferet“ (Art. 9. et 10.) „Caveat Sua Majestas regia ne exterae nationes (az örökös tartományokból) et alterius nationis homines in gubernationem Hungaricam se ingerant, neve in rebus Hungaricis aliorum, quam Hungarorum consilio absque religionis discrimine sua Majestas utatur. (1608. Art. 10.)

„Querulantes, injurias suas juris ordine prosequantur (a Partis I. tit. 9. szerint) et nemo, nisi legitime citatus, jurisque ordine convictus, puniatur. — Decreta regni, que antiquis legibus regni contrariantur, in proxima diaeta emendentur.“ (Art. 11)

Midőn itt mindent kikerültünk, mi a békekötésben tisztán személyes viszonyokra vonatkozik, még is szükségesnek tartjuk a „quo ad personam Domini Bochkay“ feliratu 31. cikk 21. és 27. §§. felemlíteni, melyek elsejében ez mondatik: „ut omnes, qui Domino Bochkayo adhaeserunt, in fidelitatem Suae regiae Majestatis redeant“, az utolsóban pedig azon biztosítás foglaltatik, hogy: „regni Hungariae regnicolae et comitatus Suae regiae Majestatis ad perpesuam fidem et observantiam se obligabunt“ mindkét helyen azonban azon nyilvános kikötéssel: „salvis juribus et libertatibus regni“ vagyis Magyarország rendei csak annyiban kötelezik magukat az engedelmességre, ha és a mennyiben a király által az ország jogai és szabadságai tiszteletben tartatnak.

Vége miután a 26. §-ban kimondatott: „ut haec omnia, majori robore firmentur, Sua regia Majestas diplomate suo firmiter promittet, et penes eandem Regnum quoque Bohemiae, Archiducatus Austriae, Marchionatus Moraviae, Ducatus Silesiae, et serenissimus Dux Ferdinandus cum Ducatu Stiriae assecurabunt, quod Sua regia Majestas reconciliationem cum Hungaris factam, inviolabiliter observabit, et vicina quoque regna ac provinciae nil, quod vicinitatis jus possit laedere attentabunt“ Cseh és Morvaország Silezia és Lausitz egyesült rendei, a magyar országgyűléshez 1606. sept. 16-án intézett átiratokban ünnepélyesen megígérték, hogy e békekötés

tés pontjait tiszteletben tartandják, amint az 5-ik §-ban nyilván ki is mondják: „*accedente consensu et auctoritate sacrae Majestatis libere, et non coacte spondemus, et Status ac Ordines Hungariae et Transsilvaniae assecuramus, quod sacra Majestas hanc reconciliationem cum Hungaris factam non solum inviolabiliter observabit, sed etiam Status et Ordines regni Bohemias ejusdemque provinciarum, nihil contra Hungaros, quod vicinitatis jura laedere possit attentabunt*“ — mire aztán Magyarország rendei is 1606. sept. 23-án kiadott válasziratukban fogadták: „*quod reconciliationem cum Sua Majestate et viciniis regnis et provinciis factam, inviolabiliter et in omni parte observabunt.*“

A bécsi békekötés némely, különösen a válásra vonatkozó pontjainak alkalmazása, az idővel ismét surlódásokra szolgáltatott okot, miután azokat az államhatalom kezelői, és az illető confessiok hívei különbözőleg magyarázták, pártállásukhoz képest majd szélesebb, majd szűkebb értelmet tulajdonítván annak, mi által annak keresztülvitele igen megnehezítettett. E surlódások III. Ferdinand alatt nyílt ellenségeskedéssé váltak, sőt polgárháborúvá, midőn I. Rákóczy György az ország politikai és vallási jogai védelmének czime alatt, Magyarországba be-
ütött, s a felső megyék és Tisza vidék protestans nemessége fegyvert fogván, hozzá csatlakozott. E háboru az 1645. auguszt. 8-án létrejött egyesség által befejeztetvén, a vallási villongásokra vonatkozó

alkudozások, még ugyanazon év decz. 16-ig folytattak Linzben, midőn a híres linzi békekötés aláíratott. A III. Ferdinand által kiállított a „Corpus juris hungarici“-ba, mint az 1646—1647-ki o. g. 5. t. cz. bevezetett okmány következő czim alatt, „diploma regium pacificationis illustrissimo principe transilvaniae domino Georgio Rákoczy initae“ Magyarország alkotmányának alaptörvényéhez tartozik, s fontosabb határozatai a következők:

„Omnes Status et Ordines regni, liberae civitates, oppida privilegiata, et milites Hungarici in confiniis regni, liberum habeant ubique suae religionis exercitium, cum libero templorum, campanarum et sepulturae usu, nequisquam in libero religionis suae exercicio turbetur, aut impediatur.“ (§. 5.)

„Ut rusticiquoque, in quoruncunque dominorum terrestrium et fisci bonis, in libero suae religionis exercitio a sua majestate regia, vel ejusdem ministris, aut dominis suis terrestribus non turbentur aut impediantur; hactenus autem impediti, coacti et turbati liberum religionis ipsorum usum, reasumere et continuare permittantur, neque ad alias, religioni ipsorum contrarias cereaemonias peragendas compellantur.“ (§. 6.)

„Ecclesiae pastores, sive concionatores, per quoscunque commoveri et exturbari, neutiquam possint, qui autem hactenus amorti fuissent, eos liceat redncere.“ (§. 7.)

Gravamina, negotium religionis, et occupationes templorum concernentia in protima celebranda regni diaeta complanentur: nec ultra occupationes templorum fiant, ea autem templa, quae hoc disturbiorum tempore violenter utrinque occupata fuerunt, evangelicis restituantur, prout etiam catholicis sua gravamina autem futuris temporibus in negotio religionis emergentia, quam etiam alia gravamina, tam evangelicorum, quam catholicorum Sua Majestas singulis diaetis plenarie complanabit.“ (§. 8.)

„Caetera sub haec pacificatione utrinque agitata et tractata, utpote de Jesuitarum a regno absentia, de distributionibus honorum et officiorum regni sine religionis discrimine, de omnium tractatuum cum Turcis vel aliis vicinis nationibus per natioos Hungaros institutione, et de aliis etiam omnibus libertates patriae concernentibus negotiis conclusum est: ut primisstatim comitiis aliquid certi de iis statuatur, vel jam statuta ibidem de facto effectuentur. (§. 11.)

Végre, a zár §. szövege szerint nemcsak III. Ferdinand kötelezte magát a fenntebbiek megtartására, hanem utódai nevében is fogadta, hogy: „ad quod (pacificationis diploma) observandum, etiam successores nostros legitimos scilicet Hungariae reges obligatos esse volumus.“

Ambár eszerint a külön vallásfelekezetek jogviszonyai, maguk közt és az állammal szemben, az alaptörvényeket képező fentebbi békekötések által szabályoztattak, újabb, s a békekötésekben nem

eléggé megoldott kérdések felmerülése folytán, az 1790. és 1791. országgy. 26. az 1843. és az 1844. o. gy. pedig a 3. t. cz.-ben, a vallásviszonyokra vonatkozólag újra rendelkeztek: mintán azonban ezek, az érintett békekötéseknek csak részletesebb magyarázatait, s egyes esetekre alkalmazását illetik, elég itt csak létezésüket felemlíteni.

Az eddig előadottak, Magyarország közjogi viszonyait az 1687-diki országgyűlésig tüntetik fel, melynek folyamában e jogok lényeges változást szenvedtek az által, hogy a választott királyság, az ausztriai ház fiágára nézve örökösödési királysággá változtatott át, azonban az ország minden egyéb alkotmányos jogainak fenntartása mellett. Midőn ugyanis I. Lipót beleegyezésével, annak első szülött fia, még atyja életében királylyá koronáztatott, a rendek hálából az iránt, hogy I. Lipót uralkodása alatt, az országnak jelentékeny részén kívül, annak főerősségei is, p. o. Buda az ősi királyváros sat. a törökök kezei közül visszafoglaltattak, az osztrák-ház fiuágának örökösödési jogát szabályozó 2-ik t. cz.-et következőleg fogalmazták:

„Universi Status et Ordines Hungariae, et Partium eidem adnexarum declarant: quod in posterum, neminem alium, quam suae caesareae et regiae Majestatis masculorum haeredum primogenitum, in perpetuum pro legitimo rege suo sint habituri, et diaetaliter intra hoc regnum Hungariae rite coronaturi“ — azonban a következő hozzátétellel — „er-

ga semper toties, quoties inaugurationis instauranda erit, praemittendam Articulorum diplomaticorum acceptionem, seu regiam Assecurationem, deponendumque superinde iuramentum, in ea, qua a maioribus suis praestitum esset forma.“

A most érintett Magyarország alkotmányos életének főtényezőit képező „Articuli diplomatici“ tekintetéből, melyek az alaptörvények tiszteletben nem tartásából származhatnának, II. Endre király példájára támaszkodva, az ország jogait egy külön koronázási diploma által is biztosították, melyben a király amellett, hogy az alkotmánytörvények és jogok megtartására már úgy is megesküdt, írásbelileg is kötelezi magát, részben a jogok és szabadságok fenntartására, részben pedig elavult visszaélések eltávolítására; ezen okmány a törvénycikkek közé igttatott, s a király annak megtartását, királyi esküje által szentesített szavával fogadta, (in verbo nostro regio.)

Ezen diploma „diploma sanctum, vel coronationale — vel inaugurationale“ a benne foglalt biztosítások pedig „assecuratio regia“ egyes pontjai pedig „Articuli diplomatici“ nevet viselnek.

Példák erre az 1622. o. gy. 2. t. cz. — az 1638. o. gy. 1. — és az 1659. o. gy. 1. t. cz.-ei, melyek közül az elsőbbik II. Ferdinand, a második III. Ferdinand, az utolsó pedig I. Lipót hitlevelét tartalmazza.

Mi eddig szokás volt, az 1687. o. gy. 2. t. czikke által írott törvénynyé lett, midőn első Lipót főörökösére az örökösödés jogát megállapítván, azokat csak „*erga praemittendam articulorum diplomaticorum acceptationem, seu regiam assecurationem, deponendumque superinde juramentum*“ — behozta, másfelől az ország jogait is örökidőkre biztosította, mert ezen I. Lipót által maga és utódai nevében helybenhagyott törvény szerint, utódai csak akkor juthatnak a királyi méltóságot egyedül érvényesítő korona elnyerése által az uralkodáshoz, ha és miután az ország jogainak és alkotmányának fenntartására vonatkozó esküt letették, s a rendeket ezenkívül még a koronázási diplomával is biztosították, vagy is az érintett törvényezikk, a fiág örökösödését, és az ország alkotmányos jogait egy és ugyanazon *garantia* alá helyezi.

A fentebbi törvényezikk közvetlen kiegészítésére szolgál a tüstént reá következő 3-ik t. cz., mely így hangzik: „*Quodsi ejusdem caesareae et regiae Majestatis, semen masculinum deficere contingeret, extunc suscipiendi, regiminis successio transeat in Serenissimi Hispaniarum Regis Caroli II. pariformiter masculinum semen: erga praemittendam regiam affidationem et acceptandos praementionatos diplomaticos articulos, et praestandum desuperjuramentum.*“ Végre az ország más jogainak fenntartására vonatkozólag következőleg fejezi be:

„Eo in casu, quo tam, suae caesareae regiae Majestatis, quam praefati Hispaniarum Regis masculinum semen deficeret, avita et vetus approbata consuetudo, praerogativaque Statuum et Ordinum Hungariae, in electione et coronatione regum, locum habeat (szabad királyválasztás.)

Ezen czikkek értelmében III. Károly, midőn fiörökös nélkül elhalt idősb testvére I. József helyébe magyar királylyá koronáztatott, 1715-ki országgyűlés 2-ik czikkében „Diploma Regium, per sacram Caesaream Regiamque Majestatem tempore suae Coronationis Statibus et Ordinibus Regni datum“ czim alatt bekövetkező koronázási hitlevelet adta ki:

„Nos Carolus, Electus Romanorum Imperator, qua Hungariae Rex, agnoscimus:

„1. Quod praeter Regiam haereditariam successionem coronationemque, in reliquo universas et singulas Regni Hungariae, Partiumque annexarum libertates, immunitates, privilegia, statuta, communia jura, leges et consuetudines, a divis quondam Hungariae regibus, prae decessoribus nostris concessas, in futurumque concedendas, et per nos confirmandas, in omnibus suis punctis, clausulis et articulis prout super eorum usu et intellectu regio et communi Statuum consensu diaetaliter conventum fuerit, firmiter et sancte observabimus, per aliosque omnes et singulos observari faciemus.“ (§. 5.)

„2. Sacram regni coronam juxta leges patrias per certas de medio regnicolarum ad hoc delectas

personas saeculares in hoc regno conservabimus.“
(§. 6.)

„3. Hactenus recuperata et exposit recuperanda quaevis hujus regni tenuta et partes ad mentem etiam juramentalis formulae eidem regno et eidem adnexis partibus, sub modalitate supradictae interpretationis, de usu et intellectu legum et privilegiorum de toto reincorporabimus.“ (§. 7.)

4. Quod in casum defectus masculini seminis nostri, praerogativa regiae electionis Statuum et Ordinum regni in pristinum rigorem redibit, et penes Regnum Hungariae, et annexas ejusdem partes illibate remanebit. (§. 8.)

5. Quoties inauguratio regia, in ambitum regni Hungariae successivis temporibus instauranda erit, toties haeredes nostri masculituri, nec coronandi, haereditarii reges praemittendem habebunt praesentis Assecurationis acceptationem, deponendumque superinde juramentum.“ (§. 9.)

6. Nos itaque praeinsertos universos articulos acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus, promittentes et assecurantes Status et Ordines regni in verbo nostro Regio, quod praemissa omnia, tam nos ipsi observabimus, quam per subditos nostros observari faciemus.“ (§. 10. és 11.)

Ezen hitlevél kiállítása után az első Ferdinándtól különbözőleg hangzó koronázási esküt tette le.

„Nos Carolus, Electus Romanorum Imperator, Regni Hungariae et Partium eidem annexarum Rex:

juramus, quod Ecclesias Dei, dominos praelatos barones nobiles, civitates liberas et omnes regnicolas, in suis immunitatibus et libertatibus, juribus, privilegiis, ac in antiquis bonis et approbatis consuetudinibus, pro ut super eorum intellectu et usu, regio ac communi Statuum consensu diaetaliter conventum fuerit, conservabimus, omnibusque justitiam faciemus; Serenissimi condam Andreae regis decreta (arany bulla) — exclusa tamen et semota art. 31. ejusdem clausula, incipiente, „Quodi si vero nos“ etc. usque ad verba „in perpetuum facultatem“ — observabimus; fines regni nostri Hungariae et quae ad illud quocunque jure et titulo pertinent, non alienabimus, nec minuemus, sed quoad poterimus, augebimus et extendemus; omniaque illa faciemus, quaecunque pro bono publico, honore et incremento omnium Statuum et totius regni Hungariae juste facere poterimus.“

Ezen eskü, s az azt megelőzőtt hitlevél részletesebb magyarázata, és az örökösödési jog minden kétségen helyezése céljából szerkesztetett az 1715-diki orsz. gy. 3. t. cz.-e, melyben, miután az örökösödési jogra nézve kimondatott volna, hogy:

„Sua Majestas successionem haereditariam juxta tenorem diplomatis sui, sufficienter declaratam, resolvit dirigendam et deficiente demum masculino sexu a Leopoldo vudam rege descendente, avitam et vererem approbatamque consuetudinem praerogativamque Statuum et Ordinum, in electione Regum,

locum suum habituram esse“ — a kérdésben forgó záradékra nézve határozottan kimondatik:

„Status et Ordines regni Regia Majestas non secus regi aut dirigi vult, quam observatis propriis ipsius regni Hungariae hactenus factis, vel in futurum diaetaliter constituendis legibus.“ (§. 1.)

„Quos regia declaratione de omni a regno avultione, ac ad morem aliarum provinciarum suppositó gubernio, Status et Ordines sufficienter precantos reddit.“

Egyébiránt ezen záradék, miután később Maria Theresia koronázási hitlevelében egészen eredeti szövegében beigtattatott, az 1741-iki 8. t. cz. által ujjolag következőleg magyaráztatott.

„Fundamentalia jura, libertates, immunitatesque et praerogativas Statuum Regni hungariae — qui super eo, quod ad normam aliarum provinciarum non gubernabuntur, alioquin assecurati sunt — sub censum clausulae de usu et intellectu legum sonantis, nullatenus sumi posse.“ — Végre ezen záradék a következő királyok hitlevelébe, mindig ezen korlátozó hozzátétellel igtattatott be: „Salva tamen semper quo ad ea, que per articulum 8—1741 excaepa sunt, ejusdem legis dispositione“ az ő királyi esküikből azonban végkép kihagyatott.

A harmadik Károly koronázási esküjét és hitlevelét tartalmazó törvényczikkek tárgyalása alkalmával nem szabad mellőznünk Magyarország alkotmányos szabadságának két legfőbb oszlopát, nevezé-

tesen az adómegajánlás jogát, és az 1715. országgyűlés 8. t. cikkét, mely a hadi szolgálatról szól, s melyeknek lényegesebb határozatai itt következnek.

„Quandoquidem nobiles pro regni defensione militari teneantur, id caesarea regiaque Majestas, quoties necessum, judicaverit, et conformitatem legum hactenus superinde sancitarum, in posterum quoque desiderare poterit“ (§. 1.) melyet az arany bulla 7-ik és partis I. titulus 8. egyetértőleg az 1723, 6. t. cz. 2. §. következőleg magyaráz meg még határozottabban: „Quivis nobilitari praerogativa gaudentes militare pro regni defensione (tehát nem támadó háboruban) teneantur.

„Quia tamen et regulata militia pro omni eventu, intertenenda veniret, quam cum sine stipendiis subsistere, haec vero sine contributione comparare non posse, indubitatum esset: sine subsidiorum et contributionum eatenus necessariorum materia diaetaliter cum Statibus deliberanda erit.“ (§. 2.)

„Ubivero extraordinarius inopinate irruptionis hostilis casus emerserit: aut improvisi flagrantis belli ratio ordinariam rei tractandae formam non admitteret: pro eiusmodi casibus Status et Ordines necessarium esse statuerunt: ut Palatinus, et Primas regni, item praelati, barones, tabula judiciaria regia, comitatusque et regiae ac liberae civitates, quo frequentiori numero fieri poterit, intra, et non extra regnum convocentur, qui cognita

hujusmodi inopinatae necessitatis causa in puncto hujusmodi contributionis, et non aliorum regni negotiorum deliberare et decernere possint“ (§. 4.)

— Az adómegajánlásnak ezen rendkívüli módját azonban az 1741-ki 22. t. cz. csak egyetlen esetben engedi meg: „Ubi vel inopina hostilis in regnum Hungariae irruptio, vel flagrantis, directe regnum hoc tangentis, belli ratio ordinarium diaetalem concursum im pedires“, és minden körülmények között egy törvényes országgyűlés határozatához köti azt. — Egyébiránt az 1723. o. gy. 6. czikke, a partis I. titulus 9. támaszkodva a nemesek katonáskodására való tekintettel ezt rendeli: „Quosvis nobilitari praerogativa gaudentes, ab omni contributione in perpetuum immunes conservandos esse.“ (§. 1.)

Vége, az 1715-ki törvényczikk között még különösen fontos a 14-ik, mely az egyik országgyűlés és a következő közötti időt három évben állapítja meg, II—III. Ferdinánd és I. Leopold hitleveleivel, és az 1655-ki 49. t. czikkkel egyértelműleg:

„Ut in posterum generalis regni diaeta quovis triennio, vel publica regni utilitate, aut necessitate exigente etiam citius celebretur.“ Mely törvény az 1723-ki 7. és a később kiemelendő 1790—1791-ki 13. cikkben ujlag ismételtetik.

Korszakot képez Magyarország közjogi viszonyait illetőleg az 1722. jun. 20-tól 1723. jun. 19-

éig Pozsonyban tartott országgyűlés, melyek fel-
ama alatt a magyarok, hálából azért, hogy az ak-
kor uralkodott III. Károly (mint császár e néven
hatodik) alatt, a magyar koronához tartozó mellék-
tartományok nagy része, a törököktől visszafoglal-
tatott, s az országban is a béke biztosított, a
IV. Károly császár által 1713. évben tartott nagy
államtanácsban formulázott, az osztrákház leányágát
is örökösödésre jogosító, az örökös tartományok ál-
tal 1720. az erdélyi nagyfejedelemiség által pedig
1722-ben már elfogadott „pragmatica sanctiot“ az
országos törvényczikkelyek közé sorozta.

Ezen, Magyarország alaptörvényeihez számi-
tandó czikk, az 1723-ki országgyűlés 1. és 2-ik ar-
tikulusaiban foglaltatik, s lényegesebb rendeletei a
következők:

„Faemineum quoque sexum domus Austriae usque ad ejusdem defectum ad regiam Hungariae coronam, partesque ad eandem pertinentes, unanimes Statum et Ordinum regni libero voto proclamatum esse. (§. 1.)

„Sed ejusmodi in sacra regni Hungariae corona et partibus eidem annexis successionem eodem, quo masculorum, primogeniturae Ordine, et secundum normam per Suam Majestatem in reliquis suis regnis et provinciis haereditariis, in et nextra Germaniam sitis, jam ordinatam, publicatam, et acceptatam dirigi et servari debere.“ (§. 3.)

„Ita, ut illa (faemina) vel ille (masculus) Suae Majestatis haeres, qui vel quae praemissorum domus Austriacae regnorum et provinciarum haeres juxta memoratam normam primogeniturae, in domo Austriaca receptam, existet, eodem successionis haereditariae jure, pro rege Hungariae partiumque eidem annexarum habeatur, et coronetur.“ (§. 4.)

A pragmática sanctiot törvényé emelő 2-dik czikk pedig következőleg hangzik:

„Status et Ordines Hungariae in defectu sexus masculini caesareae et regiae Majestatis, jus haereditarium succedendi in Hungariae regnum et coronam, ad eandem que pertinentes provincias etiam in sexum domus Austriacae faemineum, — primo loco quidem a modo regnante caesarea et regia Majestate — dein in hujus defectu a divo olim Josepho (I. József név alatt magyar királylyá koronáztatott, de főörökösök nélkül elhalt testvére III. Károlynak); his quoque deficientibus a Leopoldo (IV. Károly atyja) imperatore et rege Hungariae descendentes, eorundemque legitimos, Romano — catholicos successores, utriusque sexus Austriae archiduces, juxta stabilitum per regnantem caesaream et regiam Majestatem in aliis quoque suis regnis et provinciis haereditariis, in et extra Germaniam sitis, et cum regno Hungariae et partibus eidem annexis indivisibiliter, ac inseparabiliter, invicem et insimul possidendis, primogeniturae ordinem, transferunt, et memoratam successionem acceptant.“ (§§. 5. 6. 7. 8.)

„Taliterque eandem successionem faemineam, in domo Austriaca introductam. Status et Ordines Hungariae juxta Ordinem supradictum stabiliunt“ — de azon határozott kijelentéssel: „extensis ad eam (haereditariam faemineam concessionem) nunc pro tunc art. 2. et. 3. anni 1687. et pariter art. 2. et. 3. anni 1715“ (§. 9.) mely czikkkel a királyi eskü és hitlevélre, az ország szabadságainak s jogainak fenntartására, s a királyi ház kihalása esetén fennmaradt szabad választási jogra vonatkoznak.

„Status et Ordines regni eandem successionem faemineam per utriusque sexus Archiduces Austriae, praevio modo haeredes et successores declaratos, acceptandam, ratihabendam, et una cum diplomaticis, aliisque Statuum et Ordinum regni libertatibus et praerogativis, futuris semper temporibus observandam determinant, et non nisi post omnimodum faeminei sexus defectum, avitam et veterem consuetudinem, praerogativamque Statuum et Ordinum, in elictione et coronatione Regum, locum habituram esse.“ (§§. 10. et. 11.)

Hogy azonban a női ág örökösödésének megállapítása folytán, az országnak az 1723-ki 2. t. cz. 9. 10. 11. §§. által fenntartott szabadságai s alkotmányos jogai kétség alá se jöhessenek, e czélból hozatott a közvetlen rákövetkező 3-dik czikk, mely III. Károlyt és örököseit következő szavakkal kötelezi:

„Regia Majestas universorum Statuum et Ordinum regni, partium que eidem annexarum omnia tam diplomatica, quam alia quaevis jura, libertates et privilegia, immunitates, praerogativas, legesque conditas et approbatas consuetudines in conformitate juramenti sui confirmat et observabit.“

„Pariterque successores sui, legitime coronati Reges Hungariae in iisdem praerogativis, immunitatibus et legibus Status et Ordines regni, partiumque eidem annexarum inviolabiliter conservabunt.“
(§. 1.)

Az 1723-ki 1. 2. és 3. t. cikkek tehát két oldalú szerződést tartalmaznak, mely egyfelől a királyt és örököseit az ország jogai és alkotmányos szabadságainak fenntartására, ép oly erővel és szent kötelékkel kényszeríti, mint az ország rendeit, az önkénytelen elfogadott *pragmatica sanctio* megtartására.

A *pragmatica sanctio* értelmében, III. Károly halála után a trónra jutott Maria Theresia, mint Magyarország királynője II-ik, hitleveléhez képest az ország szabadságait és jogait, valamint egyebekben úgy abban is fenntartotta, hogy uralkodásának kezdetétől 1765-ig, bár ez időszak folytonos örökösödési háborúk között folyt le, háromszor folyt le, háromszor tartott országgyűlést, és pedig 1741, 1751 és 1764—1765-ben: miért nem történt ez így uralkodásának utolsó 15. évében, az a *conjecturák* sorába tartozik: — ennek oka valószínűleg, az al-

kormány fenntartását illetőleg addig igen figyelmes, azóta azonban kitüntetések által az udvarhoz közelebb hozott magyar mánásokban fekszik, valamint azon befolyásnak is, melyet a Lothringeni Ferencz halála után német császárrá választatott, és Mária Theresia által kormányzótarssá emelt II. József gyakorolni kezdett az állam ügyeire.

II. Józsefnek tíz évi uralkodása, Magyarország alkotmányos életének legszomorubb időszakát képezi. Uralkodása kezdetén a megyékhez intézett leiratában az ország alkotmányát fenntartani igéri ugyan, azonban sem leendő koronáztatását nem érinti, sőt a századok által szentesített, s annyi küzdelem alatt csak gyarapodott erkölcsi értékű, s az országban e célra országgyűlés által választott kitűnő férfiak által őrzött koronát, a bécsi családi kincstárba tétette: országgyűlést többszörös ígérete dacára nem tartott, s ez által a rendekkel közösen gyakorlandó törvényhozási jogot egyedül magához ragadta: — az ország alkotmányának főoszlopául tekintett nádori méltóságot betöltetlen hagyta; hivatalos nyelvül úgy a kormányzatban, mint a neta-lán tartandó országgyűlésen is a német nyelvet határozta: — a megyék municipalis autonomiáját megszüntette, azokat, általa felállított kormányhivataloknak alávetette, s ezáltal az örökös tartományokban szokásos kormányzási modort, őseinek esküi dacára Magyarországra erőszakolta — s végre, az általa kezdett török háboru folytatására, anélkül

hogy az országgyűléssel ez iránt értekezett volna, adót és ujonczokat szedtetett.

Ezen, a nemzet türelmét kimerítő boszantások nyugtalanságot szültek, melynek megszüntetése céljából, azon megyékben, hol a nyugtalanságok kitörttek, gyűlések tartását megengedte, e gyűlések alkalmával igyekeztén rábírni a rendeket, hogy céljainak egedjenek és az adót és ujonczokat beszedgáltassák: A rendek az országgyűlésre utaltak, sőt többben a megyék közül az ország biráját felszólították, hogy azon esetre, ha II. József erre birható nem volna, az 1608-ik 3. t. cz. értelmébeni joga és kötelessége szerint, országgyűlést hívjon össze: — ezen kívül a József által behozott kormányzási rendszer a megyék által több helyen megszüntettetett, a németnyelv a kormányzathoz kizárattott, és a megyék önkormányzata ismét életbeléptetett.

Miután ezen önkényeljárás Magyarországon, sőt Tyrolban is, de különösen Belgiumban, hol a cs. helytartó elűzetvén, a függetlenség kikiáltatott — nagy elégtelenséget s zavarokat idézett elő, József is belátta hogy egész rendszere hibás; e meggyőződésben 1790. jan. 28-án, midőn már halálos betegesen feküdt ágyában, minden a magyar alkotmány-nal ellenkező rendeleteit vissza vonta, ünnepélyesen kijelentvén, hogy „a törvényhozás joga, a király és az ország rendei között megosztva van, s ennél fogva a rendek ezen jogát fenntartani, és ősei példájára örökösének esonkitatlanul áthagyni fogja“.

— ennek folytán elrendelte, hogy a korona más jelvényekkel együtt Budára visszavitessék; így is történt József halála után a 3-ik napon, midőn a budai vár fokáról 500 ágyulövés bizonyította ez eset nagyszerű fontosságát.

II. József halála után több megye kijelentette, hogy mivel a nemzet a női örökösödést csak azon feltétel alatt fogadta el, hogy alkotmánya fenntartassék, e kötelezettség József részéről megszegetvén, annak megtartására a rendek sem köteleztethetnek, csak úgy ha a törvények jövőben szigoruan megtartatnak, ellenkező esetben a nemzet az ősi szabad királyválasztásban keresend menedéket: ennélfogva II. Leopold, József öccse, a felizgatott kedélyek csillapítására, egy leirathban az alkotmány szigoru megtartását igéri, és ennek bizonyítására 1790. jun. 6-ára országgyűlést hív össze Budára, melynek folyama alatt Pozsonyban, hová az időközben áthelyeztetett, 1790. okt. 15-én a szokásos eskü és hitlevél mellett, megkoronáztatott, s ezáltal a József által megzavart normalis állapot ismét helyreállott.

Az 1790—1791. országgyűlés második czikében foglalt bevezetése a hitlevélnek és II. Lipót esküje, Mária Theresia hitlevelétől eltérőleg, hogy II. Lipót örökösei, József példájának követésében újabb törvény által is akadályozva legyenek, — egészen másként magyarázza a trónörökös kötelességeit megkoronáztatását illetőleg, a következő szavakkal:

„Status et Ordines Regni Hungariae et Partium annexarum, per Suam Majestatem pro sui coronatione ad diaetam convocati recordantur, quod jus haereditariae successionis in regno Hungariae, partibusque, regnis et provinciis eidem annexis, in sexum faemineum domus Austriacae translatum fuerit, quodque erga semper praemittendam occasionem inaugurationis, ad praescriptam legem suscipiendae, diplomaticorum articulorum acceptationem, juramentique depositionem, eum, quem eadem successio rescipit, pro legitimo suo rege se habituros, et coronaturos declaraverint.“

II. Lipót esküje és hitlevele lényeges tartalmára nézve III. Károly és Maria Theresiaéval egyezvén, azt itt külön felemlíteni feleslegesnek tarthatnók, miután azonban József önkényes uralkodása és az ujra életbeléptetett alkotmányos kormányzat között, közöljük annak lényegesebb, s különösen III. Károly hitlevelétől eltérő helyeit:

„1. Quod praeter haereditariam regiam successionem coronationemque, in reliquo universas et singulas Regni Hungariae, partiumque annexarum libertates, immunitates privilegia, Statuta, communia jura, leges et consuetudines a divis condam Hungariae regibus, praedecessoribus nostris concessas, in futurumque concedendas et pernos confirmandas in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, pro ut super eorundem usu et intellectu regio et communi statuum consensu diaetali-

ter conventum fuerit, firmiter et sancte observabimus, per aliosque omnes et singulos observari faciemus“ — azonban következő III. Károly hitlevelétől eltérő hozzáadással: „Salva tamen semper quo ad ea, quae per articulum 8. 1748. excepta sunt, ejusdem legis dispositione“ — az az hogy Magyarország soha sem fog az örökös tartományok módjára, hanem saját törvényei értelmében kormányoztatni.

„2. Sacram regni coronam juxta leges patrias per certas de medio regnicolarum, sine discrimine religionis ad hoc delectas personas saeculares in hoc regno conservabimus“ e pontban a korona örök személyére vonatkozó határozatok a „sine discrimine religionis“ hozzátétellel bővítettek.

„3. A visszahódított országrészek visszakapcsolására vonatkozólag csak egyszerűen minden kikötés nélkül így szól: „Hactenus temperata, et ex post temperanda quaevis hujus regni tenuta est, et partes ad mentem etiam juramentalibus formulae, eidem regno de toto reincorporabimus.“

„4. Quod in casu defectus utriusque sexus Archiducum Austriae, praerogativa regiae electionis in pristinum vigorem redibit, et penes Regnum Hungariae et annexas ejusdem partes remanebit.“

5. Ut praemissum est, quoties inauguratio intra ambitum Regni Hungariae successivis temporibus instauranda erit, toties haeredes et successores nostri masculi: neo-coronandi haereditarii reges praemitten-

dam habetum praesentis diplomaticae assecurationis acceptationem, deponendumque superide juramentum.“

„Nos itaque praeinsertos articulos acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus, promittentes et assecurantes Status et Ordines regni in verbo nostro regio, quod premissa omnia tam nos ipsi observabimus, quam per subditos nostros observari faciemus.“

A koronázási eskü III. Károlyéval, a „pro ut super eorum intellectu et usu regio et communi Statuum consensu diaetaliter conventum fuerit“ kihagyásával teljesen egyenlő:

„Nos Leopoldus secundus, Electus Romanorum Imperator etc. qua Regni Hungariae ac partium eidem annexarum Rex; juramus, quod ecclesias Dei, Dominos Praelatos, barones, Magnates, Nobiles, Civitates liberas, et omnes regnicolas in suis immunitatibus, et libertatibus, juribus, legibus, privilegiis ac in antiquis bonis, et approbatis consvetudinibus conservabimus, omnibus justitiam faciemus: Serenissimi condam Andreae Regis decreta, exclusa tamen et semota articuli 31. ejusdem decreti clausula incipiente: „Quodsi vero nos“ etc. usque ad verba, „in perpetuum facultatem“ observabimus: fines regni nostri Hungariae, et quae ad illud quocunque jure, aut titulo pertinent, non abalienabimus, non minuemus, sed quoad poterimus augebimus et extendemus, omniaque illa faciemus, quaecunque pro bono publico, honore et incremento omnium Statu-

um, ac totius regni nostri Hungariae juste facere poterimus.“

A királyi eskü és hitlevélen kívül még más törvények is hozattak az 1790—91. országgyűlésen az alkotmány biztosítására p. o.

Hogy a trónörökös megkoronáztatása el ne halasztassék, a 3. t. cikkben meghatározottat:

„Ut coronatio regia cum singula regiminis mutatione intra sex mensium a die obitus defuncti regis computandum spatium inomisse suscipiatur, salvis tamen intermedio tempore omnibus juribus haereditarii regis, quae ad publicam, constitutionique conformem regni administrationem pertinent, privilegiorum nihil ominis cellatione in posterum quoque penes solum legitime coronatum regem permansura.“ — Ezzel öszhangzólag a II. József mint nem koronázott király által azon privilegiumokra nézve a 32. t. cz. azt mondja: „privilegia ejusdem, in quantum haec ad praescriptum legis elargitus fuisset, nonnisi, tunc legalem obtinebunt rigorem, quando per Suam Majestatem, nunc regnantem legitime coronatum Hungariae Regem, fuerint confirmata.“ Ezáltal második József egész uralkodása törvényellenesnek decretáltatott.

Hogy az ország az örökös tartományok módjára ne kormányoztathassék, az 1715-ik 3. és 1741. 8. t. cz. értelmébeu, az 1790—91-iki 10-ik t. cz.-ben következőleg formuláztatott Magyarország függetlensége:

„Erga Statuum et Ordinum regni propositionem Sua Majestas agnoscit, quod Hungaria cum partibus adnexis sit regnum liberum, et relate ad totam legalem regiminis formam independens, id est nulli alteri regni et populo obnoxium, sed propriam habens consistentiam et constitutionem, proinde a legitime coronatu haereditario rege suo, adeoque etiam a Sua Majestate sacratissima, successoribueque ejus Hungariae regibus propriis legibus et consuetudinibus, non vero adnormam aliarum provinciarum, regendum et gubernandum.“

Ide tartozik az ország határainak fenntartására vonatkozó 1790—91-iki 11-ik t. cz. is.

„Sua Majestas ad partes regii sui officii pertinere declaravit, ne metae Regni Hungariae partiumque annexarum abalienentur, et avulsa, in quantum ad alias Suae Majestatis ditiones haereditarias applicita forent, regia auctoritate restituantur.“

A törvényhozás jogának a király és rendekkel közös voltáról, az 1790—91-ik 12. t. cz. szól:

„Leges ferendi, abrogandi, interpretandi potestatem in Regno Hungariae, partibus que annexis legitime coronato Principi et Statibus ac Ordinibus regni, ad comitia legitime confluentibus, communem esse, nec extra illa exercere posse Sua Majestas agnoscit, et se jus hoc Statuum illibate conservaturam et ad successores suos etiam inviolatum transmissuram declaravit: Status et Ordines regni securos reddens, nunquam per edicta, seu sic dictas paten-

tales — que alioquin in nullis regni judiciis, acceptari possint — regnum et partes adnexas gubernandas fore.“ Proinde.

„Forma judiciorum lege stabilita, aut Stablienda auctoritate regia non immutabitur, nec legitimarum sententiarum executiones impediuntur, aut impediari admittentur, nec sententiae legitimae fororum judiciariorum alterabuntur, nec in revisionem regiam, aut ullius dicasterii politici pertrahentur, sed secundum conditas hujusque, aut in futurum condendas leges, et receptam regni consuetudines, judicias per iudices, absque discrimine religionis deligendos, celebrabuntur.“

„Executiva autem potestas, nonnisi in sensu legum, per regiam Majestatem exercebitur.“

Hogy azonban, netaláni önkényes eljárás mentéseül országgyűlés nem tartása ne szolgálhasson, az 1655-ik 49. — 1715-ki 14. — 1723-ki 7. t. czikkekre hivatkozással, az 1780—91. országgyűlésen a 13. t. cz. hozatott.

„Singulo triennio, aut publica regni utilitate et necessitate exigente etiam citius per Majestatem regiam generalis regni diaeta indicetur, ad quam Status et Ordines comparituri, diaetaliaque negotia legali cum libertate pertractaturi sunt. Ut autem pertractatis propositionibus regiis, cuncta justa gravamina Statuum et Ordinum regni in qualibet diaeta inomisse tollantur, legesque condende effectuentur,

Majestas regia in futuris quibusvis temporibus vi muneris sui regii curatura est.“

A magyar kir. helytartótanács függetlenségének megővéséről az 1790—91. 14-ik t. cz. következőleg rendelkezik:

„Consilium regium locumtenentiale Hungaricum, ex instituto etiam suo, omni legali quae ad effectum legum procurandum, antevertendasque illarum laesionem necessaria est, activitate gravisurum, velut supremum politicum in Regno Hungariae dicasterium, vi praeexistentium quoque legum, ab omnibus aliis dicasteriis independens, regiae majestati immediate subordinatur.“

A II. József által behozott német, vagy más idegen nyelv eltávolítása czéljából, az 1790—91. ki 16. t. cz.

„Sua Majestas Status et Ordines de non introducenda pro negotiis quibusunque lingua peregrina securos reddit.“

Fel kell itt még említnünk az 1790—1791-diki 19. t. cikket, mely a magyar alkotmány leglényegesebb alapjogait, az adó és ujoncz megajánlás jogát tárgyalja.

„Non absimiliter de eo plene securos reddit sua Majestas Status et Ordines regni, quod subsidia cuiusqu Shore nominis sine in aere, sine in natu-

ralibus, aut tyronibus, nec Statibus et Ordinibus, nec ignobilibus arbitrio regio inponentur, imo nec praetextu liberas oblationis, aut alio quopuunque titulo, extra diaetam sollicitabuntur. Quantitas vero contributionis pro intertentione stabilis militiae destinatae, semper in comitiis regni ab una diaeta ad aliam determinabitur.“

II. Lipót rövid, de örökre emlékezetes kormánya alatt az alkotmány ilykép biztosítottván, 1792. márcz. 1-én történt halála után, fiának I. Ferecznek (az utolsó római császárnak) első gondja volt a törvényes időre, vagy is 1792. máj. 20-ra Budára országgyűlést hívni össze, hol az első pontban, a hat hónap alatti megkoronáztatást elrendelő 1790—1791-iki 3. t. cz. értelmében, e t. cikkre „coronationem ad mentem articuli tertii, diaetae anni 1790—1791 obserbabimus“ szavakkal hivatkozó, egyébként II. Lipóttal mindenben egyező hitlevelét kiadván, s az esküt letevén, azon év június 6-dikán megkoronáztatott.

Ezen időtől 1811-ig a folytonos fegyvercsüregés daczára is hat országgyűlést tartott ugyan, u. i. 1796, 1802, 1805, 1807, 1808 és 1811—1812; később azonban adókat vettetett ki és ujjonczokat állíttatott az országgyűlés mellőzésével, erre kinevezett királyi biztosok által.

Miután azonban az ország ezáltal láthatólag nyugtalankodott, és a rendek a megyéken, és az

1825-től 1827-ig tartott országgyűlésen emiatt nyomtatékosan felszólaltak, a felizgatott kedélyek megnyugtatóására I. Ferencz, a rendeket egy leirat által a törvények és alkotmányos formák megtartásáról biztosította, mely biztosítások törvény alakjában, az 1825—1827. országgyűlés következő 3 cikkét képezik.

1. Art. 3. az alkotmányos alaptörvények megtartásáról.

„Ad tollendam Statuum et Ordinum de conservandis in suo rigore legibus fundamentalibus sollicitudinem, ex praeteritis eventibus, ortam; sua majestas de eo pessuase quod felicitas regis et regni, exacta regum observantia et incolumitate nitatur, atquae, si juribus seu regis seu regni Statuum quidquam decertatum, legum et legalis regni systematis compages subruenda sit, declarare dignata est: quod praecipuis accenseat curis, constitutionem regni, inaugurali suo juramento firmarum, omni tempore sueri, ac conservare, ac ideo etiam articulos 10, 11. et 19. 1790. et 1791. (az országgyűlés függetlensége, a törvényhozási és végrehajtási jogról, s az adó és ujonczok megszavazásáról) tam ipsa constanter observatura, quam per alios observari factura sit.“

2. Art. a fenttebbemlitett 1790—1791-ki 19. t. cz. pontos megtartását illetőleg:

„Sua Majestas Status et Ordines securos reddit, quod materia contributionis et subsidiorum cujusunque nominis, seu in aere, seu in naturalibus aut tyronibus, a diaetali tractatu in nullis extraordinariis etiam casibus avocanda sit: neque cum eadem contributione, relate ad speciem et quantitatem comitialiter terminatam, quapiam extra diaetam mutatio suscipienda, verum haec, prout ab una diaeta ad aliam, in comitiis regni determinata fuerit, ita exigenda veniat.“

Vége:

3. Art. a minden három évben tartandó országgyűlésről:

„Sua Majestas Status et Ordines securos reddit; se illa, quae legibus regni, et nominanter articulo 13. anni 1799—1791, de comitiis celebrandis constituta sunt, ad effectum inomisse deducturam esse.“

Amit e czikkekbén I. Ferencz ígért, lelkiismeretesen meg is tartotta, mi kilátszik abból is, hogy midőn az idő eljött. 1830. és 1832-ben országgyűlést tartott, ezen utóbbinak folytán, mely 1836-ig tartott halt meg 1835, márcz. 2-án.

Atyjának ezen példáját V. Ferdinand király, (mint ausztriai császár I. Ferdinand) híven követte: ugyanis, az 1830-ki országgyűlésen történt megkoronáztatása alkalmával, nem csak az őt és utódait az alkotmány és jogok csorbitatlan fenntartására kötelező, s a koronázást hat hó alatt elrendelő s az

1832—1836. országgyűlési törvényczikkek közé ig-
tatott koronázási hitlevelet adta ki, és az esküt le-
tette, hanem az alkotmányos király ily uton elvál-
lalt kötelezettségeinek tudatában, valahányszor a
törvényesen meghatározott idő elérkezett, vagyis
1839—1840, 1843—1844 — és 1847-ben ország-
gyűléseket tartott, és az ország ügyeinek vezetésére
vonatkozólag, a régibb, és az ő uralkodása alatt
ülésezett országgyűlések által kibocsátott törvénye-
ket pontosan megtartotta.

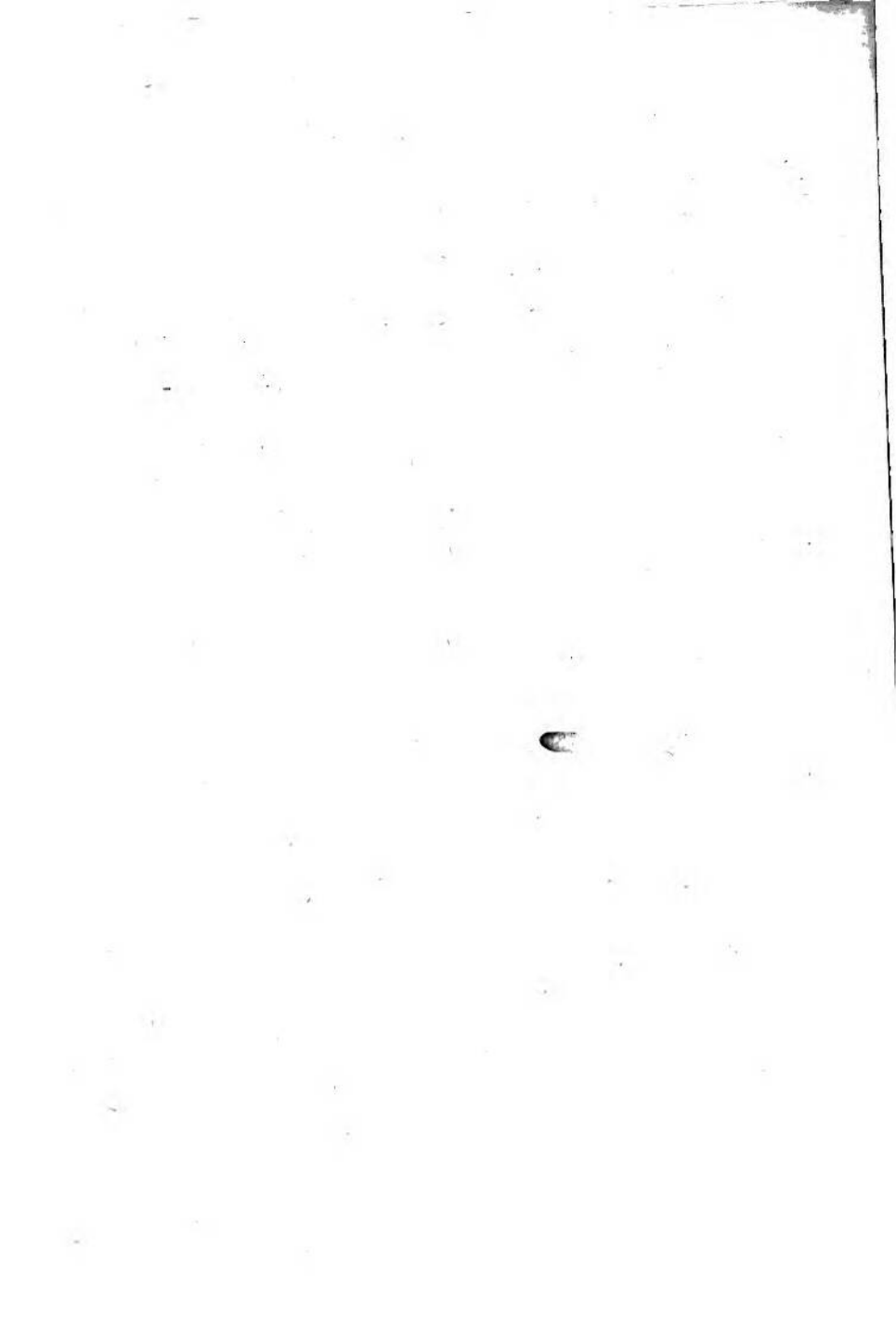

Österreichische Nationalbibliothek

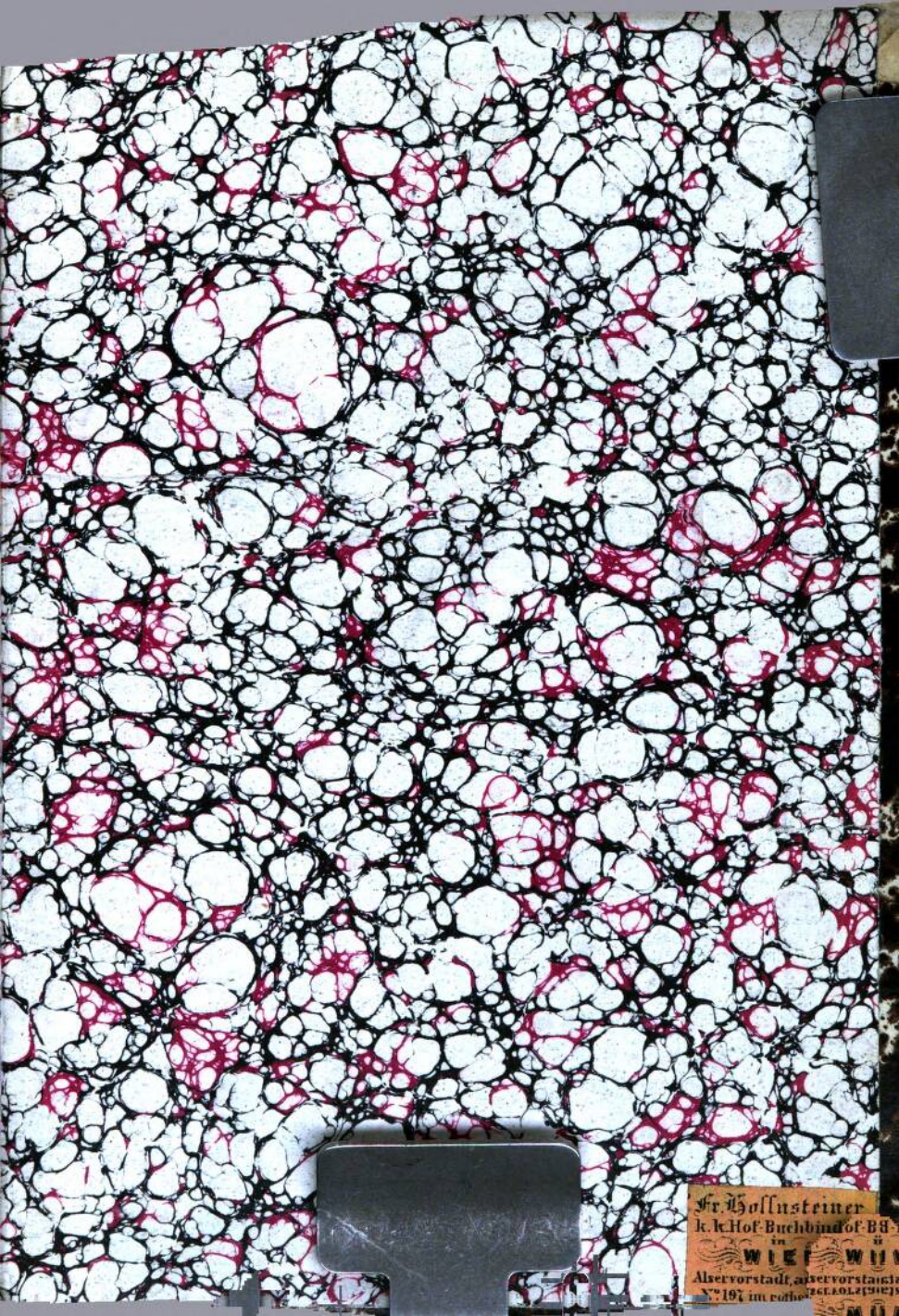

+Z157172409

Fr. Hofmeister
k. k. Hof-Buchbind. d. B.
in
W I E N
Alservorstadt, Alservorstadt
N. 191 im rothen

Fr. Hollstein
k. k. Hof-Buchbinder
in
WIEN
Alservorstadt, am Glacé
Nº 197 im rothen H.

